משה נתן אבן-חיים (ראפיפורט)

תולדות יהודי יאסלו

משה נתן אבן־חיים
בן חיים ראפופורט

תולדות יהודי יאסלו

מראשית התישבותם בתוך העיר
עד ימי החורבן על ידי
הנאצים וגרורותם.
פושעי האנושיות
בתקופת המאה
ה־20

בהוצאת ארגון "יוצאי יאסלו" בארץ ישראל

תשי"ג תל־אביב 1953

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

חסר ויתיר, משגה, טעות ושכחה
נ ח ל ת כ ל א ד ם ה ם,
ואין בן אדם שולט עליהם.
(Errare humanum est).

נדפס בישראל
Printed in Israel

כל הזכויות שמורות למחבר
All rights reserved by
Moshe N. Ibn-Chaim (Rapaport)
Tel-Aviv, 59, Rashi Str.
Israel

דפוס ספר, תל־אביב, רח' תרצל 61

ההכנסות של ספר
„תולדות יהודי יאסלו"
קודש
לקרן „קופת גמילות חסדים"

המחבר.

משה נתן אבן־חיים (ראפופורט) / תולדות יהודי יאסלו.

זכור ד׳ לבני אדום.
אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו,
אשרי שיאחז ונפץ את עולליך אל הסלע.
(תהלים קל״ז.)

נר ד׳ נשמת אדם.

מונוגרפיה מקיפה על חיי קהלת יאסלו, מראשית התהוותה והתפתחותה, משנת תרכ״ה (1865) בערך, עד ימי השואה והחורבן במלחמת העולם השניה משנת תרצ״ט (1939). בה חרבה הקהלה עד היסוד.

לזכר

אבי מורי ר׳ חיים, ואמי מורתי יוטא,
אחותי רבקה, בעלה אליהו, ושתי בנותיהם,
חנה, ושרה, ושני אחי, יהודה, וישכר דוב.

ולזכרם

של תושבי קהלת יאסלו, זכרונם לברכה
שנספו בגולה.

ד׳ ינקום את דמם.

אל מלא רחמים

שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים, את נשמות הקדושים, תושבי קהלת יאסלו והסביבה, ביניהם אדירי תורה, אישי השכלה, בחורי ישיבה, תינוקות של בית רבן, זקנים עם נערים, עוללים ויונקים, טף ונשים, אבות, אמהות, בנים ובנות.

שנהרגו, נשרפו, נטבחו, נחנקו, נטבעו, נורו, נרצחו ושנקברו מתוך אנחות=דוי, על ידי הצר—הצורר מזרע עמלק ללא עון בכפם, כי אם היותם בני יעקב, שקדשו שם שמים ותורת ה׳ בפיהם.

בגן עדן תהיה מנוחתם, ובעל הרחמים, יסתירם בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתם, ה׳ הוא נחלתם, ינקום את נקמת דמם השפוך, עד עמדם לקץ הימין, ינוחו בשלום על משכבם ונאמר

א מ ן .

מצבת דברים

אדם כי ימות באוהל, באה ה"חברה קדישא" ומתעסקת בבר–מינן, ששבק חיים לכל חי, היא עושה את כל צרכיו בתור חסד של אמת, לפי מנהגי ישראל, אנשי הקהלה מתבטלים ממלאכתם ובאים ללוות את המת, **והחי יתן אל לבו.**

כעבור ימי האבל דואגים הקרובים להקים מצבה על קברו לזכרו של המנוח, ועל המצבה חרות הנוסח המקובל, פ"נ. וכו'.

הלב מתנחם באמונה, שיבוא היום "ובלע המות לנצח, ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים".

אולם קהלה שלמה כי תמות ותשמד כליל עד היסוד, ולא באוהל, ולא כמות כל אדם, כי אם בגיטאות ובמכלאות־הסגר, בחוצות וביערות, בתאי גזים ובכל מיני מיתות משונות איומות ואכזריות, שהשטן המציא אותן.

מי איפוא, יבוא להתעסק ולגמול "חסד של אמת" לשלושת אלפים נפש קדושי קהלתנו, ומי ידאג להקים את המצבה והציון לזכרם? באיזה מקום יקימו אותה, כשעצמותיהם של הקדושים פזורות במקומות שונים, ואיזוהי המצבה שתוקם להנציח את רוחם? איכה נתיחד עם יקירינו שנספו בידי הנאצים הברברים באופן כה טראגי, איכה נתיחד עם נשמותיהם?

מי יתנה את עומק הכאב, מי ינוד לגודל האסון, החורבן השאת והשבר! אי סופה, אי מקונן, אי מנחם ואי גומל חסד, אי סופר, ואי מורה שיוציא את המסקנות, מהו הדין ואיכה עלינו לנהוג?

יַאסְלוּ יַאסְלוּ! מָה־אֲעִידֵךְ? מָה אֲדַמֶּה־לָּךְ, קְהִלָּתִי הַבְּתוּלָה,
מָה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ, עִיר בְּיִשְׂרָאֵל! אֵיכָה אֶבֶד נִצְחֵךְ!

באחד השרידים מקהלתנו, אמרתי לקחת על עצמי את המשימה, להקים את **מצבת־הדברים** שתשמש כמצבה־רוחנית, עד כמה שיש בידינו להקים לזכר קדושינו הי"ד.

נאד הדמעות, נד נוזלים דברי דמע, יעמוד לזכרם ויתן בטוי לרגשי הכאב שבמעמקי הלבבות, הספר שנכתב בדמע יזכיר לנו לנצח את השכול ששכולנו.

עד אשר ינקום ד' את נקמת דם ישראל השפוך
וישיב לאויב כגמולו.

מאיר מוהר

י א ס ל ו

לא עיר ואם בישראל, אבל עיר ובת בישראל. כי בת נאמנה ליהדות המסורתית היתה העיר הזאת, הנחמדה והיקרה להפליא, שהיתה שרויה בין ההרים וקהלת־הקודש שבה היתה חיה את חייה היהודיים־האנושיים ברוב עונג וברוב טוהר, ומקיימת מצוותיה ומעשיה הטובים בלב שלם וביד רחבה. ואם העיירה ההררית הזאת לא היתה סצויינת בגאוניה – כי היתה צעירה לימים מאוד — אם כי היתה מלאה תורה וחכמה, השכלה וחריצות ככל קהלת־קודש בישראל, הרי הצטיינה בתפלחה הנאה, במידותיה הטובות, ובעיקר – בבית הכנסת הנהדר והנפלא שלה, שהיה בנוי לתלפיות בראש גבעה גבוהה, ונשקף על פני כל הסביבה, בהדר־גאונו ובחוסן־תפארתו. ההרים מסביב השתאו והשתוממו לו וראוהו כאח קרוב להם, כאחד מהררי־אל. ובבקרי־שבת הנפלאים והצחים היו שולחים אליו מסיטב־רוחותיהם הרעננות ומסבחר שלוותם הברוכה והנלבבת.

בעיני יקר ביחוד זכר העיר הזאת, כי בה צערתי את צעדי הראשון בסורה לעברית, לחנ"ך ולדקדוק, בתלמוד תורה שבה, שהיה מסודר למופת ומחוקן כהלכה, ומשכורת המורים היתה בטוחה וניתנת במועדה ביד רחבה ומלאה – תופעה נדירה, ולא רק בימים ההם . . . המנהל מר דילר וחבר המורים קיבלו את המורה הצעיר ברצון ובחיבה, ועמדו לו בראשית צעדיו בעצה ובהדרכה נכונה, ותמכו אשוריו הרופפים בכל מאמצי־כוח. שכינת ההרים נתגלתה לו שם, למורה הצעיר, ופשטות יחס של יהודים בריאים, אמידים, השקועים בחיי שעה ואינם מסיחים את דעתם מחיי עולם.

יאסלו, שנה ראשונה בחיי הזוג הצעיר שיצא זה עתה לכבוש את מקומו בעולם. שנת תרע"ד, עוד טרם פרצה מלחמת העולם הראשונה, שלום ושלוה בעולם. ושלום ושלוה בחיי הקהלה היהודית בפינת יקרת זו.

עַד שֶׁלָּקוּ הַמָּאוֹרוֹת,
וְקָדְרוּ הַיָּמִים,
וְירוּשַׁת קֶדֶשׁ דּוֹרוֹת
טָבְעָה בְּיָם שֶׁל דָּמִים.

יאסלו – ראשי תבות: יִזְכּוֹר אֱלֹקִים סְבָלָהּ לְעוֹלָם וָעֶד!

קְהִלַּת יַאסְלוֹ ז״ל

קוֹל נְכָאִים חֲרִישִׁי גוֹנֵם מִבֵּין הֶחָרָבוֹת,
הֶמְיַת הַנִּטְבָּחִים בְּלִי רַחֵם מְזַעֲזַעַת הַנְּשָׁמָה:
״לָמָּה לֹא תָבוֹאוּ לְקֶבֶר אַחִים וְאָבוֹת,
תְּפִלַּת ״קַדִּישׁ״ לְהַגִּיד בַּמָּקוֹם שֶׁנִּמְחִינוּ מֵהָאֲדָמָה?״

* * *

יַתְמוּת קוֹדֶרֶת וַאֲבֵלָה תְּשׁוֹמֵם מִסִּלּוֹת הָעִיר.
״אֵיכָה נָבוֹאָה לְעִיר־דָּמִים, תֵּל הַקְּרָבוֹת!
סְגוּרָה הַדֶּרֶךְ לָפָּגִינוּ – לְהַגִּיעַ לְקִבְרוֹת הַמִּשְׁפָּחָה,
לְבַכּוֹת תַּמְרוּרִים עֲלֵי אָבְדַן אַבָּא יַקִּיר
וְאִמָּא חֲמוּדָה בְּפִרְפּוּרֵי גְּסִיסָה נַפְשָׁהּ נָפָחָה״.

* * *

זֹהַר הָרָקִיעַ לַקְּדוֹשִׁים, הַדָּם הַשָּׁפוּךְ – הַמַּצֵּבָה.
לְגוֹיֵי־זָדוֹן דֵּרָאוֹן לָעַד, לָנֶצַח הַתּוֹעֵבָה.

*

הרב ד"ר יצחק רפופורט
מלבורן, אוסטרליה.

זכרונות...

בספר זה שהוא מעין מצבת עולם לנשמת בני עיר מולדתנו, קשה להתאפק מלהעלות כל אותן המחשבות הנוגות והעגומות שמתרוצצות במוחו של כל אחד ואחד מאתנו כעת הזאת. הארץ שבה נולדנו וגדלנו, הסביבה שבה שחקנו ובגרנו, האוירה שבה נשמנו וחונכנו — כל זה נהרס ונחרב ונגוז לבלי שוב. ההורים והמשפחות שהקדישו לנו את חייהם ואת רגשי אהבתם, המורים והחברים שנתנו לנו ממיטב מרצם וידידותם, הראשים הרוחניים והחילוניים שהיו לנו לעינים בדרכי קהלתנו — כל אלה הושמדו וניספו בלא משפט.

אכן כעץ השדה הוא האדם. יש וזורעים זרע בקרקע והזרע צומח והיה לנטע פורה ומשגשג, יש ונוטעים שתיל באדמה והשתיל גדל והיה לאילן עושה פרי למינהו. וכל עוד שהטבע כמנהגו נוהג, הזיקה נשארת בעצמה, השרשים הולכים ומתעבים, ולמעלה מתרבה הברכה ומספקת הנאה חיונית לכל היצורים. אולם בדורנו אנו, שתים רעות עלו בגורלנו, הארץ שהוזרענו יהושתלנו אנו, היתה לנו ארץ חורגת. היא סרבה לתת לנו את המגיע לנו על יסוד חוקת הטבע מחלב יניקתה, ומתוך רוע לבבה וכונתה מאנה לזון אותנו אף במעט הקט. אין לך, יהודי, קיום כאן בהוה ואף אין תקוה לך לעתיד — גזרה עלינו האם החורגת. וכשבלים שדופות קדים נהיינו וכאילני סרק העומדים להסקה ולחימום לתועלת אחרים ולא לנו.

גדול היה הצער וגדולה הבושה, ואם קשה להכריע איזה מהם עלה בכאבו או הוסיף בצרבתו, הרי שניהם שמשו ככוח הדוחף שעל ידו הושלך מספר מצומצם מאתנו מתוך חיקה של האם החורגת. ויצאנו לנו אל כל אשר יצאנו. הזיקה נותקה ותחדל גם החיבה הטבעית של הילוד למולדתו. וכשעמדו רגלי הנדחפים עוד הפעם על רגבי אדמה מוצקים — אמנם אדמה זרה — אופק חדש נפתח למבטנו, זה בכה וזה בכה, חוליה חדשה היה עלינו לחשל — גם אוכלוסיה זרה ולשון זרה ותרבות זרה, ואם התגברנו על כל

המכשולים הטכניים הגלוים על כל שינוי זמן ומקום, הרי אי אפשר לו לאדם לסגל לעצמו לב חדש ונשמה חדשה. ואם גם אי־אלה מאתנו מצאו להם מנוחת הגוף הרי מנוחת הנפש נדדה ונגזלה ממנו. אינו דומה מי שמתאזרח בבית ומקצת רשות יש לו בו, למי שמתאכסן במלון מרווח שמלבד דריסת הרגל אין לו בו כלום. אבל מנוחת הגוף כן באה. במדינה זו, בה נכתבית שורות אלה, ראיתי את בני עמנו זקופי־קומה וישרי גו. כשהלכו על המדרכה לא עלה על דעתם לסור אל הכביש ולפנות מקום בשביל הנכרים שבאו מנגדם — מפחד שמא יודחפו או גם יוכו על ידי האחרונים, כפי שהיה רגיל במדינות המזרח. מלחמת החיים אמנם קשה היתה, אבל לכל לוחם ניתנה הזדמנות שוה וזכויות שוות בשדה מלחמת קיומו, והיהודי בתור יהודי נהנה מאותו השויון לבלי כל הגבלה.

וכשנתים אחרי שהתגוררתי בתנאים חסרי אימה, חזרתי מכאן לבקר את הורי היקרים בעיר מולדתי, הייתי מלא שמחה על שזכיתי להתראות עם מחמדי נפשי ולהתלונן בצל שרשי אף לו לזמן קצר ביותר. כל רגע שבליתי בחברותם היה לי למקור שעשועים. ובערב אחד, זכורני, צעדנו לאטנו אבא ואמא ואחינו הקטן הי"ד ואנכי בכוון בית דירתנו, וכשאנחנו כה משוחחים והנה לנגדנו בא „שקץ", שוליא לקצב גוי, ולפתע פתאום הוא מרים את כפו הטבחית ומוריד אותה על ראש העלם הצעיר — הוא אחינו הקטן. מעשה היתול זה של הגוי הרתיח את דמי בקרבי ונגשתי אליו וצבטתי לו על סנטרו. מיד התחיל הלה לחפש אחרי ברזל־ההשחזה שהיה תחוב במגפו, וכשנסיתי לעמוד כנגדו קרא אלי אבא: „לך הצדה, לך, הלא תזכור את המאורעות בפשיטיק..." והסתלקתי הצדה. וכשהגיע בקורי לסיומו והתכוננתי לשוב למדינת מגורי החדשה, נתעגמה עלי רוחי, מי ומי הם שביניהם אני עוזב את הנאהבים והנעימים שלי? בין אם חורגת מצד אחד ובין זאבים טורפים מצד שני. והעולם סגור ומסוגר. והרקיע מתכסה בעננים כבדים — ושואת הרעה השניה מתקרבת, וכמעט בין לילה התחולל הסער הגדול ועקר את השרשים והציפם בנהרי דם ונחלי דמע.

אין דמיון לשברנו ואין ערוך ליגוננו. שתים רעות ראו עינינו, כפול הוא איפוא מכאובנו ומכופלת היא יתמותנו. כל תנחומי העולם לא ימתיקו

את מרי שיח נפשנו, דפי הספר אין בכוחם להשקיט את רוחנו הדויה, אולם יציבו „יד ושם" לזכרון חללינו, יעלו את ה„נר תמיד" לנשמות השוכנים בעפר אי שם, יזכירו ויזכירו.

פשעו בני אומות העולם ועוו בגדנו, ובפשעם ובעוונם ממשיכים ללכת. אולם יזכר נא ישראל את מרום תעודתו וכל כלי משחית אשר יונף עליו לא יצליח. זאת ועוד אחרת: רבות חטאו גם גדולי דורנו. מימין שללו את קדושת הארץ, ומשמאל שללו את קדושת התורה. ובין מלתעות שני הצדדים נחתך גורלנו והוכן לקראת יום הזועה ששמותיו תשארנה חרותות לנצח על קירות חיינו. מי לא יזכור את פרוד הלבבות ובלבול הדעות שהכניסו דברנינו לתוך המחנה; האמונה שנתרוממה על ידי זה הוכחשה על ידי אחר וההתלהבות שנתעוררה על ידי האחד נתקררה על ידי השני, והזועה ממשמשת ובאה, ותחת אשר למצוא קו אחיד מסומן בדברי מנהיגינו ולשמוע קול מאוחד יוצא מפיהם, הותעו פשוטי עמנו על ידיהם והולכו שולל — עד שפרצה הבערה ורבצה המארה.

לכל זה אין תשלומים. אבל אזהרה יש, לא בפצול השלמות ולא בשנאת אחים הגבורה, לא בחקוי הקידמה, ולא בהפקרות השחרור...

„ועתה מה ד' אלקיך שואל מעמך וכו' ללכת בכל דרכיו וכו', בכל לבבך ובכל נפשך, היא תהלתך והוא אלקיך אשר עשה אתך את הגדולות ואת הנוראות האלה אשר ראו עיניך." ברוח הרעיון הזה החזיקו אבותינו בארצם מלפנים, וברוח זה נחזיק גם הפעם. ערובה היא להכאת שרשים חדשים והבטחה לשגשוג בלתי פוסק.

ב י ז מ ת משה נתן אבן־חיים (רפופורט), נקראה בביתו, בחמשה עשר בשבט, שנת תשי"א (22.1.51), אספת יסוד של יוצאי יאסלו, בה השתתפו ה"ה זאב אינציגר ורעיתו, משה גולדשמיד, אברהם וחוה הופרט, רחל וינשטין (רפופורט), ליביש טהלר, ישראל יוסט, ברכה כץ, קלמן צוקרמן, שלמה קרישר, נפתלי שוחט, גניה שוחט, שלום שטמס, מאיר שילת, דוד שפירר ואחותו, ור' מאיר ה. רוטה מירושלים.

ה י ו ז ם, כותב הטורים האלה, הביא לפני המשתתפים באספת־היסוד, את הצעתו לארגן את שרידי יאסלו, — הותיקים והעולים החדשים — שנמצאים בישראל, ללכד אותם לחטיבה מאוחדת, למשפחה יסלאית אחת. למען לא ישכח שם קהלת י א ס ל ו החרבה, מבין יוצאי קהלתה.

יוזם האספה, הסביר במפורט את מטרת הארגון ותפקידיו בעתיד, יחד עם זה הביע את תקוותו, כי, „ט"ו בשבט", חג הנטיעות, ישמש סמל הברכה להתפתחותו של הארגון, לטובת כל יוצאי העיר בארץ ובגולה.

ה מ פ ג ש הראשון החדיר רוח מרוממת בין המשתתפים. נבחר ועד זמני בן שבעה חברים, אשר החליט לשלוח חוזר ארגוני, לכל יוצאי יאסלו בארץ.

בישיבה הראשונה בבית יוזם הארגון, החליט הועד הזמני לקרא את כל יוצאי העיר בארץ, לאספה כללית, שנקבעה ליום הראשון, י"ז אדר ב' תשי"א (25.3.51), בה יונח היסוד לארגון ארצי, של כל יוצאי יאסלו, — החרבה, — בארץ ישראל.

— — —

באספה הכל ארצית, שהתקיימה במועדה, באולם „ביתי" בתל־אביב, ככר דיזנגוף 14, השתתפו כמאתים איש יוצאי העיר.

פתח את האספה — אחרי רגעי דומיה והתיחדות עם זכר הקדושים — ה' משה נ. אבן־חיים (רפופורט), בהבהירו את מהותו ותפקידו של הארגון שעומד להוסד, עמד על הנחיצות בארגון יוצאי־יאסלו בישראל, ציין את קוי פעולותיו להבא, כגון: ייסוד קופת „גמילות חסד" ע"ש יוצאי יאסלו, להוציא הספר „תולדות יהודי יאסלו" והקמת בית אשר ישא את השם „בית־יאסלו", לשכן בו את הזקוקים לדירה מיוצאי עירנו.

אחריו נשאו את דבריהם, ד"ר מרים הופרט, ד"ר ישראל פלוצקר, ושלמה קרישר. ירחמיאל זק"ל — שביקר אז כתייר בארץ, מוינה, — רתק את קהל הנאספים בדבריו הלבביים, כמו כן הבטיח להמציא את הנייר להדפסת הספר.

נבחר ועד מרכזי בן שנים עשר חבר, שמקום מושבו בתל־אביב, וועדים מקומיים בני שלשה חברים, בירושלים ובחיפה.



חברי הועד „ארגון יוצאי יאסלו" בתל־אביב

הועד החדש התכנס לישיבתו הראשונה בבית מ. נ. אבן־חיים, בה השתתף גם החבר ירחמיאל זק"ל, בישיבה הזאת הוחלט לשלוח ליוצאי יאסלו בארץ ובגולה חוזר מספר 2, וכן לקבוע יום אחד בשנה, כיום זכרון לקדושי יאסלו, להתיחד ביום הזה עם זכרם של יקירינו הקדושים הי"ד.

פה אחד נבחר ירחמיאל זק"ל „לחבר כבוד". ומתוך השראה חגיגית מסר ה' משה נתן אבן־חיים לידי הח' זק"ל, תעודת „חבר כבוד", בחתימת כל חברי הועד.

שנת

תרכ"ה – 1865

פ ר ק א.

קהלת יאסלו, שמנתה עם פרוץ מלחמת העולם השניה בשנת תרצ"ט (1939) כשלשת אלפים נפש בקירוב, קמה, גדלה והתפתחה מן הפרבר הקטן אולשוביץ. פרבר זה השתרע מעברו השני של הנחל ויסלוקה, ונמשך מן הגשר האולשוביצי — בכוון הכפרים, גוריוביץ, קובלוב, פודזמצי ועוד.

כפי שספרו תושביה הותיקים של העיר, היה תחום המושב של יהודי יאסלו הראשונים, עד שנות ה־60—70 למאה שעברה, בפרבר אולשוביץ הסמוך לעיר, אולם בשיפוטו השתייך לשלטון הכפרי של קובלוב.

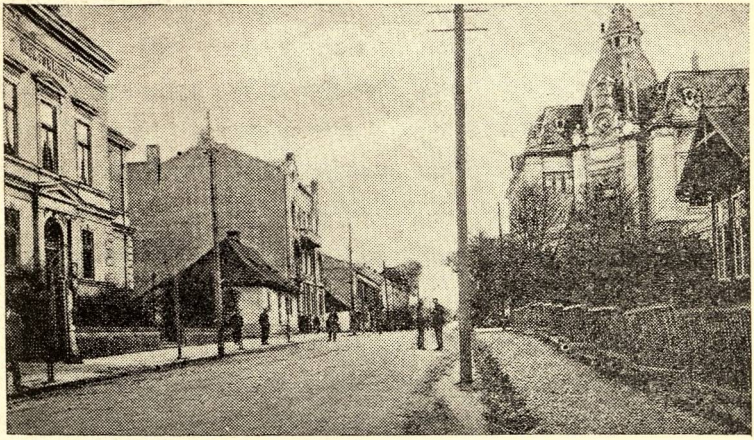
באולשוביץ נוצר הגרעין של בעלי הבתים הראשונים ממתישבי העיר יאסלו. שם בתחתית העיר על יד הגשר, החלו המתישבים הראשונים לארגן את המרכז היהודי למסחר ולמלאכה. כי על פי חוקי הימים ההם ומסורת קדומים, אסור היה ליהודים לגור בתוך יאסלו העיר.

בית־תפלה קטן הוקם באולשוביץ מאחורי בית וגשל וקורנריך, על־יד הצ'רבונקה, (הבית האדום) [— על שום היותו בנוי לבנים אדומות —], ושם התאספו יום יום כמנין יהודים לתפלת בוקר וערב.

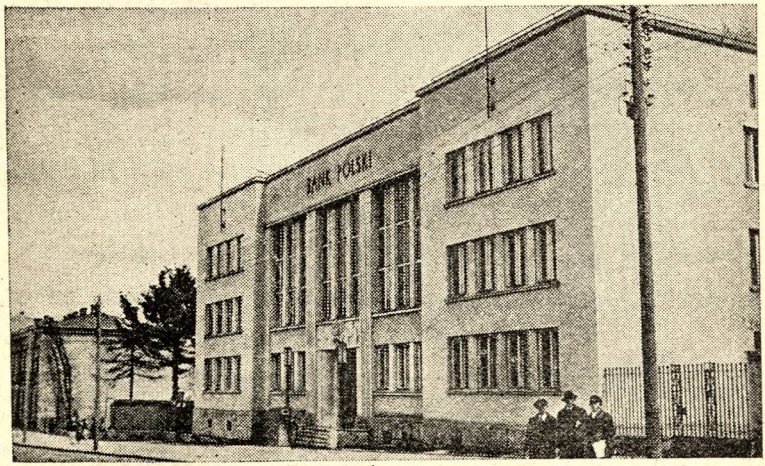
א. מ. מוהר כותב בספרו „שבילי עולם" שנדפס בלבוב, בשנת 1864, וזו לשונו: „יאסלא, שני אלף וחמש מאות איש, חוצותיה נשמות ואין עובר בם, יען אין יהודים בקרבה, כי אולת קשורה בלב יושביה לבלי תת איש ישראל לבא בקהל להם, לכן עירם כמדבר שממה וכל מקח וממכר אין בקרבה."

נראה איפוא שעד שנת 1864 עוד לא גרו יהודים ביאסלו, ולכל המוקדם התחיל הישוב היהודי ביאסלו, בשנת 1865—1867. אין לנו גם שום ידיעות על חיי הקהלה מלפני אותן השנים.

עיר יאסלו לא הצטיינה בשום דבר מיוחד. עתיקות לא היו בה, ולא נתפרסמה בשום עבר היסטורי, אם כי שם העיר נזכר בהיסטוריה הפולנית, בין הערים שנכבשו לפני מאות בשנים על ידי האויב, שפלש לגבולותיה של פולין ושהעיר עלתה באש פעמים מספר. לכן גם תושבי הקהלה הזאת לא



בנין ה"קסה אושצ'ינדנוש'צי"



בנין ה"בנק פולסקי"

יכלו להתפאר בשלשלת יחוסה של קהלתם.

בשם יאסלו נקראה, על שם הנחל הקטן „יאסיולקה", שראש עינו היה בסביבת יאסליסק. מי הנחל נגרו והגיעו לקרבת העיר על יד ניגלוביץ, הנחל עבר בסביבת קוצ'רוב ונפל לתוך הויסלוקה. (ישנה גם גירסה אחרת לשם של העיר.)

הנחל ויסלוקה זחל לאטו, התפתל כנחש מערבית צפונית לעיר, וכמו מרבד קטיפה ירקרק־כחלחל, הקיף וסבב את העיר משלושת רוחותיה, סובב והולך, מתחת לגשר־הברזל של הרכבת, דרך הטארגוביצה על יד בית הקברות הנוצרי, אולשובין, עבר את קוצ'רוב שם נפלה בו ה„יאסיולקה", ומשם המשיך מזרחה והשתפך לתוך הנהר ויסלה על יד מילץ.

לעתים קרובות — בעת משבר ענן, או בשלהי החורף עם הפשרת השלגים—השתפך הנחל ויסלוקה ועבר על גדותיו, פרץ את גבולות העיר ושטף את ההיצלובקה, וגליו הגיעו עד לבתי ר' נחום שוחט, ר' מאיר בריש שו"ב, ור' משה מרגליות מצד אחד. הציף את אולשוביץ, והגיע עד גבעות קובלוב, על יד בית חיים פאליק מצד השני. גלי השטפון הציפו את כל הטארג־ביצה, מקצה ביתו של משה וולף ואלימלך טלר, עד הבתים של אבא הולנדר, משה־לי הבר, ועד הבאר הטארגוביצית שבמורד הגבעה, (הידועה במימיה הטעימים והקרירים), ואז היו נאלצים בני הטארגוביצה, לסדר „תחבורה־ימית" בזעיר אנפין, לשוט בסירות ודוברות וכלי שייט אחרים.

על יד ניגלוביץ זחלו מימי היובל הקטן בשם „רופה", (משערים ששמו רופה, על שום החומר הבוער שנמצא בסביבה הזאת, ונקרא רופה.) ועם הגיעם מתחת לגשר הניגלוביצי זופתו והשחירו פניהם מהפסולת של הנפט שנפלה לתוכם, מן הדודים הגדולים של בית־הזקוק לנפט, „גרטנברג את שריאר" — שהוקם בשנת 1889, — כתמים צבעוניים זהרוריים צפו על פני היובל ונוצצו בשלל גוניהם, מול שמש הקיץ הלוהטת, וריח הנפט נדף ממנו למרחקים. גם הרופה נפלה לתוך הויסלוקה.

פרק ב.

בשנת 1870 בערך, בוטל החוק האוסר על היהודים להתישב בעיר. הכותרת בטופסי העיריה היתה: „וולנה מיאסטו יאסלו" (יאסלו עיר חפשית). מסמכי העיריה נחתמו בחותמת: „עירית יאסלו, עיר חפשית".

מי היה היהודי הראשון, „שהעיז" להכנס לתוך תחומי עיר יאסלו, ולהתישב שם? הדעות מפולגות: דעה אחת אומרת, שהיהודי הראשון היה, ליבש וינפלד. והשניה, שהראשון היה חיים שטינהויז, שניהם מוצאם מז'מיגרוד.

מספרים, שיהודי מתושבי אולשוביץ קנה מאת נוצרי אחד חלקת אדמה בתוך גבולותיה של יאסלו, לא הרחק מהגשר האולשוביצי. המוכר קבל מאת היהודי דמי קדימה, וקבעו ביניהם את המועד, בו תועבר הקרקע בספרי־האחוזה לידי הבעלים.

כשנודע לאוכלוסיה הנוצרית על דבר המכר, החליטה להתנגד בכל תוקף להעברת הקרקע לידי הקונה היהודי. היא נמקה את טענותיה, שבחלקה הזאת נמצא פסל ישו, וכשהקרקע תועבר לידי היהודי, מסתבר — שהיהודי יסלק משם את הפסל, והואיל ואין רשות ליהודים לגור ביאסלו, לכן גם לא תסכים, שהקרקע תועבר לידי היהודי.

בהודע הדבר לחיים שטינהויז החליט להכנס בעובי הקורה לטובת היהודי, כדי להראות נוסף על „שתדלנותו", גם את תקיפותו בענין הזה. החלו המשפטים ונמשכו הערעורים, ובסופו של דבר, הגיע הסכסוך המשפטי לאינסטנציה הכי גבוהה בעיר וינה. היהודי זכה במשפט, הקרקע הועברה לרשותו. כתוצאה מכך בוטל גם החוק האוסר ליהודים, לשבת בתוך העיר יאסלו.

פרק ג.

בעיר יאסלו — ששימשה אחר כך כעין מטרופולין, בזעיר אנפין, לעיירות הקרובות מסביב, ז'מיגרוד, אושיק, מצד אחד, עד דוקלא, קולושיץ, פריסטיק, ברזוסטק מצד השני, ומאלה נוצרה קהלת יאסלו, — היתה מקובלת הדעה השניה, לאמר: שחיים שטינהויז עם משפחתו היה הראשון

שדרך על סף אדמת יאסלו, וכאיש עתיר־נכסין חשוב ומכובד אצל השלטונות, קבל הרשיון הרשמי — מאת הקיסר פרנץ יוסף הראשון — בתור יהודי, להתישב ביאסלו ולפתוח עסק בעיר.

חיים שטינהויז התישב מעבר השני של הגשר, בבית אשר כעבור זמן נמכר לידי אליעזר ברנר, — ואחר כך בנה את ביתו בככר השוק, — בין בית הסטארוסטבה ובין בית־המרקחת, — שם פתח מסבאה ו„בר", והאינטליגנציה הנוצרית היתה נפגשת שם. (בשנים האחרונות הוחכרה המסבאה — על ידי בנו בוגוש ש. — למקס קגל).

בהשתמשו בפריבילגיה שקבל, עזר חיים ש. לכמה יהודים ממכיריו, לאפשר להם את ההתישבות בעיר, ומכיריו אלה היו הראשונים שפרצו את ההסגר האנטישמי מעל העיר, יצאו מתחום המצומצם של אולשוביץ, והניחו את היסוד לקהלה היהודית ביאסלו.

המתישבים הראשונים הסמו מתחילה, להתרחק הרבה מתחום המושב הישן, לכן התרכזו כולם בככר הטארגוביצה, מקום שם קנו כמה בתי עץ מאת הגויים, ואחדים הקימו בתי עץ חדשים מסביב לטארגוביצה. רק כעבור שנים מספר הוחל בנינם של הבתים היהודיים הראשונים במרכז העיר.

ליביש וינפלד — איש היזמה ובעל המרץ — היה הראשון שפתח חנות „כל־בו" בככר השוק. הנוער הנוצרי בעיר לא השלים עם התופעה החדשה הזאת, יד מסיתים אנטישמיים היתה באמצע, להפריע ליהודי להחזיק בחנות, והואיל ובאופן חוקי לא יכלו להתנגד, לכן, היו מנפצים מדי פעם בפעם את שמשות החלונות, שדדו את הסחורות, בחשבם שבמעשים אלה יאלצו את היהודי להסתלק מככר השוק.

אולם ליביש וינפלד לא היה מסוג היהודים הפחדנים, הבורחים מן המערכה, מתוך מורך לב, הוא את מקומו לא נטש.

אחרי מותו עברה חנותו לידי חתניו, מולדואר ושדל. שנים רבות התנוסס שלט רחב על החנות הזאת, — באותיות זהב גדולות: מולדואר את שדל, ספדקובירצי ל. וינפלדה. (החנות הזאת עברה עם תום מלחמת העולם הראשונה, לידי יהושע קרישר).

פרק ד.

אקלימה של העיר היה נעים ונוח. העיר טבלה בירק ועצים, רוח קרירה רכה ומלטפת היתה נושבת בקיץ מהרי גוריוביץ, ומיערות קובלוב מצפון לעיר, וממישורי שדות סובניוב, ורוצנקה, הנקובקה, מקצה השני. מהשדות המוריקים אשר במבואותיה היה עולה ריח הרגבים הלחים, שהמחרשה הפכתם על גבם, ובסביבותיה בצבץ ראשו הירוק של הדגן הנובט. גם שלשת נחליה שהוו כעין „משולש" מסביב לעיר, הוסיפה לה רוח נעימות וחן, בימות הקיץ.



ככר השוק (רינג־פלץ)

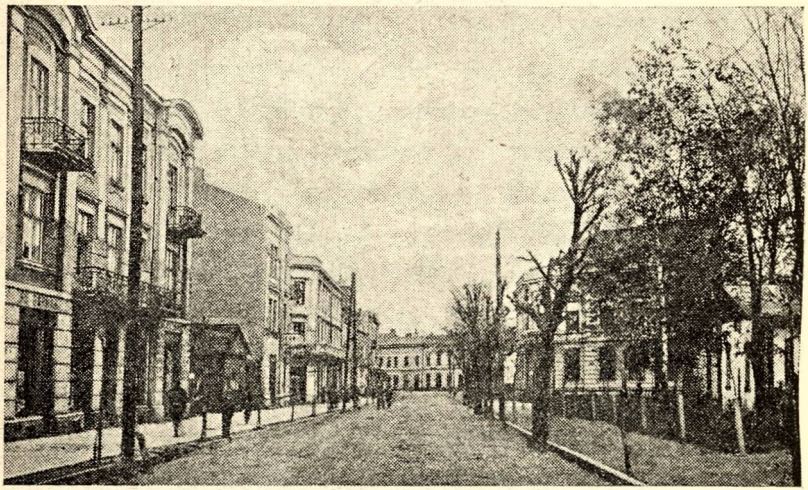
העיר הצטיינה בנקיונה, רחובותיה היו תמיד מטואטאים ונקיים, תושביה הקפידו לשמור על יופיה, והשגיחו על נקיונה, שלא לזרוק שום דבר ברחוב. ובזה נבדלה יאסלו מיתר ערי גליציה, והתפרסמה כאחת הערים הנאות. רחובות העיר ביחס לגדלה — היו רחבים וישרים, בתיה היו בני שתי קומות — ובחלקם קומה אחת — וגם שלש.

בתי הגויים היו בנויים לפי סגנון תקופת הרנסנס, פתוחי הקישוט וגולות־כותרת על עמודי הגדרות מסביב להם, שוו להם רושם כחוילות אצילים.

לעומתם נבנו בתי היהודים בסגנון אחיד ופשוט, בלי תוספת של הידור חיצוני, ועם כל זאת הצטיינו בפשטותם.

בין הבנינים היפים בעיר נמנו, בית ה„קסה אושצ'ינדנושצי", ובשנים האחרונות בית ה„בנק־פולסקי", ובנין העיריה.

ברחוב קושצ'יושקי עמד בית אחד, שהיה הבנין הגבוה בעיר, והיה שייך אל ליפא פרופר, סוחר העצים ויערות.



רחוב 3 — למאי

פרק ה.

על המתישבים הראשונים מיסדי־הקהלה, שעיצבו את דמותה הרוחנית, נמנו: האחים וולף ומנחם מן אינציגר, אברהם מאיר אורנשטין, אלימלך גולדשטין, ליביש וינפלד, נפתלי ולפלד, ליבצ'י ורנר, אלימלך טלר, יעקב פרנד, — גר כל השנים באולשוביץ, — שמחה בונם צימט עם בניו, ליב ציטרוננבוים, וגיסו יעקב פנחס קרישר, חיים שטינהויז, בריל שטילמן, (ביצע את הטרנזקציה של אדמת בית הקברות מאת ה„פריץ", שהתמרמר על

מכירתה, כאשר נודע לו אחר כך, לשם איזו מטרה נועדה). נוספו עליהם, משפחת יהושע אלטמן, יואל מנדל בק, עמר, הירשל קורזניק ובניו, ור׳ זליג מילר השו״ב הראשון בקהלת יאסלו. אולם הרוח החיה ביניהם, היה נפתלי ולפלד, איש פעיל ובעל יזמה, — נבחר אחר כך לראש הקהלה. פעילות רבה בענינים הדתיים הוכיחו אלימלך טלר, ויעקב פרנד.

עם גידולה של הקהלה, הגיעו אליה משפחות חדשות, שפתחו בתי עסק, בתי מלאכה, וחרושת זעירה. חלק מהן הצליח בעסקיו, גם הוחל לבנות בתים, בני שתי קומות, בככר השוק (שנקראה „רינג פלץ״), ובתים בני שלש קומות ברחובות הראשיים, קושצ׳יושקי ושלישי למאי, וברחובות הצדדיים, נובה, קורלבסקינו, קז׳מירזה וילקיגו, איגלנה, סוקול, צ׳צקיגו, וכו׳.

את הקנה — לצרכי הדת — נעץ המלאך דוקא ברחוב שיינוכי (שם של סופר פולני), שם היה המרכז של „כלי הקדש״. ברחוב הזה גרו הרב, השוחטים, החזנים, המלמדים, השמשים, וראשי הדוכנא, גם המוכר ספרים — היחידי בעיר — שלמה׳לי הקטן. שם הוקם בית־המדרש, ועל ידו בית־המרחץ עם המקוה. וממולם, בית־המטבחים — אשר מתוכו בקעו יומם ולילה געיותיהן וצריחותיהן של הבהמות שהובאו לשחיטה, ולא פעם בלבלו את התפלות, והפריעו את הלימודים בבית־המדרש. „קריאות״ התרנגולים שנישאו לבית־השחיטה, היו תמיד מרעישות את הרחוב מן הקצה אל הקצה.

רחוב שיינוכי לא רוצף באבנים, גם מדרכות לא היו שם. העוברים ב׳ היו הולכים ושוקעים בבוץ וברפש המגיע עד הקרסולים. אבל — כאמור — שימש הרחוב כמרכז־רוחני ליהודים, הן לתורה והן לתפלה.

בראשונה התישבו המלמדים הראשונים בככר הטארגוביצה, הדור הראשון שנולד ביאסלו, קבל את חנוכו — החל מימי הילדות ועד בגרותו — ב„חדרים״, אצל ישראל מלמד, יודל מלמד, משה יוקל, יודלי גורליצר, אברהם רסלר ועוד. זכורני, שהרבה בעלי־בתים היו מספרים, שהם קבלו תורתם עוד מפי ישראל מלמד שהיה גר בטארגוביצה. אולם כעבור שנים, הוקם בית ה„תלמוד תורה״ ברחוב שיינוכי, על ידי הנדבן המפורסם יצחק יהודה רובל, ומאז הועבר מרכז הלימודים לרחוב הזה וסביבתו. קול התינוקות של בית רבן פרץ ועלה מן ה„חדרים״, של שמשון־לי מלמד, של ברוך־ל, של שמואל מנדל, נתן־לי מלמד, ונחמיה, ועוד.

במשך הזמן נוסדו מוסדות שונים, „הכנסת כלה", „בקור חולים", „תלמוד תורה", „קלויזים" — „וחברה קדישא". המתישבים הותיקים ובניהם הועמדו בראשם, עד שבמשך הזמן נוצרה כעין מסורת ו„חזקה" לאנשים האלה, לעמוד בראש כעסקנים צבוריים.

בתור רב ומו"צ כהן הרב יונה צנגר — מוצאו מסביבת ברזוסטק, — מורו וחותנו של אלימלך טלר, ואברהם הירש ברנר.

פרק ו.

שנת תר"ל (1870)

תולדות בית הרב.

בשנת תרכ"ט—תר"ל, 1869/70, מנתה קהלת יאסלו כשלשה מניינים יהודים בערך, ומדי פעם בפעם הגיעו מהסביבה משפחות נוספות, והקהלה הלכה וגדלה.

המתישבים החדשים, ראו כחובה ראשונה, לדאוג לצרכים הדתיים בעיר, להניח יסוד למקום תפלה צבורי גדול, להקים בית מרחץ ומקוה, לרכוש שטח קרקע שישמש לבית קברות (עד אז היו נאלצים להעביר את המתים לקבורה בבית החיים בז'מיגרוד), ועם הסתלקותו הפתאומית של המו"צ, הרב יונה צנגר — שנפטר בדמי ימיו לאחר שכיהן ביאסלו כשנתים שלש — נתעוררה השאלה על קבלת רב במקומו, להזמין ש"ץ ושו"ב, ושאר צרכי צבור שונים, שקהלה יהודית זקוקה להם.

באותו פרק זמן פרצה מגפה בעיירת סוקולוב, הסמוכה לרישא, תושבי העיר עזבו את המקום, וגם הרב, אב"ד של העירה, נאלץ לקחת מקל נדודים בידו ולעזוב את המקום יחד עם משפחתו. בהיותו נע ונד מעיר לעיר, התבודד ביערות ובכפרים עד שהגיע לסביבת יאסלו. ועד המתישבים החליט איפוא לבחור ברב זה, ולהזמינו לשבת על „כסא הרבנות" בקהלתם החדשה.

מתוך חגיגיות רבה ותשואות גיל, נתקבל הרב דעירת סוקולוב, הרב ר' אברהם יהושע השיל רובין, — נכד להצדיק הרבי ר' אשר מרופשיץ, שהיה חתנו של האדמו"ר ר' נפתלי רופשיצר, — לכהן כאב"ד עיר יאסלו.

פרק ז.

מדי דברי בגפן אדרת „המרא דאתרא", חובת כבוד עלי ליחד את דבורי ולהקדיש אי אלו שורות לשעור קומתו האצילה של אבי „השושילתא" רבת היחש, משפחת רובין.

והנה מה שספר לי דודי־זקני הרב שלום ליברמן, אחי הרב מטופרוב ז"ל, — שהיה חתנו של הרב הראשון אב"ד יאסלו:

הרבי ר' נפתלי מרופשיץ, היה סובב ומתהלך בעירות פולין, התאכסן בישובים וכפרים שגרו שם יהודים, לעשות נפשות לחסידות, ליחד יחודים ולתקן תקונים.

באחד ה„סבובים" האלה, סר פעם לאחת העירות בתחומי ורשה, וכדרכו שם פעמיו תחילה למקום תפלה. כשדרך על סף בית התפלה, אורו עיניו בראותו חבורת נערים צעירים, יושבים על גמרותיהם הפתוחות, מתפלפלים ומתנגחים בהלכה, — וביניהם נוצצת כאודם־יקרה, דמות דיוקנו החמודה של עלם חינני אחד, אדמוני, עם יפה עינים וטוב רואי. קול העלם המתפלפל, ערב ונעים, ועם זה מתלהט ומתלהב, צולל למעמקי הסברה וההגיון.

הרבי ר' נפתלי עומד מוקסם מתרשם מיפיו של העלם, ומתפעל מקולו הנעים, ואינו גורע עין ממנו.

„בחור כהלכה — חושב ר' נפתלי בלבו — העלם מתאים להיות חתן לבתי שהגיעה לפרקה". הרבי נגש אל העלם ושאל אותו:

— מה שמך?

— שמי אשר ישעיהו. וקוראים לי אָשר'ל.

— מי הוא אביך, ומה שמו?

— אין לי אב, עונה הנער.

— ואם יש לך, יקירי? שואל ר' נפתלי.

— כן, אמי יושבת בין התגרניות.

הרבי ר' נפתלי ממהר לצאת החוצה, ושואל למקומה של האלמנה,

אֵם העלם, נגש אל האצטבא, מקום שבתה של האלמנה, והנה לפניו אשה חורת, — עטופה סודר, — רעיה תמה וצנועה.

הוא פונה אליה לאחר אמירת שלום — ואומר:

—הספקתי היום להכיר את בנך, ויש ברצוני להציע לך נכבדות, „שדוכין" בשביל בנך אֲשר׳ל.

— מה...? מי...? בשביל מי...? שואלת האשה.

— את בנך אשר׳ל אני רוצה לקחת לחתן לבתי, — עונה ר׳ נפתלי.

ברגע הראשון אין האשה תופסת את הענין... — חלום כזה.. — „הלא אשר׳ל, הוא כה צעיר, תינוק ממש, והלזה בא בהצעות כאלה..."

היא מבקשת ממנו שיניח לה. הרבי מפציר בה, אבל היא בשלה, אשר׳ל הוא עוד צעיר לימים.

לאחר ימים נזדמן שוב ר׳ נפתלי למקומות האלה, והנה תקפו עליו הגעגועים לראות את פני העלם, ואחרי שנפגש אתו פעם שניה, מתעוררים בלבו רגשי אהבה אליו — איך להפרד מילד שעשועים כזה? וגומר בדעתו לגשת שנית אל אם הילד.

הוא מדבר על לבה ומבקש ממנה שתמסר לידיו את אשר׳ל, והוא יכניס אותו למחיצת רבו, „החוזה" מלובלין. אחרי הפצרתו נאותה לבקשתו ושניהם נסעו ללובלין. כש„החוזה" ראה את העלם, ושמע תהלתו מפי ר׳ נפתלי, אמר: „א שעהן קרבן פסח׳ל... (קרבן פסח נאה). ואמנם נסתלק ר׳ אשר׳ל בערב פסח. (בשנת תר״ה). ואחד מצאצאיו — ר׳ אלימלך — היה אביו של הרב ר׳ אברהם יהושע השיל, אב״ד הראשון של קהלת יאסלו, ושם משפחתו רובין (אודם).

פרק ח.

שנת תרל״א. (1871)

עם הכתרת הרב החליטו אנשי הועד, לקנות שטח אדמה שישמש מקום לבנין בית־תפילה, גם דירה בשביל הרב, מעבר השני של הויסלוקה, בקרבת הגשר האולשוביצי. ואכן בשנה ההיא הוקם בית המדרש הראשון, וגם בית מגורים לרב — מקום שם נבנו כעבור שתי עשרות שנים בערך, שני הבתים של בנו, הרב ר׳ צבי יוסף אב״ד השני ביאסלו.

בית המדרש היחידי בעיר, היה קטן וצר מהכיל את כל צבור המתפללים של הקהלה שהלכה וגדלה, לכן איפוא באו ראשי הועד לידי החלטה, שאין להסתפק עוד בבית המדרש הקטן הזה, ויש צורך להקים בית תפלה גדול ונרחב יותר שיכיל את כל בני העדה.

סיפר לי דוד זקני, הרב ר' פנחס אלעזר הלוי ליברמן מטיטשין — אחיו של הנ"ל — בן הצדיק הרב ר' מרדכי מטופורוב ז"ל, כי בהיותו עוד ילד צעיר רך נסע ליאסלו לרגל חתונת אחיו ישכר דב, שנשא את בת הרב ר' אברהם יהושע השיל מיאסלו, בשנת תרמ"א (1881), ודרך הנסיעה היתה אז ברכבת מלבוב עד זגורז', כי שם היתה התחנה הסופית של מסילת־הברזל. ומזגורז' עד יאסלו היו נוסעים בעגלות.

בהיותם בשבת ביאסלו, התפללו עוד בבית המדרש הקטן, הצפיפות היתה גדולה. ואז — זוכר הוא אמרו — כי קהלת יאסלו החדשה מונה ששים עד שבעים משפחות.

קופת הקהלה היתה ריקה, עם כל זאת נגש הועד להגשמת התכנית של הקמת בית מדרש גדול.

בעבר השני של בית המדרש הקטן — מצד שמאל בדרך ההולכת ל„היצלובקה", עמדה חורבה עתיקה שהיתה שייכת לגוי אחד, ובהודע לועד שהגוי עומד למכור את נחלתו, החלו במשא ומתן אתו, וקנו ממנו את החורבה עם שטח האדמה.

החורבה תוקנה ושופצה, והותאמה לצורך בית תפילה, ובשנת תרמ"ג (1883) בערך, נסתיימו השכלולים. כותל המזרח נתקשט בארון קודש נהדר, מחוטב ציצים ופרחים, ושלוש מדרגות הובילו אליו, ועל ידו עמוד רחב, ועליו מנורת נחושת בעלת קנים רבים. באמצע הוקמה בימת עץ יפה, בתקרה היו תלויות נברשות פליז, וארבע עששיות נפט גדולות בארבע הפנות. על ידו נבנו דירות, אחת בשביל השמש, ואחת בשביל השוחט, בקצה האחד היתה „העזרת נשים", ולירכתי הבית הוקם בית המרחץ, ושתי מקוואות בו, אחת מהן היתה מוסקת ומחוממת, והשניה — אשר היתה בחדר הזעה — היתה מקוה קרה.

בנין בית המדרש היה קיים עד שנת תרע"ד (1914), עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, כאשר הצבא הרוסי כבש את העיר, החריבוהו ונשארו רק קירותיו החשופים וקורות הגג.

בשנת תרע"ח (1918), תוקן — בית המדרש מחדש — ביזמת בעלי בתים אחדים, בראשותו של אבי ז"ל, הוכנסו בו שפורים רבים, והתחילו שוב להתפלל שם.

בחג הסוכות שנת תרצ"ה (1934), פרצה דליקה בבית המרחץ, ובית המדרש עלה כולו באש, ונשארו בו קירותיו החרוכים.

כעבור שנה שנתים החלו להקימו מחדש לפי תכנית חדישה, ועד גמר בנינו בשנת תרצ"ט (1939), התלקחה מלחמת העולם השניה, והוא נחרב כולו.

פרק ט'.

שנת תרמ"ח־ט (1888—1889)

הזכרתי למעלה שעם החלטת הועד להקים את בית המדרש עם בית המרחץ, היתה הקופה ריקה והיה צורך לממן את הוצאות הבנין על ידי הלוואות בבנקים.

הקרקע והביהמ"ד היו רשומים בספרי־האחוזה (טאבו), על שמם של 32 איש, ומחמת מצבם הכלכלי החמור של יהודי העיר בימים ההם, לא היתה באפשרות הועד לעמוד בהתחייבויותיו ולפרוע את המשכנתא בזמנו. הבנקים שהחלו לתבוע את החוב, נתקלו בקשיים בהגשת המשפט נגד ה־32 איש. על כן הוטל עקול על המגרש הצבורי, שעליו עמד בית המדרש הקטן ובית הרב, ושהיה רשום בספרי־האחוזה, רק על שם איש אחד או שנים מבעלי הבתים הראשונים בעיר. הרב אשר זועזע עד למעמקי נפשו, בשמעו, שהביהמ"ד שהתפלל בו 19 שנה רצופות ורוה בדמעות את כתליו, ימכר לזרים, הזעיק את בנו ר' צבי יוסף, שהיה גר בסאנוק, כחתנו של הנגיד המפורסם אביש'ל קנר מסאנוק — אחד הסוחרים האמידים שבעיר, ואמנם הופיע הלז מיד וסלק את חובות הקהלה. והמגרש והבית עברו לידי ר' צבי יוסף — מי שעתיד היה להיות אחר כך ממלא מקומו.

כתוצאה מן הסכסוך הכספי פרצו חכוכים אישיים, שהביאו בעקבותם יחסים בלתי תקינים וגם מנוגדים בין תושבי הקהלה, ובראות הרב את הנעשה מסביב החליט להתפטר מכהונתו, לעזוב את כסא הרבנות ביאסלו ולעלות לארץ ישראל.

ואור ליום הששי, בשלהי שנת תרמ"ח, (1888) נפרד הרב מעדתו ועזב את העיר. עם פרידתו אמר שהוא מַתר על זכותו לטובת בנו ר' צבי יוסף, שגאל את המגרש ושלם את חובות הקהלה. נסע לרישא, ושם שבת את שבתו.

עם צעדו זה, שלא פללו לו, הביא במבוכה את כל תושבי הקהלה. מתיחות עצומה שררה ביניהם, כי לא הבינו כרגע מה אירע כאן, לא יכלו להשלים עם הרעיון, שהרב נטש את הקהלה, ולא ידעו איפוא מה לעשות, האם עליהם להתיחס אל כל הענין בלי שום תגובה, להכתיר את בנו כממלא מקום ולהעלותו על כסא הרבנות בתור „מרא דאתרא"? נבוכים ואובדי עצות היו.

חתנו הראשון של הרב, — ר' ישכר דב ליברמן — שהתאמר להיות ממלא מקומו, בהיותו בטוח כי גיסו ר' צבי יוסף, שישב בסאנוק עיר מגורי חותנו ופתח שם בנק פרטי, נהל עסקים גדולים כסוחר עצים, יערות, ואחוזות, לא יקבל על עצמו את משרת הרבנות ביאסלו, עזב בינתיים את העיר, כי הוזמן לשבת על כסא הרבנות בטופרוב, אחרי הסתלקות אביו הרב ר' יעקב מרדכי, אב"ד שם.

היו אמנם כמה בעלי בתים, שהציעו את מועמדותו של הרב ר' מנחם מאנדיל — חתנו השני — (מגזע ראדושיץ וצאנז) כממלא מקום, אולם משאלת הרב — עם עליתו ארצה — נתמלאה, ובנו ר' צבי יוסף הוכתר כ„מרא דאתרא", כשברכת הצדיק הרבי ר' יחזקאל'י משי'ניובה, — מחותנו של ר' אביש'ל קנר — תעטרהו, בהופעתו המיוחדת לשבות את השבת ביאסלו, יחד עם מאות חסידיו — לכבוד הרב הצעיר, שעלה על כסא הרבנות כאב"ד יאסלו.

פרק י.

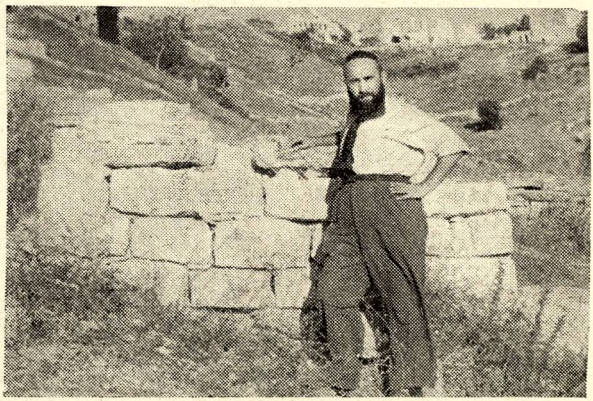
מעיר רישא המשיך הרב את דרכו בלוית בנו הצעיר יצחק'ל, ועלה לארץ ישראל, והתישב בראשונה בירושלים.

רק שנה אחת ישב בירושלים. „קדש וחול משמשים בה בערבוביה," אמר. על כן עזב את ירושלים, להשתכן בין הרי הגליל, עטורי הוד קדומים, ובשנת תר"ן (1890) עלה לצפת.

בעיר המסתורין והקבלה כהן כרב 19 שנה. מקום תפלתו קבע בבית מדרשם של חסידי צאנז.

נכדיו מספרים: שהרב אברהם יהושע השיל זכה לכהן ברבנות בשלשה מקומות, ובכל מקום שימש כרב „תשע עשרה שנה." 19 שנה היה אב"ד בסוקולוב, 19 שנה כהן כאב"ד ביאסלו, ו־19 שנה שרת ברבנות בצפת.

ביום כ"א מרחשון, שנת תרס"ט נסתלקה נשמתו, ומנוחתו כבוד בצפת, בקרבת קברות המקובלים, זכרונם לברכה.



מצבת הרב ר' אברהם יהושע השיל ז"ל, בצפת

בהסתלקותו הניח אחריו שלשה בנים ושלש בנות. בנו בכורו הרב ר' צבי יוסף הנ"ל, — אחד מאנשי צורה והרבנים המכובדים בגליציה, — כרב ביאסלו. בנו השני ר' אשר, תלמיד חכם ובעל השכלה, שלט בכמה שפות, ישב אחר נשואיו ברוזבדוב ועסק במסחר, שימש כיו"ר ומנהל הבנק היהודי הראשון ברוזבדוב. בראשית שנות המאה העשרים, עזב את רוזבדוב והגר לארצות הברית. בנים לא היו לו רק בנות. בנו השלישי ר' יצחק'ל — אציל הרוח ונעים המדות, נפש טהורה — היה מתבודד ועוסק בתורה כל הימים, נמנה על הבקיאים בש"ס ומפרשיו, מלא את מקום אביו כרב בצפת, ואחרי שבע שנות כהונתו שם נסתלק בראש חדש מרחשון שנת תרע"ו, ומנוחתו כבוד בצפת, על יד קברו של בנו של ר' הירשלי מטארנא ז"ל.

בתו הבכירה דינה, היתה נשואה לאברך מושלם, בנו של — אחד הנגידים, — בעל אחוזה בגליציה המזרחית. התאלמנה בגיל צעיר, עלתה אחר כך עם שתי בנותיה לארץ ישראל. (אחת הבנות גרה בתל־אביב).

בתו השניה, ריזלי, היתה נשואה להרב ר' ישכר דב הנ"ל, בנו של הרב מטופרוב, שהיה חתנו של רבי הירשלי טארנער — וגיסו של הרב הגאון רבי חיים מצאנז, גם בעלה, אב"ד בעיר טופרוב, נפטר בדמי ימיו, בהניחו אחריו עלם צעיר, — לוקח לחתן לבת הרב מבייטץ, חתנו של הד"ח, הוא הרה"ג רבי חיים ליברמן אב"ד דוברי זצ"ל, (נפטר בבוכרה שברוסיה). בנו מר יהושע השיל — נשא את אחות מאיר מושל לאשה, — גר בתל־אביב.

בתו השלישית היתה הרבנית פרימיט'ל, רעיתו של הרב ר' מנחם מאנדיל, (נכד לסבא קדישא הרבי ר' בר מראדושיץ, ובעל „דברי חיים" מצאנז.) — איש צורה, בקי בנגלה ובנסתר. הקים על המגרש, שקנה מידי יורשי ישראל מלמד, — בטארגוביצה, בית מדרש ומקום מגורים, וחסידים, משמנה ומסלתה של העיר, התפללו שם.

בשנים האחרונות התרחק ר' מאנדיל מכל מגע־ומשא עם הבריות, התבודד, ולא פסק פיו מגירסא.

בן יחיד היה להם, הרב ר' יונה, ובת אחת בשם יוטאלי. הרב ר' יונה היה חתנו של הה"צ רבי אלעזר מאושפצין, — שישב שנים אחדות בירושלים, — אברך תלמיד חכם, מרביץ תורה, ענותן וירא שמים, היה גר כל השנים ביאסלו, ותודתו אומנותו.

שנים אחדות אחרי נשואין מתה עליו — למגינת לבו — רעיתו, בהניחה אחריה בת ושני בנים בגיל רך, הבת נתגדלה אצל הסבא אבי האם — באושפצין, והבנים, חיים, ואברהם יהושע, נתחנכו בבית הסבא ר' מאנדיל, ואחר כך למדו בישיבות בובוב. הצעיר עלה ארצה כבחור ישיבה, התישב בירושלים ולמד בהתמדה, שם נשא לאשה בת אחת המשפחות המיוחסות, וכיום יושב כל הימים ועוסק בתורה.

יוטאלי, — בת רבי מאנדיל — אצילת נפש ובעלת תואר, נישאה לר' משה"לה — בן הה"צ רבי יצחק טוביה — רובין מצאנז. בר אורין, עסקן צבורי רב פעלים, בקי בהויות העולם, ומכובד אצל הרשות. עם היותו מועמד

כרב עסק גם במסחר, בעתותיו הפנויות התמסר לעניני הקהלה, ולטובת הפרט.

כחתף בא עליו האסון בהלקח ממנו רעיתו, במיטב שנותיה, בהניחה אחריה ילד קטן בשם אליעזר ירוחם.

אחרי המקרה שדכדך את נפשו עד תומה, עזב את יאסלו והתישב בצאנז. כהן אחר כך כרב צבאי בצבא הפולני, ופעל הרבה לטובת החיילים היהודים. בפרוץ מלחמת העולם השניה, נתגלגל לרוסיה, מחלה אנושה הפילתו למשכב, ושם נפטר. בנו אליעזר ירוחם עלה ארצה, ישב בירושלים ולמד בישיבה, וכעבור זמן יצא לארצות הברית.

פרק יא.

הרב ר' צבי יוסף, שהוכתר בכתר אב"ד כממלא מקום אביו, הקים על המגרש רחב הידים, שעבר לרשותו, שני בתים. הבית הפנימי בתוך החצר היה בנוי בסגנון של חוילה, עטור מטפסים עבותים וטובל בירק. גזוזטרה נהדרת עם עמודי נוי מחוטבים, עטרה את שער הכניסה לבית. בקרבתו הוקמה „סוכה" גדולה, בנויה כבית נפרד, עם גג משופע ומחולק לשני אגפים, שאפשר היה לסגרו עם רדת הגשם.

הכניסה לבית הרב — ששימש מקום מגוריו, וגם אולם גדול, מיוחד „לבית דין" היה בו, — עשתה רושם, כהכנס לבית נסיכים. בבית השני, שעמד לצד הרחוב, גרו בניו וחתנו ר' הירשל'ר.

בימיו התרחבה קהלת העיר ומנתה כבר מאות משפחות, שפתחו עסקים, בתי מלאכה, וחרושת זעירה. את נשיאותו נהג ברמה, מתוך הרחבה נפשית וסיפוק רב. (ואחר חמש עשרה שנה להתמנותו הוקם בית הכנסת היסלאי, המפורסם בתבניתו המפוארת). הוא נמנה על הרבנים העשירים בגליציה המערבית. ונתקים בו: „תורה וגדולה במקום אחד." קומתו הישרה, דמות פניו האציליים עם שתי עיניו המפיקות תום וטוהר, נסכו עליו הדרת קסם וענות חן.

לפני מלחמת עולם הראשונה בקר בארץ ישראל, ועמד בקשרי מכתבים עם משפחתו ומכיריו כל השנים.

כשפרצה מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ד, (1914,) ורבים מן התושבים היהודים ברחו מן העיר, לחפש מחסה לנפשם מפני האויב, נשאר הוא ביאסלו כרועה נאמן לעדתו ולא עזבה. אמנם, רגשי אחריותו לקהלתו ואומץ רוחו עלו לו אחר כך בסבל ועינויים מידי צבא הכבוש הרוסי.

בתור רב העיר היה נקרא מדי פעם בפעם להתיצב לפני ה„קומנדנט" הרוסי השולט בעיר, ולא אחת היו חייו בסכנה, בכל זאת הבליג, ויחד עם זה הגן ושמר על כבוד הקהלה, ונשא בעוז וגאון את נטל הכבוד של בני עדתו.

זוכר אני את החורף בעת הכבוש הרוסי, בשלהי שנת 1914, העיר היתה מופקרת לכל חיל, זד ובליעל, והנה תפסו אותו קצינים וחילים, אסרוהו והביאוהו לבית הכנסת, שם התעללו בו, טפלו עליו עלילות שוא, ואימו עליו באקדוחים, שיירה במקום הקדוש. אולם ברגע האחרון הרפו ממנו ועזבוהו יחידי בבית הכנסת, ובצאתם סגרו אחריהם את השער שלא יוכל לצאת משם. במשך שעות אחדות לא היה ידוע לאָן נעלמו עקבותיו. הכל חרדו לגורלו, אך במקרה נודע שהוא סגור בתוך בית הכנסת.

עם נסיגת הצבא הרוסי מגליציה לוקח כ„בן־תערובת" הראשון, — יחד עם כמה יהודים — מן העיר, אם כי שלם בראשונה שש מאות רובל כופר נפש אשר שתו עליו, בתור רב העיר. הוא הועבר אחרי נדודים ארוכים לקיוב.

הסופר ש. אנ־סקי, כותב בספרו „חורבן היהודים": „— בחדר זה יושבים שבעה עשר רבנים, עשרה מהם זקנים מופלגים, בחדר בין הרבנים ראיתי פתאום את הרב מיאסלו, הוא הסתכל בי בעיניו הילדותיות, המפיקות תום ורוח נדיבה. הוא ספר לי כי בחול המועד של פסח חפצו לאסרו שנית, והוא שלם את שש מאות הרובל, כסף הענושים, וכעבור שבוע נלקח בתור בן תערובת..."

כשחזר מרוסיה אחרי ארבע שנות מעצר בערך, היה שבור ורצוץ בגופו וברוחו, וסימני דכאון נראו על פניו. כוחותיו אזלו, אור עיניו כהה כתוצאה מהנדודים וטלטולי הדרך, גופו הלך ונחלש מיום ליום, ונפל למשכב, ובאחד מימי החנוכה שנת תרפ"ט, נסתלקה נשמתו, אחרי שכהן ברבנות כארבעים שנה.

בהלויתו שהתקימה בערב, באו כמעט כל אנשי העיר לחלוק לו את כבודו האחרון. כל המתעסקים והמשתתפים במסע ההלויה ירדו — באותו הערב — לטבול במקוה, שהוחמה במיוחד לטבילת השעה. גם רבני הסביבה באו לגמול לו חסד של אמת ולהשתתף בדרכו האחרונה. בין הרבנים המספידים, נשא עליו מספד תמרורים, הרב הגאון ר' שמואל פירר מקרוסנו, בבית הכנסת הגדול, ואת משאו התחיל בפסוק מתוך פרשת השבוע: „ויוסף — **ר' צבי יוסף** — הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ, וישתחו לו אפים ארצה."

עם הסתלקותו הניח אחריו שני בנים, וארבע בנות. ר' אלימלך, שכהן במקומו כרב אב"ד יאסלו, ור' אהרן. (ר' מנדל'י הצעיר, נסתלק בחייו). מירצ'י, דינה'צי, ריזי, ופסיה. (בת אחת בשם שושה מתה עליו — אחרי מחלה קצרה — בחייו, בהיותה כבר ארושה).

פרק יב.

בנו הגדול הרב ר' אלימלך, היה חתנו של הה"צ ר' אברהם חיים מפלנטש, — נכדו של האדמו"ר ר' אליעזר מדזיקוב, ושם הרבנית מרגליה. —



ה ר ב.
(לקראת „קבלת פנים" של נשיא מדינת פולין)

ישב אחר נשואיו ביאסלו, הרביץ תורה ברבים, וכמעט כל הנוער החרדי בעיר למד תלמוד מפיו. (גם אנכי זכיתי להמנות על תלמידיו). עלה על כסא הרבנות והוכתר כאב"ד קהלת יאסלו אחרי הסתלקות אביו.

כאביו כן גם הוא היה בעל צורה, בעל קומה משכמו ומעלה, פניו הפיקו זיו של אצילות, זקנו הצהוב ירד לו על פי מדותיו, והוא שימש ברבנות למעלה מעשר שנים.

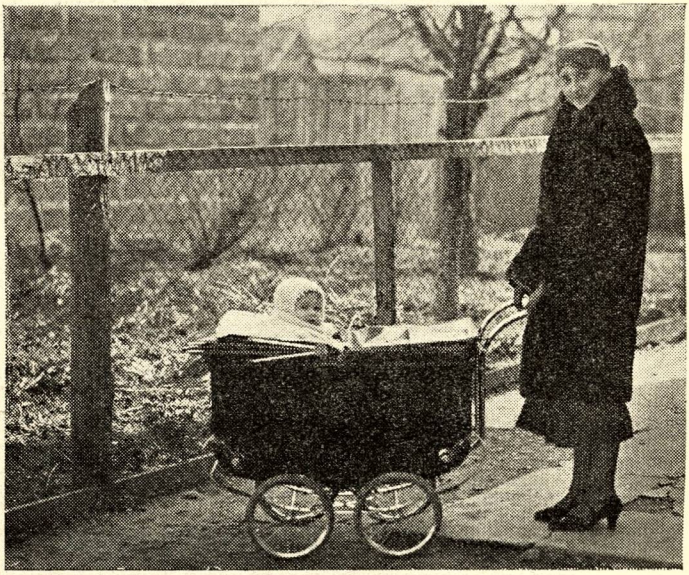
בפרוץ מלחמת העולם השניה ברח לטארנוב, שהה שם תקופה קצרה וחזר ליאסלו, להיות יחד עם אחיו בצרה. אך כעבור זמן מסוים נתפס בידי הנאצים הפראים — יחד עם אבי כותב השורות האלה, ועוד כמה בעלי בתים מן העיר — ואחרי עינויים איומים יצאו נשמותיהם בקריאת: „שמע ישראל ד' אחד".

שתי בנות היו לו, נדיבות לב ואצילות רוח, — רחל'צי ודינה'צי — הבכירה שהיתה ידועה כמשכלת ועסקנית צבורית, נישאה לר' דוד'ל הלברשטם, מפאר היחש ונכד מצאנז — אברך חן. היה סמוך אחרי נשואיו על שולחן חותנו והשתלם בגפ"ת. — ביאסלו נולדו להם הבן הבכור אברהם חיים'ל — ילד פלא, — וצפורה'לי. עם הבחרו לכהן ברבנות בדוברי שבמדינת צ'יכוסלובקיה, עזב את יאסלו.

הצעירה דינה'צי, משכלת, טובת טעם ומחוננת במדות עדינות, היתה נשואה להרב יואל הילפרין בן הרב מדובשיץ, מגזע היחש, נכד ר' פיביש ברז'נר — אשר אבותיו שמשו ברבנות במשך ארבעה עשר דורות. ואכן התורה חוזרת על אכסניה שלה, הרב יואל הילפרין, מלבד בקיאותו בש"ס, הנהו בקי בהויות העולם וגם בהשכלה, ישב ביאסלו בבית חותנו ועסק בתורה. היו לו שתי בנות ובן.

עם פרוץ מלחמת השואה הספיק להמלט יחידי מהתופת הנאצי, ובעברו את הגבול נאסר על ידי הרוסים. אחרי השתחררו מהמאסר פעל הרבה לטובת הפליטים בגולת רוסיה, כל הימים היה רץ להגיש עזרה לזקוקים לה, ולא חס על כוחותיו. אלה שהיו אתו בבוכרה זוכרים היטב את מעשיו ומסירותו הרבה.

אחרי נדודים רבים הגיע לברגן בלזן שבגרמניה, כהן שם כרב והיה פעיל מאד בכל המוסדות הסוציאליים, ובמיוחד עסק עם הרב ר' שלמה כהנא הראב"ד מוורשה, — כעת בירושלים — לטובת העגונות, והוציא את ספרו „אוסף תקנות עגונות". עם שחרור היהודים מן המחנות הגר לארצות הברית והתישב בברוקלין.



הרבנית דינה'צי הילפרין

פרק יג.

רבי אהרן רובין, בנו השני של הרב ר' צבי יוסף, היה חסיד ודחיל חטאין, בתמימות והצנע התהלך והתבודד בדרכיו. אחרי נשואיו ישב ביאסלו והיה בדעתו להתמסר למסחר, אולם שבילי המסחר היו זרים לו. לכן נער חצנו מפעולות מסחריות.

עם קום מדינת פולין עזב את יאסלו והתישב בצ'יכוסלובקיה, כמדומני, שבברדיוב — מקום מגורי משפחת רעיתו, שם שימש באדמורו"ת, וקהל רב היה בא להתברך מפיו.

בנו השלישי ר׳ מנדל׳י, אברך בעל צורה נאה, וחכם חרוץ, ישב בלבוב אחרי נשואיו, אולם לפי דרישת מכיריו יצא לארצות הברית, מקום שם התפרסם כאדמו״ר מיאסלו. ובהיותו במיטב שנותיו נפל למשכב וכעבור זמן קצר נסתלק, בהניחו אחריו אשה עם בן־יחיד קטן. (אלמנתו נישאה בשניה להרב משה׳לי רובין מצאנז).

מירצ׳י הבכירה בבנות, היתה נשואה להרב הירשל׳י רובין, העלוי הידוע „מהקלויז״ בטארנוב, תלמיד חכם מובהק, חריף ובקי. אחרי נשואיו ישב ביאסלו וגר בבית הרב כל השנים, ברבנות לא רצה לשמש. כל ימיו היה יושב שקוע בספרים. נאות להפצרת מקורביו וקבל עליו להתפלל בבית הכנסת בשבתות ובמועדים. (לפני מלחמת העולם הראשונה בקר בארץ ישראל).

עם הסתלקותו הניח אחריו ארבעה בנים ושתי בנות, בנו בכורו, אשר, בן תורה ובעל מדות, ישב ולמד כל השנים, נשא את בת רסלר, הנגיד מפריסטיק, וישב על שולחן חותנו שנים אחדות, מקץ שנים חזר ליאסלו, ניסה את מזלו במסחר, אולם ההצלחה לא האירה לו פנים, וקבל אחרי כן משרה מטעם ועד הקהלה.

אפרים, בנו השני, אברך אציל נפש, שקד כל השנים על למודיו. היה בקי בש״ס וחדש חדושי תורה, הצטיין גם כספרא רבה. נשא את בת הרבני פיביל ז״ק מברדיוב והתישב שם. בשנים האחרונות לפני השואה, יצא לבלגיה ושם נתמנה כ„ריש מתיבתא״ בישיבה באנטורפן.

שני בניו הצעירים, אלימלך וברוך היו בחורים בבית המדרש, ונודעו כבעלי השקפות קנאיות לכל דבר. שתי בנותיו ריבה׳לי ושרה׳צי, היו אדיבות ובעלות נימוסין, הצעירה היתה מורה בבית ספר לבנות „בית יעקב״.

הבת השניה של הרב ר׳ צבי יוסף — דינה׳צי — היתה נשואה להרב חיים ברוך, אב״ד בעיר וישניץ. ריז׳י הבת השלישית, נישאה לאחד מצאצאי האדמו״רים בפוליז, והיו גרים בלודז, ברחוב פיוטרקובסקה.

פסיה, הבת הרביעית, אשה יודעת ספר ובעלת השקפות מודרניות, היא רעיתו של ר׳ דוד׳ל הורביץ, בן הרב ממליץ שבגליציה.

ר׳ דוד׳ל הצטיין כאחד האברכים המשכילים, אציל־רוח ובעל נפש עדינה, שחה בים התלמוד וידיו רב לו בהויות העולם, חרד לדבר תורה

ויחד עם זה השקפותיו שלובות „דעות" לפי רוח היום. עם היותו בנו של רב היה הוגה ומתעמק בבעיות עם ישראל ועתידו, וצופה להגשמת יעודי הנביאים בדרך הציונות הפוליטית. רעיונותיו עדיין לא היו מובנים בימים ההם, ומחשבותיו כפרי בוסר נחשבו, בהאמינם שתורה והשכלה אינן יכולות לדור בכפיפה אחת..

בעזבו את גבולות פולין התישב בוינה ואח"כ בברלין, ועל אף טרדותיו במסחר פעל בענינים צבוריים וחיבה יתירה היתה נודעת לו בכל החוגים. בשנות ה־20 ירד עם משפחתו לארצות־הברית. בתו הצעירה — שרה — נמצאת בארץ, ותופסת אחת המשרות החשובות במשרד החוץ.

פרק יד.

בשנת 90—1888 בערך, נחנכה תחנת־הרכבת בעיר. פעמים או שלוש ביום עברו הרכבות בקו קראקוב — לבוב. — חוץ מרכבת „אכספרס".



כעבור שנים מספר נפתחה מסלת הברזל הצדדית בקו יאסלו — רז'שוב. באותן השנים נבנתה הגימנסיה העירונית. בניגלוביץ הוקם בית הזקוק לנפט. על יד הנחל ויסלוקה, בקרבת הגשר, הוקמה ב־4—1892 תחנת החשמל הראשונה, בשנת 1913 הועברה לבנינה החדש על יד רחוב צ'צקיגו).

ביאסלו — כעיר מחוז, נפתח גם בית המשפט המחוזי, בנין ענקי ובית־סוהר מרכזי על ידו. עורכי־דין רבים, וביניהם עורכי דין יהודיים, התחילו להתישב בעיר. ברובו של רחוב קושצ'יושקי, ושלישי למאי, שנתמלאו בתים חדשים, ישבו הרופאים ועורכי הדין. כל אלה יחד יצרו כח משיכה למתישבים וליהודים בפרט, מן העירות הקטנות, ז'מיגרוד, דוקלא, קולוצ'יץ, בז'וסטק, פריסטיק, טשיץ, ועם התישבותם ניתנה הדחיפה להתפתחותה המהירה של קהלת העיר.

הגרעין של האינטליגנציה היסלאית היוו מורי הדת היהודיים, הרופאים, עורכי הדין, המהנדסים, המנהלים והפקידים הגבוהים בבית הזקוק בניגלוביץ, בין האינטליגנציה הזאת רבו המתבוללים, ורק עם הקמת הארגון הציוני בעיר, שנוצר ביזמתו והודות למרצו הלוהט של העורך־דין ד"ר אברהם קורנהויזר, עבר חלק ממנה לתנועה הציונית. (ד"ר א. קורנהויזר התישב ביאסלו בשלהי המאה ה־19. — מוצאו מסביבת טארנוב — גמר בטארנוב את הגימנסיה, והיה חבר של שטנד וזלץ, — מנהיגים ציוניים בגליציה באותם הימים. הוא היה אדם בעל צורה וגבה־קומה, זקנו הארוך והשחור שעטר את פניו שיוה לו „קלסתר פנים" של ד"ר הרצל, ובאותה תקופה קראו לו ד"ר הרצל השני).

משרדו שמש קן ובית ועד לראשוני הציונים, וניצני התנועה הציונית בעיר נבטו מבין קירות ביתו.

כאמור לעיל לא הצטיינה העיר — בהיותה קהלה חדשה — לא במסורת עתיקה, ולא במנהגי ותיקין, רוב תושביה ממשפחות „בעלי ביתיות", בצל החסידות לא הצטופפו, ולאדמו"רים לא נסעו. רק אנשים מספר — שנער יספרם — התאמרו כחסידי רימאנוב.

אמנם, בתחלת שנת המאה ה־20 ישב כבר מספר מצומצם של אנשים, שדגלו בחסידות הטשורטקובית, הסדיגורית, — תקופה מסוימת היה קים גם „שטיבל" טשורטקוב — בויאן, ולעתים קרובות שבת בעיר האדמו"ר מרימנוב, אבל בדרך כלל היו רוב אנשי הקהלה שומרי מסורת רגילים, כפי המקובל בדרך מצות אנשים מלומדה.

חוסר מסורת חסידית, הנקיון הבלתי רגיל ששרר בעיר, ההידור הקפדני בלבוש, ששמרו עליו יהודי יאסלו, והתישבותם של כמה יהודים נאורים, בעלי השקפות מודרניות, גרמו לכך שקראו ליאסלו „עיר גויים", — או — „עיר מתבוללת", והמתונים קראו לה „יאסלו עיר מודרנית, עיר נקיה".

חן מיוחד וטעם לשבח הוסיף לעיר הגן הצבורי הגדול, שהשתרע לארכו מרחוב שלישי למאי עד לבית־המשפט ברחוב חלמסקה, ולרחבו מצד רחוב צ'צקיגו מימין, עד לרחוב סוביסקיגו — למעלה מבית הדאר — מצד שמאל.

הגן הזה נחנך ונפתח לפני הצבור — בשנת 1900, בימי תמרוני הצבא „הקיסריים". (בתמרונים האלה השתתף גם הקיסר פרנץ יוסף הראשון, ובקר אז — עם הפמליה שלו — ביאסלו ובסביבותיה).

עצים ממינים שונים היו שתולים בתוך הגן הזה, עשרות שדרות נוי עברו לארכו ולרחבו, ובתוכן ספסלים רבים צבועים ירוק, לשם נוחיות המטיילים. בין משעולי האילנות צצו ערוגות הדשא ובהן צפרנים נותני ריח, חבצלות, סיגלים, שושנים, ושאר מיני פרחים. שלש ככרות־טיול עטורות שיחים ועצי אורן לבנה וערמון היו בו, ומגרש אחד לטניס. בככר אחת עמדה באמצע סככה, עם גגון משופע ועולה לחודו של טפח, ועל השפוע רובץ נחש עקלתון עשוי נחושת ובפיו חצוצרה ארוכה. הסככה שמשה בעונת הקיץ מקום בשביל התזמורת העירונית.

בככר השניה עמדה אנדרטה, בגובה של כמה מטרים, דמות קושציו'שקו בראש מורם, חזה בולט, ובידו חרב נטויה, ומסביבה תלויה על עמודים שרשרת נחושת כבדה.

בככר השלישית היתה מדשאה עגולה מוקפת שיחים, ובתוכה שורות שורות משולשות וסגלגלות של פרחים רעננים.

רחובות קושצ'יושקי ושלישי למאי, בואכה לגן, היו מרכז הטיולים. הדרך לגוריוביץ וקובלוב, בקרבת מחצבת האבנים וההרים מסביב, המו מרוב מטיילים בשבתות ובימי פגרא אחרים, בימי הקיץ נהרו המונים בדרך ההיצלובקה להתרחץ במי הנחל בקוצ'רוב, זה, ששמש שנים רבות כמקום

רחצה ו„פלג׳ה", לפי רוח הימים ההם. תקופה מסוימת התרחצו בטארגוביצה, וכעבור זמן החליפו את המקום והתחילו להתרחץ מתחת לגשר הברזל, וכך נתחלפה העונה לפי „האפנה" ומצב הבטחון בעיר.. כי לא פעם סקלו „השקצים" באבנים את העוברים במקומות הללו.

פרק טו.

שנת תרנ"ח (1898)

הצתת בית הזקוק לספירט.

בקשה קהלת יאסלו לשבת בשלוה, עוד טרם הספיקה לצאת למרחב, והנה קפצה עליה רוגזתם של האכרים המוסתים, ששוסו על ידי הכומר האנטישמי סטוילובסקי — מועמד מטעם האכרים ל„ריכסרטה" הוינאי באוסטריה (ראה יעקב פרנד).

המתישבים החדשים, שדימו בנפשם, כי ביאסלו יתבסס קיומם וימצאו את פרנסתם, נזדעזעו לפתע פתאום מן ה„אכסצסים" שפרצו והתפשטו במחוז יאסלו. הכומר הזה הידוע לשמצה, מסית ושונא ישראל, היה מועמד אז ל„ריכסרטה" ממחוז יאסלו — סאנוק, הפיץ את רעל השנאה בין עדר מאמיניו האכרים, וקרא בגלוי להתקומם נגד היהודים ולעשות בהם שמות, ובעיקר לגרש את היהודים מן הכפרים אשר התאחזו בם.

והנה בשנת 1898 הרגישו יהודי יאסלו שדבר מה עומד להתרחש: האכרים מתרחקים מאת מכיריהם היהודים ונמנעים מלהפגש אתם, מתלחשים ומסתודדים, תהום ההתנכרות גוברת והולכת, המתיחות עולה מיום ליום.

בבקרו של יום ראשון, פעמוני הכנסיות מצלצלים ארוכות, האות ניתן כי הגיעה השעה להתקוממות.

תושבי אולשוביץ והכפרים מסביב עזבו את מקומותיהם, וברחו אל העיר בהשאירם אחריהם את כל הרכוש, והפורעים — שסויי סטויאלובסקי, מציתים, בוזזים את הרכוש היהודי כרצונם. לקראת השעה הזאת חכה בכליון עינים יבורסקי, אכר מקובלוב, הפורע הראשי בין המון האכרים, ששטם את בית נפתלי שמואל סלומון — יהודי מכובד ובעל אחוזה בפודזמצי על יד קובלוב — בקשר לעניניו הפרטיים, וכעת מצא שעת כושר להתנקם בו.

וההזדמנות אונתה לידו. עם התגברות ההסתה והפחד להשאר בכפר, עזבה גם משפחת סלומון את המקום, ורק הבן — יחיאל — נשאר לשמור על המשק. בהתקרב יבורסקי עם הכנופיות אל ביתם, החליט יחיאל, בראותו שהמצב נואש, לברוח משם. בדרך הראשית, בכוון לעיר, התלקטו האכרים בהמוניהם, והיה מסוכן לעבור דרך שם, לכן חשב יחיאל להערים עליהם, בהתחפשו כאכר לבוש חלוק־לבן, כמנהג האכרים בימים ההם, ובאופן כזה יוכל להנצל ולהחלץ מידי הפורעים. יבורסקי הכיר מרחוק שזהו בנו של נפתלי שמואל (בשעת ריצה נתגלו ציציותיו מתחת לחלוקו), ויחד עם ההמון התחיל לרדוף אחריו. יחיאל ראה שלא יוכל להגיע למקום מבטחים, על כן, מהר למצא מקלט בבית יעקב פרנד אשר באולשוביץ, בדמותו ששם לא יעיזו הפורעים לגשת. עם הגיעו לבית פרנד — והמוני האכרים אחריו נסבו על הבית, ודרשו מפרנד למסור לידיהם את יחיאל...

ברי היה שאם יצא הבחור ברגעים אלה מביתו, ירצחוהו נפש. אם כן איך זה יאות לדרישת האכרים. יעקב פרנד פנה אליהם ובקש מבין מכיריו האכרים שיתחשבו אתו בתור מארח, שאין לו רשות מוסרית להוציא את האדם שבא לחסות בצל קורתו, אולם האכרים התעקשו שימסור לידם את יחיאל, ואז יעזבו אותו. אולם כשיעקב פרנד לא מלא את תאותם וסרב להוציאו מביתו, החלו הפורעים להסתער על הבית, ניפצו את השמשות, השחיתו כל מה שבא לידיהם, ואחד האכרים הצליח להתפרץ לחצר ולהצית את בית הזקוק, בהשליכו לתוך המרתף לבין חביות הספירט חומר בוער. האש התלקחה, והבית כולו התחיל לבעור ועמד בלהבות.

ביאסלו שמש אז כסטארוסטבה, גרבובסקי, בן סנדלר עני אחד, אשר בנעוריו עבד אצל פרנד בבית הפרופינציה, ובהיותו צעיר מוכשר השתלם בלמודים, גמר את הפקולטה למשפטים ונתמנה למשרה הזאת. בהגיעו לעמדה מכובדת זו, קשר ידידות עם בית הגרף ריגרס אשר בגריוביץ. גרבובסקי ידע שהגרף ניסה בשעתו להניא ביד יעקב פרנד, מלבנות את בית הזקוק לספירט בקרבת אחוזתו ולא עלה בידו, מצא כעת את ההזדמנות להוכיח לגרף את ידידותו הנאמנה, בהתנקמו בבית פרנד. ולכן, כשהוזעקו מכבי־האש למקום השריפה לכבותה, מנע מהם גרבובסקי להגיש עזרה ולכבות את השריפה.

הפורעים השתוללו באין מפריע, ורק למחרת הגיע צבא מרישא והשתלט על המצב, אולם מן השריפה כבר לא היה אפשר להציל שום דבר. לשונות האש והעשן הסמיך והשחור התאבכו עד לשמי רום ונראו למרחקים עד לפריסטיק וז׳מיגרוד, כל הבית הפך לתל חרבות ואפר.

רכוש בשווי של 80 אלף ריניש כסף ירד לטמיון, דמי בטוח לא יכול לקבל, כי לרוע מזלו נסתיים תקפה של הפוליסה כשבועיים לפני המקרה, והוא טרם הספיק לחדש את פוליסת הבטוח במשרד לאחריות.

אולם קנה את עולמו בזה שהציל נפש אחת מישראל, את יחיאל סלומון. (נמצא כיום בישראל וגר בירושלים.)

פרק טז.

ד״ר הרצל על המאורעות ביאסלו.

המקרה הזדוני של כנופיות סטויאלובסקי עשה לו כנפים, והד מאורעותיו הגיע לעיר הבירה וינה, מקום מושבו של ד״ר הרצל, שנזדעזע לשמע הזוועה האיומה שבמדינת גאליציה, המיושבת יהודים רבים, שנשארו מחוסרי הגנה כלפי ה„אכסצסים״ שפרצו שם.

ד״ר הרצל, שזה עתה הניח את היסוד לציונות הפוליטית בקונגרס הראשון בבאזל בשנת 1897, וטרם הספיק לנוח, טרם הספיק להמציא פתרון מציאותי לשאלת היהודים, נסער ונרגש מאד לרגל ההתפרצויות הללו שבמחוז יאסלו, ואכן, הן הן שמשו לו שלב נוסף לחזונו ולפעולותיו העל־אנושיות, לקרא את העולם היהודי לקונגרסים הבאים שהתקימו בזה אחר זה, בשנות: 1898, 1899, ו־1900.

כחומר לתוכחתו הגלויה ולמבטו הנכון באה ההצתה הפתאומית וההתנפלויות בגאליציה, במאמרו שהופיע אחרי המעשה הזה בשנת 1898, בשם: „אש בגאליציה״. (המאמר נדפס בשלמותו בקובץ המאמרים של ד״ר הרצל ב„ספר הציונות״, שיצא בשנת 1950). והנה קטעים אחדים:

„הכומר סטויאלובסקי הוליך שולל את אנשיו, במדינה מודרנית אין רשות להבעיר בערות, לרצוח ולבזוז. שר המחוז של יאסלו מתאר בחוזר רשמי את השמועה שנתפשטה, „כמגוחכת ומוגזמת״: את „השמועה״, כאילו

ניתנה רשות לעשות מעשה פשע כגון שוד ואלמות בחלק מסוים של האוכלוסים.

„שמועה זו יצאה איפוא מתוך חוג של שסאים, שבראשו ובמרכזו עמד אותו כומר סטויאלובסקי, כפי שנתברר בהחלט לדעת הקהל. במחוז של סאנוק עמדו להתקים בחירות וכדי לרכוש את הלבבות לטובת מועמדה של המפלגה הסטויאלובסקית, כדי להטיל אימה על היהודים ולמשוך את לב האכרים, ערכו את ההסתה באמנות מרובה, השלו את האכר הפשוט והאכזר, שהממשלה נתנה רשות לערוך מזמן לזמן טבח ושוד ביהודים, ולסוף היתה הממשלה מוכרחת לשלוח פלוגות צבא חזקות לאותו גיא־חזיון עקוב מדם, שבו נתפשטה אותה שמועה, שצוינה בצדק על ידי גרבובסקי מושל מחוז־יאסלו, כמגוחכת ומוגזמת... כדי להשליט שוב את הסדר.

„אנו לא הטלנו שום ספק בדבר, שאמנם כך יסתיים אותו מאורע, שהיה לא רק מגוחך, אלא אף אכזרי ואיום...

„כל מי שמבקש לשמור על השלום ועל הסדר במדינה, חייב אם במוקדם ואם במאוחר להלחם בשנאה ליהודים. ישראל יוכל לישון במנוחה. ואם תפרוץ דליקה, ודאי ימהרו הכבאים לפעול, הכידונים והמזלפים של השלטונות לא יזוזו ממקום התבערה, עד שיעלם אחרון גלילי־העשן מעל המשואות השחורות.

„אנו, בבתינו המוצקים, בתוך תוכה של התרבות, שומרים, כלשון הפתגם של שומרי הלילה, „על האש שלא תרושש, ועל הזיק שלא יזיק.“ נוסף על כך אנו משלמים בדיקנות את תשלומינו לשם בטוח מפני אש. והרי זה הפחות במעשי־זהירות, שאב נבון של משפחה חייב בהם. לשם כך אין צורך בחכמה מרובה מזו של שומר לילה. אבל עם ישראל, העם שהקים מתוכו במשך ההיסטוריה הארוכה המפוארת וגדושת הסבל שלו, חכמים והוגי דעות מרובים כל כך, עם ישראל חסר הוא אפילו חכמה זו של שומר לילה פשוט. **אין אנו דואגים מראש לדבר, כיצד למנוע את סכנת השריפה, וכשבא החורבן אין שום אדם יודע אל מי לפנות כדי לתבוע את תשלום הנזק, ומי שבא** ודורש ממחוסרי הבנה אלה, להתקין בטוח הדדי מפני השריפה הריהו נפגש בלגלוג ובזעם.

„אבל אין אנו רוצים לדבר עכשיו רק על צד חמרי זה של הציונות שלנו, אותה תבערה בגאליציה שחזרה ושככה נותנת לנו חומר ממין אחר לעיין בו, וקודם כל: במי פגע גם אסון זה? שוב באותם למודי־הסבל, שוב בעניים, באומללים ובמדוכאים שבין היהודים. לנו, העומדים במרכזה של התנועה הציונית, ניתנה, לצערנו, כל יום ויום ההזדמנות לשמוע על מצבו האיום של היהודי בגאליציה, ולראותו בדמויות הטראגיות ביותר.

„להרבה ילדים יהודיים ישארו אותם מחזות־הבלהות הבלתי נשכחים שבמחוז סאנוק — יאסלו, הרושם החזק ביותר מימי ילדותם לכל ימי חייהם.

„לפיכך אנו שואפים בכל חום לבנו, וחותרים בכל כוחותינו להשגתו של בטחון חמרי זה, בשביל עמנו על אדמתו שלו."

פרק יז.

ד"ר הרצל, שהופיע על במות הקונגרסים הציוניים, העיר לאט לאט את עם ישראל מתרדמת־האדישות וקרבו למחנה הציוני. בכל עיר ועיר נוסדו ארגונים וחוגים ציוניים מקרב אישי ההשכלה ובעלי שאר רוח. גם ביאסלו נוסד אז — בשנת תרס"ה/ו, (1905—6) המועדון הציוני „ישורון", שקראו לו בז'רגון: „די ציוניסטישה פראיין". מועדון זה ריכז בין כתליו את הגרעין הציוני הראשון ביאסלו, שהתארגן ביזמת ד"ר קורנהויזר וחבריו.

במיוחד הוזמן משולם דודזון, שישב אז ברישא והיה אחד הפעילים בתנועה הציונית, וכמארגן מוכשר עזר בפתיחת המועדון הציוני הראשון בעיר. (מ. דודזון נמצא בארץ כ־45 שנה, ויושב כיום בתל־אביב).

בין מיסדי הארגון נמנו: נפתלי הופרט, ע. הופמן, אברהם ורנר (אומיק), נפתלי מנשה, ואברהם טהלר. הם נכנסו הראשונים לשורה, ומאלה התפתחה התנועה הציונית בעיר ובסביבה. המועדון „ישורון" נפתח בבית אלכסנדרוביץ' (הפרופיניציה, הבית נמכר אחר כך לה' עמר וקורנפלד.) והארגון מנה בתחלה כמה עשרות חברים. תקופה מסוימת הופיע כתה"ע „השחר" בעריכת בריש מלר (כיום: דב קמחי), ונפסק עם עליתו ארצה בשנת תרס"ח 1908.

לעתים קרובות בקרו בעיר תועמלנים ציוניים, ביניהם יוסף שפרינצק, ברל לוקר ועוד, וצליל עברי נשמע בין כתלי המועדון. אחר שנות מספר הוזמנו גם מורים שהתחילו ללמד את השפה העברית בהברה הספרדית באולמי התלמוד תורה, המורה הראשון היה מר קרמריש, והשני מר מאיר מוהר. (כיום מפקח על שעורי הערב לעברית בארץ).

באותה התקופה נוסדה בעיר גם אגודת „פועלי ציון" על ידי בעלי מלאכה צעירים, שוליות ועוזרי חנויות. שתי האגודות הציוניות ערכו מדי פעם בפעם נשפים ופעולות תרבותיות שונות.

כאגודה מקבילה ל„פועלי ציון" היתה אגודת „יד חרוצים" שנוסדה באותו זמן, בערך, ובעלי מלאכה מבוגרים — קשישים התחברו מסביב למוסד הזה, הרוח החיה ביניהם היה אז אשר צויג. בקצה רחוב נובה, פנת רחוב ויסוקה, נפתח בית התפלה של ה„יד חרוצים". (נהרס בימי מלחמת העולם הראשונה על ידי הרוסים.)

כעבור כמה שנים הוצג סרט עברי מחיי ארץ ישראל, באולם הקולנוע „סוקול". הסרט הזה (שגם מנדל מלר נראה על הבד, כי נמצא בארץ בימי הסרטתו) עשה רושם רב בעיר — כדבר נדיר בימים ההם, — והשאיר חויה עמוקה בקרב אנשי העיר.

פרק יח.

עם גדולו של הישוב בעיר נוספו גם כמה בתי תפלה, בראשונה „קלויז" בבית זליג מילר השו"ב, מנין אחד היה קיים בבית מרדכי גצלר, ומנין אחד בבנין התלמוד־תורה, שטרם למדו שם, והיה רק בן קומה אחת. החסידים ורבים שגרו בטארגוביצה ובסביבתה התפללו בבית המדרש של ר' מאנדיל.

בתי התפלה האלה לא סיפקו את רצון האנשים, גם לא הספיקו עוד בשביל המתפללים שנתרבו. האנשים שהיו רגילים בעירם להתפלל בבית־כנסת מרווח, השתוקקו לראות גם ביאסלו בית־כנסת שיהיה בנוי לתפארת.

לכן איפוא החליטה הקהלה לבנות בית־כנסת גדול אשר יכיל כמה מאות מקומות־ישיבה הן לגברים, והן בעזרת נשים.

לשם בצוע התכנית היה דרוש מגרש במקום מתאים — ואכן נמצא המקום, והיא הגבעה רחבת הידים, שהיתה נשקפת עם חורבתה על פני העיר לארבע רוחותיה. הגבעה שנקראה „קוצ׳ זאמק" (ארמון־החתולים), נקנתה על ידי הקהלה מאת ה„פריץ", ובינתיים, עד שנגשו לבנות את בית הכנסת, התחילו להתפלל בחורבה.

בית הכנסת

ארדיכלים הוזמנו לתכן את התכניות. קבלני הבנין היו מהונגריה. ומאיטליה הובאו ציירים אמנים שיציירו ב„מלאכת יד" את פנים בית־הכנסת. בעת ירית „אבן הפנה", הוזמנו ראשי השלטון להשתתף בטקס החגיגה. ראש־הקהל נפתלי ולפלד נשא את דברו לרגל המאורע בפולנית, וסיים את דבריו בחרוז קצר: חוואלה בוגה, טו בנדז׳ה סינגוגה. (ברוך השם, פה יהיה אהל שם) חרוז זה נישא אחר כך על שפתותיהם של תושבי העיר שנים רבות.

בנין בית הכנסת עלה אז כרבע מיליון כתר, ונחנך לתפלה בראש השנה תרס״ו, לשביעת רצונם של אנשי הקהלה.

הבנין היה מרהיב עין ונהדר במראהו הן בפנימיותו והן בחיצוניותו. ואמנם זכה בית הכנסת להתפרסם לתהלה מיוחדת בסגנונו הנאה והמפואר כיחיד במינו בכל ערי גאליציה.

אשרי מי שזכה לראות בהדרו של מקדש מעט זה, שהתנוסס לתפארה בטבורה של העיר. אנשים שונים היו באים במיוחד ליאסלו לראות את בית־הכנסת, וגם גויים רבים באו לבקר בו ולהזין את עיניהם מהדר יפיו.

(לדאבון לבנו פוצץ הבנין כולו על ידי הנאצים הטמאים והארורים, שהחריבוהו עד היסוד, יחד עם חורבנה של קהלת יאסלו, בליל יום הכפורים שנת ת״ש. ימים מספר אחרי כבשם את העיר).

למען יוכל הקורא להעלות על ראש זכרונותיו את מקדש המעט שאבד לנו, אשתדל לתאר כפי מיטב זכרונותי את תבנית הבית באי אלה קוים השמורים בזכרוני.

הגבעה הוקפה משלשת רוחותיה מסביב, בגדר אבני גזית. חזית הגדר נשקפה מול בית הרב ובית־המדרש, והזכירה בצורתה את „כותל המערבי".

גבהו של הבית היה למעלה מעשרים מטר. גגו היה מקומר וסגלגל — מכוסה פח בדיל מעשה קשקשים — וירד והקיף כשליש גבהו של הבנין. גם חלונותיו היו מקומרים וצורתם — כלוחות הברית, משובצים זגוגיות צבעוניות־אמנותיות.



בית הכנסת (צד צפוני מזרחי)

הכניסה לבית הכנסת היתה מצד מערב. שבע מדרגות־אבן הובילו אל שער הפרוזדור־פוליש. שער הכניסה היה רחב, כבד וגבוה, ראשו — כקשת, וידית נחשת עבה וגדולה בקצהו.

גם בכותל הצפוני היו שלשה שערים. האמצעי רחב, ושני הקיצונים היו צרים ממנו, השער ל„עזרת נשים" היה מצד דרום.

שלשת השערים הצפוניים נפתחו לקהל רק לפרקים. בימים הנוראים, ביומי־דפגרא, יום־גנוסיא של הקיסר, או הנשיא, ולמאורע יוצא מן הכלל.

הקירות הפנימיים של בית הכנסת היו משוחים — בחלקם התחתון — בצבע לאק בהיר, ובחלקם העליון היו מצוירים פרחים בצבעים שונים, ובינות לפרחים נוצצו מאות כוכבים, מצובעים זהב וכסף ומשולבים ציורי „מגן דוד" ססגוניים לאין מספר, על רקע עמודים ורודים ומקלעות ענפים.

„ארון הקדש" רחב־המדה וגדל־הקומה היה מעץ אגוז, מפותח ומחוטב וחרות קשוטים ו„מגני דוד" ומצובע זהב. פרוכת קטיפה ארוכה, מרוקמת אותיות זהב ומשובצת אבנים צבעוניות יקרות, היתה תלויה על דלתי הארון עד למטה, על ידי לחיצה בכפתור אוטומטי התרוממה הפרוכת. לעתים תכופות הוחלפו הפרוכות, שהיו בעלות גונים שונים, ותמיד נראו כחדשות.

ארבע מדרגות־שיש רחבות הובילו אל ארון הקדש, ועליהן שטיח אדום, ומשני צדי המדרגות שני עמודי־מתכת עם מנורות חשמל בראשם. ממעל לארון — כפה מקומרת, כחולה כעין הרקיע, וכוכבי זהב בתוכה, שהגיהו באור יקרות את חלל הבית.

מימין לארון הקדש עמדה ה„תיבה" הרחבה, ועליה מונח ה„סידור" הגדול, המכורך כריכה אמנותית, דפי הסידור, היו עטורים קלף אמתי. ממעל לה עמד ה„שויתי" הגדול, (עבודת יד אמנותית ונהדרת מעשה ידי מנשה וינשטין). ועל ידו ה„קנדלברה" הגדולה של כסף, ועשרות פמוטי־כסף מסביב לה.

משמאל להיכל היה תא־כבוד מיוחד, ששמש מקום לכבוד רב העיר. למעלה היה היציע של „עזרת נשים" בשלשת רוחותיו של הבית בצורת „ח", ונשען על עמודי מתכת מוכספים.

מעל לבימה היתה תלויה נברשת פליז ענקית, ובה נרות־חשמל לעשרות. לארבעת צדי הבימה עמדו ארבעה קנים, ועל כל קנה מנורה עם ששה נרות חשמל.

בליל התקדש השבת והחג הדלקו מאות נורות, וימלא הבית אור יקרות. „כוכבי" התקרה המקומרת והקירות, היו קורנים ככוכבי נוגה ברקיע ואכן הרגישו כל באי בית הכנסת כי עומדים הם בבית אלקים.

על הבימה, על־יד ה„שלחן" המכוסה מפת־קטיפה רקומה חוטי זהב, היה עומד כמנצח יעקל שמש המפורסם — ועיניו משוטטות אל מלא הבית ומתפלליו.

ב„פוליש" מצד ימין היה אולם־תפלה קטן, שקראו לו „קהל־שטיבל", שם היו מתפללים בימות החול בבוקר ובערב, ובמיוחד בימי החורף.

לא אגזים כלל אם אומר: מי שלא ראה את בית הכנסת היסלאי בתפארתו, לא ראה בנין תפארת מימיו.

בהבנות הבית שרת שם בשנה הראשונה חזן צעיר אחד מקראקוב. ובשנה השניה נתמנה כחזן ראשי לבית הכנסת טורבובסקי, בן דודו של החזן הידוע זידל רובנר.

לכבוד התמנותו בא אז במיוחד ליאסלו זידל רובנר, ו„נדב" תפלת שבת אחת לטובת בית הכנסת.

טורבובסקי היה יליד רוסיה, קולו בריטון, התפלל עם מקהלה, בה השתתפו: בלימן, ליפצ'ר, נוסבוים, פרידמן, רב, שמיד, שפרינגר ועוד. בתור „בס", הוזמן במיוחד בריש בארון מצאנז.

החזן טורבובסקי היה לובש בשבתות ובחגים „פראק קצר" שלשת־רבעי, כמנהג יהודי רוסיה, וחובש לראשו שטריימיל גליציאי.

הוא היה גר באחרונה בבית מנדל גרוס. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, נמסרו לידיו המפתחות של בית הכנסת, ועם נסיגת צבאות הרוסים יצא גם הוא את העיר ואתו יחד נעלמו „כלי הקדש" של בית הכנסת.

(אגב: יוסילי רוזנבלט, בילדותו, בעת מסע הסבובים לחזנות, בשנת 1894, עבר לפני התיבה בבית המדרש באחת השבתות).

בית המדרש

למטה, כנגד לעומת ענק, עמד מול בית הכנסת, בית המדרש של העיר, שהוקם לפניו, בערך, בעשרים שנה. הוא היה בנוי מעץ ומקורה קורות עץ ארוכות. בבית המדרש התפללו בעלי הבתים „השמרניים", שלא רצו לעזוב את הביהמ"ד עם הבנות בית הכנסת החדש, גם מתישבים חדשים, שהיו רגילים להתפלל תפלה מסורתית ולא נמשכו אחרי חזנים ומקהלות.

כשמש הראשון של בית המדרש נתמנה ר׳ אשר, או כפי שקראוהו: אשר שמש, (מלמד בנעוריו). טפוס מענין, פקח ושופע תמיד הומור, למרות היותו: „קפדן כשמאי ועני כהלל״. תלמיד חכם גדול, בקי בחסידות ועשיר במעשיות ופתגמים שונים. בגלל חכוכים אישיים — „כדובר אמת״ — התפטר ממשרתו לפני מלחמת העולם הראשונה, ובמקומו נתקבל אברהם הירש שמש.

חשמל לא היה בבית המדרש, בערבים היו מדליקים את עששיות־הנפט הגדולות ונרות־חלב ופראפין בנברשות, רק עם תום המלחמה והתרחבות רשת החשמל בעיר הוכנס גם בו חשמל למאור.

פרק יט.

שנת תרע״ד — (1914)

עד שנת 1914 היו רוב אנשי יאסלו לובשים בשבתות ובחגים קפוטות־משי וחובשים שטריימלים לראשיהם. (המודרניים במקצת נהגו לפשוט אחר הצהרים — לתפלת מנחה — את בגדי השבת, ולבשו בגדי חול אלגנטיים). המבוגרים גדלו זקן ופיאות, את הילדים היו שולחים ל„חדרים״ ואחר כך לתלמוד תורה. הבחורים — היו מחובשי בית המדרש, למדו גפ״ת, והמשיכו במסורת ומנהגים שהיו מצויים בבית הוריהם.

מלחמת העולם הראשונה

בתשעה באב שנת 1914 פרצה מלחמת העולם, שהביאה בכנפיה אנדרלמוסיה ותוהו ובוהו. הצבא הרוסי פלש לגאליציה המזרחית והתקדם גם בכוון גאליציה המערבית, והקרבנות הראשונים היו, כמובן, היהודים.

עם נסיגת החיל האוסטרי עזבו גם השלטונות האזרחיים את העיר, הרוסים המשיכו בהתקפתם והתקדמו במהירות ו„בין כסה לעשור״ נכבשה יאסלו והחזיקו בה כארבעה ימים. ביום הכפורים, באמצע תפלת מוסף, נסוגו מן העיר בהשאירם אחריהם את כל הציוד.

למרות זה שהרוסים גורשו מן העיר והאוסטרים חזרו, עם כל זאת הורגש שהמצב בחזית רופף, ובאופק נסתמנה ההכנה לנסיגה שניה.

מקצוי המדינה הגיעו שמועות רעות, וידיעות מחרידות נמסרו מפה לאוזן, לכן איפוא הקיפה את יהודי יאסלו בהלת הבריחה מפני הכובשים.

הנסיגה החלה. — המוסדות נתרוקנו, הפקידות הגבוהה יצאה מן העיר, הרכבת הפסיקה את מהלכה לשרות אזרחים, ורק לשם שמוש צבאי נמשכה תנועת הרכבות. היאוש גבר. כל מי שהיתה לו אפשרות כל שהיא לעזוב את העיר ארז את מטלטליו וערק. (גם אבי כותב הטורים האלה, קנה עגלה, ארז חלק מהמטלטלים והתכונן לעזוב, אולם לרוע מזלו לא הצליח להשיג עגלון, ומאין ברירה נאלץ להשאר בעיר.) כעבור ימים מספר כבשו הרוסים את יאסלו פעם שניה.

הצבא האוסטרי הנסוג הצית את הגשר האולשוביצי, עשן שחור התאבך ועלה על פני העיר, ועם בקרו של היום צלחו הרוסים את הנחל ויסלוקה והתפשטו בכל קצות העיר. קבוצות קבוצות חיילים פרצו לתוך הבתים והתחילו לחפש אחרי „וודקה", משקה החביב על כל רוסי.

בית הפרופינציה, הבית שאנו גרנו בו, היה הקרבן הראשון לחפושים ובלושים, כי בבית הזה נמצאו מסבאת ציטרונגבוים והפרופינציה, ועם עזיבת העיר נשפכו — על פי פקודת השלטונות — כל המשקאות החריפים שנמצאו שם לתוך הביב, והללו העלו זמן רב ריח חריף של וודקה, לכן מצאו הרוסים תואנה שבבית הזה הוטמנה ה„וודקה", וכל גדוד או פלוגה, שנכנסו לעיר, פלשו בראשונה לבית הפרופינציה, וכתוצאה מזאת סבלו דיירי הבית הזה צרות איומות.

החיילים החלו גם לפרוץ באופן שיטתי את הדירות ואת החנויות שנסגרו עם עזיבת בעליהן ושדדו משם את כל הבא לידם. גם הגויים היסלאיים הצטרפו לחיילים הרוסים וחמסו ובזו את הכל. באותו זמן לא היה כל שלטון בעיר, וה„גוי" הישר בעיניו יעשה... ואת מה שלא הספיקו להוציא, שברו נפצו והשחיתו, ובכל מקום שדרכו רגליהם עשו הרס ושמה.

החורף הגיע, הורגש מחסור בחמרי הסקה, גם הכובשים היו זקוקים לעצים ופחם על כן הרסו את בתי העץ היהודיים שבתוך העיר, בזה אחר זה, והשתמשו בקורות וקרשי הבתים לצרכי הסקה וחמום.

אכזריותם של הרוסים גדלה. מצוקת האוכלוסיה היהודית הלכה והתפשטה מיום ליום. יהודי שיצא החוצה והכירו בו שיהודי הוא, נתפס לעבודות קשות ונמבזות, לנקות את הרחובות, לגרוף את הבוץ והרפש וכדומה. ובדרכם לעבודה הרביצו בהם במגלבות־עור (נהייקיס) שבידיהם מכות נמרצות. או לפעמים תפסו יהודים „סתם" ברחוב, לשם „שעשוע" להתעלל בהם, ולבעוט בהם בעיטות־מגפים מסומרים, למען יזכור לתמיד את עקב עשו...

המצב הסניטרי היה בכל רע. רבים חלו במחלות האבעבועות והטיפוס, שכתוצאה מהן מתו עשרות אנשים, חוסר התזונה הגביר גם את הדכאון והיאוש.

בית המדרש הפך לאורות סוסים, ארון הקדש, השלחנות, הספסלים, הדלתות והחלונות הוצאו, שברום ושרפום באש, קורות התקרה נעקרו, ונשארו רק ארבעה קירות שוממים.

הרוסים התקדמו והגיעו עד להרי הקרפטים, כבשו את גורליץ, אולם לפרוץ את טבעת הקרפטים לא הצליחו. בינתיים הגיעה תגבורת גרמנית שעצרה את התקדמותם, ומערכת הדמים הכבדה ניטשה בסביבת גורליץ.

לרגל המצב בחזית גורליץ נאלצו כל תושבי היהודים לעזוב את העיר. עקרו לגמרי מהמקום והגיעו ליאסלו, ביניהם חולים רבים שחלו מחמת הסלק האדום שאכלו בעת המצור על העיר, בהיותם כלואים בתוכה שבועות אחדים. גם פליטים מערים אחרות שבגאליציה המזרחית, שלא יכלו להמשיך בדרכם, נשארו תקועים ביאסלו. עומס הפליטים גרם להגברת המחסור במצרכי אוכל ודירות. דאגת אשפוזם היתה מוטלת על קומץ היסלאים שנשארו בעיר, ומובן שהיהודים עשו כל מה שהיה בידם לעשות.

בתקופת הכבוש התאכסן בעיר ה„גנרל־שטב" הרוסי. עשרות בתים פרטיים וצבוריים הוחרמו והפכו לבתי חולים. יאסלו שימשה אז מרכז־צבאי וגם „עורף" לחזית הקרפטית.

היהודים מהעירות הקרובות השתדלו, אמנם, להכניס לעיר מצרכי אוכל שונים, אבל הדבר היה קשור בסכון נפש. השתוללות הכובשים והתעללותם לא ידעה גבול. פעם אחת הביא הניך ברגר מז'מיגרוד, גיסו של ליביש צימט, עגלה מלאה ככרות לחם, ולמזלו הביש הרגישו בזה חיילים, ואלה

התנפלו עליו והרביצו בו באלותיהם ובמגלביהם עד זוב דם. את ככרות הלחם השליכו מתוך העגלה לבוץ, רמסון והשחיתון.

שמשון'לה מלמד יצא פעם לחצר ביתו, נגשה אליו קבוצת חיילים ושאלוהו: „קטורי צ'אס, עברי?" (מה השעה, יהודי), והלה מתוך תמימות הוציא שעונו — וטרם הספיק לענות להם, שדדוהו מידו והסתלקו ממנו, בהתכבדו מהם בקללה רוסית משולשת...

בקרבת בנין הסטארוסטבה עבר נושא מכתבים פולני, שפניו עטורי זקן ושפם שיוו לו פני יהודי, נגשו אליו חיילים, פסקו לו את פסוקם: „הה, מה יפו פעמיך במגפים"! השכיבוהו על המדרכה וחלצו מרגליו את מגפיו, והוא נאלץ ללכת יחף הביתה.

פרק כ.

שנת 1915

יום יום פקדו מטוסים אוסטריים את יאסלו. הטילו פצצות מספר, שפגעו לפעמים בנפש וברכוש, והסתלקו. הרוסים העמידו מכונת־יריה על גג בנין העיריה לקדם את האוירונים שהופיעו, בשלל כדורים, אולם תמיד החטיאו את המטרה. טרם שהופעלה מכונת־היריה, סיימו המטוסים את סיוריהם, הטילו את פצצותיהם, התחמקו ונעלמו.

בפרוס הפסח עמדו יהודי העיר בפני בעיה חמורה: איך להשיג מצות, ארבע כוסות, ויתר המצרכים? הפתגם העממי אומר: המלאך הממונה על הכלכלה אינו ישן". ואחרי דאגה והשתדלות הצליחו באיזה אופן שהוא להשיג קמח למצות, צמוקים ליין, תפוחי אדמה, ו„מרור" לא חסר... גם מצרכים אחרים הושגו, והתכוננו, לחוג את „זמן־חרותנו". ואכן כפרדוכס צלצל אז הבטוי, זמן חרותנו, שלא הלם בהחלט את מציאותנו בשנת 1914/15.

יחד עם דאגת הפרט עלתה שאלת סדור־פסח לחיילים היהודיים. בעיר חנו אז כמאתים חיילים יהודים, שצמאה נפשם לסדר מסורתי, והגיעה השעה לקיים: „כל דצריך ייתי ויפסח..."

אבי כותב הזכרונות התחיל לטפל במלא מרצו בהכנה לקראת ה„סדר", רץ ממקום למקום, מאיש לאיש, השתדל להשיג את המצרכים, כגון מצות ויין, הכין גם שאר מצרכים נחוצים, והזמין את הגברת למביק, שהיא תכין את התבשילים החמים. קנה „הגדות", ואסף כוסות לקידוש, ובעצמו קשט את האולם הגדול בקומה השניה שבבית ה„תלמוד תורה" לשם עריכת ה„סדר".

ערב פסח הגיע. צללי ערב נטיו, והתכוננו ללכת לבית הכנסת להתפלל, והנה, צרה חדשה ירדה על ביתנו. עשרות קוזקים וכידונים בידיהם פלשו לדירתנו, תפסו את החדרים, התישבו על יד השולחנות, ואלה שלא הסתדרו על יד השלחן, התפשטו על הרצפה, והוציאו מילקוטיהם לחם, בשר חזיר, יי"ש, והתחילו לערוך את סעודתם... תמרורי יאוש תקפו את כלנו: חמץ בפסח? בשר חזיר בבית, מה לעשות? והנה נצנץ רעיון:

בקצה השני של הבית גר קצין גבוה, נפנה אליו, ובהשתדלותו אולי יוציא את הקוזקים. ואכן, — הקצין נעתר לבקשתנו בקבלו את ההסברה מפינו, שפסח לנו היום. נתן פקודה! והקוזקים עזבו את המקום.

נשמנו לרוחה, וכלנו נגשנו אל המלאכה, לשטוף את הבית, לנקות ולהכשירו לחג. במלא הקצב עבדנו, ועם ערוב היום נגמרה המלאכה.

עם סיום התפלה מהר אבי לאולם התלמוד תורה, חכה לבואם של החיילים היהודים וסידר להם את „הסדר" ברב פאר. החיילים הודו על הכנסת אורחים הכבודה, וכחצות הלילה חזר הביתה לסדר את סדרו בבית.

עברו ימים מספר. התקפת־אביב של הגרמנים החלה בפקודו של פון־מקנזן. ההסתערות התגברה וגדלה, וכל התקפות־נגד של הרוסים נכשלו. באופק נראו נצני השחרור. תותחי הוביצר רועמים השכם והערב, הגרמנים מתקיפים ומתחילים להתקדם, וימים אחדים לפני חג השבועות, והנה המטה הראשי עוזב את העיר, הנסיגה הרוסית החלה.

ערב שבועות עם שחר, הגשר האולשוביצי — שתוקן על ידי הרוסים — עולה באש, העיר נעזבה, שקט משונה, והנה אחר הצהרים הופיעו בקצה העיר, כפטרול, שני פרשים גרמניים, שהגיעו עם הדרך מנגלוביץ.

צבא המאסף של הרוסים התחפר בין הרי גוריוביץ והתחיל להפגיז את העיר, אחד הפגזים חדר לקיר החיצוני של בית הכנסת — שכבר היה נפגע מהפגזים הקודמים — ונשאר תקוע בחוץ. עם ערוב היום הגיעו לעיר פרשי הוזרים ואולנים ואחריהם חיל־רגלי שעבר את הויסלוקה, ואחרי התקפת־מצח חזקה נהדפו הרוסים בהשאירם שלל רב ונלקחו שבויים לרבבות.

בחג השבועות, השמש זורחת ומפיצה קרני נועם וזיו, התושבים התענגו על אורה וצפו לקראת החדשות, והנה הופיע בעיר וילהלם קיסר הגרמני, בלוית המצביאים פון מקנזן והינדנבורג וכל הפמליה שלו. תושבי העיר קבלו אותם מתוך מחיאות כפים סוערות ותרועות גיל.

על אף מצב הרוח המרומם לא יכלו יהודי יאסלו להבליג על כאבם, על הנבלה שעשו הרוסים עם נסיגתם בלקחם אתם כבני תערובת את הרב, מנדל מלר, מנשה וינשטין, אבא אלטמן, ישראל הבר ועוד. עדיין לא היה ידוע מה גורלם ומה הוא פשר לקיחתם.

לאט לאט חזרו החיים למסלולם, החנויות — אם כי היו ריקות מכל — נפתחו, אכרי הסביבה החלו להוציא לשוק את תוצרתם החקלאית במדות מצומצמות ולהביאה יום יום העירה.

האוכלוסיה היהודית התחילה להרגיש הקלה של ממש בחייה היום־יומיים. אימת הפחדים, שהיתה שרויה בה במשך תשעה חדשים, חלפה ועברה, ואם כי העיר נמצאה עדיין בידי שלטון־צבאי, עם כל זאת שופר המצב בכל המובנים.

„שימק'ל" השוטר, ו„השוטר העבה" הכרסני חזרו לשרותם, ויחד עם שוטרים צבאיים השגיחו על הסדר.

בין השוטרים הצבאיים שרת גם שוטר יהודי אחד, בעל זקן ארוך — מוצאו מז'בנו על יד טארנוב, יהודי יאסלו היו שמחים להפגש אתו ו„לחטוף" שיחה על המצב... שוטר יהודי! אטו מילתא זוטרתא...?

הסנוניות הראשונות הופיעו בעיר. משפחות בודדות שברחו מחמת מוראות הכובשים חזרו הביתה. ומאידך, חלק מהפליטים שישבו ביאסלו בתקופת הכבוש עזבו את העיר.

פרק כא.

אם כי חזית המלחמה התרחקה מגאליציה המערבית, הרי בכל זאת נוצרה מצוקה כלכלית במדינה. הממשלה אסרה את המסחר החפשי, לכל דבר היו זקוקים לרשיון מטעם הממשלה. לחם וסוכר חלקו לפי כרטיסים, „התורים" ללחם הזדנבו לאורך עשרות מטרים ומי שמרפקיו אתו השיג לחם, היתר נשאר רעב. (בימים ההם טרם היו רגילים „לעמוד בתור" כמו בזמננו אנו. אז היו „נוהגים" להדחף מאות אנשים בבת־אחת, להדוף בצד ובכתף בכל הכחות, כדי להצליח להגיע אל אשנב החלוקה...)

מטעם השלטונות נתמנה ביאסלו כ„קומיסר" לכלכלה ומפקח ראשי על הרשיונות, אחד בשם קמיצ'יק, גוי צורר יהודים, שחפש תואנות ועלילות להתנפל על חנויות היהודים ולהחרים מכל הבא בידו, ואפילו מעט קמח שמצא בדירות פרטיות החרים.

למרות המצב הכלכלי החמור נערכה החגיגה הרשמית הראשונה מטעם הרשות, עם כבושה של פשמישל חזרה מידי הרוסים.

חגיגת שחרורה נחוגה ברחובות העיר על ידי רקודים ותהלוכות פאר עם דגלים ושירים פולניים לאומיים. הרוח החיה בין החוגגים היה — בנו של ליאך.

החגיגה השניה התקיימה ביום הולדת ה־85, של הקיסר פרנץ יוסף הראשון, במצעד צבאי ותזמורת ברחובות העיר. סוריס, הטבח הנוצרי, העיף זקוקין די נור ופצצי־סרק. גם תפלה חגיגית מיוחדת נערכה בבית הכנסת על ידי החזן ומקהלתו בנוכחות ראשי השלטונות.

הפליטים הגורליצאים מרביתם עזבו את העיר וחזרו לעירם, שהיתה הרוסה כמעט כולה, והתחילו לאט לאט להקים מחדש את דירותיהם.

גם רוב היסלאים חזרו ממקום המפלט, לחלק מהם לא היה מקום לאן להכנס, כי דירותיהם נהרסו. כמעט כל בתי־עץ ברחוב שיינוכי היו הרוסים. רק משפחות מספר מפליטי יאסלו נשארו בוינה ובערים אחרות ולא חזרו. חלק קטן הגר לארצות הברית וגרמניה.

מלחמת 1914 השאירה את אותותיה בקרב שדרות האוכלוסיה היהודית, סימני המהפכה בלטו במיוחד בשנוי הצביון והדמות, בשנוי היחס והמנהג. בעקבות התקופה הקצרה הזאת התערערה מסורת הוד־קדומים של מאות בשנים, רבים התנערו והתערטלו מהמסורת הדתית, שחפפה עליהם מבית אבא: רוחות חדשות נשבו ברחוב היהודי.

מה הן שנתים שלוש בתולדות היסטוריה של דורות? בכל זאת הספיקו שנות מספר אלה, לערער ולשנות את מבנה העולם ויסודותיו ולהכניס כוונים חדשים בכל מהלך החיים הרוחניים.

לובשי קצרות התרבו, חלק גדול הרשה לעצמו לגזוז את הזקן, להקיף את הפאות, ולהסיר לגמרי את לבוש השבת המסורתי.

זוכר אני עוד את קרפ, גולדשטין, ועוד עשרות בעלי־בתים, שעד פרוץ מלחמת העולם הראשונה היו לובשים קפוטות־משי, פרוות־משי, וחובשים שטריימלים לראשיהם, אולם, בשובם מן המפלט נעלמו התלבשות האלה ואת מקומן ירשו „הצילינדרים" המבריקים הגבוהים, ה„פראקים" והחליפות הקצרות.

רק מתפללי בית־המדרש הגדול, בית המדרש של הרב, ושל ר' מאנדיל, המשיכו בלבושם המסורתי. אולם מבין המתפללים בבית הכנסת, נשארו יחידים, והם: ר' נחום שוחט, בריש ברון, דוד אליה'ש, דוד וילכפורט, יהושע קיפל, ועוד אחד או שנים.

גם בחנוך המסורתי המקובל נשתנה המצב. רבים מתושבי העיר, שנמנעו עוד לפני המלחמה לשלוח את בניהם לגימנסיה, לא הסכו מלעשות זאת כעת, — אמנם חלק מהם הצטדק, שהלמודים בגימנסיה אינם כרוכים בחלול שבת ואין בזה שום חשש. תופעה חילונית זאת הביאה לידי התמרמרות בחוגי היהודים הדתיים, אבל לא יכלו לעמוד בפרץ, ונשארו איפוא אדישים לכל המתרחש מחוץ לכתלי ביתם, אמנם מבלי משים נוצרו כעין שתי שכבות, אחת של החרדים והדתיים, והשניה של הנאורים, משכילים, וציונים.

שאלת־החנוך התעוררה בלבות הורי הילדים הקטנים והדאיגה אותם, כי בתקופת הכבוש וגם אחריו לא התקיימו הלמודים, לא בבתי הספר

הממשלתיים, לא ב„חדרים" וגם לא בתלמוד תורה. הילדים הסתובבו בחוצות העיר פרועים ומופקרים, בלי תורה ודרך ארץ. המורים והמלמדים היו מגויסים בצבא, ובעית החינוך עמדה על הפרק בכל הרצינות, „ילדים אלה מה יהא בסופם?"

לאור המצב התאספו בעלי בתים אחדים לדון בכובד ראש על ענין חנוך הילדים, והוחלט לפנות אל בני־תורה שבעיר, שיתנדבו למען החנוך לתת „שעורים" לילדי העיר, שלא על מנת לקבל פרס. כראשי המחנכים נבחרו: אבי כותב השורות האלה חיים רפופורט, איזיק דינטנפס, ומשה עדר.

את התפקידים מלאו במסירות ובאמונה והורו לתלמידים יום יום תנ"ך, תלמוד, ולשון הקדש (עברית). הגם שהתישבו ביאסלו — בזמן המלחמה — מלמדים חדשים, אליקום גורליצר, חיים טשיטצ'ר (ויכסלבוים) בכל זאת קומץ תורתם לא השביע את הארי של הנוער שהלך וגדל. נבחר ועד „תלמוד תורה", לפי יזמת אבי, וכיושב ראש כבוד נבחר ר' אלימלך רובין.

מטעם הועד פורסם קונקורס בעתונות, בדרישה למלמדים מוכשרים לת"ת היסלאי, ואכן נתקבלו אז המלמדים הראשונים במשכורת שלימה, דוד סטרטינר מקורצ'ין, יוסף בנדיט אקסלרוד מקרוסנו, ואחר כך ירחמיאל ליפשיץ (כנוהו: „פריזר מלמד") ועוד. הועד הראשון היה מורכב מה"ה: אבי הי"ד, איזיק דינטנפס, ומרדכי דרנגר.

פרק כב.

שנות 1918 — 1916

באותו פרק זמן נתארגנה אגודת הצופים ה„שומר". או כמו שקראו להם: „השומרים". הופעות „השומר" במצעדים ברחובות העיר ובטיולים שונים — מחוץ לעיר, לבושי־מדים וחבושי־מגבעות רחבות השולים, ומוטות עץ בידיהם, עשו רושם נהדר.

כבוד לאומי ורגשי גאון עוררו השירים העבריים — משירי ציון, שנשמעו מפי פלוגות „השומרים" בעברם בקצב בסך. געגועים עזים לציון

התעוררו במעמקי הלב. דגל כחול לבן שנישא בידיהם הרהיב את העין והקסים את הנפש.

לתנועת נוער הציונית הזאת נכנסו צעירים רבים, ביניהם סטודנטים ומטובי הנוער, ובראשם, האחים דומב, מרים ואברהם הופרט, ויסטריך, ישראל פלוצקר, קרמר, בני קרפ, רובל ועוד. אבדה קשה סבלה השורה בימים ההם בנפול אברהם ורנר (אומק, בנו של ליבצ'י ורנר) בשדות הקטל, אחד מטובי חבריה, בעל השכלה גבוהה, מחונן תכונות עדינות ומראשוני הציונים ביאסלו. שרת כקצין גבוה בצבא האוסטרי.

גופתו הועברה לקברות ביאסלו, ואת ארונו הובילו לבית הכנסת, שם חיכה קהל רב שבא להשתתף במסע הלויתו. ד"ר טהון בא במיוחד מקראקא להספיד את החלל, — שנפל על משמר המולדת האוסטרית — בבית הכנסת שהיה מלא עד אפס מקום. הספדו הנרגש זעזע את כל הנוכחים.

פרק כג.

בכתבי את השורות האלה באחד מימי חנוכה נזכר אני במקרה אחד שזעזע את נפשי, בהיותי עוד עלם צעיר ולא היה בכוחי להגיב על העול המשוע והעלבון המחפיר, שנגרם לבחור אחד מחובשי בית המדרש.

ואכן, מרגיש אני חובה לרשום בזכרונות „תולדות יהודי יאסלו" פרק בלתי נעים, אשר עד היום מסעיר מעשה זה את רוחי.

הדבר היה ב„זאת חנוכה" תרע"ח (1917), אחרי הצהרת בלפור — והנוער הציוני בעיר ערך נשף חנוכה, או כפי שפורסם אז במודעות: וויצ'ור מכביאושובי („נשף המכבים"), באולם „ישורון" בבית עמר וקורנפלד ברחוב קז'ימירז'ה. באותו נשף נוכח גם אחד מבחורי בית המדרש, אם מתוך רגשי אהדה לרעיון הציוני או מתוך סקרנות תמימה.

דבר בקורו זה „נודע" בבית מדרשו של הרב, ולמחרת, כאשר הבחור הלז בא כרגיל לבית המדרש והתישב על יד הגמרא, נגש אליו אחד הבחורים והטיח בפניו בטון של „פקודה": „אתה היית בנשף המכבים של

הציונים, עליך לעזוב מיד את בית המדרש! קום צא מפה!" הבחור התמים לא תפס ברגע הראשון מה כאן... — האם באמת רוצים להוציאו מבית המדרש או רק לצון חמד לו הדובר, כדי למתחו קצת. — וכשלא זז ממקומו תפס אותו הלה בערפו להשליכו מבין כתלי בית המדרש.

הנוכחים שם לא הגיבו ולא מחו. הבחור שואל, מצטדק ומתחנן, עומד מבויש, פניו חורים כסיד, עיניו דומעות, מתגונן ומבקש, אולם הצטדקותו אינה מועילה. והוא נאלץ לעזוב את המקום.

הבחור הזה חשב לתומו ש„הענין" נסתיים עם גרושו החד־פעמי, ולמחרת בבואו שוב לבית המדרש — כדרך הבחורים בימים ההם — והנה נגש אליו התוקף עוד פעם, ובצעקות: „שוב באת? אנ' לא אתן לך ללמוד פה, הסתלק מכאן...! הסתלק אחת ולתמיד! ולא נתנו בשום פנים להמשיך בלמודיו, וכשהלה לא זז מן הגמרא, התקיפו ודחף אותו החוצה לאחר שהרביץ בו בגסות ובצורה מחפירה.

„עסק ביש זה" הגיע לבית המשפט של הגוים, שם נשמע הד המכבים, שם חולל כבוד ישראל, המשפטים נמשכו זמן רב, עד שהבחור הנתקף, שהיה חף מכל חטא, עזב את יאסלו.

שלטון בלי מצרים ותקיפות מצד אחד הגבאים בבית המדרש שם, — גם הצפיפות ששררה שם בשבתות ובחגים — העלו על הפרק בקרב חלק גדול מן המתפללים את הדרישה, לחפש מקום נח ומתאים שישמש בית קבוע לתורה ולתפלה.

הוחלט, איפוא, לשפץ ולשכלל את בית המדרש הישן. ואמנם, לאחר שעמד שומם כארבע שנים, תקנוהו, וכשני מניינים החזירו את העטרה לישנה ושבו להתפלל בו כמקודם.

פרק כד.

מלחמת האימים נמשכה בארצות אירופה, מצוקת הרעב הגבירה את ההתמרמרות, ההמון היה נלאה ומרוגז מן המצב הקשה, שטרם ראו לו קץ וסוף, והנה, כהלם רעם ביום בהיר, הגיח פתאום ממאורות הטרגוביצה

וסמטאותיה אספסוף נוצרי, שהתפרץ לרחובות העיר והתחיל לנפץ את החלונות של החנויות והדירות היהודיות, מתוך קריאות נבול ובוז נגד היהודים: „הם הם אשמים במלחמת העולם, ובגללם שורר מחסור ורעב בעיר".

לילה אחר לילה השתוללו הכנופיות מן העולם התחתון, וביניהם המסיתים האנטישמיים, ופרעו פרעות ביהודי העיר, רגמום באבנים, התנפלו על המאפיות היהודיות, — במיוחד נטפלו אל מאפית זליג קורזניק וזרקו לתוכה המון אבנים, נפצו את הדלתות ואת הקירות של הבית עד שנהרס כמעט כלו.

רק ביום השלישי התאסף הנוער היהודי והחליט להגיב על ההתנפלויות הללו: להסתנן אל תוך האספסוף הטרגוביצאי ויחד אתו לצאת לרחוב, ולידות אבנים ל... בתי הגוים ולנפץ חלונותיהם — מדה כנגד מדה.

ואכן התכנית בוצעה ביעילות רבה. כשההמון הטרגוביצאי זנק שוב כדי להשתולל בעיר, התערב בתוכו הנוער היהודי והתחיל לנפץ את החלונות של... הטרגוביצאים וגם חדר לרחובות המיושבים נוצרים, ולקח נקם ושלם.

כשהגוים ראו את יד ישראל — ובינתים הגיע גם צבא — רק אז שקטה העיר. התקיימו עוד כמה הפגנות נגד השלטון ונישאו טרנספרנטים עם סיסמאות: „לחם לעם!" „קץ למלחמה!" (לשעות ספורות נעצר אז בנימין קרמר הסיטונאי לקמח ונפט) אולם, ביהודים לא העיזו עוד לנגוע.

מטעם ה„ג'וינט" נפתח בימים האלה מטבח עם לנזקקים, בתו של נטע מאלץ ועוד כמה עסקניות התמסרו למפעל הזה במרץ רב.

פרק כה.

שלש שנות המלחמה והנצחונות התכופים של הצבא האוסטרי השפיעו לא מעט על הילדים, רוח המלחמה חדרה גם ללבם, וכל המשחקים בתקופה ההיא היו: משחקי מלחמה.

אז עלתה קרנה של הגבעה התלולה ברחוב שיינוכי, בקרבת המפחיה החרבה, שכינוה: „צ'יצ'ר ברג". (גבעה של הצ'יצ'ר). על שם המלמד מעירת צ'יץ שהיה גר שם למעלה על הגבעה.

„קרבות" אכזריים — באבנים — התנהלו על הגבעה הזאת, בין קבוצות ילדים שהשתתפו בהם גם „שקצים", וויניצקי, לאך, נימצ'ינסקי ועוד, (גם בהרי גוריוביץ התנהלו מלחמות שעשועים כאלה, שנסתיימו בפצועים ושבויים....)

מענין להוסיף ש„גבעת הצ'יצ'ר" שמשה גם „כמרכז־ההחלקה" בימות החורף לבעלי המגררות, שהיו עשויות מפשוטי כלי עץ, מקרשים, ארגזים, כסאות שבורים, וכדומה. ואלה שלא היתה להם האפשרות לסדר מגררה, או שפחדו להוביל לשם, הסתפקו „להחליק" בתוך סירים, דודים, קערות גדולות, זה היה „ספורט החורף".

בימי החורף „רעשו" במיוחד הרחובות שיינוכי, ווידוק, כשעונת ההחלקה תקפה והקיפה את כל הנוער היהודי בעיר, ו„המקום" להחליק נקבע במדרון על יד בית־הכנסת. לרחובות האלה נהרו ונמשכו קבוצות נערים מכל חלקי העיר, ובעיקר התקהלו שם התלמידים מבית תלמוד־התורה ושל החדרים שבסביבה הזאת — והחליקו, מי במחלקים ומי על קצות פרסות הברזל שבעקביו, ובמגררות העץ הנמוכות, בכל שעות היום מהבוקר עד הערב. רעש המחליקים הרגיז והציק את דיירי הסביבה אבל לא יכלו לסלקם משם, כי נתכבדו מיד בכדורי שלג ששלחו בהם. (גם העוברים שם ספגו לא פעם „כדור־שלג" מידיהם), הקולות פלחו את האויר, התעלולים והלהטוטים הפכו את הרחוב, ובמיוחד גברו תשואות הצחוק וההתעללות בנפול הנופלים והמתהפכים לתוך השלג...

בשלהי שנת 1918

רוחות הסתיו, שלכת העלים, בישרו על שינוי העומד להתרחש אי־שם. למרות הנצחונות הצבאיים של אוסטריה וגרמניה הלכה וגברה התסיסה בקרב עמי המיעוטים השונים בארצות הללו. הלאומיות והעצמאות, אשר טופחו על ידי מנהיגי המיעוטים כל השנים העלו נצן.

קיסר קארל הראשון, שעלה בשנת 1916 על כסא המלוכה, הספיק עוד לערוך את מסעו האחרון בערי המדינה, ביקר גם ביאסלו והתאכסן בבית מ. קרפ. אולם הרוחות גברו וסערו והקיסרות האוסטרו־הונגרית התפוררה.

עם התפוררות הקיסרות קם לתחיה ממשל פולני. במקום וינה — עיר הבירה, קמה בירה חדשה — ורשה הפולנית. בין לילה הפכו יהודי גליציה — האוסטרית, ליהודי פולין.

הפולנים שהיו משועבדים כמאה וארבעים שנה בקירוב, וטרם הספיקו לנער מעליהם את עול הזרים, שכחו את ה„עבר" שלהם, וראשית דרכם היתה להרים את ידי עשו על ראשי היהודים.

תור „הפוגרומים" הגיע. אספסוף של סטודנטים אנטישמיים מוסתים ומסיתים, אכרי־הכפרים, חיילים משוחררים והמון רב, החלו לפרוע ביהודים ולערוך פוגרומי־דמים בכל ערי פולין.

חיי היהודים עמדו בסכנה בכל מקום. יהודי־הכפר, אחרי שבזזו האכרים את רכושם, החרימו והציתו את בתיהם, נמלטו כל עוד נפשם בם לערים הקרובות. מסוכן היה לנסוע ברכבת, כי הפוגרומצ'יקים השליכו את היהודים מן הרכבות באמצע מהלכן. ביתר יחוד סבלו תגרי־השוק, שעמדו על יד דוכניהם, הם היו הראשונים שנפלו קרבן לשוד ולבזה, נוסף על המכות האיומות שספגו מידי החוליגנים. המשטר הפולני, לא פעל הרבה לרסן את רשעת יצרם של מנפצי השמשות ושודדי החנויות היהודיות, ולא טרח כלל להפסיק את הטירור, שגבר מיום ליום, הטיל את מוראו על המיעוט היהודי והפיל חללים רבים.

קרבנות בנפש וברכוש היו מנת חלקם של יהודי פולין במדינה החדשה, שהשיגה את חרותה וזכתה לעצמאות.

בימי דמים אלה נהרג על ידי הפורעים דוד פורמן, יהודי שקט, בעברו לפי תומו ברחוב העיר. המקרה המחריד זעזע את תושבי העיר, ועצרת אבל רבתי התקיימה בבית הכנסת הגדול.

הפצעים עוד טרם הגלידו והנה בשורה מחרידה הלמה את יהודי העיר שניה, בהודע כי דוד מרגלית, בנו של אבצ'י מרגלית, השלך על ידי החוליגנים מתוך רכבת נוסעת בקרבת בוכניה, ומצא את מותו על פסי הרכבת.

ענני המאורעות קדרו על יהודי פולין, מגפת הפוגרומים הקיפה את כל הארץ, בשורות אבל מגיעות מרחוק ומקרוב, המצב איום. היהודים מעירות

הקרובות, קרוסנו, רימאנוב, דוקלא, פריסטיק, ז׳מיגרוד, בז׳וסטק שהיו רגילים לבא ליאסלו לרגל מסחרם, פחדו לעזוב את ביתם פן יתנקשו בחייהם בדרך.

בערים הגדולות היה מצב הבטחון טוב יותר, לכן איפוא, התחילו רבים מעירות הקטנות לערוק ממקומותיהם ולהתישב שם.

ז׳מיגרוד סבלה הרבה מן הפוגרומים, שפקדו אותה תכופות. הרב מז׳מיגרוד, רבי סיני הלברשטם, ברח אז גם כן והתישב ביאסלו. אייזיק דינטנפס העמיד לרשותו את דירתו לכל ימי שבתו ביאסלו.

(הרב מז׳מיגרוד היה נכדו של ה„דברי חיים״ מצאנז. אחד הרבנים הגאונים הידועים בגאליציה, שהתורה היתה נובעת מפיו כנתינתה מסיני. שפע מדברו הנאוה, הקסם שנאצל מאישיותו, הקיפוהו מעריצים רבים, שהשתוקקו להמצא במחיצתו.

בפרוס מלחמת העולם השניה עבר את כל נדודי היסורים והגיע לערבות רוסיה, ושם נסתלק. בנו הגדול הרב משצ׳קובה ישב שנים רבות בירושלים. בנו הצעיר הגיע ארצה בימי המלחמה, ישב שנים אחדות בפתח־תקוה, וכעת הוא מכהן כרב ביפו.)

פרק כו.

עם התמדת הפוגרומים נוסדה אז ה„הגנה העצמית״ (יודישה מיליץ) כדי לשמור ולהגן על הנפש והרכוש. בכל עיר ועיר התארגנו יחידות מיליציה יהודית מבחורי המקום. גם ביאסלו התארגנה מיליציה, שהשתתפו בה גם גוים, מזוינת בנשק חם. זוכר אני את פנחס שוימר, לבוש אזרחית ורובה על כתפו, מסייר את פנות העיר יחד עם קבוצה שלימה, אביש אליה׳ש ועוד, ואכן שופר במקצת מצב הבטחון.

באותו זמן חזרו מן הצבא החוליגנים צ׳רני פרנק, סטשק בייטלוק ועוד, שכמעט כל יום ששי — יום השוק בעיר — השתכרו עם הכנופיות מבין האכרים, והתחילו להשתולל, לנפץ את השמשות ולעורר מהומות בעיר. האכרים והאכרות ניצלו את המהומות להתנפל על היהודים באלותיהם,

שהביאו אתם במיוחד, לשדוד, לגנוב ולעשות שמות בחנויות, שלא הספיקו לסגור אותן מיד.

מטעם המוסדות היהודיים פנו לשלטונות והתלוננו על המצב הפרוע והחמור, ואמנם, הבטיחו ראשי השלטון להשליט סדר ולשמור על הבטחון, ואכן הופיעה המשטרה על תחמושתה המלאה, אבל... תמיד „אחר המעשה".

פעמים רבות לא התפללו בצבור אף בשבתות בגלל הפחד מפני ההתנפלות. ולא פעם היו נאלצים להפסיק באמצע התפלה הואיל ונודע שחוליגנים מתאספים בגבולות העיר ועומדים מוכנים להתנפל.

זכורני, בליל שבת אחד, ירד נפתלי טהלר לפני התיבה, להתפלל כבעל יאהר־צייט, ולפתאום נשמע איזה רעש של אנשים בחוץ, ונדמה היה שהפוגרומצ'יקים מתקרבים... אימה נוראה נפלה על המתפללים והתחילו לברוח, וגם בעל היאהר־צייט זרק את טליתו מעליו וברח עם כולם.

כוס הדמעות נתמלאה עם פרוץ המלחמה בין הפולנים והאוקראינים בגליציה המזרחית. הפולנים ערכו אז טבח איום ביהודי לבוב, הציתו את בתיהם ושדדו את רכושם, שרפו בתי כנסת — וביניהם בית־הכנסת של „הטורי זהב" — וחללו ספרי תורה רבים. תוגת היאוש כרסמה את הלבבות: „מה יהיה? התהיה אפשרות להתקיים בפולין? האם לא פה מקום האבדן והכליה? הלב ניבא אבדן, חרבה ושמה, אולם, לא ידע לכוון את השעה.

שנות 1919 — 1921

עוד הפצעים שותתים דם, והנה באה כחתף מכה חדשה, אשר טרם נכתבה בספר, מכת־ההאלרצ'יקים. חיילי הגנרל האלר התפשטו בערי פולין, בדרכים וברכבות, ועטו כזאבי ערב על היהודים לשלח בהם את ארס המות.

ההאלרצ'יקים, לבושי מדים כחולים, אחרי שחרורם משרותם בצבא הפולני, היו עוברים ברכבות לסייר את ערי פולין. וכשנזדמן להם יהודי מגודל זקן, היו מתעללים בו בראשונה ואחר כך הוציאו מספרים גדולים מתרמילם וגזזו את זקנו בצורה מחפירה. בין יהודי יאסלו, שנפלו כקרבנות

לגזיזות־תעלולים, זכורני את ליביש האס, מגודל זקן ארוך, שחזר הביתה מנסיעתו, וזקנו מרוט וגזוז וסנטרו חשוף. מרוב בושה קשר על סנטרו מטפחת במשך שבועות אחדים, עד שצמחו לו שערות זקנו. גם לר׳ אלימלך שוחט גזזו את הזקן, בנסעו ברכבת באותם הימים.

צבאות האלר לא הסתפקו רק בזה, הם הגבירו את נבלתם בהתנפלם על יהודים מחוסרי הגנה באכזריות שטנית וכרתו לקרבן את אברי המין והתעללו בו עד שנפח את נשמתו בפרפורי עינויים.

גם עלילות דם, בנוסח ימי הביניים, העלילו על היהודים, עלילות שטנה וזדון. בעיר סטז׳יזוב נעלמה שפחה נוצרית בערבי פסח, והנה מיד הרשיעו את היהודים שהם תפסו אותה. אולם למזלם נמצאה השפחה אחר כך.

נזכר אני בליל יום הכפורים אחד, אחרי התפלה ואנו נשארנו קומץ אנשים בבית־המדרש, ולפתע ראו מרחוק חבילה עטופת־סמרטוטים בקרבת בית המדרש, ויפג לב הנשארים שם מרוב פחד, כי חשבו, שגויית־תינוק הושמה בזדון בתוך החבילה, כדי להעליל שוב על יהודי יאסלו. המעשה נסתיים ברגעי פחדים, תוצאת העצבים המרוטים.

גם בבית המדרש שעמד על אם הדרך לקוצ׳רוב, ובבית הכנסת הגדול, היו הפורעים מנפצים את השמשות מדי פעם בפעם, והיה צורך לזגג את החלונות כל פעם, עד שלבסוף היו נאלצים להגיף את החלונות בהדיסים.

בדרך קו־הרכבת יאסלו—קראקוב, נמצאת העירה „ביץ׳", כשהרכבת נעמדה בתחנת ביץ׳, היו היהודים היושבים בצותא בקרון־הרכבת, לוחשים איש באזני רעהו: „אהה: בשם זה, ביץ׳, התאהבו הפולנים ומתנהגים לפי פירושו". (ביץ׳, פירושו בפולנית: להכות).

בזכרונותי אלה מעלה אני דברים שאין להם קשר ישיר עם יאסלו, עם כל זאת השפיעו המאורעות האלה לא מעט על תושבי העיר, רבים עזבו את העיר והגרו לארצות הברית ולארצות אחרות, והקהלה קפאה וחדלה מלהתפתח. מאורעות־זוועה ושואת הפוגרומים נמשכו בסירוגין עד שלהי שנת 1921, תקופת הבחירות לסיים הפולני (פרלמנט).

פרק כז.

בפרוס הבחירות הראשונות ל„סיים" הרימו המפלגות האנטישמיות ראש. במיוחד התבלטה מפלגת ה„אנדקים" — ה„רוזבור", תנועה אנטישמית מובהקת. תעמולה גלויה התנהלה נגד היהודים. העם הפולני נקרא לקום ולבער את יהודי המדינה.

השלטון הפולני, שהתבסס כביכול על יסודות דמוקרטיים, הבטיח שוויזכויות לכל אזרחי המדינה, וגם היהודים נכנסו למעגל הבחירות.

מועמדים ותועמלנים שונים באו ליאסלו ונשאו את נאומיהם בבית־המדרש, מאחר שהיה האולם היחידי בעיר שהכיל מקום למספר גדול של אנשים. מטעם הציונים הופיעו לשאת את משא הבחירות ד"ר יהושע טהון (נאם גם בבית הכנסת). ד"ר שורצברד, חיים ניגר, ואחרים. הופעתם עטורת האצילות אמרה כבוד ועוז.

ד"ר טהון הקסים בנועם אמרותיו את קהל הנוכחים. באחד הנאומים בבית־הכנסת אמר בין יתר דבריו: „עם ישראל הגיע זמנו להופיע על במת העולם כעם הקיים ומולדתו הקיימת, ישראל צריך לדעת את אשר לפניו, לכלכל את דרכיו בתבונה ובכבוד, לדרוש, לתבוע ולקבל! ישראל מחויב להתעמק קצת יותר בבעיות קיומו ועתידו, ישוב ארץ ישראל לא צריך להתבטא כסתם מצות אנשים מלומדה, לדעת אותה ולשמוע על אודותיה ולהסתפק בזה, כמו הילד הזה ב„חדר", שהרבי מבאר לו: „כשפיפון עלי אורח" שפיפון — פירושו: א „פיפר נוטר". הילד מקשיב, שומע וחוזר על דברי רבו: „פיפרנוטר". אבל האמת היא, שאינו יודע מה זה „פיפרנוטר..." לא כן עם ישראל! ישראל, בתור עם, צריך לחשוב קצת ולדעת שהוא עם כיתר העמים!"

להצלחת רשימת הציונים בבחירות פעלו: ד"ר ל. אוברלנדר, ד"ר נפתלי מנשה, יוסף פרומוביץ, ד"ר אברהם קורנהויזר, ד"ר שטין, ומטעם המזרחי: מנדל מלר, שלמה שמיד ועוד. ואכן פעולת הציונים הוכתרה בהצלחה, ונבחרו אז לסיים ולסינט למעלה מארבעים צירים יהודים.

צירי הסיים הוקיעו בפומבי, מתוך גאוה לאומית, את תעלולי האנדקים וגרוריהם, המפיחים ארס ושטנה במדינה, ומביאים להשתוללות והתנפלויות זועה על היהודים, ולא פעם נרגמו באבנים בצאתם מאת בנין הסיים, אולם הם עמדו והתריעו ללא חת מעל במת הסיים נגד השלטון המעלים עין. ואכן, מחאותיהם ותעצומותיהם — וההפגנות בעולם — נשאו פרי, ההשתוללות נבלמה לאט לאט והחיים חזרו למסלולם.

שביב אור נראה ממרחקים, אור מבשר תקוה ועדוד לחיי היהדות הפולנית עלה באופק. שתי מלים מקסימות התחילו להתנוסס על שפתותיהם של יהודי פולין, „ארץ ישראל".

אישים חשובים בעלי משקל והשפעה משורות הציונים והמזרחים הופיעו בעיר, ונאומי קסם רבי־תוכן בפיהם, ולכולם מטרה אחת: להתלכד, להתארגן ולעלות לארץ ישראל.

מטעם המזרחי הגיע הראשון הרב גרויברד מסטאשוב, (בסוף ימיו כהן כרב ראשי בטורונטו שבקנדה). נאם בבית המדרש, שהיה מלא מפה לפה, נאום שופע להבות, שכבש את לבות החרדים לרעיון המזרחי, דבריו המתובלים פניני חז"ל השאירו רושם רב ובו במקום נמכרו אז מאות שקלים.

באותו ערב נערכה לכבודו מסיבת קבלת פנים בבית אברהם שכט, השתתפו בה מטובי העיר, ואז הונח היסוד לארגון המזרחי ביאסלו.

לשורות המזרחי נכנסו: כ' אבי ז"ל, מוטל בק, נפתלי הופרט, ישראל וילנר, מנדל מלר, אביגדור קיליג, אברהם שכט, שלמה שמיד, צבי צימט, יעקב מילר, עוזר ומשה אנגל ועוד. (מדי דברי באחים אנגל עלי לציין, שעם היותם מעירה קטנה, ז'מיגרוד, ספוגה מסורת חסידית, היתה ידם רב להם בהשכלה וספרות עברית חדשה, נוסף לבקיאותם בתלמוד ומפרשיו. עברית עסיסית בהברה הספרדית נשמעה מפיהם, וקסמי חן היו נסוכים על פניהם. משה אנגל עלה אחר כך עם אשתו ארצה והתישב בכפר חסידים, אולם מסבת מחלה נאלץ לעזוב את הארץ וחזר לגולה, על מנת לחזור שנית לארץ, אבל...).

בביתו של יעקב ויל ברחוב נובה נשכר אולם לארגון „המזרחי", ששימש כמקום תפלה וכנוסים.



הסתדרות „המזרחי" ביאסלו.

יחד עם זה הוחלט אז על ידי מתפללי בית המדרש לקרא את בית המדרש הגדול המחודש, בשם „בית המדרש המזרחי". (למורת רוחם של כמה קנאים, שכינוהו בית המדרש הבולשביקי).

לעתים קרובות בקר בעיר וולף גצלר, בנו של מרדכי גצלר, ובנאומיו המרתקים והמלאים רגש לאומי האציל מהרעיון הלאומי על נפש שומעיו. מ. קמלהר, בנו של ר' יקותיאל אריה קמלהר, מסנוק, נואם בחסד רב, שהלהיב את השומעים בנאומיו השופעים עוז והמתובלים מאמרי חז"ל.

ירחי־הדבש הרוחניים לא ארכו ימים רבים. המתנגדים לציון מתוך קנאה עורת, קמו לחתור תחת יסודות הרעיון המזרחי והציוני בעיר.

זכורני: מקרה אחד שהרגיז מאד את דעת הקהל. פעם אחת הופיע מטעם המזרחי הרב מקולו, הסמוכה ללודז. נשא נאום על האידיאולוגיה של המזרחי. והנה הוצאה עליו דבה רעה, מצד שלומי אמוני ישראל, שזקנו של

הרב ופאותיו דבוקים לו משני צדעיו, כדי לעשות רושם של רב חרדי... כמה געלה הנפש דברי הבאי אלה.

נואם ציוני אחד עמד לנאום בבית המדרש בערב, והנה התגנב מאן־דהוא בחשאי מבעוד יום, ופקק את כל קני מנורות החשמל בנייר, כדי שהחשמל לא יוכל להדלק. האספה לא התקיימה בגלל קלקול זה, ורק אחר כך נודעה סיבת הדבר.

הרב יחזקאל לוין (בנו של הרב מרישא, כהן אח"כ כרב בלבוב) בקר ביאסלו לשאת את דברו על ציון, אולם נאלץ להפסיק את דבריו, לאחר שהפריעו לו בחרפות וגדופים.

עם בואו של צבי הירשהורן (כהן אחר כך כרב ביאבורז'נו) נתארגנה „אגודת ישראל". בנאומיו שפך קיתוני רותחין על מנהיגי הציונים והמזרחי, השתמש בפסוקי המשפט אצל המלך שלמה, ועיקר דבריו היה: גזורו, גזורו.

בינו ובין מנדל מלר התפתח פולמוס חריף, התלקחו הדברים עד לידי עלבונות אישיים, וצעקות איומות שפלחו את חלל הרחוב.

על אף הפילוגים המפלגתיים שהשתלטו ברחוב היהודי בין הציונים והמתבוללים, בין ה„מזרחי" ו„אגודת ישראל", שהביאו בעקבותיהם הרס ושנאה הדדית, הונהג אז בכל ישובי היהודים בעולם הלמוד של: „דף היומי", שהתקין הרב הגאון ר' מאיר שפירא מסאנוק, ואח"כ רב בפיוטרקוב ולובלין, ציר לסיים הפולני, היוזם והמיסד את „ישיבת חכמי לובלין". (מגיד השעור ב„דף היומי" היה ר' יחיאל אנגל).

הרב מהר"ם שפירא עבר פעם את יאסלו וכנהוג ערך בקור נמוסין אצל הרב דמתא. כבר בראשית שנות העשרים נשא את תכניותיו ליסד ישיבה גבוהה, שתעמוד על רמה תרבותית גבוהה, כעין אקדמיה לתלמוד, בנויה על יסודות דתיים טהורים.

באחת השיחות סיפר על „גדול" אחד בתורה, שעמד להתפלל תפלת „שמונה עשרה", והנה באמצע התפלה עלה ברעיונו איזה דבר תורה, „חידוש שבחידוש", הלה מתאמץ לגמור את ה„שמונה עשרה", אבל החידוש התורני מבלבל את חושיו ומעכר את רעיונותיו, תפלתו מתבלבלת, ובקשי מצליח לסיים את תפלת ה„שמונה עשרה"...

בהיותו נרגש מן החידוש, חקר ודרש אחר מקורו, מאין בא, ונודע לו: ש„התורה" הזאת נתחדשה על ידי נחמן קרוכמל. אם כן — אמר הגדול — אכן נודע הדבר, חידושי נחמן קרוכמל ו„תורותיו" מבלבלים, ואינם נותנים להתפלל... ומהר"ם שפירא סיים: תורה ששרשה ויניקתה ממקור טהור, אינה מפריעה, אינה מבלבלת, כי אם מזככת את המחשבות, — ואדרבא, נותנת להתפלל. אולם, „תורה" שמקורה מנחמן קרוכמל, תפריע מלהתפלל...

פרק כח.

שנת 1928

אם להשתמש בביטוי, „תור הזהב" של תקופת ימי הבינים, הרי אפשר להניח, שבמחצית השניה של שנות העשרים שררה בפולין, באופן יחסי לגבי השנים הראשונות, מעין תקופת „תור זהב בזעיר אנפין". החיים התנהלו כתקונם, המצב הכלכלי פרח ושגשג, מהחופש והשפע ניתן ליהנות, ולנשום באוירה שקטה.

נשיא ממשלת פולין, פרופיסור איגנצי מושצ'יצקי, ערך את מסע־הבקורים בערי המדינה ובין אלה בקר גם ביאסלו.

עם ההכנות ל„קבלת הפנים" המפוארת נצטוו בעלי הבתים שבככר השוק וברחובות — אשר בהם יעברו הנשיא והפמליה שלו — לשפץ ולסיד את בתיהם. ערב בואו קושטו הבתים בכל העיר בדגלי־הלאום, ויום הופעתו הוכרז כיום חג ושבתון. החנויות נסגרו, בעלי המלאכה הפסיקו את עבודתם, ורחובות העיר נתמלאו המון חוגג.

בין המשלחות הרשמיות, שהסתדרו בככר השוק והתיצבו בשורה לקבל את פני הנשיא, היו גם חברי ועד הקהלה עם הרב בראשם — תחת החופה — וספר תורה בידו. מסביב לחופה הצטופפו המונים. עם גשת הנשיא, ברך הרב את הברכה המסורתית: „ברוך שחלק מכבודו". אולם אין להעלים את העובדה כי בלב היהודים פעם רוח פחד וחרדה, ולאו דוקא מאימת הוד רוממותו, רק מסבה פשוטה: היהודים נזכרו בעלילות שטיגר בלבוב בשנת 1925, שנאשם בהטלת פצצה על וויצ'יחובסקי, נשיא הרפובליקה הפולנית לפניו.

בתור מארחים נצחו על טקס קבלת הפנים ד"ר וילוש ורעיתו, נשף חגיגי נערך לכבודו בבית העיריה, והמוני העיר צהלו לכבודו מסביב לבנין העיריה.

למחרת בבוקר, בלכת הנשיא לכנסיה, וקהל רב עמד על המדרכות ומלא את ככר השוק, והנה התפרצה מבין שורות ההמון אשת אלתר שלום ביאליבלוס, ובצעדי עוז נגשה אל הנשיא ומסרה לידו מכתב — תוכן מכתבה לא היה ידוע — סגור. רגעי מתיחות השתררו בין ההמון שהופתע מהמעשה הנועז. אולם מכתבה נתקבל מתוך אדיבות והנשיא המשיך את דרכו.

פרק כט.

לקט וסיכום

ימי שנותיה של קהלת יאסלו ארכו כשבעים שנה. האוכלוסיה היהודית מנתה כ־25% מן האוכלוסיה הכללית. במשך שנות קיום הקהלה עמדו בראשה: שבעה ראשי הקהל, שנבחרו באופן רשמי לנהל את עניני הקהל.

ראש הקהל הראשון, ממיסדי הקהלה בעיר, היה נפתלי ולפלד. אחריו כהן שנים רבות ליבצי ורנר. השלישי היה העורך דין ד"ר שטין. הרביעי העורך דין ד"ר אברהם קורנהויזר. אחריו עלה וולף קורנפלד. הששי שוב עורך דין, ד"ר א. שפירר, והשביעי — שהיה גם האחרון בקהלת יאסלו — ישראל זילברשטין.

כממונים זמניים, או מטעם השלטונות, שימשו „בין גברא לגברא" ועמדו בראשה: וולף צימט, אלימלך גולדשטין, מרדכי קרפ, העורך דין ד"ר פישל ולפלד, בנימין גולדשטין, ותקופה קצרה — לרגל מחלתו — כהן כ„זקן הקהלה", לפי חוקי הקהלות בשנות ה־20, ליב צימט.

עיר יאסלו נודעה כעיר מודרנית, ועם היותה מעוטת־אוכלוסין שימשה בכל זאת כעין „מרכז קטן" לעירות הקרובות אשר מסביב לה.

במשך התקופה הזאת הוציאה מקרבה — גם ישבו בתוכה — אנשי צורה, תלמידי חכמים, סופרים, אישי מפלגה, צירים לקונגרסים, וחלוצים בעלי הכרה, שעלו לארץ ישראל.

ביזמת עסקנים פעילים, נרכש בנין ששימש כ„בית עם" להרצאות, ועידות, הצגות וכנוסים. הודות למרצם של י. איגלר, סט. ויסטריך, יוסף קרפ, בנימין קרמר, נרכש בקריוביץ מאת מיור פולני משק גדול מעורב, כמאתים דונם בערך, ובו עברו את הכשרתם עשרות חלוצים מערים שונות.

הראשון שנולד והוכנס בבריתו של אברהם אבינו בתוככי יאסלו, היה מאיר פלדברנד.

למרות הדעה המקובלת, שחיים שטינהויז היה הראשון שעבר לגור לתוך העיר, או — שמואל וינפלד, ישנה גם גירסה שלישית האומרת: כי אחד בשם ד"ר צודרר, היה היהודי הראשון שהשתקע בעיר, ופתח קבינט בתור רופא.

המשפחות: וייל, וינפלד, ולפלד, ורנר, אשר שם משפחתם מתחיל באות ו' התיחסו כולן על משפחה אחת.

בעלית „התלמוד תורה", היה גר מימי מלחמת העולם הראשונה, בן־ציון שמש, — אב לשתי בנות — שהתפרנס בקושי מעשית שמיכות, ועל ענית „ברוך הוא" „ברוך שמו" ו„אמן" היתה ראש תענוגותיו. (היה נוהג להעניק פרוטות מספר לכל ילד שיגיד לפניו את הברכות מ„הנותן לשכוי בינה", כדי שיוכל לענות עליהן בכונה). והנה, ביום אחד נודע, שבן־ציון שמש קנה אחד הבתים בעיר.

כדאי לציין, שביאסלו לא היה קיים לגמרי הסוג של עניים־קבצנים, שמלאכתם לחזור על הפתחים, לאסוף נדבות או מזונות בדרך השנוררות. ואם נתמלאו בלילי שבתות, בתי־התפלה שבערי גליציה „אורחים פורחים" שהיו עומדים על יד הפתח בגמר התפלה, ותולים עיניהם בפני „בעלי הבתים" שיזמינו אותם לסעודת שבת, אבל, עניים שמוצאם מיאסלו בכל אלה לא נמצאו.

בשנות תרפ"ה־ו, נוסדה „קופת צדקה" בשם „תומכי עניים" (אבפרטיג־גלד). מדי שבוע בשבוע, גבו מתושבי הקהלה, „תשלום שבועי" על־ידי גובה אחד או שנים, בשכר, אשר הכנסותיו שמשו אך ורק לעניי ערים אחרות, שעברו את יאסלו, לבל יצטרכו לכתת רגליהם מבית לבית לאסוף נדבות.

כל אורח קבל מאת הממונה על כך „פתקה" לפי כבודו, על סכום ידוע, ומיד קבל את הסך הקצוב.

(יוזם הרעיון היה ר' בן־ציון הכהן גוטווירט עם כותב הטורים האלה, שבהיותנו יושבים בבית המדרש, היינו נפגשים יום־יום, עם „האורחים" שבאו לשם).

בשנות ה־20 נוסד הבית־ספר לבנות בשם, „בית יעקב". מורות מיוחדות שגמרו את הסמינריון „בית יעקב" הוזמנו להורות בו, והודות למרצה ולפעולותיה של הרבנית שעמדה בראשו, התפתח כבית־ספר לדוגמא, בו למדו בעיקר בנות מבתים דתיים.



תלמידות „בית יעקב" (כתה א')

קרוב שתי עשרות שנים. התקיים הבנק היהודי „בנק לודנבי" אשר היקף פעולותיו הגיע לממדים נרחבים. הפקיד הראשי, שעבד שם כמעט כל שנות קיומו, היה קלמן רב, (כיום בארצות הברית.) ומשנהו, שורצמן בתור מנהל חשבונות.

בתקופת קיום הקהלה נתגלו בה אורות וגם צללים שונים, ולא חסרו גם דברים סנסציוניים: כתום המלחמה הראשונה עם תקומת מדינת פולין, ותעמולת ההסתה נגד היהודים גברה והלכה, עשו האכרים יד אחת להעלות את מחירי האוזים, שהביאו למכירה בשוק ושנקנו אך ורק על ידי יהודים,

ולמרות עונת השפע נדרשו מחירים מופרזים, שהיו מכוונים דוקא ללקוחות היהודיים.

לנוכח המזימה המחושבת הזאת של הפקעת שערים, הוחלט מטעם הרבנות לסכל את התופעה הזאת, ולפעול נגד האכרים בהטלת איסור וחרם על התושבים היהודים שלא לשלם יותר מ־18 גולדן בעד אוז, ובתוקף האיסור הזה לרסן את מזימותיהם.

כעבור ימים ספורים בא יהודי אחד מתושבי העיר לשאול „שאלה" על האוזים שקנה. „רבי", — שואל הוא: „האוזים שקנה בשביל שומן לפסח במחיר שלמעלה מ־20 גולדן כל אחד, עוד בטרם שהוטל האיסור, והשאירם בכפר אצל הגוי לפטמם, מה דינם? האם מותר לו לאכלם?!!!

באחד מימי החורף הביא יהודי כפרי אחד מסביבת אוסובניצה עגל למכירה בשוק הבהמות, שהיה במצב של גסיסה, וכשלא היה באפשרותו למכור אותו, הובילו שוב הביתה, ושם החליט לשחוט אותו בעצמו... וכעבור יומים הביא את הבשר למכור בעיר.

כשנודע לבעלי האיטליזים שהכפרי מכר בעיר בשר־עגל, נטפלו אליו שיגיד להם מאין לו הבשר הזה? כי החלו לחשוד בו... ואולם עד מהרה נתגלה, שהוא בעצמו שחט את העגל ומכר בעיר בשר נבילה.

דבר השערוריה הזאת נמסר לרב, שגמר אומר להכריז חרם על הכפרי על הנבלה שעשה, לפני קהל ועדה.

בשבת בבוקר הוכרז בכל בתי התפלה בעיר, שלמחרתו, ביום הראשון, יוטל חרם על היהודי מאכיל הנבילות, שהכשיל את הרבים.

קהל רב התאסף ביום הראשון בבית המדרש לראות את הכפרי, שהובא במיוחד מן הכפר, ולהיות נוכח בהטלת החרם. קוני הבשר שנכשלו על ידו ירקו בפניו, ושפכו עליו קללות זעם וחרפות, — נמצאו גם כאלה שעמדו להגן עליו — בינתיים נידונה שאלת החרם מבחינת החוק... ואחרי שהכפרי פרץ בבכיות על האולת הגסה ועל החטא שחטא, לא הוטל החרם.

בשנת.... מת בליל שמיני עצרת, אחרי מחלה ממושכת, יהודי ידוע בעיר. ההלויה נקבעה כדין לליל שמחת תורה.

לפני ההקפות בא קהל גדול לחלוק לו את כבודו האחרון ולהשתתף בהלויתו, — כגמול על מסירותו הרבה בחייו בכל מוסדות הצדקה שבעיר, עושה ומעשה, תורם ומתרים בכל החתונות, הבריתות, אצל בעלי ה„יאהרצייט" וכדומה, לטובת המוסדות השונים.

והנה, מה נשתומם הקהל בהודע לו שנדרש מאת אשת המת (הוא היה ערירי), שתשלם את דמי הוצאות הקבורה בעצם יום החג. הקהל רתח וצעק: „היתכן, חלול יום טוב! בזיון המת! הזהו גמולו למעשיו?"

אולם הקובעים בדבר נעלמו, לא היה עם מי לדבר. הצעקות וההתרגזויות של הקהל העלו חרס, והאשה היתה נאלצת למשכן את פמוטות הכסף שלה בשביל הוצאות הקבורה.

חנוך החובה שהיה קיים בערי פולין הכריח את ילדי היהודים לבקר בבתי ספר העממיים (שקולס). בכל בוקר, לפני שעה 8 היו נוהרים מאות תלמידים יהודיים, תרמיליהם על שכמיהם, לשקולס הממשלתיים, והיו נאלצים לשבת בגלוי ראש מול הצלב (פסל ישו) להתפטם מן התרבות הפולנית ולספוג את רוחה.

עם זאת היה רוב הנוער היסלאי מאורגן בתנועות נוער ציוניות. עשרות חלוצים נסעו להכשרה ועלו ארצה. חלק מהם התישב בקבוצים ובמושבים והשתרש בחקלאות, וחלק התישב בערים ובמושבות, גם מספר הורים זכו לעלות אל בניהם שנמצאו בארץ.

לארגוני הנוער היו מועדונים, שם קבלו את החנוך הציוני, אגב הפעולות התרבותיות שנערכו שם. מבין הנוער הציוני נוסדה אגודת הספורט „המכבי" עם קבוצת הכדור־רגל בשם המכבי. הרוח החיה בקלוב הספורטיבי היה וילק (וולף) אינציגר, אשר בלהט רוחו חתר לרומם את קרנו של הקלוב העברי, ומתוך עקשנות היה נלחם שקבוצת כדור־הרגל תעלה על המגרש כשדגלנו הלאומי הכחול־לבן בידה.

„המכבי" היה משחק עם קבוצות שונות מן הערים הקרובות, וביאסלו שחקה הקבוצה פעמים אחדות עם הקבוצה הפולנית „צ'רני" על מגרש האגזיצירקה באולשוביץ.

מבין כתלי בית המדרש בקע קול התורה 16—18 שעות ביממה. כתלי בית המדרש היו לפעמים מפויחים ומקורים קורי עכביש, עם זאת השתפך מביניהם ה„נגון" של הגמרא מפי הלומדים, וסלסולי ה„תנו רבנן", „איבעיא להו"... נישאו למרחקים...

עשרות בחורים ישבו צמודים לספסלי הגמרא ולנו בד' אמות של ההלכה, היו כאלה שהתמידו ללמוד והצטיינו כתלמידי חכמים.

מבין חובשי ביהמ"ד מלפני מלחמת העולם הראשונה, נשארו: דוד אולמן, האחים כ"ץ, משה נוסבוים, יודל רוטה, שמחה בר רינהלד, האחים יהושע והירש רייך (כיום בארצות הברית). צבי צימט, מוטיל ציטרוננבום (כיום בירושלים). שלום שטמס (כיום בתל אביב). ישעיהו אפל, (בפריז).

ביזמת כותב הטורים האלה נתארגן בשנת תרפ"ד, ה„צעירי מזרחי". בו נכנסו רבים מבין חובשי בית המדרש. בבית אלימלך טלר בטארגוביצה נשכר אולם, מנדל זילבר סדר את הריהוט הפנימי. שעור בגמרא השמיע יום יום משה מאיר גצלר. נתקיימו גם שעורים לעברית, סודר שם מנין לתפלה. הפעילים בארגון היו: אברהם קורמן, שלמה קרישר, (כיום בתל־אביב). ומנדל זילבר.

מנדל בק, חבר „צעירי המזרחי", נסע לורשה ללמוד בסמינריון „תחכמוני". הצמאון להשכלה והאוירה הציונית, חדרו לתוך כתלי בית המדרש, וביום בהיר אחד עזבו ששה בחורים מחובשי ביה"מד את יאסלו ונסעו לורשה להשתלם בלמודים. (שנים מהם, ד"ר מאיר צוקרמן, ושלמה קרישר נמצאים בארץ). בעקבותיהם הלכו: אחי ד"ר יצחק רפופורט, (כיום מכהן כרב ראשי במלבורן באוסטרליה), יעקב דרנגר (כיום בפריז), פישל קרישר (כהן כרב בורשה בשנים האחרונות.) ואחרים.

כרקמת חוט־השני־המשולש, נרקמה דמות הזוהר של שלשת האברכים המצוינים בתלמוד ומפרשיו שקבעו את מושבם ביאסלו: שמואל בילט, בן ציון גוטוירט ויהושע הורביץ.

עם התפתחות הקהלה חדרה גם קרנה של החסידות לתוכה. החסידות ה„בובובית" תפסה מקום בראש, רבים מבני הנוער החרדי התקשרו בעבותות אהבה אל הרב הבובובי, שהיה בתקופה האחרונה שלפני מלחמת העולם השניה אחד האדמורי"ם הנודעים בפולין, ובמיוחד בגאליציה.

הרבי מדוקלא

בד בבד עם התפתחותה של החסידות הבובובית הכתה גם החסידות הדוקלאית את שרשיה בעיר: הרבה אברכים וקשישים שהשתוקקו לרוות את צמאונם הרוחני, מצאו את המעין השופע חסידות, אצל הרבי ר' מנחם מנדל הילפרין, האדמו"ר מדוקלא.

בראשית שנות השלשים עזב הרבי את דוקלא והתישב ביאסלו. בנה בית מגורים ובית המדרש בתוכו על המגרש שנרכש מאת דוד דנר, בקרבת בית המדרש הגדול.

כאבני חן משובצות בכתר, היה גם כתר צדקת הרבי מדוקלא משובץ בחן ונועם מדותיו, והן: „חסד", „גבורה" ו„תפארת".

טוהר חסדו הבהיק במדה שאין למעלה ממנה. אהבתו וקירבתו לאחיו היתה לאין גבול, כאב לבנים, פניו קרנו חדוה עילאית ושפעו חן ורוך, ברצותו את נפש הנזקקים אליו.

דבקותו הנלהבת עלתה מעלה מעלה באמרו את תפלת „נשמת כל חי" בשבתות ובחגים, מלה אחר מלה בקול אדיר, מרקיע שחקים, ושועת ההתלהבות מזעזעת אמות הספים וממיסה לב כל הנמצאים במחיצתו.

גבורת נסיון נתנסה עם פטירת בנו יחידו, אברך מושלם ותמים. עומד הוא על יד מטת בנו הנפטר, פניו מוצקים ושקטים, שתי עיניו בוערות כגחלי אש, אולם אינן מורידות דמעה. מקבל הוא את הדין, מצדיק את מעשה אלקים: ד' נתן וד' לקח.

תפארתו התבטאה בזיו פניו ודמות דיוקנו, פנים מאירים ומפיקים נוגה־פנימי זך. קומתו הגבוהה מתמרת ועולה מבין קהל חסידיו המקיפים אותו, וזקן שיבה ארוך יורד לו על אבנטו.

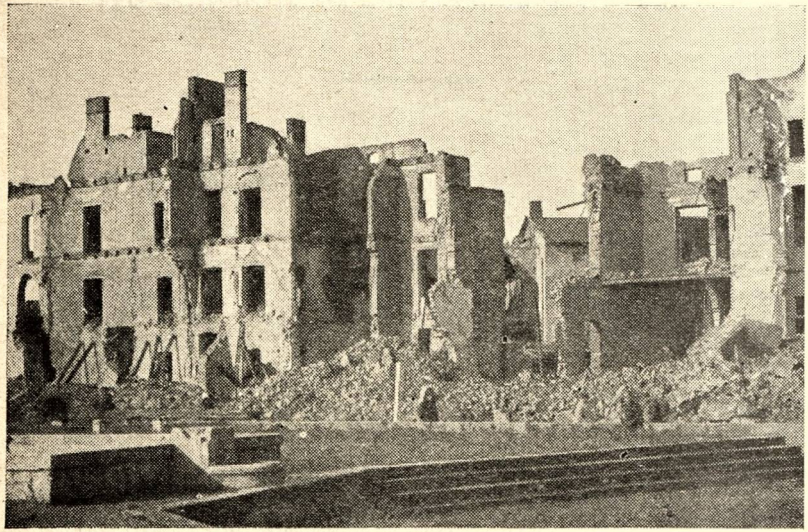
ישב ביאסלו עד פרוץ מלחמת־הזועה והסיוט. ובהתקרב האויב האכזרי הספיק לברוח לבז'ן בה ישב זמן מה, ומאז נעלמו עקבותיו, ואיננו.

חברי ועד הקהלה האחרונה

ישראל זילברשטין יו"ר, חיים שלפף סגן יו"ר, איזיק דינטנפס, בנימין דנר, ד"ר נפתלי מנשה, בצלאל קריזוירט, אלימלך קרישר, יעקב שטורך.

שנת 1939

רוחות אלול נושבות מעל ראשי ההרים, עננים שחורים מעיבים את מרחבי השמים, ועם דמדומי השמש עולים כוכבים אדומים המבשרים בשורות, מנבאים עתידות והלב מתחלחל: מי יבא בסוד העתיד, מי יודע מה צפון בחפני היום הבא? חודש אלול... השופר מיבב, שברים... והנסתרות אין איש יודע...



הריסות רחוב 3 למאי

על גבולות פולין עומד היטלר, וכדרקון נושף אש־הרס והשמד ומתכונן לזנק ולהחריב את העולם. האשמדאי בא ב„טענות ותביעות" אל הממשלה

הפולנית, הוא תובע — כאילו — איזה „משאל עם" בקשר לאיזו כברת ארץ קטנה בצורת „פרוזדור" על אדמת פולין, וסיפוח דנציג לגרמניה.

קצוי הרקיע הולכים וקודרים משעה לשעה, עלטה כבדה ומחניקה מכסה את פני היקום, וכמו השחר עלה ביום הששי, שבעה עשר לחודש אלול שנת תרצ"ט (1.9.1939), והנה מבול החורבן החל עם הפצצות הראשונות שנפלו בסביבות יאסלו.

הבהלה מחרידה ומבעיתה. מחוץ תשכל חרב הזועה ומחדרים אימה חשכה.

החיות ההיטלריסטיות פלשו אל מדינת פולין והדם שותת על אדמתה.

ועם כל הקהלות החרבות חרבה גם קהלת יאסלו.

א י ש י ם

(לפי סדר אלף בית)

א.

בצלאל אדלר

אחת ממדותיו היתה למעט בדבורים. „שתיקתו מרובה מדבורו" כראוי לעניו וצנוע. התפרנס כל ימיו בקשי, ואמנם מצא את מחיתו ממקור „פרנסות יהודיות"... תקופה מסוימת החזיק את בית המרחץ בעיר, שמש בתור „נאמן" באטליזים, (אם כי כל האטליזים היו בדרך כלל בחזקת כשרות).

בפרוס הפסח, היה אופה מצות, גם מצות „שמורה", ובערב פסח היה מסיק את תנורו באופן מיוחד לאפות בו „מצות של ערב פסח", מן המהדרין. (רגיל היה להתבטא תמיד: „את המצות צריך לאפות ב... שכל"). יחד עם זה היה סוכן לשליבוביץ „כשר של פסח". נוסף על כל אלה עזר לבניו במלאכתם ככורכי ספרים.

בשנים האחרונות היה גר ברחוב פלורי'נסקה. היו לו כמה בנים, שקבלו חנוך מסורתי ואחר כך היו חברי „צעירי מזרחי". בנו בכורו, מרדכי דוד, היה בחור טפוסי, משכיל, חקרן ועמקן באותיות הקטנות, מין „הוגה דעות" קרתני, וסוכן ספרים (מודרניים) שהפיצם בין הנוער הדתי.

אחי בצלאל א. עבד אצל רובל בבית־זקוק לספירט בסיובניוב.

פ. אדלר

חתן אלימלך גולדשטין, היה גר שנים אחדות ביאסלו.

חנוך הניך אדלר

חתן מישקט מילר, (ר' להלן זליג מילר).

משפ' אוברלנדר

אבי האחים הע"ד נתן ולודויג אוברלנדר, ממשפחת גרטנברג, התישב בקרבת יאסלו עם הקמת בית הזקוק לנפט בניגלוביץ. שם עבד כפקיד באחד המשרדים של הפירמה.

שני האחים התפרסמו כעורכי דין גדולים, שהצטיינו בהגיון עמוק, בניב שנון ובלהט הדבור.

עו״ד ד״ר נתן אוברלנדר

הוא לא מצא את ספוקו בשבתו ביאסלו — לבו נמשך לגדולות. ועם קום מדינת פולין התישב בקראקוב. שם יצא שמו לפניו כאחד מבין העו״ד המובחרים. התרחק מכל מגע עם עניני עמו והלך בדרך המתבוללים.

עו״ד ד״ר לודויג אוברלנדר

לעומת אחיו הגדול נתן, שדחה את הקשרים עם היהדות, עבר לודויג א. למחנה הציוני, והתמסר לתנועה בכל נימי נפשו וישותו הלוהטת, ולה נשאר נאמן עד יומו האחרון.

בפרוס הבחירות לקהלה, לעיריה, לקונגרסים ולסיים, היה יוצא דרוך כלו, להוט וערוך לקרב המכריע. נאומיו חדים ובוטים. כל משפט קולע, כל דיבור שלהבת אש, כבירה מלחמתו לקדושת הרעיון הציוני, ולמען האינטרסים הלאומיים הוא מוכן להקריב את הכל.

זוכר אני את אוירת הבחירות ל„סיים״ הפולני. מלחמת הבחירות היתה נטושה אז בין רשימת „ב.ב.״, מפלגת „הפילסודסקאים״ מספר 1. רשימת הציונים מספר 17, ובין רשימת „אגודת ישראל״ מספר 33. בכמה מסירות שקע אוברלנדר לתוך המערבולת של הבחירות, הזניח את משרדו על לקוחותיו, מסר את כל זמנו והקדיש את כל מרצו למען נצחונה של היהדות הלאומית.

לא נרתע מלהופיע בין החרדים, אם כי ידע מראש שהוא באופן אישי... לא ישפיע עליהם, ובכל זאת ירד בשבת בבוקר לבית המדרש הגדול לנסות. קשת תעמולתו דרוכה בין צבור המתפללים, פניו חורים כסיד, גידי מצחו הלוהט משתרגים, וכלו שופע עוז הגיון משכנע. נאומו נלהב ואיתן. מתאמץ לחדור ללבו של הבוחר הדתי, לעורר אותו להצבעה לטובת רשימת הציונים, שהציונים ינצחו...

הוא השפיע על הסופר הפולני והמדינאי הדגול קסורי פרושינסקי, שיבקר בארץ למען יכיר את התנועה הציונית ופעולותיה הממשיות בתוך ארצה היא.

ד"ר אוברלנדר כתב הרבה בעתונות על הבעיות של העם היהודי ועל הציונות. לפני עלות היטלר הוציא חוברת בשם „יודאוס פרופנוס". בה הוא מתאר את השואה שעתידה לבא על עם היהודי בגולה, אולם...

דוד אולינר

אדם מתקדם בהשקפותיו, מתון ושקט בהליכותיו. סוחר עצים. שתי בנותיו קבלו השכלה תיכונית. אחת מהן היתה נשואה לעורך דין ד"ר שנפ. גר ברחוב קושציוש'קי.

חיים ראובן אולמן.

גיסו של לייביש רוט, חסיד ובר דעת, ירא שמים ונוח לבריות, בעל תפלה מסורתי, מיטיב נגן ומלא רגש. קשור בכל לבו לבית הרב.

גר בבית קרפ. היתה לו שם חנות לעורות. אחר כך עבר לגור ברחוב פלורינ'סקה.

אחרי שחרורו מהצבא האוסטרי, כתום מלחמת העולם הראשונה, ואך החל לארוג מחדש את חוטי חייו האזרחיים נפל למשכב באופן פתאומי. המחלה גברה עליו, ואחרי מאבק קשה הכריעתו במיטב שנותיו, — והוא עוד מלא מרץ וכליל חפץ־חיים, והנה נתק הפתיל. הניח אחריו אשה, ארבע בנות ובן יחיד, דוד, שהצטין כבחור פקח, תוסס וממולח, בעל השקפות מודרניות ונוטה לציונות.

עם קום מדינת פולין עזב דוד את יאסלו והגר לארצות הברית, יחד עם אחותו הגדולה חנה. בשנת 1935 בקר עם משפחתו בארץ, ישב בתל אביב שבועות אחדים, רקם את תכניותיו להתישב בארץ, אולם לרגל המשבר ששרר אז בארץ נתקל בקשיי הקליטה וחזר לארצות הברית. כיום הוא יושב ראש ארגון „יוצאי יאסלו" בניו־יורק.

בת אחת בשם רבקה, חברה בארגון הציוני ביאסלו, עלתה ארצה בתור חלוצה בשנות השלושים, והתישבה בתל אביב. אחרי נשואיה פתחו בי"מ לחגורות ומוצרי עור ברחוב אליעזר בן יהודה בת"א. בזמן האחרון עלתה ארצה בת שניה בשם שרה, עם בעלה ושתי בנות והתישבו ביפו.

קופיל אולמן

חתנו של אברהם רסלר המלמד מן הטרגוביצה. היה גר ברחוב נובה בצריף עץ, שנהרס בזמן מלחמת העולם הראשונה. אדם חרדי ושקט, סוחר אוזים ונוצות. עזב את יאסלו לפני פרוץ מלחמת עולם הראשונה והגר לגרמניה.

בנימין אונגר הלוי

איש עשיר ומכובד, מחסידי בלז המובהקים, מן המתישבים הותיקים בעיר. בבית־המדרש תפס מקום בין בעלי הבתים החשובים בהתיחשו כאיש מבני לוי.

בפנת רחוב פלורינ׳סקה וסוקולה הקים לו בית פרטי יפה בן קומה אחת, שם היה בית מסחרו הגדול לכלי מטבח, חרסינה וזכוכית, ובית מלאכה לזגגות פשוטה ומלאכותית (שמשות צבעוניות).

בשנות העשרים חלה ונפל למשכב וכתוצאה ממחלתו הארוכה, שבק חיים לכל חי. היו לו שלשה בנים שנתן להם חנוך מסורתי, ושתי בנות. אלישע הבכור היה גר בטרנוב ונחשב על נגידי העיר. גם בנו השני ישב בטרנוב והשלישי בקרקוב.

שתי בנותיו היו נשואות לאברכים מכובדים ובעלי תורה. אחד בשם יעקילי צ׳יחנובסקי, והשני שלום שיקלר. על שני חתניו אלה היה רווח הפתגם: „על פי שנים עדים״ (איידים, לשון נופל על לשון), ועליהם גאותו. חתנו השני הגר לבלגיה אחר כמה שנות ישיבה ביאסלו. בנו השלישי, יצחק אונגר מקרקוב, הגיע לפני זמן קצר ארצה והתישב בחיפה.

אליעזר אוסטרו הלוי

יליד ש׳נדישוב היה. חתנו של הגביר אברהם שפירא מגורליץ, סיטונאי לקמח, בבית אשר בככר השוק — שעבר אחר כך לידי פיביל קליינמן.

א. א. שזקן מגודל עטר את פניו, ושתי עיניו הבהיקו באור השכל הישר, התישב ביאסלו אחר נשואיו בשנות התשעים למאה שעברה, יחד עם חותנו, אחרי השריפה הגדולה שפרצה בעיר גורליץ, היה מ„החסידים ואנשי מעשה״ בר לבב ובעל מזג טוב.

עם התישבותו ביאסלו עסק בשנים הראשונות במסחר התבואה. אחרי כן פתח חנות למכלת ותוצרת חלב ברחוב פלורינ׳סקה בבית ברנשטדטר.

בשלהי מלחמת העולם הראשונה היה בין הפעילים שנגשו לתקן את בית המדרש הישן מהריסותיו, ואחד הגבאים הראשונים אחרי הקמתו ושכ־לולו. עם תקומת מדינת פולין החליט לעזוב את העיר, ובשנת העשרים הגר לגרמניה עם משפחתו.

בשנת 1935 עלה ארצה עם משפחתו והתישב בתל־אביב. כתוצאה ממחלה ממושכת, שהפילתו למשכב, שבק לן חיים, בהניחו אחריו אשה, ארבע בנות נשואות ובן אחד בשם משה. (בנעוריו מחובשי ביהמ״ד ביאסלו, וכיום פקיד אצל גיסו צבי ציכנר, בבית המסחר לנעלים „פיל״ בתל אביב). צ. ציכנר הוא חתנו הכי צעיר של א. אוסטרו, אחד היצרנים והסוחרים הגדולים לנעלים בעיר.

ישראל אוסטרו הבן הבכור של אליעזר א. — נספה בשואה האיומה — היה מחובשי ביהמ״ד המצוינים והמתמידים, ממיסדי ארגון „שלומי אמוני ישראל״ — אח״כ בשם „אגודת ישראל״ ביאסלו. אחרי נשואיו התישב באושבינצ׳ים.

עם כתיבת הזכרונות האלה נזכר אני ב„אינצידנט פוליטי״ כביכול, שפרץ פעם אחת בינו לביני, ואני הייתי אז כבן אחת עשרה או שתים עשרה שנה.

כשנתארגנה הסתדרות „המזרחי״ ביאסלו, ולשורותיה נכנסו אז מטובי הבחורים, החליטו כמה מבחורי ביהמ״ד ליצור אוירת־התנגדות לתנועת המזרחי החדשה, ובד בבד עם התנגדותם לרעיון הציוני, החלו לארגן את „שלומי אמוני ישראל״ בתור כח נגדי. היוזם והמארגן היה ישראל אוסטרו.

למרות גילי הצעיר ידעתי כבר אז, שהתנועה הזאת מתנגדת לרעיון של הציונות בכלל ולמזרחי בפרט. וכל עצם התארגנותה ביאסלו אינו אלא להפריע לפעולותיה של המזרחי.

בערב שבועות אחד הודבקה מודעה בבית המדרש הגדול בחתימת ועדה יוזמת: שמתארגנת בעיר אגודת „שלומי אמוני ישראל״. הקוראת לחברים ואוהדים שיצטרפו לשורותיה.

כשבאתי בערב ליל שבועות להתפלל וראיתי את המודעה התלויה על הקיר הדרומי של בית המדרש, תקפתני קנאה בקראי את תכנה, ואחת שתים הורדתיה משם, קרעתי אותה והסתלקתי. ישראל א. שראה במקרה את ה„מעשה" שעשיתי, קפץ ממקומו מרותח ומרוגז והתחיל לרדוף אחרי בשצף־קצף לתפשני, אך חפצו לא עלה בידו, כי הצלחתי להתחמק מתחת ידיו. ואולם, כתוצאה מכך, נאלצתי לברוח מבית המדרש.

באותו חג לא התפללתי שם עוד מחשש התנפלות ופגיעה בלתי־נעימה מצדו. כי אמרתי בלבי: הרחק מן התגרה! ומאותו היום עקפתי אותו ונמנעתי מלהפגש אתו במקום אחד.

א. אוצ׳רט, מהנדס.

התישב ביאסלו בשנים האחרונות, גר ברחוב קושציוש׳קי. כיהודי מתבולל התרחק מכל עניני העדה. בימי המלחמה האחרונה הגיעה בתו עם המהגרים הפולנים ארצה וישבה בארץ עם גוי אחד, וכעבור זמן מה עזבה את הארץ.

יעקב אורגל

אברך חסידי, בן חורג של איזיק דינטנפס. בבחרותו היה מחובשי ביהמ״ד. חלה במחלת העצבים ואחרי תקופה מסוימת חזר לבריאותו. אולם מחלה זו דכאה את רוחו ונשאר חסר מרץ, חלש ונטול כח.

אחרי נשואיו היה סוחר מנופקטורה, וכאמור — לא הספיקו כחותיו להתמסר למסחר, וכעבור שנים אחדות נתקבל כשמש בבית המדרש הגדול במקום אברהם הירש.

אברהם מאיר אורנשטין

מחשובי העיר ומ„בעלי הבתים" הראשונים שבה. בר אורין ועטור מדות אצילות, גבה קומה ובעל הדרת פנים.

מהיותו חתנו של ליביש וינפלד, „היהודי הראשון" שתקע את יתדות ביתו על אדמת יאסלו העיר, לקח גם הוא חלק פעיל בעניינים הצבוריים ובעסקי הקהלה. מן הגבאים הראשונים בבית המדרש, שנבנה בתקופתו הוא

היה סוחר יינות ומשקאות חריפים בביתו, ברחוב קזימירז'ה, מול בית המזרח בקרבת ארון הקדש.

היה סוחר יינות ומשקאות חריפים בביתו, ברחוב קזימירז'ה, מול בית הסטרוסטבה. שני בנים היו לו ובת אחת. עם מותו בפרוס המלחמה העולמית הראשונה, נמכר הבית על ידי יורשיו, והמשפחה עזבה את יאסלו והתישבה בקרקוב.

חיים שאול אורשיצר

אחד מחתניו של יעקב פרנד, חסיד ובן תורה, ונעים הליכות. היה סוחר וגר ברחוב שלישי למאי בבית שוחט. עם קום מדינת פולין עזב את יאסלו והתישב ברישא.

ישראל איגלר

כאחד הציונים המסורים והנאמנים שהתפרסם עם בואו ליאסלו בראשית שנות השלושים, ויחד עם זה כעסקן צבורי מובהק, היה ישראל איגלר, יליד סמבור.

כאיש בעל הכרה מלאה לחזון תקומת „מלכות ישראל", היה לוחם למען הרעיון הציוני והיה אחד התורמים הראשונים לטובת המפעלים הציוניים. בשנות המאורעות בארץ — 1936/39, עמד בראש תומכי תנועת־ההעפלה לארץ ישראל.

במשך שנים המועטות שישב ביאסלו רכש לו את אהדת הצבור ותפס עמדות מכובדות בעיר: יושב ראש ועדת הכספים בעירית יאסלו ומראשי דבריה. מנהל ה„קסה אושצ'ינדנושצי" בעיר, וחבר פעיל במוסדות צבוריים אחרים. מצודתו היתה פרוסה בקהלה אם כי סרב להציע את מועמדותו לבחירות בקהלה.

היה בעל עסקים נרחבים, שותף למכרות נפט במחוז בוריסלב־דרוהו־ביץ', כאות הכרה והוקרה לפעולותיו המסחריות נתכבד מטעם ממשלת פולין במדלית זהב.

בשנת 1934 נחכר ביזמתו המשק בקריוביץ — לשם „הכשרה" ציונית מאת מיור פולני, ויחד עם שלשה או ארבעה מחבריו טפלו במשק, שהיה בערך בן מאתים דונם, ולמעלה משלשים ראש בקר בו.

עם היותו עסוק בענינים שונים, מסחריים וצבוריים, השתדל לעשות טובות לאנשים פרטיים ולעזור לזולת מתוך שמחה ורוחב־לב.

גם אשתו היתה אחת הפעילות בתנועת הנשים הציונית, והיתה ידועה כנדיבת לב ואצילת נפש. בשנת 1935 בקרה בארץ, השקיעה הרבה כסף עם רכישת הפרדס למען עבודה עברית.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה הצליחה כל המשפחה לצאת את הגולה העקובה מדם והגיעה ארצה. בעת המאבק לשחרור המדיני היה י. א. ב„מחתרת", בהיותו חבר בתנועה הרביזיוניסטית. בשנים האחרונות יסד בתל אביב בית חרושת למוצרי מתכת שונים ולאינסטלציה, המעסיק עשרות פועלים.

אלתר חיים איזנברג

בנו של יעקב איזנברג וגיסו של משה זילברשטין, אברך חסידי ונבון, סוחר מנופקטורה, גר בטארגוביצה, הגר לגרמניה לפני מלחמת העולם הראשונה.

חיים איזנברג

אדם צנוע, ממעט בדבורים ומתבודד בחייו הפרטיים, שומר תורה ומצוות. — גיסו של בלדנגרין. גר לפני המלחמה ברחוב קז׳ימירז׳ה ואחר כך עבר לככר השוק, לבית אלעזר רוזנר, בעל חנות לעורות, נלחם כל השנים על פרנסתו, בשנים האחרונות מסר את חנותו לסנדלר אחד בשם קפלן.

יצחק איכלר

איציק הקר קראו לו. קצב ובעל אטליז ברחוב קז׳ימירז׳ה בבית אורנשטין. גר בטרגוביצה, על יד „שוק הבהמות". כל מיני סבות גרמו לכך, שהעסק הוזנח ונאלץ היה לחסלו.

חלה במחלה ממושכת שהצעידתו לבור קבר. במותו הניח אחריו אשה ובנות אחדות שמצבן היה בכל רע, ואחרי שהוצאו מדירתן פלשו לבית המדרש של הגברים וקנו שם שביתה. כעבור איזה זמן לאחר שהבנות התחילו לעבוד ולהשתכר די מחיתן, התאוששו ועמדו ברשות עצמן.

אברהם אינגבר

אחד המשכילים בעיר, מתון ושקט, מחונן מדות אציליות, התרחק מכל עמדת כבוד ומסתתר בצל „ההוראה", ממנה מצא את פרנסתו.

בהיותו במיטב שנותיו, לפני מלחמת העולם הראשונה, חלה את חליו ונפל למשכב, זמן ממושך נאבק עם כנפי המות, שקפדו את פתיל חייו.

עם מותו ללא עת הניח אחריו אשה וילדים קטנים, אשר במשך הזמן השכילו לעלות בסולם ההשכלה התיכונית ואחר כך בבתי ספר הגבוהים.

הבן הבכור, חתנו של ישראל משה בלום, הורה בגימנסיה בקרקוב. בימי מלחמת העולם השניה נתגלגל לרוסיה, ובחזרו משם מת לפתע־פתאום.

בת אחת עלתה בתור חלוצה לארץ בשנות השלשים, נישאה לנכד של ברוך גנגר והתישבה בתל אביב. בת שניה היא בקבוץ. כתום המלחמה עלתה גם האם, הבן מוניק גר בהרצליה.

משה אינהורן

בפשטות ועניוות דרכו, אינו אץ להשיג דברים שהם למעלה מיכלתו. איש חסיד וירא שמים, בעל קורא בבית מדרשו של הרב עד יומו האחרון. גר שנים רבות בבית פיביל קלינמן. היה סוחר שמרים. בנו הצעיר מוטילי, גוץ ועבדקן, מחובשי ביהמ"ד, עזב את יאסלו אחר נשואיו. בן אחד היה גר בקראקוב כל השנים.

אברהם אינהורן

בן משה א. אברך יודע ספר, בעל נטיות להשכלה, אולם עד מהרה בחר בדרך החסידות ודגל בה. בעל בית מסחר לכלי מטבח וחרסינה בבית פיביל קלינמן. בשנים האחרונות לא האירה לו ההצלחה פנים עד שהיה מוכרח להלחם על קיומו קשות. היו לו שתי בנות ובן אחד, שקבלו חנוך מסורתי.

זאב וולף אינציגר

הזקנים של אותו דור, ראשוני המתישבים, היו מספרים, כי וולף אינציגר היה היהודי „השמיני", ואחיו מנחם מן היה היהודי „התשיעי"

בעיר יאסלו, מקום מגוריהם החדש. עוד יהודי אחד היה חסר „כעשירי" למנין, להשלים את צבור המתפללים, להיות מנין שלם.

בוגוש שטינהויז, שהיה כבר בר מצוה, לא רצה ללכת להתפלל כדי להשלים את המנין, ומשום כך היו נאלצים בראשונה להתפלל הרבה פעמים בלי מנין, אם לא נצטרף אליהם אחד מתושבי אולשוביץ.

(אגב: „אינציגר" פירושו בעברית, „היחידי". ומקור השם של משפחה זו נעוץ במאורע דלקמן: באחד מבקוריו של הקיסר האוסטרי יוסף השני, בערי גליציה סר לבית אבי־זקנם של בני משפחת אינציגר, שהיה גר על יד צאנז, והתאכסן שם. בהפרד הקיסר ממנו לחץ את ידו ואמר לו: „זי זינד דר אינציגה יודה ביי דם איך לוז'ירט הבה" (אתה היהודי היחידי שהתאכסנתי אצלו). כתוצאה מדברי־פרידה אלה הוסיף לשמו הפרטי את הכינוי: אינציגר).

ר' זאב, או כפי שקראוהו: וולף אינציגר, בשמו המלא, להבדילו מחברו ובן גילו וולף, — הוא וולף צימט מהיסלאים הראשווים — היה מהאישים המכובדים ונשואי הפנים בעיר, ממיסדי הקהלה ומהפעילים בעסקי צבור. ארשת פניו הפיקה אומץ ומעש, מרץ ויזמה.

אם כי לא גמר שום בית ספר טכני היה בכל זאת מוסמך מטעם הרשות להתעסק בהנדסה ואדריכלות לבנינים, רוב בתי היהודים בעיר נבנו על ידו, וכקבלן לבנינים התפרנס בכבוד. היו לו שש בנות ובן יחיד. חתניו כלם היו שומרי תורה ויודעי ספר, ארבעה מהם ישבו ביאסלו ועסקו במסחר והם: יהושע קיפל, יהושע למפל, חיים פבר, ושלום קונץ. החמישי פ. סלומון, עבר עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה לטרנוב.

חתנו הששי, ל. רוזנצויג, בעל חנות לממתקים בככר השוק, אברך תמים, מת בדמי ימיו, בהשאירו אחריו בן אחד ובת. (הבת עלתה ארצה כחלוצה, וכעת היא חברה בקבוץ דן. גם הבן נתן, עלה ארצה לפני זמן עם אשתו, בת אליעזר גורז'יק, היה עם אחותו בקבוץ, וכעת התישב בחיפה.

פינחס אינציגר

בנו של וולף א., היה חתנו של שלמה ברגר, בן תורה והשכלה. על אף היותו חרדי נדף ממנו בכל זאת ריח תרבות אירופית והשקפות מודרניות נשמעו מפיו. הצטיין באדיבותו ותכונותיו הנעלות.

עד שנת 1913 ישב ביאסלו. היה לו בית מסחר לכלי חרסינה ובדולח ברחוב שלישי למאי, פנת קושציושקי. בעזבו את העיר התישב בברז׳וזוב.

שלשת בניו ושלש בנותיו קבלו השכלה גבוהה וכלם נמצאים בארץ. יעקב נתן אור (אינציגר), בנו בכורו, גמר את הפוליטכניקום בלבוב, היה פעיל מאד בין האקדימאים היהודים, נבחר כיו״ר לבית האקדימאי בלבוב. הודות ליזמתו הורחב ושוכלל הבנין ונוספה עליו הקומה הרביעית, לשם אכסון הסטודנטים היהודים בלבוב.

עם בואו ארצה בשנות השלושים נתקבל לעיריה בתל אביב למשרה מכובדת, בתקופת עבודתו הצטיין מאד, אולם לא מצא סיפוק במשרה זו, התפטר ממנה ופתח משרד להנדסה.

בנו השני משה, עורך דין, עלה ארצה עם סיום מלחמת העולם השניה, והתישב ג״כ בתל־אביב. השלישי, יוסף, התישב בכפר יהושע. בת אחת נשואה לפקיד בעיריית תל אביב. השניה אסתר, בעלה מר עין־סלע, מורה בבית החנוך. והשלישית, יפה, בעלה פקיד בתנובה.

בשנות המאורעות עלה פינחס אינציגר ארצה, אולם ירד לגולה כדי לחסל את עסקיו ולא הספיק לחזור כי פרצה בינתים מלחמת האימים של שנת 1939, ושם נספה עם קדושי עירו.

מנחם מן אינציגר

בעיר ידעוהו וקראוהו בשם: מאנ׳י אינציגר. איש רב פעלים, מהעסקנים הותיקים והנמרצים בעיר, הצטיין בפעולותיו בכל הענינים הצבוריים והעי־רוניים: מן הנבחרים לעירית יאסלו, ולקהלת יאסלו. ממיסדי בית המדרש הגדול ומבוניו, והיה גבאי שם במשך שנים רבות, ואחר כך מועד חבר־המיסדים והבונים את בית הכנסת הגדול ומגבאיו הראשונים.

היה אדם בעל קומה זקופה, נסוך קסם אישי מיוחד, פקח ובעל דבור שנון, מביע דעות על כל המתרחש, ודבריו נשמעים מתוך הערכה.

גר בביתו ברחוב נובה. בעל בית מסחר לעורות בסיטונות. כל ימיו היה עירי, החזיק בביתו את האם הזקנה, שהגיעה לזקנה מופלגת, עד יומה האחרון (מתה בשנת 1916), בשנים האחרונות השכיר את חנותו. האריך ימים עד מלחמת העולם השניה.

פסח אינציגר

הוא היה אחי וולף ומאנ׳י א., ישב ביאסלו שנים אחדות, אדם מודרני לפי מושגי השנים שלפני מלחמת העולם הראשונה.

בעל מלון „ויקטוריה" ברחוב איגלנה. המלון היהודי האלגנטי הראשון ביאסלו (האספה הציונית הראשונה עם יסוד הארגון הציוני בעיר התקיימה במלון ההוא). עם עזבו את העיר הפך המלון לבית מגורים ועבר לידי משה פויסט.

זאב (ויליק) אינציגר (ליבלר).

בן אחיהם מצאנז, חתנו של שלמה ברגר מקובלוב. בשחר נעוריו למד ביאסלו, ואחר כך למד בישיבת אונסדורף שבהונגריה.

אחרי נשואיו התישב ביאסלו ופתח בככר־השוק סלון לנעלי לוקסוס עדינות, והצליח בעסקיו. אולם עסקנותו הצבורית, שהתמסר אליה „ראשו ורובו", הביאתו לידי הזנחת עסקיו.

למרות גילו הצעיר הצטיין בפעולותיו הצבוריות, ורבים מתושבי העיר עקבו בהתענינות אחרי התפתחותו כעסקן צבורי תוסס, ברוך־מרץ ואומץ לב.

נבחר לעיריה מטעם הציונים בשנת 1920 עד 1931. מהנבחרים לועד הקהלה בימי כהונתו של ד״ר קורנהויזר. אחד המיסדים את קבוצת הכדור־רגל „מכבי" בעיר. וכיושב ראש של הקלוב נלחם בעקשנות למען הנפת הדגל הציוני בשעת ההתחרויות של הקבוצה.

בשנת 1934 עזב את העיר ועבר לסאנוק. כפקיד ממשלתי גבוה פעל גם שם הרבה בעניני צבור. עם פרוץ מלחמת העולם השניה נתגלגל עם משפחתו לרוסיה, אך גם בהיותו בין הגולים לא ישב בחבוק ידים, ועשה רבות לטובת הנדחים.

כתום המלחמה הגיע ארצה עם אשתו ושתי בנותיו, רק בנו נשאר בפולין, והוא מהפקידים הגבוהים בממשלה. עם בואו ארצה התישב בתל־אביב. היה מבין המיסדים את ארגון „יוצאי יאסלו".

פ. אלטהולץ

יהודי שקט, ועל המסחר פרנסתו.

יהושע אלטמן

אחד המתישבים הראשונים ביאסלו, חסיד ועניו „כבדורות הראשונים", היו לו כמה בנים ובנות, שהיו כולם שרויים ביאסלו ונושאים בעול העיר באמונה.

בריש אלטמן

בנו של יהושע א. חסיד ציש׳נובי מובהק וירא שמים, מידידיו של ר׳ מאנדיל והמתפללים הקבועים בבית מדרשו.

היה סוחר עצים ובעל בית גדול ברחוב קושציוש׳קי ונחשב בין עשירי העיר. שלמה א., בנו בכורו, יצא את יאסלו עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה והתישב בוינה. שני בניו הצעירים ובנותיו נשארו ביאסלו.

יוסילי אלטמן

הבן השני של יהושע א. חסיד ותמים וירא שמים, התפלל מתוך דבקות והתלהבות, קבע עתים לתורה — בשעורים היום יומיים — בגמרא ומשניות.

בעל חנות למכלת בביתו אשר ברחוב פלורינ׳סקה. פרנסתו היתה בשפע, היו לו שני בנים, הצעיר משה התרחק מדרכי אביו, התחבר עם הנוער המודרני בארגון הציוני, והיה אחד השחקנים בכדור־רגל „המכבי".

יהושע אלטמן

בנו הגדול של יוסילי א. אברך בעל אופי שקט, יודע ספר ומתנהג בחסידות, מן המתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב יחד עם אביו. היה סוחר מנופקטורה, וגר בבית אביו.

אבא אלטמן

הבן השלישי של יהושע א. בעל זקנקן אדום גזוז. מהמתפללים בבית הכנסת הגדול. סוחר ביצים, ואחד היצואנים לביצים יחד עם הולנדר, קורז'ניק וקרפ. היה גם מומחה „להטמנת" ביצים בסיד בעונת הקיץ, לשם אכספורט בימי החורף.

עם נסיגת הרוסים מיאסלו בשנת 1915 נלקח כ„בן תערובת" לרוסיה, שהה שם כארבע שנים, וחזר משם תשוש כח.

גר ברחוב שיינוכי. היו לו כמה בנים, בנו, זאב — ביאסלו קראו לו וילק — עלה ארצה ונמצא כיום בקבוץ גת.

בלומצ'ה אלטמן

כלתו של יהושע אלטמן. לאחר שנתאלמנה, התפרנסה כבעלת מכלת בטרגוביצה, שם היתה גרה כל השנים.

חיים אלטמן

בנה של בלומצ'ה — אברך חסידי — חזר מצאנז בשנות ה־20 והתישב ביאסלו, היה סוחר ביצים. גר כל הזמן בטרגוביצה.

הירש אלטמן

בנה השני של בלומצ'ה ישב יחד עם אמו בדירתה בטרגוביצה, ועזר בחנותה. חבר תנועת הנוער הציוני ובקלוב הספורטיבי „המכבי".

מאיר אליוביץ'

אברך חסידי, חתנו של משה צימט. (ר' להלן בית צימט)

יעקב אלכסנדרוביץ'

משפחת אלכסנדרוביץ' היתה אחת מהותיקות שהתישבו בתוך העיר. יעקב א., היה בעל הפרופינציה במשך שנים רבות, לאחר שלקחה מידי

יעקב פרנד מאולשוביץ, וגם בעל שני הבתים בפנת רחוב קז׳ימירז׳ה ורחוב נובה, מול בית הסטרוסטבה, שהיו שייכים אחר כך לעמר וקורנפלד.

בקצה הבית אשר ברחוב קז׳ימירז׳ה היה גן עצי פרי וחורשה על ידו, עד לגבולות ביתו של שמואל להר, שהשתייך לנוצרי אחד בשם אדמסקי. השטח נקנה אחר כך על ידי יהודים ועליו נבנו הבתים של עליאס, קרמר, וקרפ.

י. א. נחשב על האנשים המודרניים בימים ההם. עם מותו נמכרו הבתים ושלושת בניו עזבו את העיר, והפרופינציה עברה לידי מרדכי אניספלד, שהחזיקה עד שנת 1939.

מאיר אמנט

יהודי חרדי, עסק במלאכתו וחי מיגיע כפיו — מלאכת הפחחות. גר כל השנים בבית עמר וקורנפלד ברחוב נובה. בעיר קראו לו: מאיר קולר, על שם מוצאו מעיירת קולצ׳יץ. היו לו שני בנים שקבלו חנוך תורני, וחמש בנות.

שמואל אמנט

בנו בכורו של מאיר א. יודע ספר וחסיד. בנעוריו מחובשי בית המדרש ויחד עם זה למד את המקצוע מאת אביו, היה חרוץ מאד בעבודתו והתמחה במיוחד כיצרן לתנורי פח לגז. ואחר נשואיו עבד יחד עם אביו.

משה אמנט

בנו השני של מאיר א. הצטין כבחור פקח ומשכיל. עם קום מדינת פולין עזב את יאסלו ולמד תקופה מסוימת בישיבות הונגריה. בשובו משם היה רגיל לספר בדיחות שונות מחיי היהודים בהונגריה. נשא אשה מעיר סוקל, ואחר נשואיו חזר ליאסלו ופתח חנות מכלת בפז׳דמיש׳צ׳ה, בבית שקנה שם.

יחיאל אנגל

עם גמר מלחמת העולם הראשונה התישב ביאסלו יחיאל אנגל מז׳מיגרוד. הוא הצטין כאדם המגלם באישיותו את המדות הנעלות, המנויות אצל תלמיד חכם.

נמנה על החריפים והבקיאים בש״ס, את שעוריו השמיע ברבים והסבירם בשכל וטוב טעם. התרחק מכל צל של כבוד והתבודד בדרכיו, דרכי החסידות, ושיחתו „קב ונקי״.

את בני ביתו הדריך ברוח חסידות־תורנית, מסורתית־קפדנית. ואכן זכה, שבניו וחתניו יהיו כלם בני תורה.

חתנו הראשון ראובן איזנברג, תלמיד חכם מובהק, חסיד ושפל ברך. שימש בשנים האחרונות כדו״מץ בעיר ז׳מיגרוד. חתנו השני שמואל בילט, יליד פריסטיק, בן אורין, יצא את יאסלו אחרי ישיבתו בעיר שנים אחדות. חתנו השלישי, אברך בן תורה ומשכיל, ישב ביאסלו ועסק במסחר.

עוזר ומשה אנגל בניו הגדולים, (הזכרתים למעלה) היו ספוגים תורה והשכלה והצטיינו כבעלי לשון, בבחינת „ספרא רבה״, בכמה שפות. (בעת כתבי שורות אלה ספרו לי כי עוזר א. הצליח להמלט מידי הנאצים והגיע לארצות הברית).

י. א., למרות היותו מדוכא ביסורים מחמת מות כמה בנים בחייו, הבליג על יגונו ועל יסוריו, ולא הרהר אחרי מדות השם.

עם בואו ליאסלו התישב בביתו הקטן ברחוב ויסוקה, בקרבת „יד חרוצים״. תחילה היה סוחר שמרים, ואחר כך פתח חנות לכלי מטבח בבית א. רוזנר בככל השוק.

מרדכי אנגל

מילידי ז׳מיגרוד ותושביה. יהודי חסיד, סוחר תבואות כל השנים, רגיל היה לבא ליאסלו לרגל מסחרו וישב שם כל השבוע, וערב שבת חזר הביתה לז׳מיגרוד.

אולם שנים אחדות לפני פרוץ מלחמת העולם השניה התישב ביאסלו. התחיל לבנות בית ברחוב קורלבסקיגו, שנגמר בזמן שפרצה המלחמה.

נתגלגל לרוסיה עם משפחתו בשנת 1940, חלה שם וימת. גם בן אחד מת שם. אשתו ושני בניו הנותרים הצליחו לעלות ארצה. אחד מהם, יהושע א. גר בחולון.

חיים אנגלנדר הכהן

לפני מלחמת העולם הראשונה, יצאו בעיר מוניטין של אחד האברכים המעולים, ממשפחה מיוחסת — חיים הכהן אנגלנדר — בנו של הראב"ד ר' ישראל אהרן מפריסטיק, וחתנו של הנגיד נפתלי שמואל סלומון מקובלוב, פודזמצי.

ח. א. נודע כאדם פקח, תלמיד חכם, מוקיר רבנן ואוהב תורה, אציל הרוח ועדין הנפש. שיחותיו היו כולן מתובלות דברי חז"ל ומצוינות בהגיון. עם היותו עדיין צעיר לימים היתה חופפת על פניו שהיו עטורי זקן מטופח ומסודר יפה, הדרת כבוד וחן, וכלו אומר: תפארת אדם.

הוא בנה את בית המלון „גראנד" על־יד תחנת הרכבת ונהלו במשך שנים אחדות. בערך כשנתים לפני מלחמת העולם הראשונה יצא את יאסלו — אחרי מכרו את המלון — ועבר לטארנוב, שם עסק במסחר.

בניו קבלו חנוך תורני והשכלה כללית. בן אחד — שהנהו כיום בעל בית חרושת לצעצועים — עלה ארצה בשנות השלושים. לא מזמן עלתה אשתו עם בתו, אחרי הנצלן מידי הנאצים ועברו את כל טלטולי היסורים והתישבו בתל אביב.

אברהם אנגלרד הכהן

איש רימאנוב, התישב ביאסלו עם תקומת פולין, בחזרו מן המפלט בצ'כוסלובקיה. בעל אופי נעים, ישר ונבון. הופעתו הדורה והליכותיו מתונות, דבורו משולב ספורים מאדמו"רים ואנשי שם.

קהל המתפללים בבית המדרש התענג על קולו הערב, ובמיוחד מ„ברכת הכהנים", שיצאה מפיו בימים הנוראים ובימי החגים, או ברכת „ספירת העומר", כאשר ירד לפני התיבה לתפלת ערבית.

היה סוחר יין, גר בפז'דמישצ'ה כל השנים. היו לו ארבע בנות, כלן חברות בנוער הציוני. שתים מהן עלו ארצה בתור חלוצות, אחת היא חברה בקבוץ דן. והשניה — אחת החברות בועד יוצאי יאסלו — רישקה שטרן, גרה בתל אביב.

דוד אנטנר

שלושה שמות היו לו: דוד אנטנר, דוד זומר, ודוד סטולר, — על שם מקצועו כנגר, שעבד בו כל השנים. דרכו וחייו בפשטות, התפרנס מיגיע כפיו ולא הלך בגדולות, הסתפק במה שהשתכר והיה תמיד שמח. בשנים האחרונות נוסף על מקצועו הראשון גם „עסק" הקברנות.

גר כל השנים בטארגוביצה, היו לו שלשה בנים. (כפי ששמעתי נשאר אחד מהם בגיטו יאסלו ועם גמר המלחמה ירד לארצות הברית).

מרדכי אניספלד

מוצאו מקראקוב. אדם שקט וישר ובעל מזג רך. למרות השכלתו התרחק מכל העניינים הפוליטיים והצבוריים. השקפותיו היו מודרניות, לפי רוח הזמן. ציוני ותומך במוסדותיה של התנועה ביד פתוחה.

הוא היה חתנו של אלתר צוקר. בשנים שבין מלחמת העולם הראשונה והשניה היה בעל הפרופינציה, והסוכן הראשי לבירת אוקוצ׳ים.

בימי המלחמה השניה הגלה לרוסיה יחד עם משפחתו. מרוב תלאות ויסורים חלה ומת באוזבקיסטן, בשנת 1941.

בנו יונתן, בעל תואר אקדמאי, נשא לאשה את בת שלמה עליאס מיאסלו, ועם תום תקופת המלחמה עלה ארצה עם אשתו. קבל משרה בחברת החשמל בתל אביב, וגר ברמת יצחק.

בזמן האחרון הגיעו ארצה — אחרי נדודים וטלטולי דרך — אשתו ובתו, והתישבו ברמת החייל.

נחום שוחט, אפל

מתוך הערצה מיוחדת עלי להקדיש פרק־כבוד לדמותו האצילה של רבי נחום שוחט. הוא היה אחד מיקירי יאסלו הנערץ בפי כל. בר אורין, דגול במעשיו, והליכותיו בשובה ונחת.

יליד מאדן, במחוז פשמישל, מחסידי הצדיק מבלוז׳וב. עם התפתחותה של קהלת יאסלו נתקבל — בהיותו אברך צעיר — כש״ץ הקבוע הראשון וכשו״ב בקהלה.

עוד בטרם שהוקם בית הכנסת הגדול — והנאורים חובבי חזנות היו מתפללים בבית התפלה שהיה קיים בבית מרדכי גצלר — היה ר׳ נחום עובר לפני התיבה בימים הנוראים כ„בעל־מוסף״. (אברהם׳לי פיאר — אח״כ אחד החזנים הידועים בוינה, כעת בירושלים — היה מ„העוזרים״ הראשונים במקהלתו).

כשנבנה בית הכנסת ונתקבל לשם חזן מיוחד עם מקהלה מסודרת, היה ר׳ נחום ה„בעל שחרית״ הקבוע בימים הנוראים, נוסף על תפלותיו הקבועות פעמיים בחדש. לעתים קרובות נתכבד מטעם גבאי בית המדרש לעבור לפני התיבה, ובמיוחד לתפלת „נעילה״.

רבי נחום הצטיין כבעל תפלה מסורתי בנועם קולו ובתפלותיו הלבביות, סלסולי־נגוניו היו ספוגים רוך נפשי עמוק והשתפכות רוויה התלהבות אמתית.

אליהו וישעיהו בניו היו ה„משוררים״ הקבועים. ובשנים האחרונות עזרו לו בנו אברהם איצ׳י ונכדיו, שמחה רוטפלד ובני אליעזר ויצמן.

כחסיד ותיק של הצדיק מבלוז׳וב היה נוסע אליו לעתים קרובות, ועם בואו לשם היה מתכבד מיד שיעבור באותה שבת לפני התיבה, לענג את ה„רבי״ וחסידיו, — אם כי ה„צדיק״ בעצמו היה מיטיב נגן ותפלותיו היו חדורות נגינה מרוממת לב ונפש.

כששבת בעיר אחד האדמו״רים, או לרגל מאורע חשוב אחר, היה ר׳ נחום מצווה ועומד לכבד את הבאים מגרונו.

חבה יתירה נודעה אליו בשל בקיאותו הרבה ברפואה. בצדק הכתר בתואר: „רופא חולים״, למרות שלא היתה לו שום השכלה אקדמאית.

בהיותו עוד אברך צעיר בעת שהתישב ביאסלו, היה גר בשנים הראשונות כשכן בקרבת בית משפחת צ׳ינגלביץ׳ — משפחה נוצרית ותיקה בעיר — אשר במקרה הכיר את אחד מבני המשפחה, שגמר רפואה, והתידד אתו. ידידו זה חבב אותו מאד על אפיו ועל הליכותיו. ועם התחלת הפרקטיקה שלו החליט למסור לו ראשי פרקים מתורת הרפואה, ויחד עם זה ללמד אותו לטינית, למען יוכל גם לקרא „רצפט״ בעת הצורך.

שמו כרופא הלך לפניו. בעזרתו המסורה והנאמנה לפצינטים חסך לחולים היהודים הרבה כסף. (אין בידי למסור מספרים על החסכון שהביא לתושבי העיר במשך השנים, אבל לא אגזים אם אומר, שחסך וקמץ סכומים ניכרים).

כחמשים שנה כהן כש"ץ וכשו"ב, ומיום הראשון שהתמחה במדיצינה היה נוהג ללכת מדי יום ביומו, משעה 10—12 לפני הצהרים ומשעה 4—6 אחר הצהרים, לבקר בבתים ששכב שם חולה — בכל חלקי העיר.

בלכתו ל„בקורים" לבוש היה תמיד בגדים הדורים, מגפים מצוחצחים, מקלונו בידו האחת, ומזודת מכשירי־הרפואה בשניה. גם מכשירי נתוח — לעשות נתוחים קלים חיצוניים — היו לו, וכרופא מובהק ממש היה מתנהג בעת בקורו אצל החולה. קבע את הדיגנוזה בפעם הראשונה, או בפעם השניה, נתן או רשם את הוראותיו לקנות תרופות אלה או אלה, לתת לחולה בשעות אלו ואלו, ויחד עם זה אחל לחולה ולמשפחתו רפואה שלימה בקרוב, מקרב לב.

כשגמר את הבדיקות בקש סבון, נטל את ידיו וסבן אותן, דבר עם החולה, עודדו: שהכל יעבור מהר בשלום, ובני משפחת החולה התנהגו לפי הוראותיו.

אם המחלה היתה מסוכנת והחולה היה זקוק לטפול רפואי רציני, צוה מיד לקרא לרופא שני. וכשבא הרופא — בין יהודי או נוצרי — היה שואל בראשונה: „נחום יוז' ביל?" (אם נחום היה כבר?). כי התחשבו בדעתו וחלקו לו כבוד כלזקן הרופאים. מלאכתו זאת נעשתה כל השנים באמונה, שלא על מנת לקבל פרס.

ארבעה בנים וארבע בנות היו לו. חתנו הראשון הרצל רוטפלד, השני יוסף וכנר (אפל). השלישי אליעזר ויצמן, והרביעי אביש נאמן.

בנו הגדול אליהו, בר אורין, תמים ועניו, גר בפילזנו על יד טארנוב, ושימש שם כשו"ב וכש"ץ. בנו השני קלמן, מחובשי ביהמ"ד, היה סוכן לחותמות ודברי חרט, אחר נשואיו התישב בפשמישל פתח בית מסחר והצליח בעסקיו.

ישעיהו אפל

בנו השלישי, אברך חסידי, בבחרותו מחובשי בית המדרש. גר ביאסלו אחר נשואיו. מהמתפללים הקבועים בבית המדרש הגדול, ואחד מבעלי התפלה שם.

התפרנס מעסקיו בדיסקונט וחלופי כספים, ומצבו החמרי היה בכל טוב. עם פרוץ מלחמת השואה נתגלגל לרוסיה, ואחרי נדודים ארוכים הגיע עם אשתו לפריז.

אברהם איצ׳י אפל

הבן הצעיר של ר׳ נחום, מחובשי ביהמ״ד, התמיד בלמודיו, ובהשפעת גיסו, אביש נאמן, נדבק לחסידות והיה אדוק בה בכל ישותו. נשא אשה מדוקלא, ישב שם זמן קצר וחזר והתישב ביאסלו. למד הלכות „שחיטה״ ואמר להיות שוחט, אולם כפי ששמעתי עבר גם הוא לפסי המסחר.

שרגא פיביל אפל

אחי ר׳ נחום, בר אורין ובר לבב, מנקיי הדעת ומהנכבדים בעיר. גם הוא הצטין כבעל תפלה חסידי מנעים זמירות בנוסח בלוז׳וב, בהיותו חסיד הצדיק מבלוז׳וב. בעל בית מסחר למנופקטורה בככר השוק. בשנת 1908 או 1910 עזב את יאסלו והגר לגרמניה.

יודל מאיר אפל (הורביץ).

אברך מלומד ומשכיל, חתנו של יעקב פרנד. בעל בית מסחר למכשירי כתיבה וצעצועים בככר השוק, הגר לאוסטריה לפני מלחמת העולם הראשונה וישב בווינה. בית מסחרו עבר אחר כך לגיטל אפל (בת ר׳ נחום).

פ. אפל

אדם נאור, שקט ומרוחק מן הבריות. עבד כפקיד בטחנת־הקמח. גר בפוכולנקה — מחוץ לעיר. בנו גמר משפטים ואחר כך פתח משרד בתור עורך דין.

שמואל וולף ארליך

אדם שקט וישר, חרד ותמים, גיסו של יעקל קלב, כל השנים התפרנס ונהנה מיגיע כפיו — מלאכת הזגגות. משנת 1914 היה גר בבית עמר

וקורנפלד ברחוב נובה. מת אחרי מחלה ממושכת בשנות העשרים, והניח אחריו שני בנים — ליביש ונפתלי — וחמש בנות, רעלה, רחל, רוזה, נחה וזלטה (בן אחד בשם מנדל מת בחייו בדמי ימיו).

אחרי מותו פתחה אשתו חנות מכלת באותו בית. שני חתניו גרו ביאסלו. אחד מהם, ירחמיאל תבל, היה בעל חנות מכלת ברחוב פלורינסקה על יד קלשטורנה.

הבן הבכור, ליביש, עלה ארצה מגרמניה והתישב בפתח־תקוה. ידוע כאדם אדוק, מתפרנס מעבודתו ומסתפק בחלקו. עם פרוץ מלחמת השחרור, נפל בנו במערכת הגבורה.

הבת הרביעית, נחה, עלתה ארצה כחלוצה מ„בנות מזרחי" בשנת 1935, והתישבה בפתח־תקוה, ואחר נשואיה עברה לתל אביב. כעבור שנים מועטות חלתה במחלה ממארת, ופתיל חייה נותק במיטב שנותיה, בהניחה אחריה ילד קטן.

עקיבא ארמן

בעיר היה ידוע בכינויו: עקיבא פודזמצר, על שום היותו בעל משק בכפר פודזמצי, בקרבת יאסלו. אדם יקר לב ובעל מדות נעלות, מכניס אורחים ומעניק להם נדבה הגונה.

הוא האריך ימים והגיע לזקנה מופלגת. נוהג היה לספר „זכרונות" מימי נעוריו אשר נשמעו מתוך שימת לב כמאורעות היסטוריים.

בשנת תרפ"ח, כשהייתי צריך להתיצב לפני ועדת הגיוס לצבא, עברנו יחד כמה בחורים חייבי גיוס („שטלרס") בגילי על יד מושבו בפודזמצי, ואז ספר לנו מזכרונותיו, שהוא עוד זכה להכיר את הצדיק רבי צבי הירש הכהן מרימנוב, והרבי האציל לו ברכה שיאריך ימים. ואמנם זכה לראות דור רבעים.

יעקב ארנפרינד

חתנו של ישראל מאיר קורנריך, אדם אהוב ומעורב בין הבריות יודע ספר ומשכיל.

גר כל השנים בבית דוד עליאס ברחוב קז׳ימירז׳ה, ושם היתה לו חנות למשקאות. עם פרוץ מלחמת העולם השניה נתגלגל לרוסיה, שם כרע נפל תחת נטל היסורים ומת על אדמת נכר.

הרצל אשכנזי

חתנו של ליב צימט, אברך בן תורה ומשכיל. (ר. להלן בית צימט).

ב.

הרב ר׳ מאנדל בארון

חתנו של הרב ר׳ אברהם יהושע השיל, אב״ד הראשון ביאסלו. (ר׳ תולדות בית הרב.)

הרב ר׳ יונה בארון

בנו של הרב רמ״ב הנ״ל. (ר׳ תולדות בית הרב).

בריש בארון

בשמו הפרטי והמשפחתי לא נקרא ולא נודע בעיר, כי אם בכינויו: „דר בס״, על שום היותו משורר בתור „בס״ במקהלת בית הכנסת.

הוא „עזר״ לשלשת החזנים שכהנו בבית הכנסת בתקופת קיומו, ולתפקידו זה הוזמן במיוחד מצאנז להשתקע ביאסלו.

נוסף על מקצועו כ„בס״ היה גם סוחר מנופקטורה, אולם משניהם יחד התפרנס בדוחק. היה אדם בעל קומה, זקן צהוב ארוך עטר את פניו החורים וירד לו על חזהו.

היה לו בן אחד בשם יעקב, ובת אחת, שמתה עליו בנעוריה. בשנים האחרונות עזב את ה„שירה״ בבית הכנסת והתחיל להתפלל בבית המדרש. בהתישב הרבי מדוקלא ביאסלו היה הוא אחד ממתפללי בית מדרשו.

יודל בודנר

נמנה על חסידי העיר, יום יום למד את שעורו, נודע כבעל צדקה ומכניס אורחים, היה מבין הפעילים בהקמת ביהמ"ד מהריסותיו ומן הגבאים הראשונים אחר שכלולו.

בשבתות היה מסב במסיבות ה„שלש סעודות" בביהמ"ד עד שהתישב הרבי מדוקלא בעיר, וכאחד מחסידיו המובהקים עזב את בית המדרש, עם הקמת בית מדרשו של הרבי, והתחיל להתפלל אצל הרבי.

לפני מלחמת העולם הראשונה היה סוחר שמרים, עם תום המלחמה שכר חנות ברחוב קושציושקי ופתח מכלת. ובמרוצת הימים היה לאחד הסיטונאים המובהקים ומיבואני־הסוכר.

היו לו חמש בנות ושני בנים, שנתן להם חנוך תורני מסורתי.

מנדל בודנר

בנו של יודל ב. בנעוריו מחובשי בית המדרש, וידיעה לו גם בספרות העברית והכללית. נשא לאשה את אחות גיסו ראובן קלימן, ויחד אתו עסקו במסחר, ובעיקר ביבוא קמח וסוכר.

ברוך בודנר

בנו השני, גם כן מחובשי בית המדרש, חבר „צעירי מזרחי", ישב אחר נשואיו ביאסלו ועסק במסחר. (לפי הנשמע הספיק להמלט מהתופת הנאצי, ואחרי עברו את דרך הנדודים הגיע לארצות הברית).

ליביש בודנר

בעל משק בסיובניוב, ושם גר כל השנים. אדם אדיב, שמר על המסורת הדתית, ולעתים קרובות היה בא לעיר להתפלל.

נוסף על משקו עסק גם במסחר. בניו קבלו חנוך כללי בבתי ספר שבעיר. (בכתבי שורות אלה נודע לי שאחד מבניו הגיע לארץ).

נתן בוים

מתושבי אולשוביץ הראשונים בשנות 60—1850, טבע במיטב שנותיו בלכתו להתרחץ בנהר.

זליג בוים

בנו של נתן ב. אחד מילידי אולשוביץ. ביראת שמים ואהבת חסד הגה תמיד, התפרנס בכבוד כספק לחמרי בנין שונים לבנינים.

היו לו שני בנים ושתי בנות. בת אחת היתה נשואה עם דוד שורצמן. אחד הבנים בשם נתן, שיצא את יאסלו בשנת 1895 והלך לוינה עלה ארצה לפני כמה שנים והתישב בתל אביב. בן אחד ובת נמצאים בארצות הברית.

שמואל בוך

בן השוחט מקולצ'יץ וחתנו של ר' משה מרגליות, אדם פקח ובקי בהויות העולם, כאיש רעים ומעורב בין הבריות, אהב תמיד לתבל את שיחותיו בבדיחות ותדודים. היה חובב את הרעיון הציוני, דובר אמת ומוקיע את הכעור והצביעות. מן המתפללים הקבועים בבית מדרשו של ר' מאנדיל.

בראשונה סוחר מכלת, נייר אריזה ושקיקי נייר, ואחר כך יצרן סוכריות. אולם מזלו לא שחק לו. היה לו בן יחיד בשם נפתלי, שהעפיל לעלות ארצה בימי שלטון המנדט, בינתיים פרצה מלחמת העולם ולא ידוע מה היה גורלו.

צבי הירש בומרינג

מבעלי הבתים הותיקים בעיר, אחד הסוחרים הגדולים למכלת בסיטונות וקמעונות. אדם בעל הדרת פנים, משומרי הדת ומנהגיה. גר כל השנים ברחוב קושציושקי בביתו הפרטי. היו לו שלשה בנים וארבע בנות. אחת מהן היתה נשואה לבן ממשפחת שוחט — אשר עם פרוץ המלחמה נתגלגל לרוסיה ומת שם, — נמצאת כיום בתל אביב יחד עם משפחת שוחט. בן אחד, ד"ר יעקב בומרינג, למד בראשונה בישיבה, השתלם בלמודים כלליים נגש לבחינות בתור אכסטרן וגמר את האוניברסיטה. והיה אח"כ אחד הרופאים הידועים בקרוסנו.

ליביש בומרינג

הבן הבכור של ה. ב. בעל טחנת קמח ביאסלו, אדם בעל השקפות מודרניות, משכיל, ואחד החברים המסורים בתנועה הציונית בעיר.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה השאיר את הכל ונמלט, ואחרי טלטולי דרכים הגיע ארצה יחד עם בנו והתישב בחיפה.

ד"ר יצחק בומרינג

הבן הצעיר, גמר את הגימנסיה ביאסלו, היה רופא שינים. עם פרוץ מלחמת העולם השניה הצליח להמלט, ונמצא כיום בלונדון.

בוקסבוים (האלמנה)

גרה כל השנים בבית קורנפלד ברחוב קז'ימירזה, התפרנסה כסוחרת במנופקטורה, שמכרה בתשלומים לשעורין. היה לה בן אחד בגרמניה והבן השני, הצעיר, ישב אתה ביאסלו.

שלמה בזנר וד"ר יצחק בזנר

(ראה להלן יצחק יהודה רובל).

מאיר בטמן

חתנו של מנדל מלר, אברך נמוך קומה, ממושקף במשקפים גדולים, ספוג תורה ותרבות עברית, בבוקר בבוקר, בבואו להתפלל לבית המדרש, היה מחטט תמיד בין הספרים ומעין בהם ארוכות.

בעל אופי שקט, בורח מכבודים, מתרחק מן הפרסום ומתיחס לכל אחד באדיבות. היה אחד החברים המעולים בהסתדרות המזרחי בעיר. בעת ישיבתו ביאסלו עסק במסחר.

אלתר שלום ביאליבלוס

אברך חסידי, בעל מדות טובות, כראוי לזרע אהרן הכהן, ענותן ושתקן, חתנו של מרדכי גצלר, נמנה על תלמידי החכמים בעיר.

על אף התרחקותו מכל התנשאות הוטל עליו — למרות גילו הצעיר — לשאת בעול הגבאות בבית המדרש הגדול עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. בשנים האחרונות היה מן המתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב ובעל הקורא שם. את בנו חינך ברוח היהדות החרדית. גר כל השנים בבית ראובן רובל ברחוב שלישי למאי, ושם היתה לו חנות מנופקטורה.

שלמה ביאר

אדם צנוע, שומר על מסורת הדת, כנהוג, חתנו של אפרים בריק, התפרנס בכבוד כבעל מסבאה במורד הטרגוביצה, מול הבאר.

היו לו שלשה בנים ושלש בנות, כלם חברים בארגוני הנוער הציוני. הצעיר, יעקב, היה פעיל מאד בקרב הנוער החלוצי בעיר, ובשנות ה־30 עלה ארצה.

בן אחד, בשם שלום, נורה על ידי הנאצים ברחוב, בהכנסם לעיר בוכניה (?) השלישי, הבכור, נמצא — כפי הנשמע — בארצות הברית.

אליעזר בידר

מפליטי גורליץ שהתישבו ביאסלו עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. היה איש תמים ושקט מאד, משכיל ויודע שפות.

עסק במתן שעורים פרטיים, בהנהלת חשבונות ומאלה פרנסתו. ממתפללי בית המדרש הגדול, ומקום תפלתו על יד הכותל הדרומי, ושם שפך את שיחתו בכונת הלב.

שלשה בנים ושתי בנות היו לו. שנים מבניו, אורי הבכור חבר „המזרחי" ושמואל הצעיר ושתי הבנות היו מן החלוצים הראשונים שעלו ארצה מיאסלו בראשית שנות ה־20. אורי נהרג בימי המאורעות בשנת 1921 בירושלים. שמואל הצטרף למפלגה הקומוניסטית בארץ וכעבור זמן יצא את הארץ. גם הבנות עזבו את הארץ, אחת מהן נמצאת כיום בארצות הברית.

שמואל בילט

(ר' לעיל יחיאל אנגל).

הירשל בינדיגר

חסיד ועניו התיחס אל גזע הצדיק ר' אלימלך מליז'נסק. וכדרך ה„נכדים" הליז'נסקאים, הצניע לכת והסתפק במועט. כמידת החסידות הדוגלת ב„איזה עשיר השמח בחלקו", ויבטח בחסדי עליון. כל השנים היה סוחר שמרים. אשתו שינדיל היתה מבית הנדל. בשנות העשרים פתחה בתו

פיגה חנות לממתקים ופירות בבית מנדל מלר. נישאה לאברך דתי, בשם יעקב חנוך רוזן והתפרנסו בכבוד.

גר בשנים האחרונות בבית שמואל שטילמן בככר השוק. שלש בנות ושלשה בנים היו לו, אחד עזב את העיר בתחילת שנת ה־20. בנו הצעיר עזריאל, הצליח להנצל מידי הנאצים הפראים, ובזמן האחרון עלה והתישב בירושלים.

זינביל בינדיגר

בנו של הירשל בינדיגר, אברך שומר תורה, לאחרונה חסיד דוקלאי, חתנו של מנשה שטרן, ושם אשתו שושה. אחרי נשואיו היה שותף לגיסיו בחנות גלנטריה, ברחוב קז׳ימירז׳ה.

יצחק בינדר

משכיל ומוקיר רבנן, גיסו של אברהם שכט, התפרנס כיצרן חומץ, אבל ההצלחה לא האירה לו פנים, ומצבו החמרי היה בזמן האחרון קשה. היו לו כמה בנים ביניהם בן אחד שנולד עם שש אצבעות ביד ורגל. בשנות ה־20 יצאה המשפחה את העיר. אמו היתה עוזרת שנים רבות בבית הרב, עד יום מותה.

אלימלך ביקובר

אנשי יאסלו לא ידעו את שם משפחתו רק קראוהו בכינויו: „ביקובר״, על שם מוצאו מן הכפר ביקובה, בקרבת בז׳וסטק, שט גר כל השנים כבעל משק גדול. מחסידי הצדיק מווילפולי, בתמימות ובפשטות התהלך, והיה מהנה תלמידי־חכמים ממה שיש לו, ובמיוחד סיפק חטה למצות „שמורה״.

עם היותו בעל קומה גבוהה היה ראשו כפוף תמיד ועיניו למטה. זקנו מפוזר ופרוע, פאותיו הארוכות יורדות לו למטה מזקנו, וכשהיה בא לעיר היה חובש אבנט צמר עבה מעל למתניו, וכך היה נכנס אל בית חתנו.

כשם: ש„ברא מזכה אבא״, לפי דברי חכמינו, כן יש, לפעמים, ש„חתן מזכה חותן״. בת יחידה היתה לאלימלך ב. ושמה פרידה לאה, אשר בשבילה בחר על פי הצדיק מווילפולי, את המעולה והמצוין מבחורי הישיבה, את בן ציון הכהן גוטוירט, והודות לחתנו זה זכה אלימלך ביקובר לפרסום יתר.

אין זה סוד כי אלימלך ב. התנהג כאחד האכרים הפשוטים, ומתוך פשטות זו היה רגיל להתפאר גם ב„עם־ארציותו" והיה דופק על לבו ואומר: „איך בין א עם־הארץ... !" (כלומר: אני עם הארץ, זאת היא דעתי הפשוטה, בכל זאת ראויה היא להתקבל...!)

היו לו גם שני בנים שעזרו במשקו והתנהגו בדומה לאביהם.

שלמה בלדנגרין

בעל אטליז, גר בביתו אשר בטרגוביצה. אדם נוח לבריות וצנוע במעשיו, מחסידי רימנוב ואח"כ חסיד דוקלאי. היו לו בנות אחדות.

חיים שלמה בלוט

יליד פז'צלב, חתנו של טרייטל, אחד השותפים של בית הדפוס הנוצרי „ויסלוקה" בככר הטרגוביצה. ממשפחה מכובדת וטפוס מענין, אוהב ציון, אוהד מזרחי, וחבר מסור בתנועת הפועלים הפולנית פ. פ. ס. בעיר, שומר מסורת והשקפותיו דתיות, ועם זה חוגג את ה־1 למאי, וצועד בסך במפגן הפועלים, כשפרח אדום תחוב בדש מעילו. הוא היה היהודי היחידי בעל הזקן שהשתתף בחגיגות הראשון למאי.

בנעוריו מחובשי בית המדרש המצוינים, זכר הרבה מן ה„גירסא דינקותא", דבורו היה ממולח בחדוד והלצה, שפתותיו פולטות תמיד צחוק ו„ביטול" לכל דבר. זקנקן גזוז עטר את פניו הממושקפים במשקפי־זהב גדולים, ששיוו לו פני „סופר" או „משורר" מתקופת ההשכלה, — ואכן היה גדוש ומלא ספרות. העברית היתה שגורה בפיו וחולשה מיוחדת היתה לו לעתון עברי.

בניו קבלו חנוך כללי, ובהשקפותיהם נטו למפלגת השמאל הקיצוני, אחד מהם השתתף במלחמת־האזרחים שבספרד בשנות השלושים ושם נפל.

אליעזר בלום

אחד מחתניו של ר' זליג מילר, מחשובי העיר, מעורה בחיים הצבוריים, גבאי שנים רבות בבית הכנסת הגדול, וכל מעשה צבורי שלא נראה לו לפי השקפותיו הוא, היה מבקר קשה ומנתח כמו באיזמל חד, מצא

תמיד טעם ונמוק להצדיק את בקרתו ואת טענותיו, אך עמדתו הפוליטית בוטלה ברוב כרגיל בין אנשי הצבור.

חלק גדול לו בהקמת בית התפלה של ה„חברה קדישא" ברחוב סוקולה, על יד ביתו של בנימין אונגר.

בעל בית מסחר לגלנטריה ומוצרי אופנה ברחוב קושציושקי, ובעיקר כובעי גברות. היו לו שלשה בנים וארבע בנות.

ישראל משה בלום

אחד מבניו של אליעזר ב„ בעל חנות לגלנטריה בככר השוק,

אליעזר בלום

בשם משפחתו לא היה נקרא, כי אם בכינויו „דר בלינדר־ליעזר" (אליעזר העור). לקוי בעיניו היה, עם זאת היה קובע את שעוריו היומיים. עטוף בטלית ותפילין היה יושב עד אחר חצות היום ומתפלל בדבקות על פי כונות האר"י כראוי לחסיד המצוי אצל הזוהר. ועם זאת לא זזה ידו מספרי הקבלה והחקירה. היה משקיע ראשו ורובו בתוך הספרים ומעיין בהם, ועל ידו קופסת־הטבק שלו העתיקה.

היתה לו חזקה למכירת „ארבעה מינים" לחג הסוכות, ולשם זה היה נוסע לאיטליה ומקומות אחרים לקנותם.

אשתו שינדיל ישבה יום יום עד שנת 1914 בפנת ככר השוק, ומכרה פירות מזרחיים וגם ממתקים. בשנים האחרונות גר בבית פיביל קלינמן. היה לו בן אחד שהגר לגרמניה והצליח שם בעסקיו, ובת אחת בשם הניה שפתחה באחרונה חנות לממתקים.

ירמיהו בלום

שען וצורף כסף, מעבודתו זאת התפרנס. היה אדם שקט. גר ברחוב פלורינ'סקה ומת בשנת 1914, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

פ. בלום

אדם נאור, חבר בארגון הציוני בעיר. במשך שנים רבות היה בעל בית המרקחת הידוע בשם: „פוד גביאזדון" (תחת הכוכב), ברחוב קושציוש'קי.

אדם בלומנטל

מהנדס, עבד כמנהל טכני בבית זקוק לנפט בניגלוביץ. עם פרוץ המלחמה עזב את יאסלו, ואחרי נדודים הגיע ארצה והתיישב בחיפה. אולם כעבור זמן יצא את הארץ והגר לארצות הברית.

פיביל בלונדר

טפוס אפייני ומענין. בנעוריו חבר „פועלי ציון", ואחר כך מן החרדים ומאוהדי בית הרב, בעל דעות מתקדמות ועם זה מתחסד בחסידות, זקנו מסודר וגזוז בצורת „מרובע", חובש לראשו „ירמולקה" של קטיפה, גבוהה ורחבה, לובש מעיל קצר „תלת־רבעי" ומתאזר באבנט משי רחב.

עסק בשדכנות, פתח קיוסק במקום מרכזי בקרבת הקולנוע „סוקול", פרנסתו היתה מצומצמת ועם זאת היו פניו צוהלים תמיד ודעתו בדוחה עליו.

אהב להתעסק בענינים צבוריים, פעיל בכל המוסדות הסוציאליים, בחברת: „הכנסת כלה" הוא המנצח על התזמורת, כשמקל־נצוח עם גולה מוכספת בידו ו„מנצח" כזקן ורגיל. בחברת „בקור חולים" הוא המזמין את הרופאים ומטפל בחולים. ב„הלויית המת" ימהר לצאת לפני המטה וקופת „צדקה תציל" בידו. בחברת „תלמוד תורה" הוא הדואג, כביכול, לבני העניים, ומי ידאג להכנסת אורחים אם לא הוא?

גם נגד הציונים השמיע את דעתו, ובתקופות הבחירות, מובן, שהוא לא ישב בחיבוק ידים. כל התפקידים האלה שקבל על עצמו לא הספיקו לו די פרנסתו. בשנים האחרונות קבל משרה מטעם קופת „תומכי עניים", כמחלק את ה„פתקאות" לאורחים העניים שבאו לעיר. בענינים אלה היה עסוק כמעט כל היום ולאט לאט נגמל מענינים הצבוריים שהיה מורגל בהם.

(בכתבי את השורות האלה הגיעתני שמועה שאחד מבניו נמצא כיום בארצות הברית).

משה בלזם

חתנה של האלמנה קלר, בעלת הקיוסק בקרבת בית המשפט, בקצה הגן העירוני, בדרך לתחנת הרכבת. אחר נשואיו עבר הקיוסק לידיו.

בהתפטר הבלן משה וינקלר מבית המרחץ חכר אותו הוא. בימיו הוכנסו שפורים שונים בביה"מ, ומצבו החמרי היה טוב. בשלהי 1934 פרצה דליקה בחדר ההסקה, בית המדרש הסמוך לו עלה כלו באש, למזלו נגרמו אך נזקים קלים לבית המרחץ והוא נשאר על תלו.

ישראל אליהו בלזר

בעל בית מסחר לעורות ונעלים ברחוב קושציוש'קי. אדם ישר וטוב לב. שמר על המסורת הדתית. מן המתפללים הראשונים בבית הכנסת הגדול.

במיטב שנותיו הפילתו מחלה אנושה על ערש דוי, וכל המאמצים של הרופאים והפרופיסורים בקראקוב ובוינה עלו בתוהו ולא הצליחו לרפאותו. בעשירי לחדש אלול תרפ"ד מת בבד־נויהים. גופתו הובאה לקבורות ביאסלו.

במותו הניח אחריו אשה, שני בנים, שכנא ופיביל, ושלוש בנות. ברבות הימים התפתח העסק בממדים גדולים, הסוכנות הראשית של הפירמה הגדולה „וודטה" — חברה למפעלי גומי בפולין — נמסרה לידי בני המשפחה. מניות במכרות נפט בפולין ורומניה נרכשו על ידיהם. התעשרו ונמנו אחר כך על בעלי ההון הגדולים בעיר.

המשפחה הצטיינה במעשי צדקה, מבית האלמנה נשלחו יום יום ארוחות לבתי העניים, ובהשתדלותה הרשו לאסירים יהודים שבבית הסוהר לקבל ארוחות כשרות מן המטבח שלה, ויחד עם זה היתה מטפלת בענייניהם והתערבה לטובת שחרורם.

שכנא הבכור היה אחד השחקנים בקבוצת הכדור רגל „המכבי", ועם זה איש היזמה ובעל מעוף מסחרי. בעזבו את יאסלו נהל עסקים גדולים בורשה ובלבוב עד פרוץ המלחמה.

עם השואה העולמית הצליח להמלט, טולטל לרוסיה ומשם הגיע ארצה, עם הצבא הפולני. התישב בתל אביב ופתח בית חרושת לכלי חשמל ביפו.

בנימין בלימן

גר במעלה־רחוב פלוריאנ'סקה. „ימין קברן" קראו לו. כל יום היה משתרך והולך ברחובות העיר, שק בלוי תחת בית שחיו, ומטריה שבורה בידו. הללו שימשו לו כשלט חי למקצועו: מתקן מטריות וסוחר סמרטוטים וחפצים עתיקים. שני בנים היו לו.

ליביש ומיכל בלימן

הבכור ליביש מתקדם בהשקפותיו ואדם שקט, היה ה„טנור" הותיק בעיר, שעזר לכל החזנים שכהנו בבית הכנסת במשך ימי קיומו. התפרנס מעבודתו. השני מיכאל עבד יחד עם אביו במקצועו.

אהרן בלנק

ישב כל השנים בדמבובצה הסמוכה לעיר. גיסו של מרדכי ריס. עסק במסחר, הצטין כמכניס־אורחים ושומר מצוות.

היו לו שני בנים וארבע בנות שחנכם בעיר. הבת הגדולה התישבה אחר נשואיה בז'מיגרוד. בשנות השלשים יצא את דמבובצה והתישב ביאסלו.

בן אחד בשם יוסף, הצליח להנצל מידי הנאצים, ואחרי טלטולי דרך ארוכים הגיע ארצה והתישב בתל אביב. כיום עובד בבית הדפוס אצל שוחט.

צבי בנט

התישב ביאסלו בראשית שנות השלשים, אדם מודרני, אחד השותפים של בית החרושת לזכוכית ביאסלו.

יואל מנחם בק

יואל מנדל קראוֹ לו, יליד עיירת צי"ץ שעל יד רישא. התישב ביאסלו בשנות ה־70, ונמנה על בעלי הבתים הראשונים בעיר.

איש תמים ומתון בהליכותיו היה. כדרך בני דורות הראשונים, התרחק מן הצבוריות והיה נתון למסחריו — עצים פחם סיד וכו', שהיה הראשון והיחיד בבראנז'ה הזאת ביאסלו.

דוד בק

בנו בכורו של יואל מנדל, אדם מכובד וישר, המשיך באותו מסחר, גר כל השנים ברחוב פלוריאנ'סקה. היו לו שני חתנים, ספיר וסגל, אנשי מסחר שקטים, שגרו ביאסלו. בנו הגדול הרמן עזב את העיר וירד לארצות הברית.

מוטיל בק

הוא היה בן־הזקונים של יואל מנדל, מהדור הראשון שנולד ביאסלו. בנעוריו מחובשי בית המדרש, למד בהתמדה עד חתונתו, ומ„המשכילים".

אחר נשואיו נשאר לגור בעיר ועסק במסחר חמרי בנין והסקה. היה אדם ער לכל המתרחש, התענין והתמצא בהויות העולם בכלל ובעניני היהדות והציונות בפרט. פעיל במוסדות העירוניים, ממיסדי „המזרחי", ה„בנק לודובי", יו"ר קפת „גמילות חסד", ציוני נלהב משחר נעוריו, נלחם למען הרעיון הציוני בכל החוגים, מקוראי העתונים העבריים „הצפירה", „המצפה" ועוד. מחבריו של ד"ר קורנהויזר ומ„החבריא" של הציונים הותיקים בעיר ומנבחרי הועד הקהלה מטעם „המזרחי".

מחונן באופי עדין וישר, בחל בדרכים המסולפות שנפשו סלדה מהן, והיה מביע תמיד את אשר בלבו הרגש, ללא כל עקיפין והעלמה.

על יד החנויות של משה טודר וחיים קרישר, בפנת רחוב קושציוש'קי ואיגלנה, היה המרכז מעט לחדשות ולפוליטיקה, ושם נשא את דבריו והשמיעם ברבים.

ארבעה בנים ושתי בנות היו לו. כלם קבלו חנוך ציוני מסורתי. בנו הגדול מנדל היה מבחורי בית המדרש, הראשון שיצא מיאסלו לורשה ללמוד ב„תחכמוני". השתלם בלמודים, גמר משפטים והיה אחר כך עורך דין בורשה, גם שמש כמזכיר אגודת עורכי הדין שם. (עם פרוץ מלחמת השואה נתגלגל לרוסיה, ועדיין לא יצא משם).

בתו גניה, עלתה ארצה בשנת 1933 ונישאה לנפתלי שוחט, מן המיסדים את ארגון „יוצאי יאסלו". בתו הבכירה איטקה עם משפחתה ניספו בגולה. בנו אחד נפל חלל בפרוץ המלחמה בשנת 1939 כחייל בצבא הפולני. שני בניו זליג ורומק — בעלי בית חרושת לקונפקציה — גרים בטולוז' בצרפת.

עם תום המלחמה הצליח מ. ב. לצאת עם אשתו מערבות רוסיה ואחרי טלטולי דרך הגיעו לארץ משאת נפשם. מאושר היה על שסוף סוף נתגשם חלום נעוריו, התישב ביפו, עמד על סף סדורו, החנות מוכנה לפתיחה,

והימים ימי המאבק של גבורה ותפארת הנצחון של מלחמת השחרור, — והנה נפל למשכב, וכעבור ימים מספר הוציא את נשמתו.

משה בק

בנו של דוד בק, אדם שומר מסורת, גם כן סוחר עצים, פחם וסיד במורד הטארגוביצה, בקרבת הבאר, ודירתו ברחוב קורלבסקיגו.

ברוך בבנים היה: שלשה עשר ילדים, נדמה לי, נולדו לו. כלם גבורי כח, מצוינים בתור שחקנים טובים בכדור־רגל. אחדים מהם יצאו את יאסלו בשנות ה־20 והגרו לבלגיה. לפי השמועה, נשארו בחיים רק שנים מבניו: אחד מהם בלונדון, ובת אחת.

צבי ברגמן

מהמתישבים החדשים שעברו ליאסלו — בהתקרב החזית האוסטרו־רוסית לגורליץ, גר כל השנים בטאַרגוביצה. אדם נחבא אל הכלים ומצניע לכת, כראוי לחסידים הראשונים. בגורליץ היה מיצר נרות־חלב לשבת והבדלה. עם התישבותו ביאסלו היה סוחר סידקית. היו לו שני בנים ושלש בנות, שהיו ידועות בעיר כתופרות ממדרגה ראשונה וקראו להן: „גורליצ'יאנקיס", על שם מקום מוצאן. בתו הצעירה — נשואה לא. רוזנפלד, הגיעה עם בעלה ארצה לפני זמן מה והתישבו על יד כפר סבא.

שלמה ברגר

מי ביאסלו לא הכיר את ר' שלמה ברגר? בכפר קובלוב הסמוך ליאסלו ישב ש. ב. שנים רבות — טרם עזבו את המקום בשלהי שנות ה־20, ועם ישיבתו בו נשתגר שמו של הכפר קובלוב בפי כל, ורבים דרשו לשכנו שם.

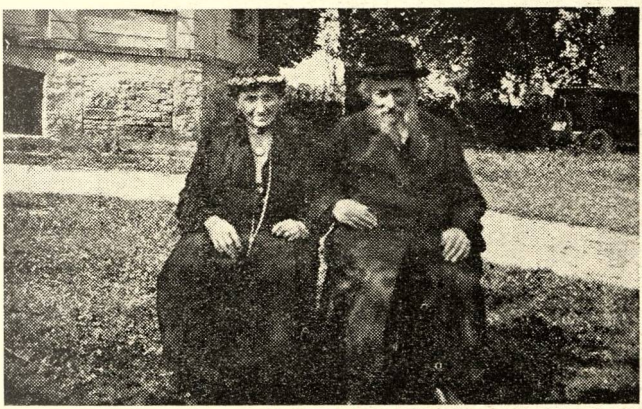
אחרי נשואיו, בהיותו עוד אברך צעיר, התישב בדמבובצה, עסק במסחר עצים ויערות, וד' הצליח בידו, התעשר ורכש נכסים רבים. המחצבה הגדולה על יד גריוביץ היתה שיכת לו, הקים בית־משרפות ללבנים. ואחר כך בעל „אחוזת קובלוב".

רוב אדמות רחוב קושציוש'קי שעל יד הרכבת היו שלו. את הבית הגדול בן שלש הקומות מול בית המשפט, נאלץ היה למכור — בגלל ערבויות שונות לידידים, שחתם להם על „שטרות טובה", ובסופו של דבר

היה מוכרח לשלמם מכיסו ולפדותם, כי אכן הצטין — כחסיד רימאנובי ותיק — במדותיו היקרות, בעל צדקה, מכניס אורחים, מוקיר רבנן, ואחד הידידים המובהקים של ר׳ מאנדיל.

כמעט כל יום היה בא לעיר בכרכרה רתומה לשני סוסים אבירים, לבוש בגדים חסידיים יפים. בידו מקלונו השחור עם הידית המוכספת, ובצעדים אטיים הלך וחלק תוצרת מזון וחלב ממשקו בתור „מתן בסתר" לנצרכים שונים. היתה לו „חזקה" שנים רבות להמציא עצי ירק לשבועות לכל בתי התפלה בעיר.

עם עזבו את מקום מגוריו התישב בסאנוק. הגיע לזקנה מופלגת וזכה לחוג ברב פאר את חגיגת „חתונת הזהב".



ר׳ שלמה ברגר ורעיתו

שבע בנות ושני בנים היו לו. לבנותיו לקח חתנים משכילים ממשפחות ידועות, חתנו הראשון היה ח. זילבר מסאנוק, חותנו של הד״ר ישראל פלוצקר. (שני בניו של ח. ז. נמצאים בארץ). חתנו השני היה פינחס בן וולף איינציגר מיאסלו, אבי המהנדס יעקב נ. אור (איינציגר). חתנו השלישי — יהושע גוטוין בן ר׳ וולף שו״ב מצ׳יץ על יד רישא, נמצא כיום בקבוץ גבר־עם עם בתו וחתנו, (אחד מבניו קצין במשטרת טבריה). הרביעי הוא זאב (וליק) איינציגר מצאנז, גר בתל אביב. החמישי —

עמנואל קרונגטל מבז'ון. חתנו הששי הוא קופיל (הנס) קמניצר, בעל הפנסיון המפורסם „קמניצר" בהרצליה. השביעי היה צבי הירש לנגזם מבוקובסק. בנו הגדול, דוד, קבל השכלה תורנית וכללית, עזב את יאסלו והגר לגרמניה, יושב כיום בלונדון, בקר כמה פעמים בארץ, והבן השני, מנדל, הגר לארצות הברית.

הירש יעקב ברגר

אחיו של שלמה ב„ יהודי חסידי, גר שנים רבות בקובלוב, אחר כך עבר לאולשוביץ. ומשם יצא והתישב בבלשקובה על יד בז'וסטק.

היו לו חמשה בנים, הבכור הגר לארצות הברית, הצליח בעסקיו וכעבור זמן מועט שלח כרטיסי אניה לכל בית אביו, וירדו אחר כך לארצות הברית.

מאיר ברגר

חתנו של משה דם מהטארגוביצה. אברך בן תורה, ישב כמה שנים ולמד תורה לשמה, עסק יחד עם כותב השורות האלה ב„קנין ותקון ספרים" בבית המדרש הגדול.

בהיותו נכה־מלחמת העולם הראשונה (לקוי בעיניו), קבל רשיון (מונופול) למשקאות חריפים מטעם ממשלת פולין, כחייל משוחרר בעל זכויות יתר.

בשנות ה־30, התחיל לבנות בית בן קומה אחת על מגרש חותנו, בקצה ככר הטארגוביצה, מול הבאר, אולם בגלל מצבו החמרי הקשה לא היה באפשרותו לגמור את הבנין. הוא בעצמו ישב כל השנים בדירה רעועה בבית וינברגר מול בית הכנסת, ועם הקמת קירות הבנין נכנס לגור שם.

היו לו כמה בנים, הבן הבכור ערק מפולין — בהיותו נדון למאסר על השתייכותו למפלגה הקומוניסטית.

דוד ברגר

בעל חנות לשוקולד ופירות בביתו של ליביש עמר ברחוב איגלנה, במשך זמן קצר עלה והצליח בעסקו ועבר לרחוב שלישי למאי, שם פתח חנות גדולה לממתקים, פירות וגזוז.

הוא היה חתנו של ישראל הבר, אדם שקט ומסור למסחרו. בנו הגיע ארצה אחרי טלטולי דרך יגעים וארוכים, והתישב בשכונת שיך מוניס בקרבת תל אביב.

זושא ברודר

אדם שומר מסורת, בקי בהויות העולם, חבר ב„יד חרוצים" מיום הוסדה, חבר בועד הקהלה, גם פעיל במוסדות אחרים. בעל בית ברחוב בדנרסקה, ושם היה גר.

חמשה בנים וארבע בנות היו לו. כלם קבלו חנוך כללי, — הבנים עזרו לו גם בעבודתו. שלשה מהם נמצאים כעת באוסטרליה ואחד באנגליה. בת אחת נמצאת בארצות הברית. הבת הצעירה עלתה ארצה בתור חלוצה, ואחרי נשואיה התישבה בתל אביב.

יעקב ברודר

אחיו של זושא, ציוני ותיק, מהחברים הראשונים ב„יד חרוצים", שקט וחרוץ במלאכתו, עם היותו בעל דעות מתקדמות היה נוהג לקום יום יום בהאיר השחר, ללכת להתפלל בצבור.

בעל בית ברחוב נובה, ושם היה גר כל השנים. ובית מלאכתו היה בבית יוסף מנשה. שני בנים ושתי בנות היו לו, בנו הגדול מיכאל, עזב את יאסלו בשנות העשרים והתישב בדנציג, שם עסק במסחר. בנו השני עבד בתור דנטיסט. בתו הצעירה הלקה עלתה ארצה כחלוצה, וגרה כיום בנס ציונה.

אפרים בריק

מהמתישבים הותיקים בעיר. אדם בעל הדרת פנים, אדיב ובר־מדות, מבעלי האטליזים הראשונים, מהמיסדים את ה„יד חרוצים" והיה שם גבאי במשך שנים רבות.

גר כל השנים בביתו, שטבל בשפע ירק ועצים, וירדו אליו במדרגות, על אם הדרך לאולשוביץ, פנת רחוב שיינוכי.

היו לו שתי בנות, אחת נשואה לשלמה ביאר, והשניה לחיים גולדבלט, ובן יחיד.

מיכאל בריק

בנו של אפרים בריק, צנוע ושקט בהליכותיו, כאביו פתח גם הוא אטליז בככר השוק. גר בבית ברנשטדטר בככר השוק על יד העיריה. מרוב מסירות לעסקו התרחק מכל העניינים הצבוריים.

מחמת מחלה, שנאבק אתה זמן רב, מת במיטב שנותיו, בהניחו אחריו אשה, בן בשם ליביק ובת בשם אידלה. בראשית שנות השלשים עלתה הבת ארצה כחלוצה, ונישאה לישראל שטויאר. הבן, רופא שינים, נמצא כעת בקראקוב.

שלמה ברנד

ביאסלו היו קוראים לו: „דר קלינר שלמה'לי" (שלמה'לי הקטן). גר בצריף עץ קטן בקרבת בית המדרש, מהלך פסיעות אחדות מן המקום הקדוש, שבילה בו — כאחד מעשרת הבטלנים — כמעט כל היום.

בחורף היה נוהג לשבת על יד התנור המוסק, ידיו שלובות מאחוריו ומתחמם, או תקע את ידיו בשרווליו הרחבים ונשען על השלחן הקצר, שהיה עומד על יד התנור, והגמרא פתוחה לפניו, כנהוג.

תורתו אומנותו, כי — באומנות הכריכה, שעסק ככורך ספרים, לא הצטיין ביותר. הוא עבד באופן פרימיטיבי מאוד, כדבק שימש לו קמח־הסובין, שהיה מבצבץ ויוצא מבין הדפים, וכפשתניות שימשו לו חוטי התפירה.

הרבה מלאכות ומעט ברכות, הוא היה גם מוכר ספרים וכל מיני תשמישי קדושה. סוחר במנופקטורה, בכל יום הששי — יום השוק — היה מוציא את הסחורה יחד עם אשתו איטה נעכי לככר השוק, והיה נוסע גם לימי־שוק בערים אחרות.

טינא היתה תמיד בלבו על מוכרי ספרים זרים שבאו לעיר למכור חפצי קדושה שונים, שראה בהם מתחרים שיורדים לפרנסתו. על הלקוחות שנגשו לקנות מהם היה מסתכל מתוך הקפדה, ושפתותיו נעות ורוטנות...

אף על פי כן היה יהודי חביב, וחובשי ביהמ"ד היו אוהבים לשמוע את חוות דעתו, על ענינים שונים, כי ב„שלשה דברים" היה רואה את עצמו מבין יותר מכלם: כלמדן, כסוחר, וכבעל מקצוע.

למרות טענותיו על מוכרי הספרים הזרים, שמקפחים את פרנסתו, היו קופצים רבים על סחורתו, גם אני הייתי בין לקוחותיו, וחלק גדול מהספרים שלי, קניתי מידו, גם מסרתי לו רבים מספרי — ומספרי ביהמ"ד — לכריכה.

כשקניתי בפעם האחרונה בשנת תרפ"ח את הש"ס ווילנא לבית המדרש, וע"פ החלטת הבחורים נמסר הש"ס לכריכה לשלמה גולדפדן, „מתחוהו" אלימלך וברוך ר. על הנעשה: „היתכן, למה אינו מגיב ושותק ?..." אולם הוא לא אמר דבר, כי הבין שאין בכחו וביכלתו לכרוך את הש"ס כדבעי.

כל ימיו היה גר בצריפו המבודד, עד יומו האחרון לא הרכיב משקפים, בריא היה תמיד ואף פעם לא היה זקוק לרפואות. ובאחד הלילות חזר הביתה מביהמ"ד, שכב לישון והשיב את נשמתו אל אשר נתנה, בהניחו אחריו אשה, בן ובת.

אברהם הירש ברנר

יליד דמביץ היה. חתנו של ר' יונה צנגר, שכהן כרב ביאסלו תקופה מסוימת. בעניוות ובפשטות התהלך. רגיל היה לספר ספורים שונים על הצדיקים מדז'יקוב ומרוזבדוב, ובעיקר מהרב מדמביץ.

אחרי התפטרותו של ר' אשר־שמש נתמנה במקומו כ„שמש" בבית המדרש. ובמשרתו זו שימש למעלה מעשרים שנה.

מפאת מצבו הכלכלי, שהוטב בשנים האחרונות והתפרנס בשפע ממסחרו, התפטר מהשמשות. גר כל השנים בבית עמר וקורנפלד. חמש בנות ושני בנים היו לו, שתי בנות הגרו לארצות הברית ובנו הצעיר מנדל נסע לבלגיה.

יונה ברנר

בנו הגדול של אברהם הירש ב. אברך שנון, בבחרותו מחובשי ביה"מד, למד תפרות ועם חזרו בשנת 1918 ליאסלו פתח בית מלאכה לתפרות והעסיק הרבה פועלים, ביחוד פועלים דתיים, שלמדו את המקצוע.

לרגל ענינים פרטיים יצא את העיר ונסע לאנטורפן.

אליעזר ברנר

יליד פז׳צלב היה. חתנו של דוד עליאס, משכיל ובקי בשבילי המסחר, בעל בית גדול ובית מסחר לעצים בקרבת הגשר האולשוביצי.

שני בניו קבלו השכלה גבוהה. בנו הבכור מנדל היה עורך דין, ועד מלחמת העולם השניה, ישב בקרוסנו. השני, אביש, הגיע בזמן האחרון ארצה והתישב ביפו.

הנריק ברנר

בעל בית מסחר לספרים ומכשירי כתיבה בבית ד״ר וילוש בככר השוק. בשנים האחרונות פתח את חנותו בשבתות, למרות התנגדות דעת הקהל.

עם היותו אדם מתבולל, אהב בכל זאת לחוות דעתו בעניני הקהלה. אשתו היתה עסקנית מסורה בתנועה הציונית, ב״ויצו״ ובמוסדות סוציאליים אחרים.

היו לו שתי בנות ובן אחד, שקבלו השכלה תיכונית והמשיכו בלמודיהם. הבן ניספה בצלחו את הנהר להתחמק מידי הנאצים.

וולף ברנשטדטר

מבעלי הבתים הראשונים והעשירים שבעיר. בעל בנק פרטי, ובית מסחר גדול לאריגים בביתו בככר השוק פנת פלוריאנ׳סקה, מול העיריה, לפני מחלמת העולם הראשונה. אדם חפשי בדעותיו, ממשפחת מרדכי דוד ברנשטדטר מטארנא. מספרים עליו, שלמרות עשרו היה כילי גדול, קופץ ידו מכל דבר שבצדקה, ומתרחק ומתבודד כדי שלא יצטרך להשתתף בצרכי הצבור.

בעיר היתה מתהלכת אפיזודה כזאת: פעם נכנס עני אחד ובקש ממנו נדבה, הלה פטרוהו בלא כלום, בתוספת תשובה מעליבה. העני הפנה את פניו ואמד לעזוב את החנות, אך בצאתו אחל לברנשטדטר, שיזכה ל ז׳ק׳נ׳ה טובה והסתלק לו. ברנשטדטר הופתע מאחולי העני, קם מהר מכסאו ויצא החוצה לקרא את העני בחזרה.

לאחר שחזר, שאלו וולף ב.:

ר' יהודי, מה פשר הדבר? נדבה לא נתתי לך, ולמה זה איפוא ברכתני?

אז ענה לו הנשאל: „הלא אדם משכיל אתה, אם השכלת להתחמק מלתת נדבה, חושבני שעליך לדעת גם את ראשי התיבות של זקנה. ואם לא, אגיד לך אני. ראשי תיבותיה הן: „זיפצן קרכצן נ'יסן הי'סן".

למרות העוקץ שבדבר אמר לו: נצחתני, והא לך נדבה.

בנו האחד היה חתנו של ש'ינגל משצ'ניצה, גר כל השנים בדנציג, והיה לו בנק פרטי.

דוד ברנשטין

אדם מודרני, מורה לכנור — מנגן בחתונות — ויחד עם זה מנהל פנקסים. גר כל השנים בטארגוביצה, ואח"כ בקרבת בית הדואר. בניו קבלו חנוך כללי. משה, בנו הבכור השתלם במוסיקה, עזב את יאסלו וישב בקראקוב.

אמו הזקנה היתה גרה מול בית הכנסת, והיתה נותנת שעורים ב„יידיש", והאריכה שנים רבות.

יהושע ברסמן

ישב ביארניובקה הסמוכה לקוצ'רוב, התנהג לפי המסורת הדתית, וכדרך אנשי הכפר היה לו משק קטן ויחד עם זה עסק במסחר. שני בניו, אחד בשם אברהם והשני בשם יצחק, נמצאים בארצות הברית.

יוסף ברקוביץ'

בעל מספרה — גיסו של יעקב ברודר — אדם אדיב ובעל השקפות מודרניות. אחרי שובו מהצבא האוסטרי חלה ונפל למשכב ומת במיטב שנותיו, בהניחו אחריו אשה ובנים קטנים. כעבור זמן נישאה האשה לספר אחר, והבנים עם התבגרותם יצאו את יאסלו.

ג.

אלימלך גוטוין

עם קום מדינת פולין, ו„ידי עשו" קבלו חופש פעולה לעשות כרצונן, אפף סיוט הפוגרומים כל עירה וכל כפר במדינה. אז נאלץ גם אלימלך גוטוין — או כפי שכינוהו „הדוד אלימלך" — לקחת מקל נדודים בידו ולעזוב את אחוזתו בכפר אומיש'ץ, הסמוך לטארגוביצה, לאחר שישב שם כשלשים שנה, התישב יאסלו והתחיל לבנות מחדש קן פרנסתו.

הוא היה אדם נבון, מחונן במדות נאות ומסביר פנים לכל אדם. שמח בחלקו תמיד, וכל שיחותיו היו מתובלות ב„מילתא דבדיחותא".

כאחד החסידים המובהקים של „הרבי" מדז'יקוב, היה נוסע מדי פעם בפעם להסתופף בצלו, ורגיל היה תמיד „להגיד" בשם „הרבי", איזה דבר תורה, ותוך כדי כך לספר על דרכיו ומנהגיו.

עם בואו ליאסלו פתח מסבאה בטרגוביצה, והבאים לשם לשתות כוס בירה הרגישו את עצמם כמו בבית משפחה.

רעיתו טובה — אשה כשרה וצנועה — ילדה לו ארבעה בנים וארבע בנות, כלם קבלו חנוך מסורתי. אברהם בנו הגדול, הגר לפני מלחמת העולם הראשונה לארצות הברית, התנדב לגדוד העברי, והגיע לארץ ישראל. עם תום מלחמת העולם חזר לארה"ב. בנו השני שמואל ליב, איש נמוסין, התישב אחרי נשואיו בז'מיגרוד. בנו השלישי, אליעזר, עזב את יאסלו עם תקומת פולין והגר לגרמניה. בעלות הנאצים לשלטון עלה ארצה והתישב בחיפה. כיום חבר בקואופרטיב „שחר". בנו הצעיר נתן היה בעל בית מלאכה לתפרות. בתו הבכירה היתה נשואה לגדליהו לפלהולץ, אברך חסידי מדוקלא. בתו השניה, צירל, התישבה אחרי נשואיה בקראקוב. השלישית נישאה לאליעזר גיסר, והרביעית, נעחי, היתה בעלת מתפרה ללבנים.

משה נתן גוטוין

נמנה על החסידים שבעיר. הוא היה בנו של החסיד והתמים ר' גד אשר גוטוין, מקורצין, הסמוכה לקרוסנו, בן החסיד ר' יעקב יצחק, ת"ח בקי בש"ס וגם ספרא רבה.

לר׳ יעקב יצחק נולדו חמשה בנים, זאב הבכור, השוחט מצ׳יץ. גד אשר שזכה ל„גילוי אליהו״, אהרן הנגיד מקורצ׳ין. יחיאל מיכל מצאנז, הנקרא „מיכל הלבן״ (על שם זקנו הלבן והארוך). והחמישי אלימלך הנ״ל (בתו אחת בשם חנה ליבה היתה נשואה לר׳ פנחס דים מקראקא, אחד מתלמידי החכמים ומחסידי בלז הותיקים, והשניה, שרה, נישאה להחסיד נפתלי הירץ מפריסטיק).

ר׳ גד אשר, אבי משה נתן, היה נודע כישר־לב וישר־דרך, עסק כל ימיו בצרכי צבור באמונה, ושימש כגבאי צדקה לקופת ר׳ מאיר בעל הנס עד יום פטירתו. מרוב ענותנותו זכה לכינוי חיבה: ר׳ גד׳לי. בשמו התבטאה שלמותו וצדקתו, וראו בו את סמל היושר והתמימות. כל ימיו היה צם „שני וחמישי״ בשאר ימי השבוע צם עד חצות היום.

כפי שספרו זכה האיש ל„גלוי אליהו״, שהפציר בו לקחת מידו שקיק מלא מטבעות כדי שיוכל להתמסר לעבודת הבורא. אולם הוא סרב לקחת את הכסף שלא השתכר מיגיע כפיו. ר׳ גד אשר הגיע לזקנה מופלגת, וביום הקדוש, שנת תרצ״ה, בעמדו במקומו במעלה הבימה וגמר את תפלת „נעילה״, שם את זרועו על השלחן והטה את ראשו עליה, ובקול דממה השיב את נשמתו בטהרה למרומים.

רעיתו שרה, צנועה ואצילת נפש, מהצדקניות בעיר, היתה בתו של ר׳ משה נתן רוזנר, שנהרג בידי שודדים בהיותו בהונגריה לרגל מסחריו ביינות, והוא עוד אברך צעיר לימים. מצאצאי ר׳ אליעזר ליפא, אבי הצדיקים ר׳ אלימלך מליז׳נסק ור׳ זושא מהוניפולי.

לפני נשואיה בקרה בצאנז אצל הבעל „דברי חיים״, שקם לקראתה, וכבד אותה במטבע זהב בתור „דורון דרשה״, כמיוחסת בישראל.

משה נתן ג. נקרא בעיר משה גיטשה׳ס, על שם אשתו גיטשה, סוחרת חרוצה. התנהג לפי כללי חכמינו: „מילי בזוזי ומשתוקי בתרי״, וכמעט שלא נשמע קולו בדברו עם אנשים. מידידיו של ר׳ מאנדיל ומן המתפללים בבית מדרשו.

היה לו בית מסחר למנופקטורה בככר השוק, ונמנה על נגידי העיר. ארבע בנות היו לו, אסתר, ריזיל, לאה, וצירל. כלן מחונכות בדרך המסורתית

ו„בן זקונים קטן", בשם דוד'ל. לבנותיו לקח חתנים בני תורה, כלם חסידים. חתנו הראשון יעקב שטורך מגורליץ, השני, יצחק שנגוט, מצאנז, השלישי פ. שנדורף מקריניצה, הרביעי שמו לא ידוע לי.

מי לא היה מסתכל אחרי משה נתן בשבתות וימים טובים, עת פניו צוהלים מזיו הכבוד, כשחתניו כולם חבושי „שטרימלי סובול" ולבושי קפוטות משי מקיפים אותו כארבעת עמודי אפריון, וצועדים יחדיו — להתפלל או — מבית התפלה, תענוג רוחני ממש! אהה, כולם ניספו על ידי הנאצים. גיטשה נורתה בדרך לבית הקברות, עת כשלו רגליה ולא יכלה להמשיך בדרכה, ונפלה מתבוססת בדמה.

בן ציון הכהן גוטוירט

לציון מיוחד ולתהלת שם ראוי בן ציון גוטוירט. אם לדבר על קיומן של סגולות אישיות ומדות נעלות אצל אנשים, כגון: הסתפקות, חסידות, עניוות, תמימות וכדומה, הרי כולן נתקיימו אצל בן ציון הכהן. הוא האדם שתוארים אלו יאים לו, ויכול היה לשמש למופת בכל „מדה נכונה" שהתגלמה באישיותו.

למד תורה בישיבות שונות, ובעיקר בישיבת אונסדורף שבהונגריה, שם ישב ולמד עד החתונה. הצטיין כאחד ה„עילויים" — וכבחור יפה תואר וצורה.

עם בואו ליאסלו, אחרי נשואיו, יחד לו מקום לתפלה בבית המדרש בפנה על יד ה„כותל המערבי" למטה. שם היה עומד, פניו אל הקיר ומתפלל בהתלהבות עצומה ומתחטא לפני קונו כבן לפני אביו.

תלמיד חכם היה, בקי מופלג בש"ס ופוסקים, יום ולילה היה יושב ולומד תורה. וחותנו אלימלך ביקובר סיפק לו את צרכיו...

כל ימיו הצטער על היותו תלוי באחרים, למרות שהיה זה חותנו. וכשנולדו לו הבנים וגדלו קצת אמר שיהיה מאושר לדאוג בעצמו לצורך פרנסתו. עבר למסחר והתחיל לייצר שקיקי־נייר למכור בחנויות, וגם נייר אריזה. ואולם לא יכול להסתגל לדרכי המסחר, וכשהחליט לעבור להוראה נתקבל לתלמוד תורה כמורה לתלמוד בכתות הגבוהות.

דירתו היתה קבועה בבית רחל מרגליות, על יד בית המדרש.

ד"ר ס. גוטליב

עורך דין ידוע בעיר, אישיות רצינית ודמות צבורית, ציוני מסור, תומך ביד נדיבה ובמיוחד לקרנות א"י.

הוא שימש עורך דין קבוע לפירמה „גרטנברג את שריאר". כל הפעולות המסחריות סודרו על ידו. היה לו בן ובת, שקבלו השכלה אקדמאית. גר ברחוב קושציושׂ'קי.

זלמן גוטליב

אדם בעל נמוסין, ישר ושקט. מוצאו מגליציה המזרחית. התישב ביאסלו בשנות ה־20 אחרי נשאו את האלמנה רוזנצויג, בת וולף אינציגר. התפרנס בכבוד מחנות מכלת שהיתה להם בככר השוק.

יהושע גוטפרינד

אחיו של חיים ג., עבר לגור ביאסלו אחרי היותו שנים אחדות בלונדון. עסק בכל מיני פרנסות: סוכן למכבסות חימיות, בעל קיוסק לסודה, בפנת רחוב סוקולה וקושציושׂ'קי, טיפל בשדכנות, ואחרי כל אלה מצא בדוחק את לחמו.

חיים גוטפרינד

היה חתנה של ליבה ציטרוננבוים. בהתישבו ביאסלו פתח מסבאה בבית א. גולדשטין. דגל בחסידות הבובובית, אהב להתמסר לענינים חסידיים ולחוות דעתו האישית על כל דבר, עם כל זאת היה אדם נוח לבריות. שקד על ה„דף היומי", מן המתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב ורגיל לעבור לפני התיבה. גם את בניו חנך ברוח החסידות כפי שהיה מקובל ביאסלו בשנים האחרונות.

נתן גוירץ

מלמד תינוקות היה כל השנים. שיח ושיג לו בספרות ההשכלה וקנאי גדול ל„דקדוק העברי". הקפיד תמיד ונלחם ממש, שהמתפללים היודדים לפני התיבה יבטאו את ההברה כהלכה, להניע את ה„שוא נע" ולהניח את

ה„שוא נח", להדגיש את ה„דגש" ולרפות את ה„רפה", והיה מראה את הדין ב„שולחן ערוך אורח חיים" סימן ס"א. בעיקר עמד בכל תוקף על אמירת ה„קדיש", שיגידו: „ויצמח פורקנה ויקרב משיחה", בקמץ תחת ה„קוף", ואל יגידו „ויקרב..." בפתח. (כפי כללי הדקדוק, לפני האותיות „אחהער", תתעלה התנועה הקטנה לתנועה גדולה).

בשנות ה־20, עם תקומת מדינת פולין, הגר לארצות הברית, מקום שם נמצאו בניו מלפני מלחמת העולם הראשונה.

אשר (שמש) גולד

השמש הראשון בבית המדרש הגדול מיום הבנותו (ר' למעלה פרק י"ח), שלשה בנים ושש בנות היו לו. בנו בכורו היה אברך מצוין ותלמיד חכם, מתלמידיו של הרב ר' שלמה מבובוב. אחד מחתניו גר בתל־אביב.

ליביש גולדבלט

הוא היה חתנו של אפרים בריק. אדם מתון ובעל שקול דעת. הצטין באדיבותו ובעדינותו התורנית. נמנה על אחד הסוחרים המכובדים, גר כל השנים בביתו הפרטי על ידי הגשר האולשוביצי, ועל ידו מחסן־העצים.

שש בנות היו לו, כולן קבלו השכלה תיכונית. אחת מבנותיו ניצלה מצפרני הנאצים והגיעה ארצה.

חיים גולדבלט

אחיו של הנ"ל, גר בסיובניוב.

אדולף גולדנר

בשנות ה־20 חזר ליאסלו, ופתח בבית ד"ר וילוש, שברחוב קושציושקי בית מסחר אלגנטי, שנבנה במיוחד בשבילו, לגלנטריה וחפצי אפנה.

היה אדם מודרני, מסור רק לעסקו, ואכן הצליח במשך זמן קצר לשכלל את בית מסחרו, עד היותו לראשון במעלה, ומיטב הלקוחות שבעיר קנו אצלו.

יצחק מאיר גולדפדן

בית חסידי ומשפחה בעלת מסורת חרדית לדוגמא היתה משפחת יצחק מאיר גולדפדן בעיר יאסלו.

בהיותו יהודי ירא ואדוק בחסידות הבובובית הדריך גם את בניו ברוח זו. נתן להם חנוך חסידי־תורני, והלבישם כ„בני רבנים". כרוב חסידי בובוב התפלל גם הוא בבית מדרשו של ר' מאנדיל, והיה ממעריציו.

גר בביתו הפרטי ברחוב נובה, התפרנס מעסקו בשפע. רק בן אחד בשם נחמן הצליח להנצל מכל חמשת בניו ובת אחת שהיו לו, ואחרי טלטולים במחנות שונים הגיע ארצה והתישב בתל־אביב.

מיכאל גולדפלוס

אדם בעל שאר רוח, ציוני ותיק, נמנה על עשירי העיר, בעל טחנת קמח על יד תחנת הרכבת, בה העסיק כמה עובדים יהודים.

אלימלך גולדשטין

אחד ממניחי יסודות העיר בראשית התהוותה, — שהטביע במשך שנים רבות את חותמו על חיי הצבור היסלאי — היה אלימלך גולדשטין.

יליד דמביץ ממשפחה חסידית, בר אורין ובר דעת, ומתהלך לפי רוח הזמן, בא במגע עם בעלי אחוזות ופריצים שונים. ברבות הזמן התעשר והיה לאחד מבעלי ההון שביאסלו: רכש את כל שטח האדמות על יד הנחל ויסלוקה, בקרבת הגשר האולשוביצי. גם את הבית שבו גר כל השנים — לפנים בית המשפט המחוזי ביאסלו — וכמה מגרשים אחרים, ופתח גם בנק פרטי. עסק במסחר יערות ועצים והיה אחד היצואנים הנודעים בסביבה, אף על פי כן הקדיש גם עתים לתורה, התעסק בענינים צבוריים, מהמיסדים את בית המדרש ואחר כך את בית הכנסת, ומהגבאים הראשונים שם, ומהנבחרים לעיריה ולקהלה.

בימי כהונתו כ„גבאי" בבית הכנסת, העלה פעם אחת על עצמו את רוגזם של „בעלי הבתים"... המכובדים שבבית הכנסת, על החלטתו לחלק את ה„הקפות" הראשונות בליל שמיני עצרת ובשמחת תורה, אך ורק... לפשוטי העם.

בשבתות ובחגים חבש שטריימיל־סובול רחב, ובחורף לבש פרוות משי יקרה. ארבעה בנים ושלש בנות היו לו, אחד מבניו הגר לונצואלה עוד לפני מלחמת עולם הראשונה ועבד בתור מהנדס ראשי במפעלי הנפט שם. השני, יוסף, השתתף בעסקי אביו. ציוני משחר נעוריו ובעל השכלה כללית.

בנימין גולדשטין

בנו בכורו של אלימלך ג., ו„כרעא דאבוה", יודע ספר, אדיב ומסביר פנים. עוד בבחרותו נסתפח אל שורות הציונים, ושנים רבות עמד בראש התנועה בעיר, גם נבחר לקהלה מטעם הציונים וכהן כראש הקהלה בפועל שנים אחדות.

עד שנת 1914 המשיך במנהג אבותיו, חבש שטריימיל ולבש בגדי משי. גם הוא עיקר מסחרו ביערות ועצים, שותף למנסרה, ואחד מיצואני העצים.

את בני ביתו חנך לפי רוח העת, קבלו השכלה תיכונית, גם השתלמו בבתי ספר הגבוהים.

וולף גולדשלג

אחד השותפים בבית הזקוק הנפט „גרטנברג את שריאר", אדם מודרני ושאר רוח לו. הוא שימש כמנהל בפועל של בית הזקוק עד פרוץ מלחמת העולם השניה.

בנו אחד נפל כלגיוניסט פולני בימי מלחמת העולם הראשונה. בנו השני לודויג, ברח עם פרוץ ימי השואה, הגיע לאוסטרליה ושם חלה ומת.

מוריץ גולדשלג

עבד בבית הזקוק לנפט, כפרוקוריסט; שנים רבות. עם פרוץ המלחמה האחרונה ברח, הגיע ללבוב וישב שם, ואחר כך נהרג בידי התלינים הנאצים.

צבי גולדשמיד

אדם זקוף־קומה, בעל זקן שחור וארוך. אחד הפעילים ב„יד חרוצים" והעומדים בראשה שנים רבות. חתנו של ר' מרדכי, (יהודי ירא שמים, אשר ברדתו למקוה מעדו רגליו ונפל, וכעבור ימים אחדים מת).

לאחר שבית „יד החרוצים" נהרס במלחמת העולם הראשונה על ידי הרוסים, התמסר הוא להקימו מחדש בכל מאמצי כוחו. ואכן, הודות למסירותו הנמרצת שוכלל בית נטע מאלץ והפך לבית תפלה, וכאב נאמן דאג לביסוסו של המוסד.

זוכר אני את טיפולו המסור להשיג פחם בימי החורף להסקת התנור ב„יד החרוצים". בעצמו סחב את שקי העצים והפחם, — בימי החורף הגדול בשנת 1928 — ולבו רחב ופניו נהרו, בראותו שעשרות מתפללים חדשים באים להתפלל ל„יד החרוצים".

היה אחד השותפים בבית החרושת למטאטאים והתפרנס בכבוד. שני בנים ושלש בנות היו לו. בנו הגדול, ישראל, נהרג בבודפשט בשנת 1921 במהפכת בלה קוהן.

בנו השני, משה, מראשי תנועת ה„שומר הצעיר" ביאסלו, עלה ארצה כחלוץ והתישב אחר כך בתל אביב, הבת הבכירה אסתר, נמצאת בארה"ב, והיא פעילה מאד בשטח העבודה הסוציאלית שם, ואחת המיסדות של הארגון היסלאים בניו־יורק. הבת השניה היתה נשואה לבנימין דנר ביאסלו.

מנדל גורגל

יהודי שקט וישר היה. חתנו הראשון של נטע מלץ, עסק במסחר וגם שותף לבית חרושת לסבון בעיר, גר כל השנים בבית פיביל קלינמן בככר השוק.

כתוצאה ממחלה קשה, שנאבק אתה קשות, מת באמצע שנותיו, בהניחו אחריו אשה וילדים אחדים. בנו הגדול ירוחם התחיל להתעסק בביהח"ר. בן אחד בשם שמאי השתלם בתור דנטיסט בהיותו ביאסלו. אחר כך הגר בשנות ה־20 לארצות הברית.

אליעזר גורז'יק

הוא היה גר כל השנים בדרך לקובלוב, כסוחר התפרנס יפה. נודע כאדם אדיב וצנוע בהליכותיו ושומר על המסורת החרדית. במשך כל ימי חייו היה בא מדי שבת בשבתו להתפלל בבית מדרשו של הרב.

היו לו כמה בנים, שקבלו חנוך מסורתי. חלק מבניו הגר בשנות ה־20, אחרי תקומת פולין, לארצות הברית. אשתו ניספתה באופן טראגי: נדרסה תחת גלגלי מכונית. בתו שנישאה לנתן רוזנצויג, הגיעה ארצה עם בעלה, אחרי שעברו את דרך הנדודים מעת פרוץ המלחמה והתישבו זמנית בקבוץ דן.

וולף גינציג

אחת המשפחות מפליטי גורליץ, שהתישבו ביאסלו עם פרוץ מלחמת 1914. הוא היה יהודי חסיד ובן תורה, בעל אופי שקט והולך לתומו. מהמתפללים הראשונים בבית מדרשו של הרב, וממעריצי ר׳ מאנדיל. יום יום היה לומד את שעוריו הקבועים.

גר כל השנים בבית בריש אלטמן ברחוב קושציוש׳קי, סוחר למנר פקטורה, התפרנס בדרך כבוד.

בניו קבלו חנוך תורני, והצעירים שביניהם היו חברי „צעירי המזרחי״.

פ. גיסר

אדם צנוע, התפרנס מיגיע כפיו כחיט. כל השנים היה גר בטארגוביצה. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה גויס לצבא, ועם שחרורו חלה ונפל למשכב ומחמת מחלה זו מת, בהניחו אשה ובן, בשם אליעזר. בראשונה סבלה האלמנה, אולם כאשר בנה התבגר קצת והתחיל לעזור לה ולעבוד במקצועו, הוטב מצבה הכלכלי, אחר כך עסקו במסחר קונפקציה.

בהתארגן „צעירי המזרחי״ בעיר, נצטרף אליעזר לשורותיו והיה אחד החברים המסורים בארגון.

ליביש גלזמן

בעל נגריה ברחוב צ׳צקיגו, בקרבת הגן העירוני. אדם דתי, ועם זה נוטה בהשקפותיו לרוח הזמן. חבר פעיל ב„יד חרוצים״, רגיש לכל דבר המתרחש בעיר, ואינו טומן ידו בחיקו בהתקרב ימי הבחירות למוסדות העירו־ניים השונים, משמיע את חוות דעתו, מביע „נאמנותו״ לטובת האינטרסים של תושבי העיר ודורש טובתם.

ביד רחבה ובסבר פנים יפות היה נותן לאביונים ולכל המפעלים, והוא עצמו גר בדירה פשוטה ומסתפק בפרוטות. היה עירירי כל הימים.

י. גלזמן

גר שנים רבות בקובלוב, ועסק במסחר. בשנים האחרונות עזב את המקום.

שמשון גלזר

מעט מאד אנשים ידעו את שם משפחתו, רק את כינויו: שמשון־לה מלמד. אחד מותיקי המלמדים — לדרדקי. מאות תינוקות עברו תחת שבטו ולמדו מפיו את ה„עברי", ואם כי היה „מחטם" בחטמו בשעת דבורו וקשה היה להבין את כבד־פיו, בכל זאת היה מבטא היטב את האותיות והנקודות, ובמיוחד את ה„שוא נע" וה„שוא נח", ושם לב לכך שהתינוקות יבטאו אותן כהלכה. תקפה עליו „מלמדותו", והיה ידוע חולשה כל ימיו, לכן היה נוסע מדי שנה בשנה לקרלסבד, לשם רפוי ונופש.

רוב השנים היה גר ברחוב שיינוכי בצריף עץ, מול התלמוד תורה, רק בשנות ה־30 עבר לביתו הפרטי, שקנה ברחוב איגלנה. בהיותו ערירי החליט לכתוב ספר תורה, וסיים אותו בליל הושענא רבה שנת תרצ"ג, ובאותו ערב הובא לבית המדרש תחת אפריון החופה בהלולא וחינגא.

פ. גליכר

מוצאו מקורצ'ין, התישב ביאסלו בשנות ה־20, בנשאו את אלמנת שמואל שטילמן. אדם מודרני, ועם זה מתבודד בארחות חייו וכמעט שלא הכירוהו בעיר.

יהושע גלר

אדם נאור, תפס משרה כמנהל פנקסים במנסרת־עצים אצל ש. ז. ויסטריך. בניו קבלו השכלה תיכונית והמשיכו בלמודיהם.

בתו טדז'ה עבדה בבית המרקחת „פוד גביזדון" (תחת הכוכב) ברחוב קושציוש'קי, ויצאו לה מוניטין כאחת הבנות היפות בעיר. באחד הימים נפלה פתאום למשכב וכעבור ימים מספר מתה באביב ימיה — והיא רק שבועות אחדים אחר ארוסיה, והתכוננה לקראת ימי הנשואים. המקרה הטרגי הזה זעזע את כל אנשי העיר, וביחוד את מכיריה הקרובים שלא יכלו להשלים עם המציאות, כי הפרח הרך הזה נקטף באבו.

שלמה גמינדר

אחד העסקנים ב„יד החרוצים" פעיל ב„בקור חולים" ובמוסדות אחרים, ומן הציונים הראשונים בעיר היה שלמה גמינדר. בתור בעל בית־חרושת למטאטאים היה מצבו הכלכלי מבוסס היטב. שנים רבות היה גר בבית אליעזר ברנר, בקרבת הגשר האולשביצי, ואחר כך עבר לבית אלימלך קרישר ברחוב אסניקה. בתו הגדולה, שנישאה לאברך משכיל בשם רחמיל מטארנוב, עלתה ארצה עם בעלה בראשית שנות השלשים והתישבו בתל־אביב, בשנים האחרונות פתחו בית מסחר למעדנים. בתו השניה היתה נשואה לליביש רב והיו גרים בטארנוב.

עם גמר המלחמה עלה ארצה בנו אריה, וקבל משרה בחברת החשמל. (נכדתו שושנה שושן, לבית רחמיל, היא זמרת ידועה בארץ).

ברוך גנגר

מהחסידים הישישים הכרוכים אחרי החסידות הבובובית. כיליד בובוב הסתופף עוד בבית הרב ר' שלמה'לי, ונשאר נאמן לשושילתא הבובובית עד יומו האחרון. גם בניו הושפעו מאותה חסידות מקורית, ולא סרו מדרכה הבטוחה.

ב. ג. היה ידוע כאוהב הלצה, בכל דבוריו שילב איזו בדיחה וחדוד, היו מקרים שהשרו עליו עגמת נפש ודכאון, ודוקא אז התרומם מתוך נמיכות־הרוח, והפריח את הלצותיו השנונות, המבדחות את הדעת.

רוב השנים היה גר בבית פיביל קלינמן בככר השוק, היה סוחר מנו־פקטורה, אחרי הגיעו לגיל הזקנה מת באופן פתאומי. הניח שני בנים, אחד גר ביאסלו, והשני בפיבניצ'ני, על יד קריניצה, ושתי בנות, אחת היתה גרה בברלין והשניה נישאה לאליעזר ברנדסדורפר, שישב זמן מסוים ביאסלו, ואחר כך נתקבל כשוחט במילובקה. (בנו של הנ"ל התחתן עם ברונקה אינגבר מיאסלו ועתה הם גרים בתל אביב).

יהושע גנגר

בנו של ב. ג., אדם רציני ובר דעת, בעל קומה והדרת פנים. מסותרי המנופקטורה בעיר, בככר השוק בקרבת בית העיריה. התהדר בלבושו כאחד

הנגידים והתרחק עם זה מכבודי־צבור. כשומר תורה ומצוות חינך גם את בני ביתו ברוח המסורת, וכאביו היה גם הוא חסיד בובובי מובהק, מן המתפללים הקבועים אצל ר׳ מאנדיל ומתומכיו הנאמנים.

היו לו שני בנים, יחזקאל ויוסף. האחרון היה חבר ב„צעירי המזרחי״ — נמצא כיום בארצות הברית, — ושתי בנות, הבכירה נישאה לי. קפלנר, אברך חסידי ובן תורה, וגם בעל תפלה מסורתי, גר בשנים האחרונות ביאסלו ועסק במסחר. הבת השניה, ברונקה, היתה רעיתו של פינחס שטרום, נשארה ביאסלו עם הבן והבת, וניספו יחד בעת השואה האיומה, שהשתוללה בגיטו יאסלו.

אהרן דוד גנז

מן התושבים הותיקים, היהודי היחידי בעיר שהיה סוחר דגים. מקום מיוחד היה לו מתחת לגשר האולשוביצי, ששימש כעין בריכה לדגים, והחזיק אותה עד פרוץ המלחמה העולמית הראשונה. היה אדם נוח והשתדל למלא את רצון לקוחותיו.

שני בניו עבדו כצבעים, אחד מהם, נפתלי, עזב את יאסלו לפני מלחמת העולם הראשונה.

ישראל גנז

בן אהרן דוד ג„ צבעי, חבר ותיק ב„יד חרוצים״ וציוני, נבחר לועד הקהלה מרשימת בעלי המלאכה. עתים היה מזניח את עבודתו ואת פרנסתו, והכניס את ראשו ורובו בתוך הקלחת של העניינים הצבוריים, בין בעת הבחירות לסיים, לעיריה, ולקהלה. בימים כאלה היה רוגש ומתלהב, שואג ומרעיש עולם, להשמיע את דרישותיו כנציג בעלי המלאכה היהודים, לשמור על זכויותיהם של העובדים, שהתימר לדאוג להם...

היו לו כמה בנים.

מרדכי גצלר

אחד מותיקי העיר ומזקני תלמידי החכמים שנתברכה בהם. בעל דעה מיושבת, ודגול במדותיו התרומיות.

נולד בז׳מיגרוד ועם התפתחות של קהלת יאסלו יצא את עירו והתישב ביאסלו. קנה צריף עץ ברחוב שיינוכי, שבו ישב עד יום מותו.

זכורני: צריף מגוריו עמד בתחתית הגבעה בין בית התלמוד תורה ובין בית הכנסת, בקרבת בית הרב ובית המדרש. ארבע מדרגות העץ, שהובילו מבחוץ אל הצריף, התנודדו תמיד בדרוך עליהן רגל איש, והיו מוכנות תמיד להתמוטט ולהפיל את ההולך לתוך הבוץ. (כי ברוב ימות השנה היה רחוב שיינוכי שוקע בבוץ, שניתז לכל עבר ועל כל עובר עד למעלה מהברכים). שנים רבות היה משכיר חלק מדירתו, פעם בשביל מקום תפלה ופעם בשביל מקום תורה.

עם מותו בגיל הזקנה הניח חמשה בנים ושלש בנות, שנים מבניו ושתי בנותיו היו גרים בעיר. דוד, הבן הבכור, היה גר בטארנוב, חסיד ומנכבדי העיר. אחד הסוחרים הגדולים לדגים מלוחים וכבושים, לבניו נתן חנוך תורני וגם השכלה כללית. בנו השני, יהושע, מלומד ובעל הדרת פנים היה גר בלבוב ונמנה על החשובים שם. וולף, השלישי, מבניו, ישב בטארנוב גם הוא, עסקן צבורי ורב פעלים, הקדיש מזמנו וממרצו לתנועת המזרחי. למרות עסקיו כסיטונאי לנייר היה סוגר את בית מסחרו, ונוסע מטעם „המזרחי" מעיר לעיר, לנהל תעמולה בין החרדים, ולהפיץ את האידיאולוגיה של המזרחי בקרב האנשים הדתיים. נאומיו, רבי ענין והגיון, השאירו תמיד רושם כביר על שומעיו.

כמתפלל קבוע ב„קלויז הצאנזי" בטארנוב נהל שנים רבות תעמולה ציונית־מזרחיית בין המתפללים המרובים שם, בתקוה לקרב את לבם לרעיון „שיבת ציון" שהוכיח את חשיבותו ונחיצותו לעם ישראל היושב בגלות. אולם דבריו, ככל דברי התעמולה של מפיצי הרעיון הציוני לא הצמיחו את הפרי שקווה לו, התאכזב, ועזב את הקלויז הצאנזי.

וולף גצלר מזג בקרבו את רוח התורה יחד עם התרבות הכללית, ביתו שימש אכסניא לאנשי צורה, ובמיוחד לאישי המזרחי ועם זה שפע עממיות נלבבת. בשנות ה־30 בקר בארץ וחשב על האפשריות להשתקע בארץ אולם תכניותיו לא בוצעו בזמנן, ובינתיים פרצה השואה העולמית.

(בכתבי שורות אלה שמעתי שאחד מבניו — מבחורי הקלויז ובעל השכלה — ובת אחת נמצאים בארץ).

יוסף גצלר, ומשה מאיר גצלר

לעומת אחיהם הגדולים, דוד, יהושע, וולף, ששפעו מרץ, יזמה מסחרית ופעילות צבורית, היו, יוסף ומשה־מאיר, הניגוד הגמור להם, בין בחוש המסחרי ובין בשטח הצבוריות, אולם, מאידך גיסא, עלו עליהם בלמדנות. עוד בשחר נעוריהם נודעו כ„עילויים", וגם אחר כך התמידו בלמודיהם וישבו באהלה של תורה. עם בקיאותם בש"ס ומפרשיו לא התנשאו לכיבודים, ובמקום גדולים לא עמדו. אדרבה, הצניעו לכת.

משה מאיר, עם היותו חרד וירא שמים, לא הסתיר את אהדתו „לציון", וזמן מסוים הגיד „שעורים" בתלמוד לחברי „צעירי המזרחי". כל השנים גרו בבית ההורים. התפרנסו בסחר נייר־אריזה ושקיקי־נייר.

משה מאיר גצלר

בשנות ה־20 התישב ביאסלו משה מאיר ג., הוא נולד בז'מיגרוד, ישב ולמד והצטיין כ„משכיל" ומבין בידיעות העולם. למרות השקפותיו המודרניות היה מבאי ביתו של הרב ומהמתפללים הקבועים בבית מדרשו.

עם התישבותו ביאסלו פתח בית מסחר לשוקולדה ופירות ברחוב שלישי למאי, בו עסקה אשתו, והוא עסק בסחר וולוטה זרה ודיסקונט. במשך זמן קצר צבר הון ונמנה על נגידי העיר. בשנות ה־30 קנה חלק מהמגרש של ליב עמר ברחוב קושציוש'קי, וכעבור זמן מועט הקים עליו בית גדול בן 3 קומות.

לרגל ענינים שונים נזדמן לי להפגש אתו לעתים קרובות, ולא אחת דברתי על לבו ונסיתי להשפיע עליו בכוון הציוני, „שהיה מיטיב לעשות, לו היה מעביר את הונו או — לכל הפחות — חלק ממנו לארץ ישראל, אלו השקיע מכספו בבנין בית בתל־אביב, או במקום אחר, אבל העיקר בארץ, כי רק שם עיני השוכן בציון".

אולם הוא נשאר אדיש לכל הענין, ולא עוד, אלא ניסה להשיאני מלעלות ארצה, וזכורני, יום ששי אחד בבוקר נטפל אלי וטייל אתי ארוכות, ובקש ממני שאסביר לו: מהי החרדה שאני חרד כל כך לעלות ארצה. „הלא בתוך עמנו אנו יושבים! גם ביאסלו ישנם חיי כבוד ואושר עם חיי תורה, וגם אתה — אמר לי — נהנה מן החיים האלה, ומה חסר לך פה?"

„אמנם צדקת בדבריך — עניתי לו — ישנם חיי כבוד ותורה גם ביאסלו ובתוך עמנו אנו יושבים, אבל דע לך, שסוף סוף גם „הבתוך עמנו" נמצא בגלות, ואנו, למרות מצבנו הכלכלי הטוב, חיים רק בגלות, אשר אדמתה מתנודדת תחת הרגלים, וחושי עם ישראל קהו מלהרגיש את ההתנדנדות ההולכת וגדלה. לומדים אנו תורה, אבל תורה גלותית, כי עול הגלות עלינו. אבל חיי כבוד וחופש, חיים לפי מושגי תורת ישראל, נשיג רק בארצנו, רק שם יושבים „בתוך העם" שחי בתוך החרות הרוחנית והכלכלית, ואשר עתיד של חרות מדינית מלאה צפוי לו בקרב הימים".

אינני יודע עד היכן השפיעו עליו הדברים, אבל שמץ מהם נקלט בלבו, כי בבנין ביתו העסיק „חלוצים", שעברו את ה„הכשרה" ביאסלו, וכנראה, רצה לבטא בזה את אהדתו לציון.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה ברח עם משפחתו, והגיע ללבוב, נתגלגלו לערבות רוסיה, שם חלה במחלה קצרה אשר קיפחה את חייו, גם בנו חלה שם ומת. (כפי ששמעתי נשארה אשתו בחיים וחזרה עם תום המלחמה לאירופה).

דוד גרבר

התישב ביאסלו רק לאחר תקומת פולין, פתח מאפיה ברחוב קורלבסקיגו — וללחמו יצא שם כלחם הכי טוב בעיר. במשך תקופה קצרה הספיק לעשות הון, ורכש נכסי דלא ניידי.

יעקב גרבשריפט

אדם נאור ומתון ברוחו, ממתפללי בית הכנסת הגדול. לבניו נתן השכלה גבוהה, מן הסוחרים הותיקים ביערות ועצים. היה גר בדרך לרכבת.

הרמן גרבשריפט

בנו של יעקב ג., דנטיסט, ציוני מנעוריו ומסור ונאמן לתנועה, אדיב וחביב על מיודעיו.

יעקב גרובטוך

חתנו של מנדל קינסטלר, מוצאו מטארנוב, בעל תואר מהנדס, שרת כקצין בצבא האוסטרי במלחמת העולם הראשונה, ואחר נשואיו בשנת 1919

התישב ביאסלו ועסק במסחר. חבר בתנועה הציונית, עם רכישת המשק בקריוביץ לשם „הכשרה" חלוצית, הקדיש מזמנו לעשות לפתוח המקום.

עם פרוץ המלחמה הצליח הוא ובנו להנצל מצפרני הנאצים והגיעו ארצה, אשתו נשארה בגיטו יאסלו, ושם ניספתה עם כל יושבי הגיטו. בנו השתלם בלמודים בארץ, ואחר כך בבירות. כיום נמצא במלבורן שבאוסטרליה ותופס שם משרה מכובדת באוניברסיטה.

מנדל גרוס

מותיקי התושבים בעיר, יהודי דתי ופקח, אהב להביע את דעתו בעניני העיר, והיה משוחח ברצון בפוליטיקה הכללית.

סוחר לכלי מטבח ורהיטי עץ, ובמיוחד סלים קלועים ומזודות. גר כל השנים בביתו שברחוב קורלבסקיגו. היו לו שלשה בנים ושלש בנות כלם קבלו השכלה כללית, אחד מבניו גמר בית ספר גבוה למסחר והתישב בקראקוב. שתים מבנותיו נמצאות בארץ, ובן אחד נמצא בארצות הברית.

ליב (ליאון) גרוס

חתנו של יעקב גרבשריפט, אדם מודרני, סוחר עצים, בניו קבלו השכלה גבוהה, והיו חברים בתנועת הנוער הציוני בעיר.

איגנץ גרטנברג

אחד השותפים של בית הזקוק לנפט „גרטנברג את שריאר" בניגלוביץ. עם פרוץ מלחמת העולם השניה נאלץ גם הוא לקחת את מקל הנדודים בידו ולהמלט על נפשו. הצליח להגיע לאנקרה שבטורקיה, שם חלה ונפל למשכב ומת.

דוד גרין

מסופקני אם תושבי יאסלו ידעו את שם משפחתו הנכון. חוץ ממה שהיה רשום במוסדות הרשמיים, כינוהו: דוד גורליצר, על שם עיר מוצאו גורליץ, ידוע היה גם בכנויים אחרים... וגם בשם „חוזה בכוכבים", „בעל גימטריאות", או „מחלק פתקאות לשבת", כי כל ערב שבת ושבת היה הולך מבית לבית ומחלק פתקאות עם „הזמן" להדלקת הנרות. היה בקי גדול

בחשבונות קביעות החדש, תקופות ומועדים, מחזור גדול ומחזור קטן. ביחוד זכר את יום ה„יאהר צייט" של כל אחד ואחד, והיה הולך לכל איש להגיד מראש באיזה יום יחול יום הזכרון, ומיד הודיעו את היום, שיצא בעוד שנה, עשר שנים, ועשרים שנה, בתאריך העברי והלועזי וכל מיני חשבונות אחרים, והכל על „רגל אחת".

חבל על כשרונותיו הרבים במתמתיקה שהלכו לאבוד, ועם ידיעותיו הרבות במהלך הכוכבים והמזלות, נולד הוא בלי מזל. כל ימיו היה עני מדוכא, ורק כוס משקה הפיגה לפעמים את מרירות נפשו.

יוסף גרינפלד

תושבי יאסלו קראו לו: יוסילי דוקלר, על שם עיר מולדתו דוקלא. מחסידי הרבי מדוקלא, לבנו נתן חנוך מסורתי לפי רוח החסידות הבובובית, וישב ולמד בהתמדה, גם בנותיו חונכו ברוח המסורת, חברות אדוקות ב„בנות יעקב" מיסודה של אגודת ישראל.

עם היותו מתפרנס ממלאכתו כחיט היה מתרשל בעבודתו, אהב להתבלט ולהראות כפעיל וכעסקן, ובמיוחד ב„חברה קדישא" ובמקומות אחרים.

יהושע גרינפלד

חתנו של יעקיל קלב, גם הוא מוצאו מדוקלא, אברך חסידי ויודע ספר, בעל קומה גבוהה ופניו עטורים זקנקן צהוב ודליל. היה נוטה לחסידות הבובובית ונוסע אל הרבי מדי פעם בפעם. התפלל יחד עם חותנו בבית מדרשו של רבי מאנדיל. עסק במסחר, ברחוב פלורינ'סקה היתה לו חנות לגלנטריה.

צבי הירש גרינשפן

סוחר לשלחים יחד עם גיסו משה פס, אחרי דרך ה„אגזיצירקה" היה להם מחסן גדול לשלחים והעוברים שם, היו נאלצים לעקוף את הבית אם לא רצו לשאוף את הריח האיום שנדף מן המחסן. רחוק מקום מגוריו גרם לרחוקו מן הבריות ורק לעתים נדירות נראה בעיר. מצבו החמרי היה טוב.

משפ׳ גרניק

המשפחה גרה בפשדמישצ׳ה, עזבה את יאסלו עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, ויצאה לוינה.

ד.

דוד (אדמונד) דומב

אדם משכיל ונאור, מוצאו מרימנוב, בבחרותו עבד כפנקסן בבי״מ מנשה מרגליות — אבי אדולף מרגליות ביאסלו, ציוני ותיק, מכובד בחוגי המסחר. היה לו בית־מסחר גדול למכשירים חקלאיים, מכונות־דישה, מחרשות, ומחסנים לחמרי בנין ברחוב קוכנובסקיגו פנת קושציוש׳קי, וחנות למוצרי ברזל וכלי בית בככר השוק.

שלושה בנים היו לו, הם היו מן הראשונים בעיר, שהצטרפו לתנועת נוער הציוני וארגנו את תנועת הצופים „השומר״, ואחר כך מדריכים פעילים בתנועה.

בגמרם בתי ספר תיכוניים המשיכו להשתלם בלמודים, הבכור גמר את הפקולטה לרפואה, התישב ביאסלו, והיה אחד הרופאים הידועים ביאסלו.

פ. דומב

אחיו של אדמונד ד., היה פחח, גר בבית אלימלך גולדשטין, על יד הגשר, חי כל ימיו חיי פשטות ועמל והתפרנס בקושי מיגיע כפיו. בשנות ה־20, לאחר קום מדינת פולין, עזב יחד עם משפחתו את העיר והגר לבלגיה.

מיכאל דורשט

אברך חרדי, חתנו של בריש אלטמן, מוצאו מגורליץ. מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של ר׳ מאנדיל, גר כל השנים ברחוב פלורינ׳סקה, ושם היתה לו הנות קטנה למכולת.

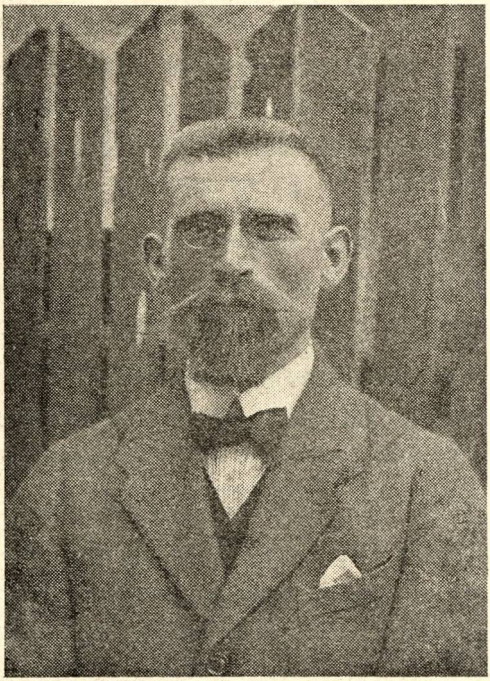
בשנים האחרונות הגדיל את עסקיו היה אחד הסיטונאים שבעיר. עם זאת התהלכה שמועה בעיר, שנפלה לו ירושה גדולה „מעבר לים״, —

מארצות הברית? — ועם העברת הירושה לידיו נהיה לבעל הון. היה לו בן אחד ובת.

חיים דילר

כמחצית יובל שנים התבלטה בחיי העיר דמות אישיותו האצילה של ר׳ חיים דילר, בעל צורה פטריארכלית ואומרת כבוד.

יליד זאטור הסמוכה לקראקוב, ממשפחת רבנים ונכד האב״ד של זאטור. בילדותו למד ב„חדר״ כנהוג בימים ההם, ואחר כך ב„קלויז״ ובישיבת פרשבורג.



רבי חיים דילר

אחר עמדו בבחינות בתור אכסטרן נתמנה „למורה דת״ — בשנת 1908 — מטעם הממשלה, לכהן במשרה זו בגימנסיה ובבתי ספר הממשלתיים ביאסלו.

סינתזה יפה של השכלה תורנית עם תרבות כללית: קטע מהרש"א. תשובת ר' עקיבא איגר וחת"ם סופר, יחד עם שירי קוחנובסקי, מיצ'קביץ', שילר והיינה שפעו מפיו, ועליו ועל שכמותו ייאמר בצדק: „יפיפותו של יפת באהלי שם".

כתום עבודתו היום יומית היה יושב ולומד את שעוריו הקבועים, עיין בתשובות הפוסקים ובספרים אחרים שלא זזה ידו מהם.

מהפעילים בעניני הצבור, יו"ר בועד ה„תלמוד תורה" עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה ובמוסדות עירוניים אחרים.

עם גיוסו לצבא האוסטרי כהן כרב צבאי, ופעל הרבה בין החיילים היהודים. כשכבשו צבאות הרוסים את פשמישל נפל בשבי. (בעת העדרו מן העיר מלאו את מקומו מורי הדת הופמן וטרטקובר). כתוצאה מההסכם של חלופי שבויים בין אוסטריה ורוסיה, שוחרר וחזר לתפקידו הראשון, שהתמסר אליו בכנות ובשקידה.

בהתארגן „המזרחי" היה פעיל מאד בשורותיה, הרצה לעתים קרובות ב„ענינא דיומא", השמיע שעורים בתלמוד, חתר לקראת פתיחת בתי ספר עבריים, ומן המתפללים הראשונים בבית התפלה של „המזרחי".

והנה כהלם רעם ביום בהיר הלמה הידיעה המחרידה את תושבי העיר, בהודע להם כי ר' חיים דילר איננו. שבץ לב הכריעו בליל פורים. (בשנת תרצ"ב, 1932).

למסע ההלויה באו כמעט כל תושבי העיר לחלוק לו את הכבוד האחרון יחד עם התינוקות של בית רבן. המטה נישאה עד בית הכנסת הגדול אך לרגל ימי הפורים לא הספידוהו. רק יוסף פרומוביץ', שהיה נרגש עד היסוד ועיניו יורדות דמעה, השמיע דברים נוגעים עד הלב, בפתחו במליצת הכתוב: „הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי וכו'. דבריו שפרצו מלב נשבר זעזעו את המלוים עד למאוד.

במותו הניח אשה, שלש בנות ובן אחד. כלם קבלו השכלה תיכונית והמשיכו אחר כך בלמודיהם, בת אחת עלתה בתור חלוצה בשנות ה־30 וכיום גרה בהרצליה. בת שניה, ניצלה מהתופת הנאצי בהתחמקה מן הגיטו

היסלאי, שעמד על סף ההשמדה, מכהנת כיום כמורה בסמינריון לבנות בתל־אביב. הבן, ישראל, עובד בסוכנות בתור מהנדס. הבת הצעירה התישבה בשכון על יד רמת יצחק.

איזיק דינטנפס

נמנה על מספר תלמידי החכמים שבעיר. בר שכל ומבין דבר מתוך דבר, עקבי בדעותיו והשקפותיו וקיצוני במעשיו. כל ימיו היה מן הפעילים בעניני צבור בכלל וה„דובר הרשמי" של החרדים בפרט, מראשי „אגודת ישראל" וממיסדיה הראשונים בעיר. במשך שנים רבות הגיד שעור ב„דף היומי" לפני החברים. חבר בועד הקהלה מטעם הדתיים, עסקן ב„חברה קדישא" ועוד.

ידיד נאמן לבית הרב, מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו. גר כל הזמן בבית קורנפלד־עמר, ברחוב קז'ימירז'ה, ושם היתה לו חנות מכלת. בנים לא היו לו. יעקב אורגל היה בנו־חורגו.

משה דם

אחד האנשים ההגונים והתמימים, בר אורין ונדיב לב. גר בטרגוביצה יהתפרנס מן האטליז שהיה לו שם. בערוב מלחמת העולם הראשונה נפל למשכב וחלה את מחלתו, שממנה לא קם. הניח אחריו אשה, שני בנים, נתן ואברהם יהושע, שישבו בית המדרש ולמדו, כאורח אברכים חסידיים, וארבע בנות. חתנו הראשון היה מאיר ברגר. המשפחה עסקה בסחר אוזים ושומן בימות החורף. אחת הבנות היתה ציירת מודלים.

זאב דמשק

אברך מסוג ה„משכילים", מעורב בין הבריות, מחברי „המזרחי" ומהמתפללים הקבועים באולם „המזרחי". היה מלא „תכניות" לעלות ארצה, ורקם לו את חלומותיו להתישב בארץ ישראל. אך כל תכניותיו לא הוצאו לפועל.

גר בבית חותנו אברהם עמר ברחוב פלורינ'סקה, היה שותף לבית־חרושת לסבון. בנו יחידו, חבר בנוער הציוני — גמר רפואה, ועבד בשנים הראשונות לשם השתלמות בבית החולים העירוני ביאסלו.

אליעזר דן

יהודי שקט ושתקן מטבעו, ישר וטוב לב. מדקדק במצוות ורודף אחריהן, שנים רבות היה שומר על ה„חזקה", לקנות בכל שבת „בראשית" את ה„הגבהה וגלילה" בבית המדרש הגדול.

היה סוחר מקנה וגר כל השנים בהיצלובקה.

דוד דנר

בעל איטליז ברחוב איגלנה, היה אדם חרד ושומר מצוות, והצטיין כנדיב לב. מהחסידים הראשונים של הרבי מדוקלא.

היה גר כל ימיו בביתו על יד בית המדרש הגדול, ומסביב לו היה לו מגרש גדול ורחב ידים, שחלק ממנו נרכש לבית תפלה ומקום מגורים בשביל הרבי מדוקלא, שהקים עליו בנין נאה.

בנימין דנר

בנו של דוד ד., בנעוריו חבר „פועלי ציון", פקח ובקי בהויות העולם. מסביר פנים ומעניק נדבה ביד רחבה. נשא לאשה את בת צבי גולדשמיד.

כחותנו כן גם הוא התמסר לעסקי „יד החרוצים", חוה את דעתו בעניני העיר, ואכן נבחר אחר כך מטעם בעלי המלאכה לועד הקהלה והיה חבר בה עד פרוץ מלחמת העולם השניה, בה חרבה קהלת יאסלו.

שמואל דר

התישב ביאסלו עם קום מדינת פולין. פתח מאפיה וקונדיטוריה בבית האדום על יד ה„בטונ'יארנ'יה", בקרבת הגשר האולשוביצי. אולם כעבור שנים מספר עזב את העיר והגר לאנטורפן.

מרדכי דרנגר

כלום היה אדם ביאסלו, בחוגים הדתיים או בחוגי האינטליגנציה, שלא הכיר את דמותו הסימפטית של מרדכי דרנגר? אחד מנקיי הדעת שבעיר, טוב־לב וטהר־נפש, שיחתו — שיחת רעים, חביב על מכיריו ומכובד על יודעיו. דוגל בחסידות הטשורטקובית, ידו פתוחה לכל, מתלבש בהידור ונזהר — כראוי לתלמיד חכם — שלא יהיה רבב על בגדיו.

היה גר ברחוב קושציוש׳קי בבית דוד וילכפורט, בעל בית־המסחר לגלנטריה היחיד בעיר שרוהט בטוב טעם. חן מיוחד היה חופף על החנות הזאת בין בפנים, שהיה כולו מצובע צבע שנהב, ובין בחוץ. חפצי־אפנה הכי יקרים, מי־בושם ממינים שונים, היו „הספציאל״ שלו, הלקוחות המכובדים היו מבאי בית מסחרו. המחירים קבועים, היחסים אדיבים, והאיש הלך והתעשר.

אולם, האם לעולם חוסן? המוכתרות דרכי איש באושר לנצח? והנה רצה השטן לשבור את החבית גם לשפוך את יינה. מ. ד. נפל למשכב בבוקר לא־עבות אחד והרופאים היסלאים אמרו להעבירו מיד לקראקוב, לשם טיפול אצל הרופאים המומחים.

בפולין שררה אז מתיחות פוליטית. רישומי המאורעות של התקומ־מויות צבאיות שהיו פה ושם הטילו את מוראם על כל אחד, ואף על פי כן האפילה מחלתו האנושה על כל המאורעות הפוליטיים, ותושבי העיר התעניינו רק במצב בריאותו בחרדתם לשלומו ודאגתם לגורלו. מצב בריאותו הורע מיום ליום, כל הפרופיסורים שהוזעקו אליו אמרו נואש. נשמתו שבה למרומים. השמועה על מותו הממה את כל אנשי העיר ואבל קודר ירד עליה.

במותו הניח אשה, שלשה בנים ושתי בנות. אלחנן, הבן הבכור, עזב את יאסלו והגר לצרפת וגר כיום בליל. בנו השני, יעקב, הצטיין כמתמיד בלמודיו, כאחד מחובשי בית המדרש, אולם באחרונה „התמשכל״ ונסע לוילנא להשתלם בלמודים כלליים. כעבור זמן עזב גם הוא את פולין, וכיום יושב בפאריז. מנשה השלישי עלה כחלוץ ארצה והתישב בחיפה. גם הבת הצעירה עלתה בתור חלוצה ויושבת בחיפה. הבת הבכירה ניספתה בגיטו יאסלו.

ה.

הרב דוד האלברשטם

(חתן הרב מיאסלו, ר' תולדות בית הרב.)

משה הבר

אדם צנוע ושקט, התפרנס מעבודתו כחייט למעילי גברות. היה רגיל להתפלל „ותיקין" בקהל־שטיבל שבבית הכנסת הגדול. מסתפק תמיד במה שיש לו ואינו דורש גדולות. גר כל השנים בטארגוביצה. במלחמת העולם הראשונה גויס בנו לצבא, בשנת 1915 לוקח בשבי הרוסי ומאז נעלמו עקבותיו.

ישראל הבר

הוא היה היהודי „היחידי" בעיר שהיה בנאי. גר בביתו הפרטי בטארגוביצה. עם נסיגת צבאות הרוסים מיאסלו לוקח גם הוא כבן־תערובת, אולם בהגיעם ללבוב, הערים על שומריו והצליח להתחמק מידיהם, וחזר הביתה.

כעבור זמן קצר חלה מחלה אנושה שמת בה, בהניחו אחריו אשה וילדים קטנים. משנתבגר הבן, קנה מרכבה עם סוסים להעברת נוסעים לתחנת הרכבת וממנה העירה. בנו השני יצחק היה הראשון ביאסלו שלמד נהגות, והראשון שהנהיג שרות טקסי בעיר. הוא הגיע ארצה עם הצבא הפולני בשנות הארבעים, וכעבור תקופה קצרה עזב את הארץ. נמצא כעת בהולנד.

הירש חיים הגל

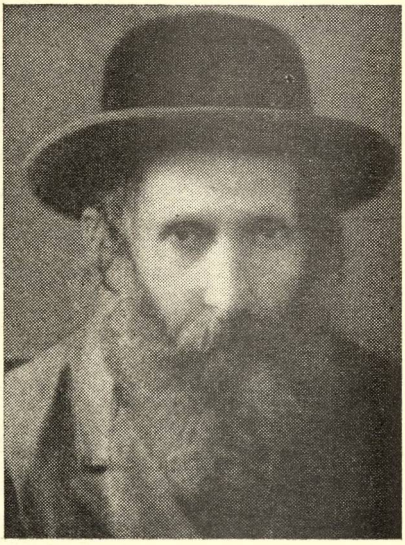
סוחר מנופקטורה, גר כל השנים בככר השוק. שומר על מסורת הדת, מן המתפללים הקבועים בבית הכנסת הגדול. היה ידוע כאדם פקח ושנון, וכל פעולה צבורית או פרטית שלא הזדהתה עם דעת־הקהל היה דרכו להגיב נמרצות.

שלשה בנים היו לו, דוב, מרדכי, — מוטיק קראו לו — למד בגימנסיה העירונית, והשלישי ברוך, וגם בת אחת בשם שינדיל.

הבן הבכור דוב, עזב את יאסלו בשנות ה־20, אחר נשואיו, עם פרוץ מלחמת העולם השניה הצליח להמלט מידי הנאצים, ואחרי טלטולי דרך יגעים עלה ארצה והתישב ביפו, תחילה עבד בעיריה וכעת עוסק במסחר.

יוסף הולושיצר

האיש הראוי להקרא „חסיד", — היה יוסף הולושיצר מגורליץ, או כפי שכינוהו: יוסלי שטריקר, על שם מקצועו כסורג — ובצדק יאמר עליו: „תם וישר וירא אלקים וסר מרע".



יוסף הולושיצר



רעיתו, נחמה הולושיצר

מן המשכימים לבית המדרש עם תיק הטלית ותפילין הרחב תחת בית שחיו, ובתוכו הסידור הגדול עם תהלים, ה„חק לישראל" ו„המשניות", ומדי יום ביומו, בגשם ובשלג, היה ממהר לרדת למקוה, לטבול טבילת שחרית, ומשם לבית המדרש אל מקומו הקבוע מימים ימימה, בצדה הדרומי של הבימה, ופה במקום הזה היה עומד וגומר את חק למודיו עד לכתו הביתה.

בהיותו בביהמ"ד, עטוף טלית ועטור תפלין, לא התעסק בשום דבר לא שח שיחת חולין, אלא עמד ביראה והתחנן לפני המקום כשתפלתו

בנחת נשמעת, ומתוך כונה עונה: „ברוך הוא, ברוך שמו", ו„אמן". את מצות „הכנסת אורחים" קיים מתוך חיבה ודבקות, הוא בעצמו היה מציע את המטה ומסדר אותה להנאת האורח.

כל ימיו עמל להתפרנס ממלאכת הסריגה שהתמחה בה, וביחוד בסריגת אבנטי משי, שסרג אותם לשם שמים כסרוג פרוכת לבית קדש הקדשים. שמר על כל חוט וקשר שיהיה כמדתו ועל הידור־האבנט היתה גאותו. מטעם זה הצטיינו האבנטים ה„יסלאיים" בטיבם ויפים, וחובשי האבנטים של יוסלי הולושיצר היו מתגאים על מצות „ואנוהו".

כחסיד השומר על מנהגי אבותיו מתוך אדיקות יתרה, היה נזהר מאסור טלטול בשבתות הגם שהיה „הערוב" קיים כהלכה. הוא היה היחיד בעיר, שלבש גרבים לבנים בשבתות ובמועדים.

שלשה בנים ושתי בנות היו לו. בתו הגדולה, מאטיל, עלתה ארצה בתור חלוצה בשנות ה־30 ואחרי נשואיה התישבה בתל אביב. רבים היסלאים שעלו ארצה ומצאו את האכסניה הראשונה בביתה. גם הבת השניה חנה ובן אחד — יחזקאל — עלו אחריה והם יושבים בתל־אביב.

אבא הולנדר

מבעלי הבית הותיקים בעיר. גר כל השנים בטרגוביצה בביתו הפרטי בן קומה אחת, הרחק משאון העיר. נמנה על אמידי העיר, סוחר ויצואן ביצים, בעל מחסנים לדשנים חימיים שהיה משוק לאכרי המחוז.

כאחד החסידים המובהקים, שהסתופף עוד בצל קורת הרבי ר׳ יוסלי מרימנוב, התאכסנו בביתו לעתים קרובות אדמורי״ם שונים: הרבי ר׳ אהרן׳לי מקרוסנו, הרבי ר׳ הירש׳לי מרימנוב, הרבי ר׳ משה׳לי — בנו של הר״אה מקרוסנו, וגיסו של הרבי מרדומסק — וכו׳. מקום תפלתו היה בבית המדרש הגדול על יד הכותל המזרח. התנדב פעמים רבות לאסוף כספים למפעלים חשובים ובעיקר לקמחא דפסחא.

בראשית שנת המאה הנוכחית פרצה דליקה בביתו בליל יום הכפורים מחמת נר נשמה שעמד באחד החדרים. ובעצומו של היום הזה, היו נאלצים להפסיק את אמירת התהלים בביהמ״ד, לרוץ לכבות את השריפה ולאתר אותה, שלא תאחז בבתי השכנים, שהיו בנויים עץ.

ארבעת בניו קבלו חנוך תורני מסורתי, בנו הגדול, ליביש, עזב את יאסלו והגר לגרמניה. שתים מבנותיו הנשואות גרו ביאסלו.

יחזקאל הולנדר

בנו של אבא ה„ אברך חסידי, סוחר, ובשנים האחרונות בעל מסבאה. מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב. למרות היותו כבד־פה במקצת אהב לעבור לפני התיבה, וביום הכפורים היה מתכבד להתפלל מנחה, ועל „החזקה" הזאת שמר עד הזמן האחרון.

משה, ושמעון הולנדר.

שני בניו הצעירים של אבא ה. מחובשי ביהמ"ד. שמעון למד תקופה מסוימת ב„תחכמוני" בורשה. מהמארגנים את „צעירי המזרחי" והיו"ר של הארגון בשנים הראשונות.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה נתגלגלו לרוסיה, ומשם הגיעו לצרפת ונמצאים כעת בפאריז.

עקיבא הופמן

יליד בוצ'ץ. בראשונה מורה בבתי הספר מטעם הבארון הירש, ואחר כך כהן כמורה־דת בבתי ספר הממשלתיים ביאסלו.

השתייך לגברדיה הותיקה של הציונים, גדל זקן הרצלאי שחור, מן המיסדים את ה„ישורון". עסקן צבורי ונואם עממי. עם קום מדינת פולין היה פעיל מאד בועדת ה„ג'וינט" בעיר.

בניו קבלו השכלה תיכונית והמשיכו בלמודיהם, אחד מהם התגיס ללגיון הפולני במלחמת העולם הראשונה ונפל חלל.

לרגל חכוכים פרטיים, שדכאו את נפשו, עזב את יאסלו ועבר לקראקוב. גם שם, כנראה, לא האירו לו פני ה„שינוי מקום", התאכזב וקיפח את חייו באבוד עצמו לדעת.

נפתלי הופרט

אחד מששת חתניו של ר' זליג שו"ב מילר. מוצאו ממשפחה חסידית ידועה מרוזבדוב, בן־תורה וספרא רבה, בקי בספרות הכללית, מהקוראים

הראשונים בעתונות העברית, ממיסדי המועדון הציוני „ישורון", וממיסדי „המזרחי" בעיר, עסקן צבורי וגבאי שנים רבות בבית הכנסת.

בעל בית חרושת למים מינרליים וגזוז. היה גר כל השנים בבית מרדכי קרפ והיה מידידיו הנערצים.



נפתלי הופרט

שני בנים ושתי בנות היו לו. בתו הבכירה, ד"ר מרים הופרט, היתה ביאסלו אחת הפעילות בארגון הנוער הציוני. עלתה ארצה מברלין בראשית שנות ה־30, עומדת כיום בראש המחלקה הסוציאלית במשרד הסעד. היא ידועה במסירותה הרבה בשטח זה, גם נבחרה לנסוע לארצות הברית — מטעם האו"ם — להכיר מקרוב את השיטות במהלך העבודה בעניינים הסוציאליים.

יש לציין במיוחד שהשתדלה רבות לעזור לעולים החדשים מיאסלו בכל מדת אפשרויותיה.

אברהם הופרט בנו הגדול, התכונן לעלות ארצה כחלוץ בהתחלת שנות העשרים, וכשפרצו המאורעות בארץ, נשאר בוינה, עבר לברלין וישב שם עד שנת 1933 ואח"כ עלה ארצה.

אברהם ה. הוא חתנו של משה יעקב ירמיה"ש מיאסלו, מצטיין בעדינות־אפיו ונועם־הליכותיו. יוצאי יאסלו מוצאים תמיד יחס לבבי וקירוב נפשי בבית הופרט, — ובעיקר העולים החדשים, שמתקבלים על ידי רעיתו חוה'קה בחיוך ידידותי, ומתוך עדוד ורגש אמהי.

שתי בנותיהם, חיה ושלומית, מיטיבות נגן בפסנתר. הגדולה עובדת כפקידה בעירית תל־אביב, והשניה לומדת באוניברסיטה בירושלים.
חוה'קה הופרט היא אחת המיסדות של ארגון „יוצאי יאסלו" בתל־אביב.

חיים הופרט

גם הוא מוצאו מרוזבדוב, היה חתנו של אבא הולנדר, אברך חסידי ויודע ספר. מן המתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב, לבניו נתן חנוך מסורתי.

היה לו בית־מסחר לצבעים בבית מ. קרפ ברחוב קז'ימירז'ה, ומצבו הכלכלי היה טוב.

יואל הורביץ

תלמיד חכם שגיא־הזכרון וחריף־המוח ובקי מופלג בש"ס ופוסקים היה ר' יואל הורביץ. כל ימיו שחה בים התלמוד ודלה פנינים ממעמקיו. בכל בעיה תלמודית, „שקלא וטריא" שנתעוררה, היה תמיד נחפז לרוץ אל ארון־הספרים, להוציא את הספר הנחוץ ולהצביע באצבעו על כל מקור „המחלוקת" וה„הלכה" — על ה„דף" עם ה„עמוד" בדיוק נמרץ.

לא פעם התנגח, אגב ברור סברה ודיון בהלכה, עם כ' אבי, זכרו לברכה. התפלפלו והתאבקו קשות לפענח את המקורות הסתומים ולברר את הענין לפי האמת, חריפה מאד היתה מלחמת־תורתם, אולם נתקיים בהם דבר החכם: „בספר מלחמות — את והב בסופה", בכל מלחמת־הספר — אהבה בסופה. ואכן העריצו והקדישו שימת־לב מלאה איש לחברו מתוך הבנה, ונשארו ידידי־אמת.

ר׳ יואל היה חסיד וירא שמים מובהק, מחסידי בלז, שלא החסיר אף קוץ ותג מהמסורת הבלזאית המקובלת, מהירות בתפלה וכדומה.

עסק כל ימיו במסחר: מטפחות־ראש ומנופקטורה. גר תמיד בבית שמואל ציזר ברחוב נובה. בן יחיד היה לו בשם, יהושע, על שם האדמו״ר הזקן מבלז, מחובשי בית המדרש, שעזב את יאסלו לאחר נשואיו. ובת יחידה בשם בילא.

יהושע הורביץ

עם ר׳ יואל הורביץ לא היה לו כל קשר משפחתי. הזכרתי את שמו בפרק „לקט וסיכום״, כאחד מבני התורה המצוינים שישבו בעיר.

כדי להודיע את חביבותו על אלה שבאו עמו במגע יום יום בין כתלי בית המדרש, נעים לי לתארו באי אלה קוים ושרטוטים קצרים בתולדות זכרונותי:

בנו של הראב״ד מפריסטיק, שנתקבל שם בשנות מלחמת העולם הראשונה, ועם נשואיו את בת שמואל מנדל רוס, התישב ביאסלו.

סגולותיו הברוכות, חריפות מוחו, עוצם בקיאותו בש״ס ונושאי כליו, שולט על ארבעת חלקי ה„שלחן ערוך״, בעל דקדוק ויודע את העברית המודרנית, התנ״ך השגור על פיו, בקי בספרות החדישה, וזוכר את המקור של כל דבר, יחש גזעו, טהר־מצפונו ונדיבות־לבו, הכניסוהו מיד בבואו ליאסלו בחוג המצומצם של הלמדנים המשכילים.

כדרך תלמידי חכמים, ישב יומם וליל על הספרים וצלל בים החידושים והתשובות, והעלה מחרוזות של רעיונות נשגבים. עם זאת היה עוטה טלית שכולה תום וענוה, קובע את מקומו בבית המדרש בצד ובפנה, ואינו נראה רק בעת עלותו על ה„בימה״ לקרא בתורה.

מועמדותו הוצעה לכסא הרבנות בערים הגדולות בפולין, אולם נאות לדרישת משפחת רעיתו והחליט לעזוב את פולין והגר לארצות הברית. כיום מכהן כרב באחת הקהלות בברוקלין.

אלישע הזלנוס

את שם משפחתו לא ידעו בעיר כי אם בשם: הסנדלר הלינסקאי, על שם עיר מוצאו. ממלאכתו התפרנס בקושי כי לא הצטין במקצועו, וזולת

זאת היה חולני ומטופל בילדים קטנים. שתקן בטבעו. גר כל השנים בבית אלימלך גולדשטין.

הרב ר׳ מנחם מנדל הילפרין

(האדמו״ר מדוקלא. ראה לעיל פרק „לקט וסיכום״).

הרב ר׳ יואל הילפרין

(חתן הרב, ראה לעיל „תולדות בית הרב״).

שלום הילר

נודע בשם שלום טופולינר, על מקום מגוריו בכפר טופולינה, בקרבת שצ׳ניצה. שם היה בעל־אחוזה גדולה ובית מסבאה.

אדם יקר־המדות והדור צורה: זקנו הארוך והמגודל יפה שיוה לו דמות פטריארכלית. מוקיר רבנן ומתלבש כאחד מהם. היתה לו „חזקה״ משנים רבות לרדת לפני התיבה בערב ראש חדש אלול, להגיד תפלת „יום כפור קטן״, ולהתפלל „שחריתים״ בימים הנוראים בבית המדרש הגדול.

בהגיעו לגיל שיבה נפל למשכב ונפטר בחג המצות. (בשנת תרפ״ח). מפאת המרחק הרב מן העיר לכפר, יצאו רק הבחורים, שעמדו להתיצב בשנה הזאת לפני ועדת הגיוס, („די שטלר׳ס״) לכפר של הנפטר, ונשאו משם את המטה על כתפיהם. כשהגיעו לגבולות העיר, בקצה רחוב שלישי למאי, חיכו שם המלוים שבאו ל„הלוית המת״ עם כל ה„חברה קדישא״, שנגשו לקחת מידיהם את הארון, אולם הבחורים סירבו להוציאו, בטענתם: „הטרחנו את עצמנו כמה קילומטרים והתחלנו במצוה, נגמור אותה״. רק בהגיעם לשערי בית הקברות מסרו את הארון לידי ה„חברה קדישא״.

במותו הניח אחריו ארבע בנות נשואות לחסידים בני תורה, ובן יחיד.

בתחילת שנות ה־30 עלתה ארצה הבת, שהיתה נשואה לפיביל ריס מדמבובצה, והתישבה בחיפה. ארבעת נכדיו, משתי בנותיו הגדולות, נמצאים בארץ, נכד אחד — בנו של שמואל וולקר, — נפל בעת מלחמת השחרור בארץ.

קלמן הירש

הוא הגיע ממיליץ בשנות העשרים והתישב בסי׳ובניוב, שם עבד כפקיד ראשי בבית הזקוק לספירט של רובל.

נודע כאיש נימוסין ובן תורה, בקי בספרי החקירה וההשכלה וידיעה לו בדקדוק העברי. מדי שבת ושבת היה בא מסי׳ובניוב להתפלל בצבור בבית המדרש, והנאה מיוחדת היתה לו לשוחח בדברי תורה, ובמיוחד בבאורו של ה״אבן עזרא״ על התורה, ולא נלאה מלהשאר בביהמ״ד שעות אחר התפלה, כדי להמשיך בשיחות התורניות.

שתי בנותיו, שהיו חברות בתנועת הנוער הציוני, קבלו השכלה תיכונית, אחת מהן, רבקה, עלתה ארצה כחלוצה בשנות השלשים, והתישבה ברחובות, מקום שם עבד בעלה במעבדה החימית במכון ויצמן. כתוצאה מההתפוצצות שאירעה שם נהרג בעלה במקום. לאחר האסון נתקבלה רבקה לעבוד במכון.

יעקב הירשפלד

מוצאו מצאנז, נתקבל כשמש לבית הכנסת הגדול ביאסלו מיום הבנותו. יעקב הירשפלד, או כמו שקראוהו בעיר: יעקיל שמש, רחוק היה מאותו סוג ה״שמשים״ של העירות הקטנות, המקבלים את מרותם של הגבאים או בעלי־הבתים בעיר. כאדם פקח ונבון, ממולח ושנון, רכש לעצמו עמדה מכובדת, חופש פעולה, ועצמאות מלאה בתפקידו. ואכן, היה נוהג את ״שמשותו״ ברמה וביד חזקה, ואת תפקידו מילא מתוך מסירות ויעילות רבה.

מ. קיפניס, הסופר הידוע של העתון ״היינט״ בורשה, סר פעם אחת — באחד מסיוריו בערי פולין — גם ליאסלו.

כדרכו של סופר יהודי הלך לבקר תחילה את הרחוב היהודי — שיינוכי — לקלוט מרשמי ההוי היהודי שם. בהגיעו לבית הכנסת אמר להכנס לראותו מבפנים, אולם מצא את שעריו נעולים.

שליח מיוחד נשלח בשם האורח לבקש מאת יעקיל שמש שיגש לפתוח את בית הכנסת. והנה... נשמע צלצול המפתחות — יעקיל שמש בא... פניו רציניים, צעדיו אטיים והופעתו — כמרצה.

בהכנסם פנימה, הסביר בפרוטרוט ובמתינות על כל שאלה ושאלה, בתוספת זכרונות והערות שונים, לשביעת רצון האורח.

בגמר הסיור המלווה הסברים מעניינים ויצאו מבית הכנסת, התעכב קיפניס על מדרגות־הכניסה ודבר בשבח המקום, ובין יתר דבריו אמר: „עברתי כבר חלק גדול מכדור הארץ, נפגשתי עם אנשים שונים בעולם, ראיתי פרזידנטים ודירקטורים, מנהלים, ראשי־הקהל ופרנסי־צבור, גבאים ושמשים, ראיתי שמשים חובשי צילינדרים, שמשים ב„דנטות", שמשים בשטריימלים ובספודקים, שוחחתי עם שמשים חובשי־קולפקים, ומגבעות רחבות־השולים, נזדמן לי להפגש עם שמשים במצנפות ובכפות, בכובעים „משושי הקצוות" ואפילו שמשים גלויי־ראש, קבלתי הסברות מפיהם בכל מיני שפות, ניבים וסגנונים שונים, אולם — שמש כזה, כמו יעקיל שמש שלכם, טרם ראיתי..."

ואכן קיפניס לא הגזים בדבריו.

מי מהיסלאים אינו זוכר אותו כשהוא עומד על ה„בימה", זקוף ואיתן, מבט עיניו חודר לכל פנה ועבר, בולש ומסתכל, ומדי פעם בפעם דופק על השלחן להשתיק המולת הצבור.

איזה שקט שרר בבית הכנסת בשעה שיעקיל שמש לקח בידו את הכוס בלילי השבתות והחגים להגיד את ה„קידוש" המסורתי, „סברי מרנן ורבנן ורבותי..."

הוא הוא הקובע והמחליט בעניני עליות: בעל־בית זה יש לכבד בעליה זאת, ובעל־בית פלוני בעליה זו, זה חייב לעלות היום, וזה בשבת הבאה. דבריו נשמעים לשני הגבאים, העומדים משני צדי ה„בימה" ומסכימים...

והנה, מתפרץ מפיו כשאגת־הארי: „יעמוד רבי... ובקול רועם מברך את „מי שברך"... בעבור שנדר"... ונאמר אמן"!

צליל מיוחד היה לקולו, בדפקו על השולחן: „הכרז והודעה לקהל..." בהכריזו בבית הכנסת על עניני־קהל שונים. מי היה דומה לו בתפקידו באותה שעה ?

בענינים חשובים היה נשלח גם להכריז בבית המדרש. הופעתו בבית המדרש אמרה: יש חדשות! פסיעותיו מדודות, הולך לאט, ידיו שלובות מאחוריו, שרשרת־זהב תלויה לו על חזית־המשי שלו, שפתותיו פשוקות, ועליהן בת־צחוק מעושה.

הצבור מתלחש: „אה, יעקיל שמש בא... בודאי דבר חשוב בא להכריז". הוא עולה על הבימה, נושם רחבות, דופק על השולחן ומרים את קולו, מכריז ומודיע, והקהל מתחיל להתוכח ולדרוש הסבר על דבריו.

בין „בעלי־הבתים" בבית הכנסת, ובין תושבי העיר התיחסו אליו בדרך ארץ ובכבוד. „בעלי־הבתים" המקורבים ששוחחו אתו קראו לו: ר' יעקיל. המודרניים פנו אליו: ב „פאניע הירשפלד".

את מוראו היה מפיל ביחוד על הקטנים, שבאו לבית הכנסת עם האבות. ילד שלא היה צמוד על יד אביו, אלא הסתובב בבית הכנסת, מספיק היה שיעקיל ש. יעיף עליו עין מרחוק, כדי להבין תכף את ה„כבוד" הצפוי לו, ומיד התחמק וברח לו מפניו.

מצבו הכלכלי היה תמיד טוב ובעיקר בשנים האחרונות, שעסק בדיסקונט, ובחלופי־שטרות מטבע שונים. היתה לו השפעה אצל השלטונות והיה מצליח לעשות טובה לזקוקים.

שלושה בנים ושתי בנות היו לו. שני הצעירים, זלקא ויהושע, בחורים מודרניים, עזבו את יאסלו והתישבו בגרמניה והגרו אח"כ לארצות הברית. זלקא הוא אחד הפעילים בארגון יוצאי יאסלו בניו־יורק. הבת הגדולה נישאה ליהושע טש'ופ מדוקלא, והבת השניה נישאה לזליג שפירר.

חיים הירשפלד

בנו בכורו של יעקיל ש. — חתנו של דוד ליפצ'ר — אברך חסידי וירא שמים, — מחסידי בובוב המובהקים — סוחר מכלת בבית דוד עליאס, בנסעו פעם אחת לקראת ראש השנה להרבי מבובוב, ולפתע הרגיש את עצמו ברע, נפל למשכב וכעבור יום מת, (בראש השנה), בהניחו אשה וכמה ילדים קטנים. בהתבגרם למדו מקצוע, וכאביהם המנוח דגלו בחסידות בובובית. שנים מבניו נמצאים כיום במלבורן שבאוסטרליה.

בן ציון הירשקוביץ

חתנו של אשר שמש, נודע כאחד האברכים המושלמים בתורה ויראת שמים, אחרי נשואיו למד עם בחורים גמרא ותוספות, אולם אח"כ עבר למסחר.

חסיד־אמיתי היה, זקן צהוב רחב ומדובלל, ושתי פאות ארוכות הקיפו את פניו. הסתופף בצל קדושת הרבנים ר' ברוך מגורליץ ור' יוסילי מרימנוב, ומידת חסידותו נבעה ממקור־נשמתו הזכה והתמה.

אחרי תקומת ממשלת פולין נענה לדרישת גיסו, דוד שינדלר, שהיה גר בגרמניה, וגם הוא יצא את העיר והגר שמה. שלש בנות ובן יחיד היו לו. אחת מבנותיו נמצאת בירושלים.

דוד הלמן

אדם נמוך־קומה, בעל בית מרזח ברחוב פלורינ'סקה, במשך שנים רבות. מחלה, שנאבק אתה זמן ממושך, הפילתו למשכב והוא מת בה. (לפני מלחמת העולם הראשונה). אשתו (אחותו של זליג קורז'ניק) המשיכה לנהל את העסק.

שני בניו, שקבלו השכלה תיכונית והמשיכו אח"כ בבתי ספר גבוהים, תפשו משרות מכובדות.

מרדכי, ויעקב הלר

שני אחים, התפרנסו בשפע כסוחרי סוסים, אחד מהם היה גר ברחוב קורליבסקיגו, ואחד — מאחורי בית העיריה.

אחרי מחלה קצרה מתו איש אחרי אחיו, בהניחם אחריהם נשים וילדים בגיל צעיר. כיום נמצאים בארצות הברית.

א. הלר

התישב ביאסלו בשנות העשרים. סוחר מגבעות וכובעים, היה גר יחד עם אחיו שבאו לדור בעיר, ועזרו לו בעסקו.

דוד הֶם

טפוס של משכיל מתקופת הראשונים, שההשכלה לא השכיחה מהם את ה„גירסא דינקותא". בהגיעו לעת זקנה התחיל לבוא לבית המדרש להתפלל מדי שבת ושבת.

בבואו להתפלל היה רגיל לספר תמיד זכרונות ימי נעוריו ואמרות חכמים, ולהתפאר אגב כך, שלמד מפי ר' נפתלי ר' פסח'ס, ומפי ר' משה'ל מטארנא, שניהם גאונים ידועים וראשי מתיבתא בעירם.

בהיותו מן ה„מקילים" בעניני־דת: זקנו מגולח, פאותיו קצוצות — תופעה נדירה אז בין מתפללי בית המדרש — היו קוראים עליו את הפסוק: „והֵם... לא ידעו דרכי" (משחק מלים) „והֵם", לא ידע את דרכי השם.

היה לו בית גדול ברחוב קושציוש'קי בקרבת בית המשפט העירוני. במשך שנים רבות השתכן בביתו ה„ישורון", ואחר כך ארגון „המזרחי". גם „הבנק לודובי" עם הוסדו נמצא בביתו עד עברו לבית ליפא צימט.

בנים לא היו לו רק בנות שהשתלמו בלמודים.

דוד המל

אברך יודע ספר, שנון ופקח, ער לכל חדש המתרחש בעיר, בין בעניני הכלל ובין בעניני הפרט, ואינו עובר על שום תופעה מבלי להגיב ולהביע את דעתו הוא.

גר בפזדמיש'צה, בעל חנות למכלת. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עזב את יאסלו.

ישראל הנדלר

בעל מסבאה בקצה רחוב פלורינ'סקה, בקרבת בית העירייה. „אשכול ענבים" — אמנותי — כסמל למשקאות, קשט את הכניסה אל בית המסבאה.

צנוע ומתון היה, השקפותיו לפי רוח העת. בנותיו קבלו השכלה תיכונית.

ליביש הס

אחד מבעלי הבתים הותיקים בעיר, שוקד על עסקיו כסוחר עצים, היה יום טוב אריה ליביש הס. איש גבה־קומה, עטור זקן ארוך, והליכותיו בנחת.

עד שנת 1914 היה ממתפללי בית המדרש הגדול, מקומו על יד כותל המזרח, תקופה מסוימת היה מגבאיו, אולם צנוע היה בדרכו והתרחק מעסקי הצבור.

היו לו ארבעה בנים שגרו ביאסלו. כולם היו מושפעים מרוח הציונות וחברים בתנועה. גר כל ימיו בביתו ברחוב פלורינ׳סקה.

שלמה זלמן הס

בנו הגדול של ליביש ה. משכיל, חבר ה„מזרחי״, ואח״כ יושב ראש הארגון במשך שנים אחדות.

את ביתו בן שלוש הקומות שברחוב פלורינ׳סקה הקים עם פרוץ מלחמת 1914, שם היה לו בית מסחר לחמרי בנין וברזל.

עלי הס

אחיו של ליביש הס, איש עסקים גם הוא, שקט והגון, עמד בקשרי מסחר עם יבואני־עצים גדולים מחוץ לגבולות פולין.

לבנותיו לקח חתנים משכילים, חברים פעילים בארגון המזרחי, אחד בשם לויפר, והשני בשם רפופורט. שניהם מהמתפללים בבית התפלה של „המזרחי״ כל השנים.

בנו הצעיר, יצחק, תלמיד הגימנסיה, הפסיק את למודיו והתחיל ללמוד מקצוע, יחד עם זה התמסר במשך שנים אחדות לתנועת־הנוער החלוצי שבעיר ועמד בראשה, ובראשית שנות השלושים עלה ארצה. כיום הוא גר ועובד במקצועו — מסגרות — בקרית בורוכוב.

ישראל הפנר

מוצאו מסביבת טארנובצי, עגלון, עסק בהובלת סחורות מתחנת הרכבת ואליה. בשבתות וחגים היה מתלבש כאחד האדוקים והחסידים והיה שקוד לשמוע „שעורים״ מפי המגידים השונים. חובב מצוות, נותן צדקה בעין יפה ומכניס אורחים. נוסע לצדיקים ומהנה אותם ביד רחבה. בעיקר היה קשור בקשרי־חסידות אל הרבי ר׳ שלמה ליב׳לי מטיטשין.

גר כל השנים בביתו בהיצלובקה. שלשה בנים ושתי בנות היו לו. הבכור, אברהם, יצא מיאסלו בהתחלת שנות העשרים והלך לארגנטינה.

עם תום מלחמת העולם השניה הגיע ארצה בנו הצעיר, והתישב בתל אביב. לפי הנשמע עזב זה עתה את הארץ ונסע לקנדה. אחיו של ישראל הפנר — סוחר — היה גר בטארנובצי.

חנה הרבסט

עם מות בעלה — סוחר מקנה — עזבה את מקום מגוריה בכפר, בקרבת יאסלו, והתישבה בעיר. עסקה במכירת דגים בפנת ככר השוק.

נשארה עם שלש בנות ושני בנים שהיתה מתיגעת מאוד לכלכלם. עם בגרותם למדו הבנים חיטוט והבנות עבדו אצל תופרות. ואכן השתדלו הבנים לכבד את אמם, בהצטיינם בעבודתם בטפוחם יחסים טובים עם הלקוחות.

הבן הצעיר הגיע ארצה עם הצבא הפולני בשנות הארבעים, כיום עובד בעירית תל אביב.

מנס הרץ

אדם תרבותי ונבון. על אף היותו סובל תמיד מהצרדת הכרונית, עד שבקושי נשמע קולו, נעים היה לשוחח אתו בענינים שונים, כי התמצא בכל. דרכי הפוליטיקה העולמית היו נהירות לו, גם בעסקי הצבור השמיע דעתו ולא נרתע מלבקר את הניתן לבקורת בכל מעשי התככים כמאמר החכם: ושבט לגו וכו'.

היה סוחר יינות ומשקאות בבית שטילמן שבככר השוק, בחצר, וגר בבית קורנפלד ברחוב קז'ימירזה. בנים לא היו לו רק בנות.

ישראל הרץ

התפרנס מעבודתו כסנדלר. משונה קצת בחיצוניותו: גוץ, צולע וכרסני. דבר יידיש במבטא הגרמני. היה גר בבית ישראל הבר בטארגוביצה.

עו"ד יעקב הרציג

התישב ביאסלו בשנות העשרים, לאחר שנשא את נכדת איצ'י יהודה רובל — לאשה. מטובי העורכי דין, ציוני נאמן ומכובד על מכיריו. עם פלישת הנאצים הצליח לצאת מן העיר ולהנצל מידי הכובשים. כיום נמצא עם משפחתו בפריז.

ו.

צדוק ובר

משפחת ובר התבלטה בצביונה המיוחד. אבי המשפחה, צדוק ובר, בעל אטליז, ששערות ראשו וזקנו נשרו לו מחמת מחלה ונשאר קרח, מת לפני מלחמת העולם הראשונה, בהניחו אשה, חמשה בנים, ליבצ׳י הבכור, מוטיל, איציק הירשל, ויעקיל, וארבע בנות.

בעניני צדקה עמד בית ובר במקום הראשון בעיר. הבית היה פתוח לרווחה לכל עני ומדוכא, ועל מצות הכנסת־אורחים ניצחה האלמנה, שהיתה לבושה כרבנית מדור הישן, והצטיינה בתום־נפשה ובצדקת־לבה.

ליב ובר

ליבצ׳י קראו לו. בנעוריו מחובשי בית המדרש. בעברו לתנועת הפועלים, אגודת „פועלי ציון״, שנוסדה ביאסלו באותה תקופה, התחיל להתמסר לפעולות התרבותיות והפוליטיות של האגודה.

עם היותו טרוד בפרנסת הבית ועבודתו באיטליז, הרבה לקרוא ספרים שונים — הקופיץ על הסדן ולידו ספר פתוח — חתם על עתונים וכתבי עת רבים והשתלם בהשכלה (אבטודידקט).

המאורעות הפוליטיים שהתחוללו עם מלחמת העולם הראשונה, המהפכה ושלטון הפועלים ברוסיה, תנועת הפועלים הבין לאומית, השפיעו על רוחו הסוערת והנרגשת: הספרות המרקסיסטית כובשת את נפשו, ספרי לסל, לוכסמבורג ולנין נושרים מחיקו והוא הוזה על הימים הבאים, על הגשמת היעוד הסוציאלי. — „יידישה ארבייטר מאסען״ — ועל הפועלים המאוחדים, ואשרו של הפרולטריון היהודי, משאת נפשו.

בקום מדינת פולין והמצב הפוליטי היה בכל רע, מצוקה כלכלית חמורה שררה בקרב האוכלוסיה היהודית, נפתח לפניו שדה־פעולה להר־פעותיו הצבוריות בשם הפועל היהודי. העסקנים הצבוריים שהופיעו למסור דו״ח על פעולותיהם לטובת הנזקקים לסעד מטעם הג׳וינט, נתקלו בליבצ׳י ובר, שהצליף בשבט בקרתו על „מעשיהם״, ודרש את התפטרותם המידית.

והנה פרסה עונת הבחירות לקהלה. ליבצ׳י מופיע על במת הנואמים בשם „די יידישה ארבייטר גאסס". נאומיו כגחלי אש, מתפלמס עם כל המועמדים והנואמים ושופך עליהם קיתוני פירכות עוקצניות: „אלה שמת־עטפים באיצטלא של ‚צבוריות', אינם ראויים בהחלט לעמוד בראש הציבור ולדבר בשמו, כי אינם מזדהים עם רוח העמלים והשקפותיהם"! — צווח הוא.

הגיעו ימי הבחירות לעיריה, ואח״כ ל„סיים" הפולני. התעמולה לקראת יום ההצבעה מקיפה כל בית. כמעט בכל יום ראשון מתקיימות אספות־עם בבית המדרש הגדול. ההמולה גדולה. נושאים את דבריהם: הופמן, ד״ר קורנהויזר, מנדל מלר, ד״ר נפתלי מנשה ועוד. ליבצ׳י תוקף את כולם, (חשבונות „צבוריים" היו לו בעיקר עם הופמן) ופונה אל קהל המאזינים בלהט־דבורו על סיסמאותיו הנלהבים: „יודן ברודר! די יידישע פראיניגטע מאסטן קאנען זיך נישט לאָזן פירן פון אזעלכע... מיר אלע פון דר ארבייטר פאלקס־מאסטן וואס האבן דאס יידישה ריינע גויטן פונ׳ם יידישן פרולטאריאט, וולן נור שטימן פר׳ד ליסטע...!" ואני מציע רק את אלה, ודוקא אלה הם המתאימים...! וכו׳".

על נאומו השנון ענה לו מנדל מלר, שסיפר לקהל על ה„התנקשות" שהיתה לו בליל־אופל אחד עם חלק „האחוריים"... באותו ערב שקל ליבצ׳י למטרפסו, ולא ענה.

יש להודות כי מלחמתו לטובת האינטרסים של העובד נבעה מתוך הכרה פנימית ונפש זכה, כאדם נקי־המצפון וטהור־הלב, היה שואף רק לטובת הזולת.

נאומיו חריפי־ההבעה הצטיינו בעממיותם ובכוח שכנוע רב. וגם מתנגדיו העריצוהו על כך.

כמועמד מטעם „יד חרוצים" נבחר לועד הקהלה וגם למוסדות אחרים, שהיה מסור להם בכל להט־מזגו.

כל בני המשפחה הזאת אמצו לעצמם „ניב" מיוחד, לבטא את האותיות „הגרוניות", בהברון חזק, ובעיקר הטעימו את ה„ריש" לבטאה ב„שינים", לשוות לה מבטא רוסי מקורי.

בשנות ה־30 בהיותו כבר בחור קשיש התחתן, ומאז הפסיק את פעולותיו הצבוריות.

מוטיל ובר

הוא היה המפרנס העיקרי של המשפחה. עסק בסחר הבקר וגם בקצבות, על ידו עזרו ליבצ'י ויעקיל. מוטיל היה בחור דתי, בעל־זקן גזוז. גם הוא הצטיין באפיו ובידו הנדיבה. בענינים פוליטיים לא התעסק, רק לעתים רחוקות השמיע את דעתו. נשאר רוק כל ימיו.

איציק ובר

ישב שנים רבות בגרמניה, בשובו משם בשנות העשרים נשא את בת אברהם שכט לאשה. קולו ערב, היה רגיל לשיר בכל הזדמנות שירים עממיים שונים ביידיש, בגרמנית ובפולנית.

עסק במקצועו כשען וגר ברחוב קורלבסקיגו.

הירשל ובר

כשרונות בלתי מצויים נתגלו בו משחר ילדותו. בהיותו יושב על ספסל הלמודים בבתי הספר ניבאו לו המורים גדולות. אין מקצוע שהירשל לא יצליח בו במידה שאין לשער. תלמידי בית הספר מסתכלים מתוך קנאה והערצה ביחד על הירשל ובר „כליל השלמות". וכל דבר הקשה, הטעון ברור והסברה יביאו אליו, והוא משתדל לבא לעזרת התלמיד בפנים מאירות ובחיוך לבבי על שפתיו. יענה על כל פרט ופרט ויישר לרעהו כל ההדורים.

בסימו את בית־הספר בהצטיינות מלאה, התכונן להכנס למחלקה השמינית בגימנסיה — כאכסטרן.

גם בהיותו תלמיד הגימנסיה ישב ולמד יום יום גמרא. פעם אחת נתקשה בר"ן חמור ב„נדרים", שלא עלה בד בבד עם הבנתו הוא. הירשל אינו מהסס לרדת לבית המדרש של הרב, להפגש עם אפרים רובין, שיעבר אתו על הר"ן.

גם את האוניברסיטה והאקדמיה לאמנות בקרקוב הוא גומר כאחד המצוינים. ידיעותיו עמוקות בספרות, מתמתיקה, פיסיקה, אסטרונומיה, פילוסופיה וציור, איש האשכולות שהקרירה לפניו, עם כל זאת אינו מצליח לתפוס את המקום הראוי לו, וכדי למצוא את מחיתו הוא כותב רצנזיות ובקורת ספרותית בעתונות הפולנית.

רק בשנת 1940, בימי הכבוש הרוסי, קבל קתדרה באוניברסיטה בלבוב כפרופיסור למתמתיקה, וכיהן בה תקופה קצרה.

והנה באחד הימים נכסף להפגש עם משפחתו שנמצאה ביאסלו, ובחזרו משם נתפס בידי הקלגסים הנאצים, שירו בו עד שנפל מתבוסס בדמו. כך התגלגלה ואבדה נפש אצילה בחשכת תקופה של תוהו ובוהו, בשנת המאה העשרים.

יעקיל ובר

הבן הצעיר במשפחת ובר. בחור גבה־קומה ורחב־גרם. כאחיו גם הוא שר שירים ביידיש ובפולנית, קולו נהדר — טנור אדיר.

מתחילה אידישיסט, מזדהה עם הקומוניזם, מצטרף לשורות הקומוניסטים ונעשה אחד החברים הפעילים בתנועה הזאת — הוא ואחיותיו — והרוח החיה בה.

על דבר קיום התנועה הקומוניסטית — שהיתה בלתי לגלית — נודע לשלטונות, נאסרו כולם ונדונו — על פעולותיהם המהפכניות ביאסלו, — למאסר שנים מספר.

ברילי ובר

יהודי נמוך־קומה, בעל־זקנקן צהבהב־מדולדל, ישב כל השנים בטרגוביצה, השתכר את פת־לחמו כחיט ממדרגה פשוטה, ובאחרונה עסק במסחר הקונפקציה.

צנוע ושקט היה, ממתפללי בית המדרש של ר׳ מנדיל. שתי בנות ובן אחד בשם הירשל היו לו, שעבדו יחד אתו במסחר.

זאב וגשל

בעל אחוזה בוורזיץ׳ הסמוך ליאסלו, — אחיו של ר׳ מוט׳י וגשל, הדיין מבייץ׳ — יהודי שומר תורה, ענו ותמים בדרכו.

לתקופות הימים עבר ליאסלו, התישב באולשוביץ על יד הגשר ופתח שם חנות. ארבעה בנים וארבע בנות היו לו. שלשה חתניו, מיכאלי פלטגר, יוסף מטה ויהושע נוטמן, ישבו ביאסלו. אחד מבניו, ישראל — חתנו של אברהם שכט — פתח את קו התחבורה הראשון יאסלו — טארנוב

בטכסי, ואחר כך באוטובוסים, שהתקיים עד פרוץ המלחמה. בנו השני ליביש, עסק במסחר.

משה וולף

את משה וולף, — או בכינויו — מן הטארגוביצה, הכירו כמעט כל יהודי יאסלו, כבר אורין, עמקן החודר לכל דבר מתוך דעה שקולה ונבונה.

בקיאותו בחוקי המשפט — „דיני ממונות" עד לפרטי פרטיו — היתה להפליא. כל חוק חדש שהופיע מטעם המוסדות העירוניים והממשלתיים נותח על ידי משה וולף לסעיפי־סעיפיו. „ראש ברזל — אמרו עליו — עורך דין ממש, ואפילו למעלה הימנו", ורבות, אמרות־החדוד שנאמרו בשם משה וולף, שהצטיינו בברק שינונן.

קשה־רוח ומר נפש אשר דאגה תציקהו, או סתם איש שהיה זקוק ל„עצה טובה" בהמצאו במצב מסובך, פנה אליו והשיח לפניו את דאגתו, ומיד משה וולף מתפנה מעסקו כדי להדריכו כחבר ויועץ נאמן לחלצו ממצוקתו. גם בעניני צבור וקהלה שם מעיניו, לבקר ולהגיב על כל פעולה בלתי מוצדקת בעיניו.

בעתותיו הפנויות היה תמיד מדפדף בספרים שונים, בבואו לביהמ"ד היה רגיל לגשת אל ארון־הספרים, להוציא משם ספר „שאלות ותשובות", או ספר אחר שהיה קרוב ללבו, ולהעמיד את רגלו על הספסל, וכך עמד שקוע ומעיין בו שעה אריכתא.

הרגל משונה היה לו, שעם דברו עם מישהו או מעיין בדבר מה, היה שולח את ידו אל פאת זקנו הדל — כל כמה רגעים — נוגע בו ואינו נוגע, מוריד את ידו וחוזר.

כל ימיו היה גר בטארגוביצה, סוחר מכולת. חשוך בנים היה.

אייזיק וולף

חתנו הראשון של יודל בודנר, אברך דתי, סוחר מנופקטורה ומתפרנס בשפע. בשנים האחרונות גר בטארגוביצה.

אלעזר ויזר

יהודי צנוע ושתקן באפיו, שומר דת ומסורת, עסק בייצור חומץ והתפרנס יפה, כל השנים היה גר בבית גיסו יחיאל רוזנר אשר בככר השוק.

היה לו בן אחד בשם פינחס, ובת אחת. גם הבן היה אדם שקט, רחוק מכל עניני־כלל ואינו נוטה למפלגתיות, עבד יחד עם אביו בשווק התוצרת.

חיים ויכסלבוים

התישב ביאסלו עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. נודע בעיר בכינויו: „חיים טשיצ׳ר״ על שם עיר מגוריו טשיץ׳.

הוא היה יהודי ירא שמים, מכלכל דבריו ברוח החסידות. מהחסידים הותיקים של הצדיק מבלוז׳וב, ואחרי הסתלקותו ממשיך לנסוע אל בנו הרבי מריביטיץ׳, ועם זה נוטה אל החסידות הטיטש׳ינית, כי הרבי ר׳ שלמה ליב׳לי מטיטש׳ין היה דודו.

מטבעו היה פורש מן הבריות. ה„עולם ומלואו״ לא ענין אותו, בשבתות לא היה מדבר כלל וכלל, ועל כל שאלה שהיא היה עונה רק בלשון הקדש.

רגיל היה להתפלל מתוך התלהבות עצומה, שאג ובכה והתחנן לפני קונו כבן לפני אביו. בלילי שבתות התפלל בביהמ״ד הגדול, — על יד הכותל הצפוני ופניו לקיר — ובבוקר היה הולך לבית מדרשו של הרב.

כל ימיו עסק ב„מלמדות״ וחי חיי צער. ב„חדר״ הפרטי שלו למדו כשנים עשר או חמשה עשר תלמיד, ומאלה היה מושך חיונה. במשך כל השנים היה גר בבית יעקב ברודר בחצר, בחדר אחד אפל, והשני אפל למחצה.

שלשת בניו עסקו במסחר, גם ישבו ולמדו בבית המדרש. הבכור, יהושע עזב את יאסלו אחר נשואיו וישב בליז׳נסק, השני ראובן הגר לבלגיה בשנות העשרים. השלישי, שלמה, אחד הפעילים ב„צעירי המזרחי״, התחתן וישב ביאסלו. היו לו גם שתי בנות. האחת מירל, חברה בתנועת הנוער הציוני, נישאה ליחזקאל פניכל, בשובו ליאסלו מארץ ישראל. גם השניה, חיה, היתה חברה בנוער הציוני.

יעקב ויכסלבוים

חתנו של וולף שטילמן, בעל מסורת דתית, חבר בתנועה הציונית, ממתפללי בית־הכנסת הגדול, ומקום מושבו בשורה הראשונה מול ארון הקדש.

בעל בית מסחר לגלנטריה בבית חותנו ברחוב קושצ׳יוש׳קי. בנו עלה ארצה לאחר מלחמת השואה, נתקבל כפקיד בממשלה, אולם כעבור זמן התפטר ובחר במשרה פרטית.

יעקב וייל

אדם בעל הבעת פנים ידידותית, מעורב בין הבריות וחביב על מכיריו. ידוע כציוני ושומר מסורת. ממתפללי בית הכנסת הגדול. עם יסוד הסתדרות „המזרחי״ בעיר, נשכר בביתו אחד מהאולמים הגדולים, ששימש כבית התפלה ומקום כינוסים.

היה כל ימיו סוחר עורות, וגר בביתו ברחוב נובה. היו לו שני בנים וכמה בנות, בת אחת היתה נשואה למשה מאיר פריפלד, עזבו את יאסלו לפני מלחמת העולם הראשונה. בת שניה נישאה לאברך אחד בשם רובל וגרו ביאסלו.

אברהם וייץ

מוצאו מקולצ׳יץ, התישב ביאסלו בימי המלחמה העולמית הראשונה. מהחסידים הותיקים, המשלימים עם כל ומברכים על הכל. בשעת דיבורו היה מעלה תמיד חיוך ידידותי על שפתיו והשמיע כרגיל איזו בדיחותא, לרומם את מצב־הרוח ולהראות את הדרך של „השמח בחלקו״. גם עם צעירים היה אוהב לעשות לפעמים איזה מעשה קונדס ולהשרות רוח טובה מסביב.

עסק במסחר עורות, זמן ידוע היה לו בית ברחוב איגלנה שנמכר אחר כך. שלשה בנים, יעקב, אשר ודוד ושתי בנות היו לו. בנו הצעיר התישב אחר נשואיו בסטריז׳וב.

יעקב (יעקיל) וייץ

בנו הגדול של אברהם ו. אברך חסידי ודבוק להרבי מבובוב. כאביו גם הוא עסק במסחר העורות. גר כל השנים בטרגוביצה.

בשנים האחרונות נטפלה אליו מחלה שהפילתו למשכב אך כעבור זמן החלים. אולם ארוכתו לא האריכה ימים ושוב נפל למשכב, ונאבק עם מחלתו עת ממושכת עד שהשיב את רוחו לאלקי הרוחות.

הירשל, הבן הבכור שחונך בישיבות בובוב, ידע את כל המנגינות הבובוביות ובשובו הביתה היה הראשון שהפיץ את ה„נגונים" ביאסלו. לאחר נשואיו התישב בסטריז'וב וכעבור זמן־מה עבר לקראקוב. בן אחד, בשם יהושע הספיק להמלט מידי הנאצים, וישב באחרונה בשלזיה הפולנית. בת אחת עלתה ארצה בשנים האחרונות והתישבה בהרצליה.

אשר וייץ

בנו השני של אברהם ו„ בעל השקפות לפי רוח הזמן. התפרנס יפה כמוביל סחורות ואכספדיטור. היו לו שלשה בנים ושלוש בנות, אחד מבניו, מנדל, הגיע ארצה עם סיום המלחמה והתישב בתל אביב.

מנדל וייץ

ישב כל השנים בורז'יץ. (פרטים על אודותיו לא ידועים לי). בעת כתיבת הזכרונות נודע לי, שהוא היהודי היחידי הראשון שהתישב ביאסלו אחר שעלה עליה הכורת מצד הנאצים, ועד היום הוא גר שם בבית וגשל על יד הגשר באולשוביץ, ולא בחל להשאר בעיר דמים זו.

אליעזר וייצמן

יליד פלנץ' היה„ חתנו השלישי של ר' נחום שוחט. נמנה על תלמידי החכמים שבעיר והצטין כבעל מסביר מופלא וחריף. עם בקיאותו הרבה במקצעות התלמוד, חונן גם בקול טנור ערב ונעים ונתפרסם כ„בעל תפלה" מסורתי שאינו חורג ממסגרת ה„נוסח" המקובל ועם זה מנגן בקצב מוסיקלי.

בשנים האחרונות התמיד לנסוע שנה שנה לצ'נסטוחוב, לקראת ה„ימים הנוראים" לעבור לפני התיבה בתור „בעל מוסף" בבית מדרשו של הרבי מטריסק, (נכד המגיד מטריסק), שגר בעיר זו. כ„משוררים" נסעו אתו שמחה רוטפלד ובצלאל ליפצ'ר. חסידי האדמו"ר שבאו לימים הנוראים להסתופף במחיצת קדשו התענגו על תפלותיו ושאבו הנאה רוחנית. (נפגשתי בארץ עם כמה מאנשי צ'נסטוחוב, ששמעו את תפלותיו של „החזן מיאסלו"... בצ'נסטוחוב, והפליאו את טוהר תפלותיו ונגוניו מלאי־הרגש).

כבעל קורא מובהק שמר ודייק בכל תנועה גדולה וקטנה, „דגש" ו„רפה" לבטא כהלכה, וסלסולי ה„טעמים", ממש צלילי עונג לאוזן השומע. (קרא בתורה כל השנים בביהמ"ד, ובהעדרו הייתי אני ממלא מקומו).

גר ברחוב כרמליצקה — רחוב קטן על יד ככר השוק — ושם היתה לו חנות מכולת. בניו קבלו חנוך תורני מסורתי, אחד מהם — זוכר אני — היה שמו חיים, וכטוב לב מכירי הילד ורצו לסנוט לו קצת, קראוהו: חיים וייצמן... מספר שנים. כלומר: חיים וייצמן, נשיא ההסתדרות הציונית הוא מספר אחד, והוא, — מספר שנים.

עם הצלחת חותנו ר' נחום בדרכי הרפואה, שהתמחה בה כאחד הרופאים, (הזכרתיו לעיל) התחיל גם הוא להתחקות על נוהגו, למד לקרא „רצפט", להשתמש במדחום, למשש בדפק של החולה ולהשמיע את דעתו על המצב של החולה.

על אף סגולותיו הרבות, היה מצבו החמרי דחוק ורחוק מלהשביע רצון.

אברהם וילדשטין

בעל איטליז בבית פ. קלינמן בככר השוק וסוחר בהמות. יהודי דבוק במסורת ושומר מצוות כאורח גוברין יהודאין. מחברי „יד חרוצים".

יודל וילדשטין

אברך דתי ושקט, עטור זקנקן שחור ופיאות, עסק במסחר בהמות. גר כל השנים בבית פיביל קלינמן. במיטב שנותיו חלה ונפל למשכב, נאבק עם מחלתו חדשים מספר, אך המחלה קיפחה את חייו. הניח אשה וילדים קטנים. (בנו, כפי הנשמע, הוא כיום אחד הקצינים הגבוהים בצבא הרוסי).

אביגדור וילדשטין

אחיו של יודל ו., היה גם כן סוחר־בהמות. בעל מסורת דתית וחבר פעיל ב„יד חרוצים", אהב להשמיע את דעתו בעניני צבור, ובמיוחד, בהגיע ימי הבחירות לקהלה או למוסד עירוני אחר. גר ברחוב נובה בקרבת בית־הכנסת. היו לו בן ובת, שקבלו השכלה תיכונית והמשיכו בלמודיהם.

שמואל וילדשטין

יהודי נמוך־קומה ומכורבל בגופו הצנום, נודע בכינויו: צילקלה, על שם אשתו צילקה. על יד דוכן בככר השוק עמדו שניהם ומכרו פירות כל השנים, אולם מצבם החמרי היה תמיד קשה. בשנות העשרים חלה ומת, בהניחו אחריו בנים אחדים.

יצחק וילדשטין

בנו של שמואל ו., „איציקל" קראו לו. כאביו גם הוא היה צנום ורזה, בעל זקנקן צהבהב מפוזר. תמיד אץ־רץ, רועש וגועש ומזיע, מטופל בהרבה מלאכות: בממכר פירות, מלצר בחתונות ובמסיבות שונות, לכן כינוהו גם איציקל סארוור. היה גם מוכר „הושענות" ועוסק ב„שמשות", מטפל בחולים ולן אצל נפטרים, בהלויות מקשקש בקופסה, ועוד, אך כל השנים נמנה על דלת־העיר. גר בגבעה מאחורי בית העיריה.

דוד וילכפורט

מבעלי הבתים ההגונים שבעיר היה דוד וילכפורט. אדיב וחביב ותם־לב, ועל חסידי בובוב ימנה. בעל בית מסחר גדול לשוקולדה וממתקים בסיטונות ובקמעונות ופירות מזרחיים. בערבי ראש השנה היה מספק לכל אנשי העיר והסביבה פירות ארץ־ישראליים: ענבים, תאנים, תמרים, אבטיחים וחרובים, לברכת „שהחיינו".

ד. ו. נודע כבעל צדקה, הנותן בעין יפה לכל דבר. אחר כבוד לא נמשך, דחה כל הצעה להיות מועמד לאחד „הכסאות" הצבוריים, — בשובה ונחת עבד בעסקיו ושמר עליהם במלא הגינות, — אף על פי כן מרובה היתה השפעתו בקרב הצבור ואף על האוכלוסיה הנוצרית.

זכורני: פעם בהתפרסם בעיר צו־ההתיצבות לצבא, נודע, שועדת הגיוס (קומיסיה) שהגיעה לעיר, קשה ומחמירה מאד ומתנכלת ביחוד למתיצבים היהודים לגייס אף את אלה שכושר בריאותם לקוי, ואינה מתחשבת בשום פנים במצבו הגופני של המתיצב היהודי... צו ההתיצבות נקבע ליום השבת. כשנודע לדוד וילכפורט על אודות המצב ועל החרדה בעיר, פשט מיד בשובו הביתה מבית הכנסת, את קפוטת־המשי והסיר את השטריימיל, לבש את בגדי החול ומהר לעלות אל בית הסטארוסטבה, לבקש

ראיון אצל ד״ר צול (הסטארוסטה בעת ההיא), לנוכח התנהגותה הקפדנית של הקומיסיה. השתדלותו הזריזה נשאה פרי. הועדה שינתה את דרכה והחלה לנהוג ביתר שימת־לב כלפי המתיצב היהודי.

ארבעה בנים ושתי בנות היו לו. את בנו בכורו, אהרן, שכל באחד מימי הקיץ, בערב שבת, בלכתו להתרחץ בנהר — מאחורי האגזצירקה — נסחף במערבולת המים וטבע. המקרה הטראגי הדהים את רוח תושבי העיר, והשבת כולה עמדה תחת רושם האסון המזעזע.

בנו אברהם למד זמן קצר בבית המדרש, למד גם עברית וגמר בית ספר תיכון. (נמצא כיום בגרמניה). הבת הצעירה לאה (לונקה) נמצאת בפריז, והבן הצעיר, חנוך, כפי ששמעתי בעת כתיבת הזכרונות האלה — ירד לארצות הברית.

ישראל וילנר

בעל בית מסחר לעורות ומכשירי סנדלרות בבית מ. קרפ. מחסידי סדיגורה הותיקים, מוקיר בני תורה בגופו ובממונו וממעט בשיחות סתם. בעתותיו הפנויות ישב כשמקטרתו העשנה נתונה בפיו, צמוד על המשניות, ובעיקר התמיד על הספר „עירין־קדישין״ של הצדיק מרוז׳ין.

מזוגתו הראשונה היו לו שתי בנות, אחת נישאה לאברך אחד בשם נתנאל קלינמן, גר בבית אליהו להר, והתפרנס ממלאכתו, מת במיטב שנותיו אחרי מחלה ממארת. והבת השניה גרה בעיר ליסקו. מזוגתו השניה נולד לו בן בשם דוד, שמתוך אי־זהירות קיפח את חייו בטבעו במקוה. האסון המחריד, שקרה לפני הדלקת הנרות, בערב שבת, זעזע את כולם.

בתו מינדל נישאה לאברך ממשפחה ידועה. עם פרוץ המלחמה הצליחה לצאת מתחת ידי הכובשים הנאצים ועם גמר המלחמה הגיעה עם משפחתה ארצה והתישבה בנס־ציונה.

ליביש וינברגר

גר כל השנים ברחוב קורלבסקיגו, סוחר יינות ומשקאות שונים. חתנו של ליביש הס, יודע ספר ומתנהג בחסידות. לא נמנע מלהתעניין בעסקי צבור ולחוות דעתו מזמן לזמן. לאחר שחותנו חדל להתפלל בבית המדרש, ירש הוא את מקומו על יד כותל המזרח.

שני בניו הגדולים, שעסקו במסחר עצים, יצאו את העיר בשנות העשרים.

שמואל וינברגר

אדם שקט, חיט על פי מקצועו. בעל בית קטן מול בית הכנסת, ירד לפני מלחמת העולם הראשונה לארצות הברית בהשאירו את אשתו ובנו ביאסלו.

בקום מדינת פולין חזר משם ברכוש כמה אלפי דולר והחל לעסוק במסחר. בראשונה שותף עם ר׳ משה׳לה־ר׳ מאנדיל׳ס ומשה וולף, ביבוא סוכר למכירה סיטונית, אך נתפרדה החבילה.

אחר כך פתח בית מסחר לקונפקציה בשותפות עם ליב שפרלינג, אבל כעבור תקופה מסוימת נפרדו, החנות נשארה בידי שותפו והוא מכר את ביתו וחזר עם משפחתו לארצות הברית.

שלמה וינגרטן

מן המתישבים החדשים ביאסלו כתום מלחמת 18—1914, אחרי מכרו את אחוזתו הסמוכה לבייץ׳. כל השנים היה עוסק במסחר־עצים, אך קודם לכן היה בעל בית חרושת לקמח־עצמות, דבק וזבל אורגני בגורליץ, בעל מנסרה, וטחנת קמח בבייץ׳, שממנה סיפק שנים רבות קמח למצות ליאסלו, גורליץ, בייץ׳ והמקומות הסמוכים.

אדם שומר תורה שהצטיין כנדיב לב ונעים הליכות, עוד בהיותו גר בבייץ׳ היה נוהג לחלק לעתים מזומנות תפוחי־אדמה ותוצרת חלב ממשקו לעניי העיר. בהתישבו ביאסלו נתפרסם מיד בתכונתו הנדיבה, נתחבב על האנשים ונבחר לגבאי בית הכנסת, בו כהן עד עזבו את העיר.

ביחוד נודע לשבח כאשר באחד מימי ראש־השנה באה בתו להתפלל בבית המדרש והופתעה, בראותה שעזרת הנשים וגם בית המדרש נמצאים במצב עלוב ושומם, לאחר שנהרס בימי הכיבוש הרוסי בשנת 1914, אין תקרה מתוקנת ואין רצפות — וזה הוא בית אלקים? כששמע האב מפי בתו על הצורה העלובה, בו נמצא מקום התפלה, אמר שהוא מוכן לנדב את „תרומת העצים״ לשם ביצוע כל התקונים הדרושים. אמר ועשה, ובית המדרש שוכלל.

ארבע בנות ושני בנים היו לו. בת אחת נישאה לאברך מוסמך לרבנות בעל תואר אקדמי, ממשפחת יערי מרישא. השניה נישאה לבנו של מ. א. ורנר מיאסלו.

זה שמונה עשרה שנה יושב ש. ו. בתל־אביב, פתח בית חרושת לטריקו והצליח, גם בנה בית ברמת גן. הוא מאושר שזכה לבלות את שנותיו בארץ. בן אחד — חתנו של ליפא צימט — ושתי בנות גרים בפריז, ובת אחת בארץ.

דוד וינטרויב

אדם בעל השקפות מודרניות שהתפרנס מעבודתו. בשנים האחרונות היה שוכר מדי שנה בשנה בעונת הקיץ, בית באיבוניץ׳ והשכיר „חדרים״ לקיטנים ולמבריאים.

כל השנים גר בבית וינברגר מול בית הכנסת. היו לו בנים אחדים שלאחר בגרותם עזבו את העיר.

ליביש וינפלד

היהודי הראשון, שדרכה רגלו על אדמת יאסלו ו„העיז״ לפתוח בית־מסחר „כל־בו״ הראשון בככר השוק, היה ליביש וינפלד. (הזכרתיו בפרקים הראשונים). את בית המסחר — לקמעונות ולסיטונות — פתח למורת רוחם של הגוים היסלאיים האנטישמים, שראו ביהודי הזה כפורץ גדר המסורת: שלא לתת ליהודי לגור בעיר. רבות המזימות שנרקמו מסביבו, להתנקש בחייו ולעשות לו כזדון לבם. בלילות היו מנפצים את השמשות של בית מסחרו, עוקרים את חלונות הראוה ושודדים את הסחורות.

אולם את ליב וינפלד אין להפחיד, לא בנפוץ שמשות ולא בשוד ובזה. לבו לב־אריה לא חת ולא נרתע. ידו אחזה בעקב עשו, שלא יפריע לו להמשיך במפעלו, ויוכל.

מוצאו מז׳מיגרוד, מהחסידים הראשונים המכובדים. להגיד „אתה הראית״ היתה חזקתו מימים ימימה. איש־מעשה ועסקן צבורי פעיל ומסור, ממיסדי קהלת יאסלו וממעצבי־דמותה. גם אשתו, יוטאלי, הצטיינה כעסקנית הצבורית הראשונה בעיר, השתדלה לעזור לכל הזקוקים לסעד, וביחוד בהלואות „גמילות חסדים״, והתענינה בכל עסקי הכלל.

אברהם מאיר אורנשטין ואיזיק מולדואר היו חתניו. הראשון סיטונאי ליינות ומשקאות, והשני קבל את חנותו יחד עם גיסו שדל, (מת במיטב שנותיו) והחזיקה עד שנת 1914. (שתי משפחות אלה עזבו את יאסלו בפרוץ מלחמת העולם הראשונה).

פינחס וינפלד

יליד ז'מיגרוד, התישב ביאסלו בשנות העשרים וגר כל השנים בבית א. גולדשטין. בעיר היה ידוע בכינויו „פיני'לה"...

כאדם דתי וקנאי למסורת, דגל ברעיון „אגודת ישראל". אך לא הסתפק כחבר לתנועה גרידא, „אגודת ישראל" שימשה לו קלף לכל „פעולו־תיו", כי נטיה מושרשת היתה בלבו, לבחוש ולהכניס את תככיו בכל ענייני העיר, בין בבחירות עירוניות, בחירות לקהלה או ל„סיים", ולסתם־מקום, שריח של צבוריות היה נודף הימנו. את הציונות שטם בכל לבו. כל הדרכים היו כשרות בעיניו לרדת לחיי הציונים שבעיר. כשהציונים נבחרו והיו ל„רוב" בקהלה, היה הוא הרץ והמתודע אל הרשות להמציא את ה„ערעורים" על תוצאות הבחירות כדי לפסול את נבחריה.

היו לו ידידים בחוגי החרדים, אולם „ידידותו" עלתה להם אחרי כן בהרבה אי־נעימות. בנים לא היו לו רק בנות, שקבלו את חנוכן ב„בית יעקב". כעבור שנים אחדות יצא את יאסלו, קנה בית בקראקוב והתישב שם.

משה וינקלר

מקום מוצאו — גליציה המזרחית. התישב ביאסלו אחרי מלחמת העולם הראשונה, וגר ברחוב פלוריאנ'סקה. הוא היה הבנאי היהודי בעיר אחרי מות ישראל הבר, אולם עבד במקצועו רק לעתים רחוקות.

במשך שנים אחדות היה מחזיק את בית המרחץ, והשתדל להשביע רצון כל המתרחצים מתוך שקידה והכנעה, אך התקשה בפרנסתו והסתפק בשכרו המועט.

לאחר שהפסיק את עבודתו כבלן בבית המרחץ, יצא מיאסלו כדי לנסות את מזלו ב„מתא אחריתא".

ד. וינקלר (מהנדס)

ציוני מסור ונאמן ופעיל בתנועה. גר כל השנים ברחוב קושציוש׳קי, ומשרדו — בבית אלטמן.

כאחד מטובי הציונים לא רצה להיות רק „נאה דורש״ אלא גם „נאה מקיים״: את רגשי חבת ציון הגשים במעשים, והפך את חלומו למציאות בעלותו ארצה בראשית שנות ה־30 והתישב בחיפה.

יוסף אלעזר וינר

גר ביאסלו בככר השוק, עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה. בעל בית מסחר לקונפקציה אלגנטי בעיר.

הצטין כאדם משכיל, מחונן בקסם אישי וסבר פנים, לבוש חסידות, אולם בתכלית ההידור והנוי.

בעזבו את העיר עברה חנותו — אחרי היותה סגורה במשך תקופה ממושכת — לידי גיסו משה ורשר. ארבעה בנים ובת אחת היו לו. כולם קבלו השכלה אקדמאית בוינה. בנו בכורו, ד״ר מיכאל וינר, עלה ארצה בשנות השלושים והוא יושב בחיפה. הבת גרה בתל אביב.

עם כניסת הנאצים לוינה, עזב י. א. וינר את אוסטריה והגר לארצות הברית והתישב בברוקלין.

מנשה וינשטין

דמות טפוסית מיוחדת במינה היה מנשה וינשטין. אדם תרבותי, הליכותיו כאריסטוקרט, קורא מתמיד ובקי בספרות הגרמנית הקלאסית, מתענין בפרטי הפוליטיקה העולמית ומצטט תמיד ממאמרי ה„נויהה פרייהה פרסה״. בעל כתב־יד מפליא, ידע הנהלת חשבונות, משרטט, מצייר, ה„שויתי״ הגדול בבית־הכנסת, והשני בבית־המדרש, עבודה אמנותית יפה, היו מעשה ידיו, ועם כל זאת „משכיל אל דל״, ואף אחד לא ידע מאין ירק זה חי. כל ימיו היה מהמשכימים להתפלל בקהל־שטיבל ומהמשתתפים בשעורי משניות בכל ערב.

עם קום מדינת פולין עמד בראש הקואופרטיב הראשון למכולת „אוש׳צינדנוש׳ק׳ ״ בבית מן אינציגר, אולם מפעל קואופרטיבי זה לא הצליח וחוסל לגמרי.

גר כל ימיו בטרגוביצה, בדירת חותנו — סקובלסקי, צורף הנחושת. בניו קבלו השכלה תיכונית. הבן הבכור המשיך בלמודיו ועמד להתמנות כשופט בבית המשפט המחוזי בעיר, אך לביש מזלו נסתמא בעיניו, וכל עבודתו ותכניותיו עלו בתוהו.

חיים וינשטין

מפליטי גורליץ, שהתישבו ביאסלו בשנת 1914, „חיים שוחט" קראו לו על היותו בראשונה אחד השוחטים בקהלתו. נמנה על החסידים בעיר, מתון ונעים הליכות היה, ממתפללי בית המדרש של הרב, ולומד יום יום את שעורו הקבוע.

שני בנים ובנות אחדות היו לו. בנו הגדול יחזקאל הגדם — שנקטעה ידו בימי המערכה בגורליץ — נסע לווינה, גמר סמינריון למורים וקיבל שם משרה כמורה באחד מבתי הספר בווינה. בנו השני, השיל, מחובשי ביהמ"ד ומחסידי בובוב, עבד במסחר, היה אחד הפעילים ב„צעירי המזרחי" בעיר.

גר כל ימיו בבית ד. זינביל ברחוב איגלנה, אחר כך פתח חנות למנופקטורה בככר השוק.

הירש וינשטין

בראשית שנות ה־20 התישב ביאסלו הירש הכהן וינשטין, מזקני ז'מיגרוד ועשיריה. דיוקנו וזקנו המגודל שיוו לו דמות כאחד האדמו"רים. לפנים היה מהסוחרים הגדולים שבעירו, אולם בהתישבו ביאסלו הסתלק מכל משא ומתן.

כאדם שדעתו מיושבת עליו התערב בין הבריות, והיה רגיל לספר „מעשיות" מהשנים שעברו, שהוא בעצמו זוכר עוד מימי ילדותו, וספוריו היו תמיד מלווים תום וחיוך לבבי.

ביאסלו היו לו שני חתנים, ישעיהו צילנדר והירש אלימלך שטין.

אלעזר וינשטין

על אף היותו מותיקי העיר כמעט שלא הכירוהו, כיהודי שקט ופשוט במעשיו התרכז בתוך פנת מגוריו בפוז'דמישצ'ה, שם היה בעל חנות ובית מסבאה.

נתן וינשטין

חתנו של משה מרגליות, הסוחר למנופקטורה שנסע לאמריקה. אברך יודע ספר ובעל נימוסין והלוכו לפי רוח הזמן. כל השנים שימש כסוכן לבתי חרושת שונים, מקום מגוריו בפז'דמישצ'ה. (כפי ששמעתי הצליח בנו להנצל מצפרני הנאצים ונשאר בחיים).

אלעזר ויס

ישב ביאסלו רק שנים מספר. במשך שנות מגוריו התחבב על מכיריו כאברך בעל אופי נעים, ועל אף היותו טרוד בעבודתו הספיקה לו שעתו להיות מעורב עם חברי „המזרחי" והציונים, עד שספג מרוח הציונות ושאף לעלות ארצה כאחד החלוצים.

את שאיפתו זו הגשים למרות הקשיים והמכשולים שעמדו על דרכו באותם הימים — ימי ממשלת המנדט בארץ, שקשה היה להשיג סרטיפיקט — סיכן את חייו והעפיל עם המעפילים לעלות לציון.

שבועות רבים סיבבה אניתו — אנית המעפילים „ולוס" — את חופי הארץ, אך לבסוף נאלצה להפליג חזרה ליון ומשם הוחזרו כל המעפילים לפולין. לאחרונה קבל סרטיפיקט, עלה ארצה והתישב בחיפה. הוריו, ליביש ובת שבע, נשארו ביאסלו, ושם ניספו עם יתר אנשי הקהלה.

שלמה זלמן ויסטריך

נשוא פנים ובעל דעות מתקדמות, מוצאו מז'מיגרוד — בנעוריו מיושבי בית המדרש וחובש קולפק בשבתות ובחגים. הגם שהיה ממשפחה חסידית ומעירה בעלת מסורת של אדיקות קנאית, היה ביתו ספוג אוירה ציונית. ארבעת בניו ושתי בנותיו קבלו חנוך עברי מודרני יחד עם השכלה גבוהה. נחשב על אמידי העיר, מן התורמים החשובים למפעלים הציוניים. עסק במסחר־יערות ועצים, בעל מנסרה — בקרבת תחנת הרכבת — וטחנת קמח.

שנים מבניו — שהיו מחברי הקבוצה לכדור רגל „המכבי" — עזרו לו בעסקיו המסונפים.

כמנהל חשבונות עבד אצלו דוד גוטוין, ובעקרו את דירתו מיאסלו לקראקוב, עבר גם ד. ג. אתו, וישב שם עד פרוץ מלחמת השואה.

ס. ויסטריך

חתנו של יוסף מנשה, בעל תואר עורך דין, עסקן פעיל וציוני. (ראה לקמן יוסף מנשה).

מנדל ויסטריך

אדם מתון ושקט, בקי בהויות העולם ויודע ספר, התרחק מכל עניני צבור על אף היותו גר בקרבת ה„פנה המרכזית לפוליטיקה" ברחוב איגלנה — קוש'ציוש'קי, מקום שם התקהלו יום יום אנשים מכל חוגי הצבור.

התפרנס בכבוד כסוחר יין ומשקאות, אשתו אסתר היתה אחות אשת צבי שטויאר.

גב' ויסטריך (האלמנה)

גרה בהיצלובקה, עסקה בתווך עזרות. בעיר קראו לה: יינטשובה. אחרי מות בעלה נשארה מטופלת בשלוש בנות ושני בנים.

הבן הגדול, מונק, הצטין כבחור תרבותי ובעל השכלה, עבד כפקיד בבית הזקוק לנפט בניגלוביץ. מתוך שאיפתו לעלות לארץ, כאחד החברים המעולים בתנועה, השתלם בעברית וצפה לסרטיפיקט. אולם לא השיג את מבוקשו ושאיפתו לא הוגשמה.

ד"ר פיליפ וכטל

היהודי היחידי שכהן ביאסלו כשופט בבית המשפט המחוזי. לא היה לו כל מגע ישיר עם ענינים יהודיים השתייך לחוג המתבוללים בעיר, שהתרחקו מכל פעולה צבורית לאומית, ורק ביום הכפורים בא ל„הזכרת נשמות" לבית הכנסת.

יוסף וכנר

בשם זה הכירו אותו רק אנשים מספר, בדרך כלל קראוהו: יוס'לי אפל, משני טעמים, א.) על שם משפחת אשתו, שהיתה בת ר' נחום אפל (השוחט), והפירמה על השלט היתה גיטלה אפל. ב.) בעל החנות שקדם לו, אשר ממנו לקחו את העסק, היה גם הוא שמו אפל, לכן נשאר לו הכינוי: אפל.

גם הוא היה בן שוחט — נדמה לי מרדימנו — או מאותה הסביבה. התנהג בחסידות כנהוג בחוגים אלה, מן המתפללים הקבועים בבית המדרש.

עם הצלחתו במסחר — מכשירי כתיבה, מתנות וצעצועים — שהיה הגדול בעיר, התחיל ללכת לאט לאט עם „הזרם", לבש קצרות כאחד המשכילים, דבורו בנחת ובנמוס, — גנונים מודרניים. ידו היתה פתוחה להעניק נדבה מתוך רוחב לב. שתי בנות־תאומות היו לו.

דוד ולדהורן

מחסידי סדיגורה הותיקים, תמים ועניו ולמדן מופלג. מדי יום ביומו ישב ולמד את שעוריו הקבועים בביתו בצנעה. בעסקי צבור לא התענין, שמח לעבוד את יוצרו כמיטב בינתו והשגתו.

סוחר למנופקטורה היה ובית מסחרו ברחוב קוש׳ציוש׳קי, אולם בדרך כלל היתה אשתו הסוחרת. בהגיעו לאמצע שנותיו אזלו כחותיו, נפל למשכב ומחלתו התגברה עליו עד שהשיב את נשמתו לאשר יצרה (בשנת תר״פ), בהניחו אחריו אשה — בשם ברינדיל — ארבע בנות ושלשה בנים. (אשתו היתה אחות האחים טלר, מתה כעבור עשר שנים בשנת תר״ץ).

הבנים קבלו השכלה כללית והמשיכו בלמודיהם. הבת הבכירה, רחל שובין, עלתה ארצה עם משפחתה והתישבה בתל אביב. בנה של הבת השניה — שרה פרלברגר — דוד, גם הוא הגיע ארצה ויושב בתל אביב. שתי הבנות חיה ויוטא, ושלשת הבנים, יוסף, אליעזר, שהיו נשואים, וישראל, ניספו כולם בגולה.

נפתלי ולפלד

מתושביה הותיקים של יאסלו ומהעסקנים הראשונים בעיר. מראשי דבריה, ממניחי היסוד לקהלה היהודית הרשמית ואשר עמד בראשה כ„ראש הקהל" במשך שנים רבות.

אחד היוזמים ברוכי המעש להקמת בית הכנסת הגדול, אחרי שהשקיע ראשו ורובו, עמל ויזע, לרכוש את הגבעה של ה„קוצ׳ זמק" מאת הבעלים לשם בנין ביהכ״נ. ואכן, הודות למרצו העז שלא ידע גבול וליאות, הוקם הבנין לפאר יהודי יאסלו.

זכה נפתלי ולפלד, ששמו נישא לנס בין תושבי העיר, ושנים רבות אחרי מותו נזכר לשבח ולברכה.

כהוקרה להצטיינותו בפעולותיו הצבוריות הוכנסה תמונתו — מעשה אמנות — בגודל למעלה משני מטר, באולם של ועד הקהלה.

השלטונות שנתנו בו אמון מלא, מסרו לידו את הבצוע של כל מיני עבודות צבוריות כקבלן וספק ראשי. בניו קבלו השכלה גבוהה. אחד מבניו נתמנה כמנהל תחנת הרכבת ברישא.

ד"ר פישל ולפלד

בן אחיו של נפתלי ולפלד. גר כל ימיו ברחוב שלישי למאי. למשך תקופה קצרה נתפס לענינים הצבוריים והכניס את עצמו בעסקנות הקהלה — עם תקומת מדינת פולין — והתיצב בראשה, אולם כעבור זמן הסתלק מפעולותיו למען הצבור והתמסר לעבודתו כעורך דין.

אשתו היתה חברה נאמנה בתנועת הפועלים הפולנית פ.פ.ס., ב־1 למאי, עם עריכת המצעד לכבוד המאורע של היום, היתה היא הראשונה בשורה שנשאה את הדגל האדום.

בתם הגיעה ארצה לאחר גמר מלחמת העולם השניה והתישבה בחולון.

שמואל ולפלד

אחיו של העו"ד פישל ו., איש תרבות והשכלה. שימש כמורה דת הראשון בבתי ספר הממשלתיים במשך שנים אחדות בשלהי המאה ה־19, בטרם שנתמנו למשרה זו ה' דילר והופמן, כמורי דת רשמיים מטעם הממשלה.

לאחר מותו נתמנתה אשתו כמזכירה בועד הקהלה. היו להם שתי בנות אחת מהן היתה רופאה וגרה ברח' הרכבת.

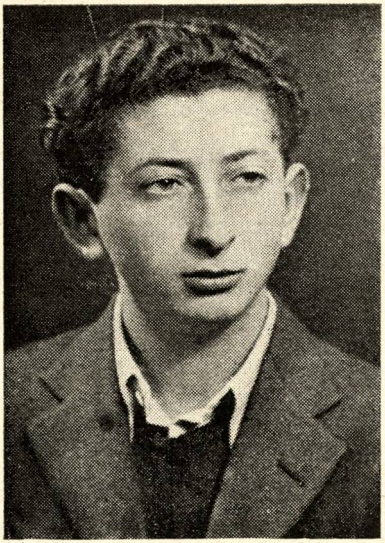
אלעזר ולקר

גיסו של ליביש הס, גר ברחוב פלוריאנ'סקה. יהודי שתקן מטבעו, קשור לעסקו כבעל מסבאה וחנות למכולת באותו בית.

שלשה בנים היו לו, אחד מהם עבד בבית הזקוק לנפט בניגלוביץ. בנו השני — חתנו של וולף שטילמן — היה גר בירושלים ולפני מלחמת השחרור עבד כמהנדס במפעלי האשלג בים המלח. (עם כתיבת זכרונות האלה נודע לי, שמת מחלה, שהפילתו למשכב בהיותו במיטב שנותיו).

שמואל ולקר

מוצאו מפריסטיק, אברך עדין־נפש ובן־תורה. שיחותיו ידידותיות, לבוש בטעם כאחד מעשירי העיר. היה פעיל במוסדות שונים, ב„תומכי העניים" ב„בקור חולים" ועוד. במשך תקופה מסוימת נבחר לגבאי בבית המדרש הגדול. בהיותו חסיד נאמן להרבי מדוקלא הסתופף בחצרו תכופות, ועם התישבותו ביאסלו היה מבאי ביתו השכם והערב. התפרנס בכבוד כבעל בית מסחר למנופקטורה.



ד ו ב ו ל ק ר
גבור מלחמת הקוממיות

לפני שנים אחדות הגיע ארצה בנו דוב, ועם מלחמת השחרור גויס לצבא, ובמאבק הגבורה על כבוש תרשיחה, בגליל העליון נפל חלל. (ביום 29.10.1948).

ליביש וקס

גר ברחוב פלוריאנ׳סקה בבית שפרינגר. הרויח את פרנסתו כמסגר, שהיה היהודי היחידי בעיר במקצוע הזה.

היו לו שלש בנות ובן אחד. עם כניסת הגרמנים לעיר ברח עם משפחתו, ובהגיעו לסביבות סמבור הרגוהו קלגסי הנאצים יחד עם בת אחת ביום אחד.

שמואל ורוצנקר

(ראה להלן שמואל יעקבזיץ').

מרדכי ורז'יצר (פיכטר)

רק בכינויו, מרדכי ורז'יצר, הכירוהו בעיר — על שם מקום מגוריו בכפר וורז'ין. שם משפחתו לא היה ידוע. התיישב ביאסלו בשנות 1917/18.

כאדם חרד למצוות היה פעיל מאוד בשטח הסוציאלי, אסף כספים לכל המוסדות הפילנטרופיים בעיר, כתת את רגליו — והוא כבר בא בימים וזקן — ובקר בכל החתונות והבריתות או במסיבות דומות, בין בקיץ ובין בחורף, בסופות ובשלגים, כדי לקבץ פרוטה לפרוטה. לא נרתע מלסובב גם בכפרים, כשידע שיש סיכוי כל שהוא לקבל איזו תרומה.

אחרי מחלה ממושכת שבק חיים ונפטר בליל שמיני עצרת, והוא חשוך בנים. יש להצטער ולכתוב את האמת, שלא נגמל לו החסד הראוי לו בכבודו האחרון, ואכן: שכר בהאי עלמא ליכא...

ליבצ'י ורנר

כקודמו, נפתלי ולפלד, כן גם ליבצ'י ורנר התבלט כאישיות מרכזית בצבור הקהלה וכיהן שנים רבות כראש קהלת יאסלו.

נמנה על המתישבים הראשונים בעיר. יליד לאפיגוס בקרבת סיובניוב. בימי כהונתו התפתחה הקהלה ונוספו משפחות רבות בעיר, ואכן הצטין כעסקן צבורי במלא משמעות המלה, ופעל הרבה למען שגשוג הקהלה היהודית. התפרנס בשפע ובכבוד, תחילה כבעל מסבאה ואחרי כן בעל מחצבת אבנים בסביבת רישא, וכקבלן לבנינים. חמש בנות ובן יחיד — בשם אברהם חיים (אומק) — היו לו.

עוד בהיותו על ספסל הלמודים נתבשם אומק מריח הציונות שהתחילה להתפשט בקרב האינטליגנציה היהודית ביאסלו, והיה אחד מהגברדיה הראשונה, שהניחו את היסוד לארגון הציוני בעיר, ומן המיסדים את המועדון הציוני „ישורון". נבחר לועידות הציוניות והשתתף גם כציר באחד הקונגרסים הציוניים.

בימי מלחמת העולם הראשונה גויס לצבא האוסטרי, הגיע לדרגת קצין גבוה, ובמערכת הדמים הכבדה בשנת 1916 נפל חלל. גופתו הובאה לקבורות ביאסלו. למסע ההלויה בדרכו האחרונה הגיע במיוחד ד"ר טהון מקראקוב, לשאת עליו דברי הספד.

הוא היה מאורש עם בת דוד הירש קורנפלד.

משה אהרן ורנר

גיסו של ליבצ'י ורנר. אדם בעל מסורת דתית — חובש שטריימיל בשבתות ובמועדים, בעל רוח שקטה ודעה מיושבת. בתחילה היה גר ב„נה מלינקו" ואח"כ בפז'דמיש'צ'ה, התפרנס יפה כבעל מסבאה בגן המשק הפרטי שלו. נראה לעתים רחוקות בתוך העיר, לכן גם לא הכירוהו הרבה אנשים, ובפרט המתישבים החדשים.

היו לו ארבע בנות ושלשה בנים, אחד היה חתנו של שלמה וינגרטן, רופא שינים וגר ביאסלו. בת אחת, הגברת ריפ, גרה בתל־אביב.

משה ורשר

גיסו של יוסף אלעזר וינר. התישב ביאסלו בשנות 1919/20. מוצאו מעיר ליסקו. נמנה בין הלמדנים בעיר, חסיד אמתי, — כבדורות הראשונים — של הצדיק מבלוז'וב. תוקף אדיקותו ולהט דבקותו לחסידות הוציאוהו תכופות מביתו לנסוע להרבי ולא חשש כלל להזנחת עסקיו.

זכורני, בשנת תרפ"ב או תרפ"ג, והבלוז'ובי עבר את יאסלו — בדרכו לקרוש'צ'נקו — והתעכב זמן־מה בתחנת הרכבת, איזה אושר רוחני פיעם את משה ורשר! פניו קרנו מזוהר וגיל, אשריו שהצדיק שוהה ביאסלו, פני העיר באו לקבל פניו, ורבים לוותהו ברכבת עד טרנובצי.

משה ו. נודע גם כמנגן חסידי ובעל תפלה מסורתי, שלא שינה אף תנועה אחת, ולא זז „מקוצו של יוד", שקבל מרבו. היה מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב, ובימים הנוראים היה עובר לפני התיבה כ„בעל מוסף".

כל השנים היה גר בככר השוק, תחילה כבעל בית מסחר לקונפקציה, ואח"כ פתח חנות מכולת. היו לו כמה בנים, בנו הגדול, יוסל, מחובשי בית המדרש, „מתמיד", שקד יום ולילה על התורה והיה בקי כמעט בכל הש"ס. בנו השני, מנדל, עזב את יאסלו בשנות העשרים, הגר להולנד והשתקע שם. לפני זמן־מה (ב־1952) עלה ארצה עם משפחתו.

ז.

דוד זומר

(ראה לעיל דוד אנטנר).

ש. זומר

בעל מסורת דתית עם נטיות מודרניות — חתנו של אבצ'י מרגליות — היה לו בית מסחר למכשירי כתיבה ומתנות בבית ראובן רובל ברחוב שלישי למאי.

היה כל ימיו ממתפללי בית המדרש הגדול וממעריצי בית הרב.

נתן זיגפריד

מוצאו מעיר קולצ'יץ. התישב ביאסלו בגמר מלחמת העולם הראשונה. יהודי עליז תמיד, חובב מצוות ומתברך בהן. לבניו חשב לתת חנוך חרדי, ועוד בהיותו גר בקולצ'יץ הזמין מלמד מיוחד שקראו לו „פריזר מלמד" החזיקו על שולחנו וכלכלו בעין יפה שנים אחדות.

כאחד המתפללים הקבועים בבית המדרש היתה לו „חזקה" לקנות בכל „שבת בראשית", את „הגבהה וגלילה" ולא הוציאה מידו כל השנים.

כסוחר בהמות היה מצבו הכלכלי טוב, גם בניו עזרו לו במסחרו. שנים מבניו עלו ארצה אחרי נדודים ברוסיה והתישבו בחיפה — לפני כארבע שנים — הסתדרו יפה, אולם נמשכו אחרי אחיהם, שנמצאו בארצות הברית, ועזבו את הארץ.

אברהם זידורץ

יהודי דתי ושקט, התפרנס בצמצום ממלאכת החיטות, ישב כל השנים בבית ברנשטדטר בככר השוק. בהגיע למיטב שנותיו הדביקתהו מחלה ממארת, שקיפחה את בריאותו ונפל למשכב עד שנטרד מן העולם, בהניחו אחריו אשה, וכמה בנים בגיל צעיר.

(בעת כתבי שורות אלה שמעתי שחלק מבני משפחתו נמצא בארצות הברית).

נפתלי זילבר

התנו של ר׳ שלום טופולינר, בר אורין וישר־לב ודרך. בשעותיו הפנויות שקד על דף גמרא, או עיין בספרים. בטרם עברו לגור ברחוב נובה היה גר מאחורי העיריה, עסק בסחר מנופקטורה. שלשת בניו כלם קבלו חנוך תורני מסורתי. יהושע, בנו הגדול, ישב ולמד בשקידה והיה אחד הבחורים המצויינים בזמנו ונחשב כלמדן גדול, ויחד עם זה הרבה לקרא בספרים והגה בדקדוק העברי. אחרי נשואיו התישב בז׳מיגרוד מקום מגורי חותנו ה׳ גינזבורג, ופתח שם בימ״ס לנעלים.

בנו השני, מנדל, מחובשי ביהמ״ד גם הוא, אחד המיסדים והפעילים ב„צעירי המזרחי״ ובחור משכיל. מתוך שאיפתו האדירה לעלות ארצה, להיות בין בוני הארץ על יסודות „תורה ועבודה״ למד מקצוע, אולם לא איסתייע מילתא, בינתיים קבל משרה כמורה בבית הספר „המזרחי״ בצאנז, בשנים האחרונות עבר לקראקוב ופתח בי״מ לארנקים, חלם על ציון אך בינתיים פרצה המלחמה הזדונית.

צבי דוד, בנו השלישי, שהיה בראשונה יושב בביהמ״ד, נסע לורשה להשתלם בלמודים בסמינריון למורים ע״ש פוזננסקי, כתום למודיו קבל משרה ונשאר שם עד שנת 1939. כשכבשו הנאצים את ורשה הספיק לחזור ליאסלו, התראה עם הוריו ובני משפחתו ויצא את העיר. במסע נדודיו הארוכים טולטל לרוסיה. בהתארגן הצבא הפולני על אדמת רוסיה נצטרף גם הוא לצבא, כקצין, ועם הצבא המתקדם הגיע לגרמניה. הצטין באומץ לב בעת שרותו וקבל אותות הצטינות.

כתום המלחמה העפיל לעלות ארצה בספינת מעפילים רעועה, אך אחרי טלטולי־ים נתפסה הספינה על ידי הבריטים והעברה לקפריסין. כעבור שנה, בעת חלוקת הסרטיפיקטים למעפילי קפריסין, עלה ארצה. כיום מורה בבית הספר הכללי בנחלת יצחק.

גם בת אחת עלתה לארץ בשנות השלשים בתור חלוצה, וגרה בנתניה.

חיים זילבר

סוחר עצים ידוע, הגון ואדיב, וזהיר בשמירת המצוות. מהמתפללים הראשונים בבית הכנסת. גר כל השנים ברחוב קושציוש׳קי.

בפרוץ מלחמת האימים הצליח לעזוב את העיר, ואחרי נדודי דרך ויסורים זכה לעלות ארצה יחד עם אשתו והתישב במרחביה, מקום שם נמצאה בתו מלפני שנים רבות. (בשנת 1952 חלה ושבק חיים לכל חי).

גם בנו הגדול עלה ארצה בזמן האחרון ויושב בגב־ים על יד חיפה. שני בניו הצעירים ושתי בנותיו נמצאים בחוץ לארץ.

בנו וולף, חתנו של אלימלך פרינד, נשאר ביאסלו ושם ניספה עם משפחתו בעת ההשמדה האכזרית.

ליביש זילבר

מפליטי גורליץ שהתישבו ביאסלו ב־1914, חסיד ותיק ולמדן, מרוב בקיאותו בספרות החסידות רגיל היה לספר מעשיות שונות על האדמו״רים השונים, נוסף על השיחות התורניות שהשמיע תמיד.

גם הוא מקצועו בסחר העצים. דירתו דירת קבע ברחוב קורלבסקיגו. בהגיע לזקנה שבק לן חיים, בהניחו אחריו בן אחד בשם חיים. ג״כ בעל מסורת דתית. עסק במסחר של מיני סידקית.

משה זילברשטין

חתן יעקב איזנברג, חסיד ויודע ספר, היה ידוע בכינויו: קדשי־לב מהטרגוביצה. נודע בעקביותו כעומד על דעתו על כל תג וקוץ, ואינו זז מעקרונותיו. גר כל השנים בביתו הפרטי בטארגוביצה ועסק בסחר מנופקטורה.

במלחמת העולם הראשונה גויס לצבא ונפל בשבי והיה ברוסיה שנים אחדות, ושב הביתה בקום מדינת פולין. בהיותו בין המתפללים הראשונים שהחזירו את עטרת בית המדרש למקומה, נבחר כגבאי וכהן בגבאות שנים מספר. ובימיו הוכנסו שיפורים רבים בביהמ״ד.

היו לו בנות אחדות, שנישאו לאברכים דתיים ובן יחיד בשם שמואל, בחור ערום ושנון, סוחר עורות־שפנים.

ישראל זילברשטין

מבין המתישבים בשלהי שנות העשרים ביאסלו. אחד החרשתנים הצעירים מלא המרץ והיזמה. הקים את מפעלי הזכוכית בעיר, שהתפתחו בממדים גדולים והעסיקו מאות פועלים.

למרות עסקיו מצא זמן להתמסר גם לענינים הצבוריים, וכציוני מסור היה פעיל מאוד בועד המקומי ותמך במלא ידו בכל המוסדות. בבחירות האחרונות לועד הקהלה — שהתקיימו לפני פרוץ מלחמת ההשמדה — נבחר הוא מטעם הציונים וכיהן כראש הקהלה עד כבוש העיר בידי הנאצים.

ברגעים האחרונים עלה בידו להמלט מן העיר יחד עם אשתו (יוליה מבית המרשלג מנוביטרג) ובנותיו ללבוב, אולם שם פגעה אותם מחלה מדבקת וכולם מתו. (בשנת 1942)

שמואל זילפן

חתנו של ליביש קינסטלר, יליד ש׳יניובה. גר בסמטת רחוב סוקולה. סוחר וסוכן לבית חרושת לבירה, הקים בית קרור בקרבת ביתו, אולם ההצלחה לא האירה לו פנים. חשוך בנים היה.

דוד זינבל

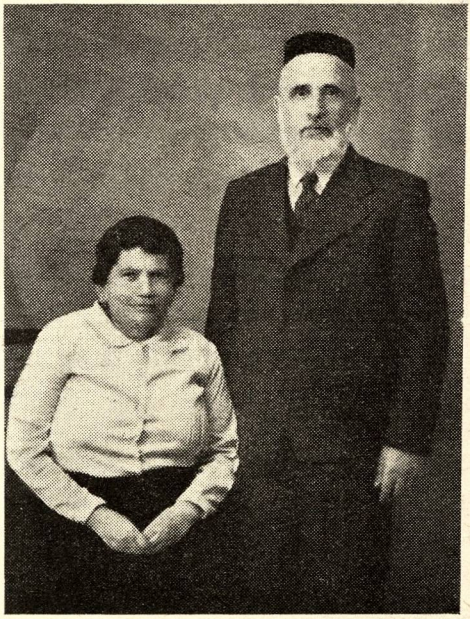
אביו, שמחה זינבל, הגיע מאנגליה והתישב בגורליץ, בעת החלו בקדוחים ומצאו בסביבותיה מעינות נפט. (אגב: עמנואל שינול, מי שהיה מיניסטר המלחמה באנגליה, הוא בן אחיו של שמחה ז. הנ״ל).

דוד ז., לוקח בתור עלם מושלם לחתן לגיצ׳ה בת ר׳ זליג מילר, ואמנם הצטין כמשכיל ובר אורין, בעל תפלה מסורתי, בעל קורא, ועד עברו לבית הכנסת היה קורא בבית המדרש.

בהתפתחות הציונות בשלביה הראשונים נצטרף לשורותיה והיה ידוע כחובב ציון. בהיותו אדם דתי לכל פרטיו — חתן ר׳ זליג שוחט? — הקדיח את תבשילו בהחליטו בשנת 1917, לשלוח את אחד מבניו, עמנואל — כיום עו״ד בתל־אביב — ללמוד בגימנסיה העירונית. צעד זה שנחשב אז כפריצת גדר ביהדות הדתית הרגיז את הרוחות והקים סערה גדולה, עד שמצאו לנחוץ לשגר אליו משלחת רבנים בהרכב: ר׳ הירשלי, ר׳ אלימלך, — אב״ד ביאסלו אחר כך — ור׳ אהרן רובין, בראשותו של ר׳ מאנדיל, להשפיע עליו שיחזור ממעשהו. אולם השפעתם לא הועילה ויצאו מאתו מאוכזבים.

יצוין בזה, שבנו היה התלמיד היחיד בזמנו שלא כתב את השעורים בשבת, בשמרו את הבטחתו לסבו ר׳ זליג — שעצם הלמוד בגימנסיה היה למורת רוחו.

ד. ז. היה בעל בית גדול ברחוב איגלנה ובית מסחר למנופקטורה בככר השוק. בשנות ה־30 חסל את עסקו ומסר את חנותו ליוסף פרלברגר.



ר' דוד זינבל ורעיתו

חמשה בנים ושלש בנות היו לו, וזכה האיש שארבעה מבניו ובת אחת — שהיתה מבין החלוצות הראשונות — עלו ארצה והתישבו בה. שנים גרים בחיפה, אחד ברעננה, והרביעי, העו"ד, בתל־אביב, הבת היא חברה בקבוץ מזרע.

אחת מבנותיו היתה גרה בקראקוב, ובת אחת נישאה למנשה ויסברג מטארנוב, אברך תרבותי ונעים־המדות, בעל בית מסחר לגלנטריה בסיטונות ברחוב ולובה. אך אחרי מחלה קצרה נותק פתיל חייו, בראש השנה תרצ"ח, והוא עודנו צעיר לימים.

שמואל זינבל

בנו הגדול של דוד ז., — וחתנו של אליעזר רב — אדם מודרני ושומר המסורת הדתית. מנעוריו היה פעיל מאוד בארגון הציוני בעיר,

ואח"כ אחד העסקנים המסורים בתנועה. מזכיר — וגם יו"ר — הקרן הקימת וקרן היסוד.

נשאר בגולה וניספה עם משפחתו בימי הטבח והשואה.

גב' זיפמן

היא היתה ממשפחת וולף ברנשטדטר, שותפת לבית הגדול בפנת ככר השוק ופלוריאנ'סקה, בקרבת בית העיריה.

מיכאל זק"ל

אחד המתישבים הותיקים, איש צנוע ותמים, סבלן ונוח לבריות, דגל בחסידות וקבע עתותיו בחברת „משניות" ומתלמידיו הקבועים של ר' שלמה שמיד, שהשתתף בשעוריו עד יומו האחרון.

הוזמן במיוחד מדרוהוביץ' כמומחה לייצור מים מינרליים, סודה וגזוז, לבית החרושת של מולדואר, וכעובד ראשי השתכר די מחיתו, לכלכל את משפחתו ב„צנע" לפי מדת ההסתפקות. בהתחסל בית החרושת עסק יחד עם אשתו בסחר אוזים שמנים ונוצות.

שבעה בנים היו לו, כולם עליזי־רוח ושופעי הומור, קבלו את חנוכם בחדרים ובתלמוד תורה, כמקובל בבתי הורים דתיים. בנו הגדול — כיום בתל אביב — עבד תקופה קצרה לפני מלחמת העולם הראשונה, בבית הדפוס שוחט.

בימי הכבוש הרוסי בשנת 1915 מת אחד מבניו במחלת האבעבועות.

בעמדו על סף גיל השיבה, בשנת 1927, חלה והועבר לבית החולים בקראקוב. כל הטיפולים הרפואיים לא הועילו כי הכריעהו המות והובא שם למנוחות עולמים.

בנו הגדול, אריה — ליאון — ישב זמן רב בבידגושץ', היה אחד הסוחרים האמידים והמכובדים בעיר, בעל הסוכנות הראשית לבית החרושת הגדול לשוקולדה „הזט" בלבוב, וסגן יו"ר של הבנק היהודי שם.

ירחמיאל זק"ל (מיליק — אמיל), בנו השני, הצליח בעסקיו גם הוא ונודע כאחד הסוחרים הגדולים באזור פומורז'ה.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה נתגלגלו לרוסיה, ואחרי נדודים רבים הצליח ליאון לעלות ארצה, התישב ברמת גן, ובתל־אביב פתח בית מסחר לרהיטים בשם „אילת". אמיל גר בוינה, בעל בית חרושת ומסחר שם, מצטין ברוחב לבו וידו הנדיבה לכל. ביקר פעמים בארץ. שני בנים צעירים נמצאים עוד ברוסיה.

ח.

ברוך חיות

אחד ממלמדי התינוקות בעיר במשך שנים רבות. כל ימיו סבל ממחלת הקיבה, ונאלץ היה לנסוע מדי שנה בשנה לקרלסבד לשם טיפול רפואי, ועם זאת מסור היה לעבודת ההוראה, ותלמידים למאות עברו תחת שבט פיו לקבל את תורת ה„אלף בית" וקריאת ה„עברי".

היו לו כמה בנים ובנות. אולם כף הנחת במזלא תליא. בת אחת טבעה בילדותה בקוצ'רוב. הבן הגדול חלה לאחר שנפצע ומת. בת אחת יצאה לארצות הברית, וכו'. רק צפורה, הבת הבכירה ואשה חרוצה, בראשונה בעלת דוכן לגלנטריה בככר השוק, ואחר נשואיה עם אברך אחד בשם שפל פתחה חנות לשוקולד, פירות וגזוז, בככר השוק בבית שטילמן, הצליחה, ומצבה החמרי היה טוב מאוד. בן אחד למד זגגות אצל אונגר, ושם עבד כמעט כל השנים.

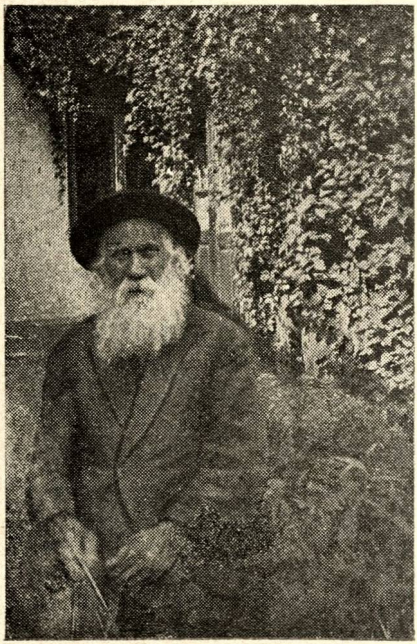
ט.

ירחמיאל טבל

חתנו של שמואל וולף ארליך, גר ברחוב פלוריאנ׳סקה. התפרנס יפה כבעל חנות מכולת באותו הרחוב. אברך דתי, ממתפללי בית המדרש הגדול.

אלימלך טהלר

יליד ז׳מיגרוד היה. אחד מותיקי העיר ומ„בעלי הבתים״ הראשונים, ממיסדי הקהלה היהודית ביאסלו וממעצבי דמותה וצביונה הרוחני. איש תמים וטהר־נפש, ידוע כלמדן — תלמידו וחתנו של המו״צ הראשון באול־שוביץ, הרב יונה צנגר, ששימש במשך תקופה קצרה בתור רב בקהלת יאסלו החדשה.



אלימלך טהלר

היה אדם פעיל מאוד, ביזמתו נרכשו קרקעות הקהלה, מבוני בית המדרש הראשון והמרחץ, החותם הראשון על ה„קונסנסוס" (כתב התמנות — הסכמה) שנמסר להרב הראשון של יאסלו בחגיגת טקס הכתרתו. (הרב ר' אברהם יהושע השיל רובין).

הקים את ביתו בטארגוביצה בשכנות בית ר' מאנדיל. מי שהגיע בשנים האחרונות — שנות השלשים — לככר הטארגוביצה נפגש עם אדם בעל דמות פטריארכלית, זקן שיבה יורד על פי מדותיו, מתהלך על המדרכה שעל יד ביתו בן הקומה האחת, — זה היה הישיש ר' אלימלך טהלר.

רוב שניו סוחר תבואות, מצבו הכלכלי היה טוב. בניו קבלו חנוך תורני מסורתי, חתנו הראשון היה פיבל קלינמן.

אברהם טהלר

בנו הגדול מחובשי בית המדרש הראשונים בקהלת העיר, — שהיתה אז בראשית צמיחתה — למד בהתמדה ושקד על ספרי השכלה. עוד בנעוריו נצטרף לארגון הציוני בעיר — מחמשת החברים מיסדי המועדון „ישורון".

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה יצא את יאסלו והתישב בהולנד. מדי שנה בשנה היה רגיל לעלות ולהראות בעיר מולדתו, לקיים כבוד אב ואם. עם פלישת הגרמנים להולנד בשנת 1940 שיחק לו מזלו להסתתר עם משפחתו. ישב זמן מסוים בבלגיה וחזר להולנד. בשנת 1951 בקר בארץ עם רעיתו, השתתף גם באספה הכללית הראשונה של יוצאי יאסלו.

שמואל טהלר, אחיו, בנעוריו ג"כ מיושבי ביהמ"ד ומהמשכילים, עזב את יאסלו, וגר כיום בלונדון.

מרדכי דוד טהלר

מהחסידים הראשונים בעיר. בהיותו במיטב שנותיו חלה ונפל למשכב ושבק לן חיים בהשאירו אחריו אשה, ארבע בנות (?) ובן אחד. הגדולה מבנותיו נישאה למשה'לה עדר (ר' להלן).

בתור משפחת שמואל הנקובקר קבלו הבנות לידיהן את שווק החלב ממשקו של הנ"ל, ושנים רבות היו מחלקות חלב בבתי העיר.

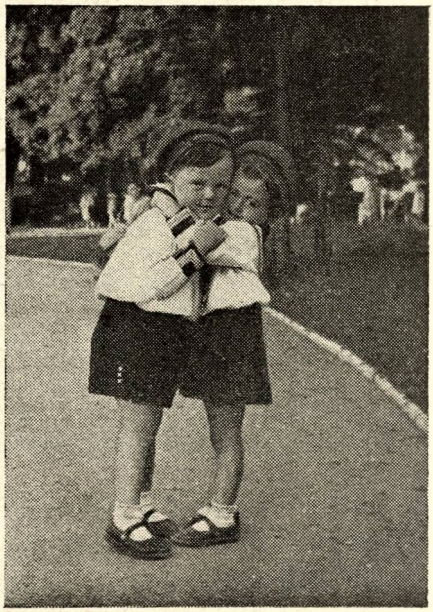
אחת מבנותיו בשם הנדל ובר עזבה את יאסלו בשנות העשרים והגרה לארצות הברית עם בניה. בת אחת היתה נשואה לצבי טיטלבוים מפריסטיק.

בר טהלר

בנו של הנ"ל, שתקן וממעט בדבורים, סוחר למנופקטורה, ויחד עם זה עבד אצל יצואני הביצים בהטמנת הביצים בסיד בימי הקיץ, ובאריזתן ליצוא בימי החורף. גר כל השנים בבית ברנשטדטר — זיפמן בככר השוק. היו לו שני בנים

נפתלי טהלר

יהודי יודע ספר, שומר מנהגי המסורת ונזהר בהם. סוחר תבואה ויבואן סוכר וקמח למכירה סיטונית. היה לו בית קטן בשכנותו של זליג קורזניק ברחוב הצדדי, בקרבת רחוב נובה. (הבית נהרס על ידי הרוסים במלחמת העולם הראשונה). אשתו, מרים שפרה היתה נות־בית צנועה. חמשה בנים, ושתי בנות היו להם, בת אחת בשם זלדה והשניה הניה.



נפתלי ונעלה רהפלד. (ילדי זלדה ט.)

ברילי, בנם השלישי, מת לפתע פתאום בהיותו רק בן שנתים, בקירוב, גם הילדה הניה מתה באופן פתאומי.

כשנולד הבן הרביעי הוזמנו אורחים רבים להשתתף בטקס הכנסתו בבריתו של אאע"ה, הוכנה „סעודת מצוה" ביד רחבה וקראו שמו בישראל: דוד. בהיותם מסובים לסעודה והרך הנימול יונק שדי אמו, והנה צעקה מחרידה פלחה את חלל החדר ובכיות תמרורים נואשות: התינוק נרדם בחיק האם לנצח... ובברכה: „נודה לך, ועל בריתך שחתמת בבשרנו" השתלבה ברכת: „ברוך דיין אמת".

בתו, זלדה, בחורה אינטליגנטית, עזבה את יאסלו והגרה לאמריקה ואח"כ חזרה, היתה נשואה ליחזקאל רהפלד, היה לה בן בשם נפתלי, ובת בשם נעלה. כשפרצה המלחמה ב־1939 נעלמו עקבות הבעל והילדים, והיא שבה גלמודה לארצות־הברית.

ליביש ט., בנו הצעיר, סוחר לגלנטריה במשך שנים רבות, חבר בתנועת הנוער הציוני, עלה ארצה בתור חלוץ בשנות השלושים והתישב בתל־אביב.

יעקב טהלר

אחיו של נפתלי ט., מסוחרי המכולת הותיקים — במיוחד לסוכר וקמח — בסיטונות וקמעונות. יהודי חרדי. בשנים האחרונות היה גר ברחוב קז'ימירז'ה. היו לו חמשה בנים שקבלו חנוך מסורתי. שלשה מהם נמצאים בארה"ב. בן אחד בשם אברהם נפגע ברגליו בימי מלחמת העולם הראשונה בחזית האוסטרו־רוסית, וכתוצאה מהפגיעה האנושה נאלצו הרופאים לקטוע את שתי רגליו.

בזכויותיו כנכה־מלחמה קבל מאת שלטונות פילין את המונופול לטבק בעיר יארוסלב, התישב שם ונשא לאשה את בת השוחט משם.

יוסיל טהלר

היחידי בין האחים שלמד מקצוע הכובענות. אדם שקט וחרוץ במלאכתו, נוסף לזה עסק במסחר המגבעות וכובעים.

כאחיו היה גם הוא שומר תורה. כל השנים האחרונות גר בבית עמר — קורנפלד ברחוב קז'ימירז'ה. ארבעה בנים ושלש בנות היו לו. הגדול בבניו הגר לגרמניה בשנות העשרים. השני נמצא בארה"ב. בנו השלישי, צבי, היה פעיל מאוד בקרב הנוער הציוני, גם שימש כמזכיר עד עלותו ארצה כחלוץ, בשנות השלשים. כיום גר בכפר אתא.

יעקב טהלר

הבן הגדול של נפתלי ט., בבחרותו מחובשי ביהמ"ד, עסק בסחר כל מיני סידקית, והיה עומד כל יום ויום עם דוכן מרכולתו בככר השוק. בנים לא היו לו.

בצלאל טהלר

בנו השני של נפתלי ט., גם הוא מבחורי ביהמ"ד, התפרנס יפה ממסחרו בגלנטריה. שלש בנות היו לו. לאה, רחל, והשלישית חיה בילא. בנו האחד בשם הירשלי מת בילדותו. גר כל השנים ברחוב נובה.



בנות בצלאל טהלר

אברהם יעקב טהלר

יליד פריסטיק — חתנו של ד. מנדל, שקראוהו: המורה האדמוני. — בעל מאפיה ברחוב איגלנה. דגל בחסידות ונסע לצדיקים מזמן לזמן, נודע בטוב לבו כאיש המפזר ונותן ביד רחבה לכל דורש.

בנו יחידו נשאר בגיטו יאסלו ועלה לו להמלט מבין צפרני החיות הנאציות ואחרי נדודים וטלטולים הגיע ארצה והתישב בחיפה.

משה טודר

מבין הסוחרים הותיקים לקונפקציה ברחוב קוש׳ציוש׳קי. אדם מכובד ואהוב על מכיריו. ארשת שפתיו — אדיבות ורוך, ביתו פתוח ושלחנו ערוך לכל עני ואביון. מהתומכים הידועים לכל מפעל ומוסד.

משנת 1914 גר בבית עמר — קורנפלד, בדירה מרווחת, ואת האולם הגדול בדירתו העמיד כאכסניא לכל דצריך. בין באי ביתו היה גם הצדיק ר׳ שלמה ליבלי מטיטשין.

הוא בעצמו נמנה על החסידים של האדמו״ר מרימאנוב.

שנים רבות עמד בראש המוסד „יד החרוצים״, התמסר לשכלול הבנין ושפורו החיצוני. מהמתפללים הקבועים בו בוקר וערב.

ששה בנים ושלש בנות היו לו. כלם קבלו חנוך מסורתי עם השכלה תיכונית. שנים מבניו ובת אחת מתו בחייו.

בנו הגדול, דוד, גם השני שמשון — חתנו של יואל מרגליות — והשלישי ראובן, גרו בטארנוב ועסקו במסחר אריגים וקונפקציה. ישראל, הרביעי, למד הנדסה ועבד בביליץ.

בפרוץ מלחמת הזועה ברח לגליציה המזרחית, משם נתגלגל לערבות רוסיה ומת. לפני שנתים בקירוב הגיעו ארצה אשתו עם שלשה בנים, דוד התישב בחיפה, ראובן בפתח־תקוה, וישראל שישב באחד המחנות, עזב את הארץ. באחרונה עלו ארצה שמשון עם בתו מפריס ובת אחת.

פ. טורבובסקי (החזן)

כיהן כחזן ראשי בבית הכנסת הגדול עד פרוץ המלחמה העולמית הראשונה. מוצאו היה מרוסיה, ממשפחת זיידל רובנר. איש מוסיקלי ממדרגה ראשונה. בריטון אדיר, התפלל כל השנים עם מקהלה מסודרת למופת.

עם נסיגת חיל הכיבוש הרוסי מן העיר בשנת 1915, עזב גם הוא את העיר, ומאז לא נודע על אודותיו שום דבר. (ראה לעיל פרק י״ח).

ל. טיגרמן

אדם בעל השכלה גבוהה, חתנו של גולדשלג. אחד המנהלים בבית הזקוק לנפט בניגלוביץ. בפרוץ מלחמת הדמים ברח מיאסלו והגיע לסטניסלבוב, שם נהרג בידי הנאצים. אשתו נמצאת כיום באוסטרליה.

אשר ישעיהו טיטלבוים

בעל חנות קטנה למכולת מאחורי בנין העיריה. ירא שמים ודחיל חטא. מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של ר׳ מאנדיל.

שנים רבות העיקה עליו מחלה ממארת, שקירבה את קץ חייו, בהיותו במיטב שנותיו. במותו השאיר אחריו אשה עם ילדים קטנים. הבן הגדול התהלך אחר כך בדרכי החסידות והיה כרוך אחרי האדמו״ר מבובוב ולמד בישיבתו.

משה טיטלבוים

גיסו של שמואל קנובלוך, ישב ברימנוב, ובשנות העשרים עבר ליאסלו. סוחר עורות וחנותו ברחוב פלוריאנ׳סקה.

משה ט., יהודי נמוך־קומה ובעל־זקן־שיבה, הצטיין כנקי־דעת ובעל־נמוסין, ושיחותיו רצופות ענין רב.

ממתפללי בית המדרש של הרב, ויום יום התרפק על דף גמרא ומפרשיה.

אברהם טיטלבוים

בנו של משה הנ״ל. אברך חסידי, נמנה על החסידים הבובוביים ביאסלו, להוט אחרי ספרים ואוהב דברי חדוד. היה לו בית מסחר לנעלים ברחוב פלוריאנ׳סקה.

בנימין טיטלבוים

בנו הצעיר של משה ט., השקפותיו מודרניות, בעל שכל שנון ודעה מבודחת. ותקופת זמן שהה בבלגיה, בשובו משם התחתן עם בת ר׳ אפרים תאומים.

אחר נשואיו פתח גם הוא בית מסחר לנעלים. המלחמה האכזרית האחרונה טלטלתו יחד עם אשתו לערבות רוסיה ושם מתו שניהם.

בצלאל טייכלר

יהודי יקר־רוח וטוב־לב, מחסידי גורליץ הותיקים, בתפלותיו היה מתלהב ושופך שיחו ולבבו לפני בוראו, ועל אף היותו חשוך בנים לא הרהר אחר מדותיו, ברך על הרע כעל הטוב, הבליג על עקת נפשו, שסבל שנים רבות בגלל אשתו החולנית, ודאג תמיד להקל על מכאוביה ולרכך את קשי סבלה.

דרכיו, דרך חכמינו: מקדים שלום לכל אחד, מסביר פנים, ואוהב לעשות חסד לרעהו. עם הקמת בית המדרש הגדול מהריסותיו נמנה על עשרת הראשונים שחזרו להתפלל בו, ומקומו בקרבת ארון הקדש.

כסוכן לבית חרושת לבירה מצא פרנסתו די צרכו. גר ברחוב אסניקה.

יחזקאל טפר

מוצאו מעיר פריסטיק, התישב ביאסלו בשנות העשרים וגר מול בית הכנסת. שמר על גנוני החסידות, כאחד האדוקים, שאינו מוותר אף כחוט השערה.

התפרנס כתגרי השוק בסחר סידקית, בהובילו יום יום את צרור מרכולתו על אצטבאותיו אל ככר השוק. היה תמיד מרוצה ושמח בחלקו.

יעקב טרנצ׳ר

יליד קרוסנו. עבד ביאסלו שנים רבות כתפר. מחבריה הראשונים של „פועלי אגודת ישראל", נהג בחסידות והרבה לעיין בספרים.

אחרי נשאו את טש׳רנה בת עזריאל רוזנוסר לאשה, התישב לחלוטין ביאסלו ופתח בי״מ לתפרות ברחוב וידוק.

יהושע טשופ׳

מוצאו מעיר דוקלא. חתן יעקיל הירשפלד. עסק בדיסקונט והסתובב בבורסה. עם מות חותנו נתמנה כ„שמש" במקומו.

תמיד היה במצב רוח טוב, אהב „להתחכם" ולהגיד בדיחה וחדוד, לשעשע את הקהל שבא אתו במגע יום־יום. במלוי תפקידו, כשמש, אחז בדרכי חותנו בכל פרט ופרט. בימי המלחמה נתגלגל לערבות רוסיה.

ל׳

דינה יוהנס

משפחת יוהנס עזבה את גורליץ בשנת 1915, לאחר שמערכת דמים כבדה ניטשה על אדמתה, והגיעה ליאסלו. עוד טרם הספיקה להסתדר ולמצוא מנוחה, חלה אבי־המשפחה, — אברך ירא שמים ובן תורה, —

ואחרי האבקו עם מר המות נפסק חוט חייו, והשיב את נשמתו השמימה. במותו השאיר אחריו אשה, שני בנים ושתי בנות.

אשה כשרה וצנועה, תמת־לב וצדקת, היתה דינה יוהנס. הבליגה על יסוריה: השם נתן והשם לקח. לא התרעמה על המהלומה הכבדה שניתתה על קנה, מפי עליון לא תצא רעה!

בכוחותיה הדלים החלה לדאוג לפרנסת ילדיה, שלא יפלו למעמסה על אחרים ויוכלו להתקיים מיגיע כפיה. ואכן זכתה האם לראות את בנה בכורה — אליהו, ברוך הכשרון וטוב השכל, שוקד על למודיו כתלמיד מובהק של הרב הגאון — ר' שמואל פיהרר — מקרוסנו, שאר בשרם, ועם התמדתו וחריפותו מתפרסם כאחד ה„עילויים" הבקי בש"ס ונושאי כליו, ראשונים ואחרונים.



הרב אליהו יוהנס

אחרי נשואיו עם בת הרב מלופטין עבר לכהן כרב באוזיפולי. (ניספה בשואה עם משפחתו). בנה השני, דוב, ג"כ מתלמידי הרב הנ"ל, מושלם

ובקי בש"ס, הגיע ארצה אחרי שעבר את כל נדודי הגלות בערבות־רוסיה וגרמניה, והתישב ברמת־עמידר ע"י רמת־גן.

עמליה, הבת הגדולה, נשואה לאברך התורני והחסיד חיים זאב קיזלשטיין מקרוסנו, עלתה ארצה עם בעלה ובתה והתישבו בתל־אביב, כיום פקיד בועד הקהלה.

הבת הצעירה עם האם ניספו בידי הנאצים הארורים.

ישראל יוסט

בנו של ר' דוב בריש מז'מיגרוד, בשם משפחתו לא ידעוהו, כי אם בכינויו: ישראל מלמד. אחד המלמדים הראשונים בעיר שהתישבו בה בהוסד קהלת יאסלו. בעלי בתים רבים מנכבדי העיר, התפארו שקבלו תורה מפי ישראל מלמד, ומבין כתלי „חדרו" המפויחים — גירסא דינקותא.

גר בטארגוביצה, כרוב היסלאים באותו זמן, ועם הסתלקותו נמכר המגרש, שעליו עמד ביתו הרעוע לידי ר' מאנדיל, שהקים עליו את בית מגוריו עם מקום התפלה.

ברוך יוסט

מנקיי הדעת ואצילי הרוח שבעיר היה ברוך יוסט, יליד יאסלו. בבחרותו נמנה על משכילי בית המדרש — שהרבו לקרוא ספרי השכלה — וכרבים אחרים בדור ההוא היה נחבא אל הכלים על העליה, בחפצו לקרוא את „אהבת ציון" של מאפו, או „התועה בדרכי החיים" של סמולנסקין...

עקיב בהשקפותיו ער לכל המתרחש בקהלה, אשר גודל אתה יחד, השמיע לא פעם את תגובותיו על פעולות בלתי רצויות מצד העסקנים, שהבאישו את אוירת הרחוב היהודי.

בהתארגן התנועה הציונית בעיר נצטרף אל שורותיה והקופסה הכחולה הוכנסה לביתו. כסוחר בתכשיטי זהב וכסף התפרנס בשפע, וגר כל השנים ברחוב קוש'ציוש'קי. שלשה בנים וארבע בנות היו לו. כלם קבלו חנוך לאומי מסורתי. בנו הגדול בריש, בחור אינטליגנטי, ממארגני „החוג" לעברית, השמיע לעתים קרובות ב„ישורון" את הרצאותיו בעברית צחה. (עזב את יאסלו אחר נשואיו).

בנו השני ישראל, שימש כקורספונדנט מיאסלו לעתונים הציוניים. ארגן בעיר את החוג הדרמטי „אנסקי", וכחובב אמנות הזמין — כאימפרסריו — שחקנים אמנים, שהציגו הצגות שונות בעיר, לפעמים הראה גם הוא את כשרונו בהופעתו על הבמה בתור שחקן. עד עזבו את יאסלו עמד בראש ה„התאחדות". עם קץ המלחמה הגיע ארצה, אחר פלסו לו דרך בסבכי המחתרת, ביערות הונגריה. בראשונה התישב בירושלים ואחר כך עבר לתל אביב כפקיד בממשלה. הבן הצעיר, אלתר, נמצא כיום בבלגיה.

דוד יוסט (צוצ'קנבוים)

חתנו הראשון של אלימלך פרינד. מהמשכילים התורניים שידיעה להם בהויות העולם. נכד השו"ב מטארנובז'ג. בקר בארץ בימי העליה הרביעית — אחר ארוסיו — ובשובו משם היה חדור התלהבות לבנין הארץ.

אחרי נשואיו ישב ביאסלו — פתח בית מסחר לנעלים — וארג את מסכת התכניות על שיבת ציון. במשך שנות מספר ששהה בעיר היה הרוח החיה בתנועה הציונית, מהפעילים והמסורים ל„מזרחי" והמשתתף בכל העניינים הצבוריים.

בשנת 1933 עלה ארצה פעם שניה עם משפחתו והתישב בתל אביב. עד קום מדינת ישראל עסק במסחר, כיום קבלן לבנין בתים.

בנו יחידו, יעקב, יליד יאסלו, עלם נבון ובעל כשרונות ספרותיים, היה חבר ב„הגנה", השתתף בכמה קרבות נועזים בעת מלחמת השחרור, והצטיין באומץ לבו. ב„מבצע דוד", אחת הפעולות ההירואיות באבו־כביר (כיום קרית שלום) על גבולות ת"א, נפל חלל כגבור הפעולה ביום ג' אדר א' תש"ח (13.2.1948) והוא עוד בעצם פריחתו הרעננה. (ראה „גוילי אש", חלק מכתביו).

א. יורטנר

שנים רבות גרה משפחת יורטנר ברחוב איגלנה. כל דירי הסביבה הכירו את יורטנר'קה־הזקנה, העמלה להשתכר ללחמה מאפית לחם בתנורה, ובהטמנת החמין בערבי שבתות.

בניה עזבו את יאסלו בשנות העשרים והגרו לארצות הברית, והיא מתה בבדידותה בשנות ה־30.

נפתלי ימנר

אדם רציני ושקט, אדיב ובעל השקפות מתקדמות. גר כל הזמן בטארגוביצה. בניו קבלו השכלה כללית, בתו שהיתה בתנועת הנוער הציוני, עלתה ארצה בין החלוצות הראשונות,וכיום חברה בקבוץ מרחביה.

אלימלך יעקביץ

מיום התישבותו ביאסלו היה גר באחת הסימטאות בטארגוביצה, מאחורי בית הקברות הנוצרי, שם היה לו בית קטן וחנות מכולת.

כאדם שתקן מטבעו התרחק מבין הבריות, שמר על המסורת להשכים ולהעריב לבית התפילה, להשתתף בשעורי משניות, וכל יתר העניינים, כאלו לא נגעו לו. כל ימיו היה ערירי.

שמואל יעקבויץ

רק בתור שמואל הנקובקר הכירוהו יהודי יאסלו, על שם מקום מגוריו בכפר הנקובקה. ואכן טיפוס כפרי אמתי היה שמואל הנקובקר, אכר מ„בטן ומלידה".

יום יום הביא העירה את תוצרתו החקלאית יחד עם כדי החלב ומשווק אותם בין לקוחותיו.

ביום הזכרון (יאהר צייט) מנהג היה בידו ללכת להתפלל לבית המדרש, ואז היה חובש מגבעת־קטיפה ירוקה, לובש מעיל ארוך ישן־נושן, אוזר מטפחת צבעונית על מתניו, נוסע עם הסוס והעגלה אל חצר בית המדרש, מעמידם, ונכנס פנימה. בבית המדרש עמד במקום שעמד, אבל לא זז מד' אמות שליד הפתח, הגיד את ה„קדיש" וחילק לפעמים גבינה עם יי"ש לשם „תקון נשמה", מנענע בראשו: גוט מוררגן! (ב„ריש" עבה ומכופלת) ומסתלק.

זלמן יעקבויץ

אחיו של שמואל ה., נקרא „זלמן קוצרובר" על שם כפרו קוצ'רוב שמעבר לנחל יס'יולקה. אדם שומר מצוות. חי על המסחר. שלש בנות היו לו, שתים מהן נמצאות באמריקה. בנו היחיד נפל חלל במלחמת העולם הראשונה.

מרדכי יצחקוביץ

אחד התושבים הראשונים באולשוביץ. יהודי טוב־לב וישר־מעשים מתנהג בחסידות ויהבו על אמונת הצדיקים.

כל השנים היה בעל אטליז ועליו פרנסתו.

פ. ירוסלבסקי

מוצאו מרוסיה, ישב ביאסלו שנים אחדות, ממיסדי „פועלי ציון" ומפעילי התנועה. כעבור זמן עזב את העיר — וכפי שאמרו — שב לרוסיה.

משה יעקב ירמיה׳ש

יליד יאש׳יניץ. התישב ביאסלו אחרי נשואיו בראשית המאה הנוכחית, והיה ידוע בעיר בשמו הפרטי: משה יעקיל. בעל תכונות טובות: יושר והגינות, דיקנות ושקידה מתמדת להשביע רצון לקוחותיו.

כל האינטליגנציה היסלאית — והדור הצעיר, בחורי ביהמ״ד ומשכיליו ביחוד — היו לקוחותיו הנאמנים והמושבעים. פניו הביעו חיבה וידידות לזולת, ושיחתו — שיחת רעים לבבית.

כמעט כל השנים היה גר ברחוב נובה, בקרבת בית הכנסת הגדול. שני בנים היו לו — חברים בנוער הציוני, נחמן וברל. הבת, חוה׳קה, נישאה לאברהם הופרט ובשנת 1934 עלו ארצה והתישבו בתל אביב.

כתום מלחמת העולם השניה עלה ארצה גם הבן הצעיר והתישב בראשון לציון.

כ.

מתתיהו כ״ץ

על קבוצת החסידים הראשונים בעיר, מידידיו המובהקים של בית הרב, יהודי חסין־קומה, רחב־זקן ובעל הדרת פנים — נמנה מתתיהו כ״ץ.

כל שניו היה פקיד בפרופינציה, עוד מימי אלכסנדרוביץ׳. בשנות העשרים חלה ונפל למשכב ונפטר מן העולם.

בני משפחתו עזבו את העיר, והגרו לארצות הברית. שמחה ובנימין — בניו הגדולים — הם מאוהדי התנועה הציונית שם ומהתומכים במוסדותיה. (בנימין ביקר בארץ לפני שנתים, בערך).

ל.

שמואל להר.

מהמתישבים הותיקים בקהלה. גר בביתו הפרטי ברחוב קז'ימירז'ה. ברבות הימים נוסף לו עוד בית ברחוב שיינוכי, שגבל עם הראשון. התפרנס יפה מעבודתו כפרוון וכובען, ועם זה סוחר מגבעות וכובעים. שלשה בנים היו לו, אחד מהם היה גר במינכן, והשני, משה להר, בקראקוב, בני המשפחה התפארו בו בהיותו גבאי שנים רבות בבית הכנסת של הרמ"א בקראקא.

אליהו להר

הבן השלישי, אדם ערום ותוסס, אהב להתבדח ולהשמיע הלצה שנונה. כאביו היה גם הוא פרוון וכובען, עם זה התמחה בעשית „כפות־קטיפה" בטעם ויופי שהתנאו בהן ביחוד, בחורי ביהמ"ד ואברכי משי.

נוסף למקצועו היה חוכר את תשלום המס „טרגובה" מאת העיריה — פרנסה לא נעימה ביותר — לגבות כל יום — ובמיוחד בימי השוק ביום הששי ובירידים — את תשלומי הטרגובה מאת בעלי הדוכנות בככר השוק, ומהאכרים שבאו בעגלות למכור את תוצרתם החקלאית. לא פעם אירע לו להתנגש עם אכר גבר אלם, שלא רצה לשלם לו, או התחמק מידיו, והגיעו לתגרות דמים.

ארבע בנות ובן יחיד היו לו, כולם קבלו השכלה ודעת, וכפי הנשמע נשארו שתים מבנותיו בחיים, והבן נמצא באמריקה.

פ. לויפר

חתן עלי הס, אברך יודע ספר, מחברי ה„מזרחי" בעיר. עסק במסחר עצים, גר כל השנים ברחוב פלוריאנ'סקה.

מרדכי לייזר

בעל חנות לגלנטריה ברחוב קוש׳ציוש׳קי, השקפותיו לפי רוח העת, לובש קצרות, אולם יחד עם זה היה מן המשכימים ל„קהל שטיבל" ולביהמ״ד, ללמוד את שעוריו היום־יומיים בגמרא ותוספות. בשנים האחרונות סלק את ידיו מן המסחר ועבד בתור סוכן („שפיליטר") בשביל מזמיני הסחורות מערי המסחר, קראקוב, רישא ולבוב, להמציא את ההזמנות עם הרכבת החוזרת לידי המזמין. בנו ובתו קבלו השכלה תיכונית.

יוסף ליכט

מותיקי הסוחרים לגלנטריה. אדם מיושב ומתון ברוחו, מוקיר רבנן, משים אזנו לשמוע תורה ושיחות תלמידי חכמים, מדותיהם — מדותיו, בגדיו בלי רבב, נאים ונקיים. כיהודי שומר תורה התרחק מכל שררה צבורית, שמר על עסקיו ודאג להרחבתם, אולם בהיותו מעורב בין הבריות ומקובל על יודעיו, הוצע פעם כמועמד בבחירות לועד הקהלה ונבחר.

בנים לא היו לו רק שתי בנות.

דוד ליפצ׳ר

אורח חייו תמימות ועניוות. חיצוניותו כאחד האדמור״ים, זקן לבן עטר את פניו החורים, מרוב עבודה מעיפת כאופה. כל השנים ישב בבית אלימלך גולדשטין.

היו לו בת אחת, — כלתו של יעקיל הירשפלד — ושלשה בנים.

איצ׳י ליפצ׳ר

בנו של דוד ל„. אברך בן תורה וידיעות כלליות. בבחרותו מיושבי בית המדרש הלומדים בשקידה. שימש שנים רבות כחזן ב„יד חרוצים", בשנים האחרונות נתקבל כגובה בקופת „תומכי עניים". היו לו כמה בנים שהתחנכו ברוח החסידות הבובובית.

משה הירש ליפצ׳ר

בנו השני של דוד ל„. יהודי דתי, כאביו עבד גם הוא כאופה ועסק במכירת כעכים ו„פרצלים", כל ימיו היה ידוע חולי.

בצלאל ליפצ׳ר

בנו השלישי של דוד ל., — וחתנו של מאיר פלדברנד — בראשונה מחברי „פועלי ציון", מתמשכל ומתאמר להיות אדם מודרני.

עבד כאביו במאפיה, יגע להצליח — והתאכזב. נסע לגרמניה, וגם שם לא נקלט וחזר הביתה. נחן בקול נעים — טנור — והיה „משורר" אצל חזני העיר, גם השתתף בחוג ה„דרמטי" שעל יד הנוער הציוני.

יהושע ליפצ׳ר

אחיו הצעיר של דוד ליפצ׳ר. גם הוא יהודי תמים וצנוע, התפרנס מעבודתו כחיט. עם התבגרות הבנות פתחו חנות מכולת וגזוז — תקופה קצרה גם גלנטריה — והוא עזר על ידיהן.

תענוגות בחייו לא שבע. תחילה מת עליו בנו בכורו — בחור מיושבי ביהמ״ד — ממחלה שקיפחה את חייו, בשובו מגורליץ, אחרי מערכת הדמים הכבדה, שניטשה שם זמן ממושך, בשנת 1914. בת אחת חלתה — אחר היותה מאורשת — במחלה ממארת שמצצה את לשד חייה עד צאת נשמתה. חתנו הגדול חלה גם הוא במחלת השחפת ומת בגיל השלשים, בהניחו אחריו אשה, וילדים בגיל רך. עם כל דכדוכי הנפש נשא את יסוריו בדומיה.

אחד מבניו — מאיר — חבר בארגון הנוער הציוני, עסק בעבודת החשמל, אם כי מעולם לא למד את המקצוע.

אליעזר למביק

כשמש ב„יד חרוצים" השתדל למצוא את לחמו לפרנסת בני ביתו, אולם בקושי השיגה ידו די כלכלת משפחתו הגדולה.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה — והוא גר בדירת מרתף בבית להה, על־יד ה„תלמוד תורה" — חלה, והימים ימי כיבוש העיר ע״י צבאות הרוסים, ואחר האבקו עם המות ימים מספר נפח את נפשו, בהשאירו אחריו אשה עם כמה בנים קטנים.

יהושע למפל

חתנו של וולף אינציגר, מוצאו מצאנז־ישן. צנוע באפיו ושתקן בטבעו, מסתפק בכמה שיש לו ואינו אץ להעשיר. שומר תורה וממתפללי בית המדרש.

בראשונה סוחר לכלי מטבח, ואח"כ פתח חנות גלנטריה בבית עמר־קורנפלד, ברחוב קז'ימירז'ה.

בתו שהיתה חברה מסורה בתנועת הנוער הציוני, עלתה ארצה בתור חלוצה, בשנות השלשים. כיום אחת החברות בקבוץ דן.

ד"ר ה. לנגר

רופא, התישב ביאסלו בשנות ה־30, גר ברחוב קוש'ציוש'קי. בפרוץ מלחמת ההשמדה הספיקה רק בתו היחידה להנצל מהתופת הנאצי, ואחרי תלאות ונדודים עלתה ארצה והתישבה בתל אביב.

ד"ר יוסף לנס

מן הרופאים הותיקים בעיר. היה חבר נאמן — מהראשונים — בתנועה הציונית בעיר. גר כל ימיו ברחוב 3־למאי. בימי עונת הקיץ היה פותח מדי שנה בשנה בית הבראה וקליניקה לילדים באיבוניץ'.

גדליהו לפלהולץ

יליד דוקלא, חתנו של אלימלך גוטוין. אברך חסידי ובן תורה, מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של ר' מאנדיל והלומדים את השעור הקבוע שם מדי יום ביומו. פרנסתו, כנהוג על המסחר. הצטין בדרכי תום ויושר. כל השנים היה גר בככר הטרגוביצה. אשתו, שרה, ילדה לו כמה בנות.

מ.

פ. מגר

מהפקידים הותיקים בבית הזקוק לנפט בניגלוביץ. אדם אינטליגנטי, בעל מסורת דתית. זקנו ארוך ומטופח יפה. יום אחד בעברו ברחוב קוש־ציוש'קי, אחזו השבץ, צנח על המדרכה והוציא את נשמתו. בנו עלה ארצה וגר בחיפה.

אייזיק מולדואר

חתנו של ליביש וינפלד, בזמנו נחשב על המודרניים שבעיר. תחילה בעל בית חרושת למים מינרליים, אח"כ הועבר לידו העסק של חותנו, אשר בככר השוק והוא המשיך בו עד שנת 1914. בעזבו את העיר לרגל המלחמה התישב בוינה.

מאיר מושל

חתנו השני של משה צימט. מתלמידיו של הרב הגאון ר' מאיר שפירא מלובלין, עסקן צבורי, ונעים המדות (ראה לקמן מ. צימט).

ד"ר שמעון מטה

מהרופאים הראשונים בעיר, מכובד וידוע, גר כל השנים ברחוב קוש'ציוש'קי. מת בהתחלת שנות העשרים. היו לו רק בנות.

יוסף מטה

אדם מתקדם בהשקפותיו, ציוני. ממתפללי בית הכנסת הגדול, ובשנים האחרונות נבחר שם לגבאי.

חתנו של וולף וגשל, גר בפנת ככר האוטובוסים, כבעל מסבאה היתה פרנסתו מצויה בריוח. בניו קבלו השכלה תיכונית. בנו הגדול עזב את יאסלו בקום מדינת פולין.

ר' זליג מילר

עם צמיחת הישוב היהודי באולשוביץ נתמנה ר' זליג לאחד מ„כלי הקודש" הראשונים לקהלא קדישא, כשוחט ומוהל בפרבר יאסלו.

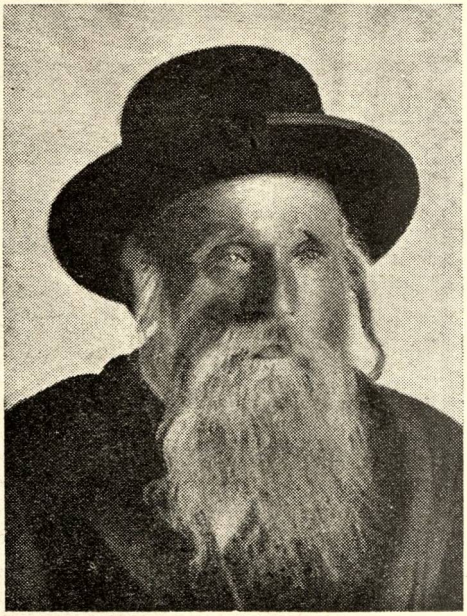
אחת הדמויות הפופולריות בזמנו היה ר' זליג. בעל הדרת פנים, איש תבונה ולמדן מופלג, שוקד על מלאכתו באמונה, ובסתר לבו רוקם את יריעת המחשבות הנעלות: „באשרי, מה טוב ומה נעים גורלי, להיות בין המשכימים והמעריבים בבית המדרש לעבודת הבורא, עבודת הקודש!"

בביתו הקטן — בנוי קורות עץ — ברחוב שיינוכי, בקרבת בית הרב, גדל את משפחתו בת תשע הנפשות — שש בנות ושלשה בנים — והסתפק במדת הצמצום.

באחד הימים — עם התפתחות הקהלה — עזב את מלאכת הקודש, השחיטה, ואמר לעבור — ככל אחינו בני ישראל — למסחר.

והיה זה צעד חלוצי בימים ההם, לפתוח חנות בככר השוק ביאסלו, שמכל אבן זעקה האנטישמיות, אבל ברונגליביץ׳ — גוי ליברלי — נאות להשכיר לו חנות בביתו.

שנים רבות נהל עם חתנו אליעזר בלום את העסק בקנה מדה גדול. הפריצים הפולניים ממחוז העיר, שעמדו אתו בקשרי מסחר, העריצוהו עד למאוד על סגולותיו האישיות, שחרגו ממסגרת המסחר, ולא פעם היו מבלים אתו שעה ארוכה בשיחה על מהותו של עולם ועל תכליתו.



ר׳ זליג מילר

ר׳ זליג זכה לאריכות ימים, ובהיותו כבר למעלה משמונים, עבר עוד לפני התיבה לתפלת „מנחה״ ביום הכפורים, לרגל יום הזכרון של רעיתו, שנפטרה ביום הקדוש.

את בנותיו השיא לבני תורה ממשפחות מכובדות. חמשת חתניו ישבו ביאסלו, אליעזר בלום, דוד זינבל, משה קלב, משה מרגליות, ונפתלי הופרט. חתנו הששי יצחק גולדפינגר, הגר לארצות הברית.

שני בניו, חיים ופנחס, ספגו מרוח ההשכלה ונמנו על סוג האברכים המשכילים. עזבו את יאסלו לפני מלחמת העולם הראשונה. אחד התישב בקלן בגרמניה, והשני הגר להולנד.

מה נהדר היה מראהו בשמחת נשואי נכדתו — בתו של דוד זינבל — כשיצא לפזז ולכרכר בכל עוז שיר והודיה, בתוך מעגל „רקוד־המצוה" עם בקבוק הייש, לאחר שהעלו ומצאו כי מספר יוצאי חלציו מגיע למאה ותשע נפש. בשנת תרפ"א, בעמדו על סף פ"ז שנים, נחה נפשו בשלום ובשיבה טובה.

משה מילר

בנו בכורו של ר' זליג מ., אחד האברכים המעולים שבעיר, הגה יום ולילה בתורה. ולמרות חולשתו היה עורך „תקוני חצות" כמנהגי ותיקין, ומעורר את בנו שמואל — שמת עליו בחייו — ללמוד בצוותא עד האיר השחר.

בימי חרפו היה נוסע למרן הצדיק משינ'יובה, ואחרי פטירתו המשיך לנסוע לממלאי מקומו.

באחד הימים חלה לפתע בדלקת מעי העור ונפל למשכב, מפאת מצבו המסוכן החליטו הרופאים שיש לנתחו מיד, ובעצם יום השבת נסעו אתו לוינה. הנתוח נעשה אולם לא הצליח, ושם הלך לעולמו. גופתו הובאה לקבורה ביאסלו.

הניח אחריו אשה — בשם מישקט, — ארבעה בנים ובת אחת. מישקט מילר היתה ידועה כסוחרת חרוצה, נהלה בית־מסחר למנופקטורה בככר השוק עד יומה האחרון.

הבת היתה נשואה להניך אדלר, בן תורה וירא שמים, השתתף כל השנים בשעורי משניות ב„קהל שטיבל" ובשעורים אחרים. היה מן המתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב. דירתו היתה בככר השוק, ופרנסתו על המסחר במנופקטורה. היו לו שלשה בנים, שחנך אותם ברוח חסידי בובוב והיו מחובשי ביהמ"ד ואדוקי חסידות. גם שתי בנות היו לו.

גדליהו מילר, הבן הבכור, עזב את יאסלו עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, והתישב בוינה. בנו עלה ארצה בשנות ה־30, ויושב בכפר סבא.

הבן השני, יעקב, מראשוני „המזרחי", התישב אחרי נשואיו בטארנוב. אליעזר, הבן השלישי, חבר מנעוריו בארגון הציוני, ישב ביאסלו עם אמו ועסק במסחר. הבן הרביעי, יחזקאל׳ה, בחור ממולח, הצטיין בנעוריו בכשרון ה„בדחנות", יצא את יאסלו עם קום מדינת פולין.

משה מינץ

בעל איטליז, אדם ישר ושקט, בניו למדו ציור והיו ציירים וצבעים ממדרגה ראשונה, ביחוד לשלטים אמנותיים, אחד מבניו נורה ונהרג על ידי חברו לעבודה, בעמדו אתו יחד על הסולם במקום עבודתו, והיתר עזבו את העיר והגרו לוינה (אוסטריה).

נטע מלץ

מסוחרי המקנה ובעלי האיטליזים הראשונים בעיר. התבלט כעסקן, בעיקר בין בעלי המלאכה, ובמיוחד השתדל להעלות את קרנו של המוסד „יד חרוצים", ולמטרה זו הקדיש את ביתו בחייו לטובת המוסד, אחרי שהבנין הראשון נהרס על ידי הרוסים בשנת 1914.

היו לו כמה בנים ובנות. בימי מלחמת העולם הראשונה ולאחריה, היו בנותיו פעילות מאוד בשטח הסוציאלי, במטבח־עם מטעם ה„ג׳וינט" וכו׳. בשנות העשרים הגרה אחת מבנותיו לארה״ב. בעת כתבי שורות אלה, נמסר לי ששתי בנות נמצאות בארץ וגרות בחיפה.

זליג מלץ

ישב כל השנים בטארנובצה. כחרד למצוות התאמץ לחנך גם את בניו ברוח התורה, לתכלית זו מסר אותם לחדרים, הזמין מלמדים מיוחדים לביתו בשבילם. כדרך יהודי הכפר שלח ידו גם במסחר, הביא כל פעם תוצרת חלב ממשקו לעיר. מסופר עליו שהיה זהיר מאוד במצות „הכנסת אורחים", וכל אורח שנקלע לכפר, היה מכבדו ממזונו וממונו. שמעתי שאחד מבניו נמצא בארצות הברית.

שלמה מלץ

בנו של זליג מ„ התישב ביאסלו וגר כל הזמן מאחורי בית העיריה, ועל כל מיני עסקים — פרנסתו. דרכם של חסידים דרכו: נסע לאדמור״ם,

לבש בגדי משי וחבש שטריימיל לראשו. שנים רבות היה בעל־הקורא בבית „יד החרוצים".

מנדל מלר

איזה יסלאי לא הכיר את מנדל מלר, ומי לא קלטה אזנו שמץ מ„תורותיו": פתגמיו, אמרותיו, מחדודיו הפקחיים, מבדיחותיו המבריקות ומהלצותיו השנונות, (מנדל מלר׳ס ורטל׳ך) שהיו נפוצות בעיר ומחוצה לה?

דומני שאקפח את שכרו של האיש אם אפסח על תאור דמותו, ולא ארשום בתולדות זכרונותי אלה, מעט מזעיר מסגולותיו המרובות של החכם והסופר, שבלהט רוחו וחום מזגו איחד בקרבו המון סתירות והפכים.



ר׳ מנדל מלר

מנדל מלר היה אחד הטפוסים המעניינים בשלל תכונותיו, דמות בעלת קוים אופיניים למכביר. מצד אחד הריהו מחסידיו של ה„רבי" מבלוז׳וב, ומאידך, נוהה אחרי תורת הרצל ומן החברים הראשונים בתנועה הציונית. חזקתו עליו ללמוד כל יום גמרא או פרקי משניות, ויחד עם זה עוסק...

ב„התקופה" וחוזר עליה מרישא לסיפא. לובש קפוטת משי רחבה, ו„חלאט" עם צוארון־קטיפה, ואבנט משי חבוש על מתניו, ומטייל ארוכות ומתידד עם... המשכילים והחפשים. מספר ספורים על הצדיקים וארחות חייהם, ו„הנכדים" השונים, מתלהב מ„שיחות חולין" שלהם, קושר קשרי ידידות עם בית הרב ועם בני צימט, „השמרנים" כביכול, ויחד עם זה חולם על ציון על ה„קולוניה'ס" על ה„קולוניסטים" ועל האכרים העברים בוני הארץ, ובדחילו וברחימו מעריץ ומקדש את הציונות על הישגיה ומשגיה.

ביום בהיר אחד מניח מנדל מלר את ביתו, ואת בני ביתו, ועולה ארצה (לפני ארבעים שנה בערך) בתור תייר לראות את הארץ, לעבור בה ולהזין את עיניו מן ה„קולוניסטים" מבני ישראל, שעובדים את אדמתה ומרוים אותה בזעת אפם. לאחר ששוהה בירושלים ימים מספר מכתת הוא את רגליו והולך ממושבה למושבה, נפגש עם ה„חברה" הצעירה ומתרשם מהעבודה החלוצית. שמח על ההזדמנות שנתנה לו ל„הסתרט" עם ה„חברה" בסרט ציוני — המראה את הארץ בהתפתחותה: הבחורים העברים שזופי־הפנים, חובשים כובעי קש רחבי־השוליים, ועוסקים בייבוש הבצות, ומעבדים את הכרמים והפרדסים. מנדל מלר מופיע על הבד, צוהל ורונן. (הסרט הוצג ביאסלו בשנת 1913).

* * *

ברחוב הראשי ביאסלו, רחוב שלישי למאי, בנה בית ענקי ומפואר ובו חנויות נהדרות, גזוזטראות ארוכות, אולם הוא בעצמו יושב בחנות קטנה לעורות ומכשירי־סנדלרות, ועל השולחן „הארוך" בחנותו מונחים תמיד ספרים, גמרות, ערמות עתונים, „הצפירה" של סוקולוב יחד עם המשניות, „המצפה" של לזר על גבי הגמרא הפתוחה, ורבי מנדל — חבוש ירמולקה רחבה, שמתחתיה בולט מצחו הרחב, — שולט על כולם. ברצותו מעיין בזה, וברצותו מניח את זה ואוחז ספר אחר או חוברת ומדפדף בהם... זכרון פנומנלי היה לו, כל ששה סדרי משנה היו שגורים על פיו כשהיו מזכירים לו מלה אחת מהמשנה, היה קורא מיד את כל ההמשך של המשנה עד הסוף. פעם אחת באחד הערבים הסתויים, ישב ב„קהל שטיבל" ומסביבו הצטופף קהל, — מנדל מלר מדקלם... כל „זרעים", „מועד" בעל פה.

במעגל ה„חבריא" ר' מנדל הוא תמיד ראש המדברים, ושיחותיו שופעות הברקות מחודדות, בעמדו פעם בין קהל־מיודעיו, למדנים, פנה אליהם בשאלה: „רבותי. איפה נזכרת בתורה המלה „תאריס"...? הקהל חשב שכונתו, לשם של החלק הששי של המשניות „טהרות", (בהברה האשכנזית, מתבטאות ה„סמך" וגם ה„תיו" כ־S לועזית). ומובן, שהמלה הזאת אינה נמצאת בתורה, וכל אחד השיב בשלילה. אז פרץ ר' מנדל כמנצח וענה בעצמו: „תהרוס". כוונתי ל... „תהרוס קמיך" (ספר שמות שירת בשלח). והקהל נשאר פעור־פה מתמהון, מתמוגג מצחוק, ונהנה מהחדוד של משחק המלים.

בהיותו ברוסיה כ„בן תערובת" שנלקח על ידי הרוסים בנסיגתם מגליציה, בשנת 1915, חבר ספר הדקדוק, שהיה אתו בכתובים.

כבעל כשרון מוסיקלי והומוריסט גדול כתב שירים שונים ושר אותם ביידיש: „נחמו נחמו עמי", „יודן בני רחמנים", „רשקה" ועוד, שהיו מושרים במסיבות שונות, ובמיוחד בסעודת פורים בבית הרב. אחרי שובו מרוסיה התפרסם שירו לפורים, „חייב אדם לבסומי בפוריא", במנגינה מיוחדת פורימית.

* * *

כתוצאה ממחלה שחלה בילדותו נשארו פניו מחוטטים. כשהיו שואלים אותו: ר' מנדל, היתכן! הלא חכם אתה ופקח הנך, למה הסכמת לפרצוף פנים כזה? אז ענה להם:

— הבה ואספר לכם מעשה שהיה:

— הלא בודאי יודעים אתם את המאמר של חכמינו: שהולד במעי אמו דומה לפנקס מקופל, ומלמדים אותו כל התורה כולה, וכיון שבא לאויר העולם, בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה, גם אני לאחר שכבי בבטן אמי תשעה חדשים שוקד על כל התורה, והגיע זמני לצאת לאויר העולם, והנה נגש אלי מלאך ורצה לסטור על פי, כמנהג העולם. — שאלתיו: — „למה זה באת לסטור על פי ולהשכיחני את התורה שיגעתי עליה ולמדתי כל כך הרבה חדשים?"

— „גזירה היא!"

— אז אמרתי לו: „אני מרצוני הטוב לא אסכים ולא אכנע לגזירה הזאת!"

— כשהמלאך עמד בשלו ואמר לסטרני, כסיתי את פני בשתי כפות ידי הדקות והגרומות, ולא נתתיו לנגוע בי. אולם הוא נאבק אתי, סילק בחזקה את כפי מעל פני והתחיל לסטור... בקושי הספקתי לכסות טפת, אך הוא גלה טפחיים וסטר ופגע באשר פגע, התגוננתי עד כמה שיכולתי, אבל הוא התגבר ונקב את פני חורים ונקבים שנשארו לי עד היום.

בהיותו במצב רוח מרומם, בצותא ושבת־רעים, היה נוהג לגשת לאי אלו מן המסובין ולחש להם על אזנם: „פסוק לי פסוקך, פסוק לי פסוקך". ועל סמך הפסוקים ששמע היה בונה „בנין שלם" של ספורים מצחיקים ומבדחים.

חדודיו ובדיחותיו שהיה מחדש בכל פעם, התפשטו חיש־מהר בכל העיר, ונאמרו אחר כך בשם אומרם: ר' מנדל מלר סיפר... אמר...

בליל הושענא רבה — אמר פעם אחת — שהוא מתכונן לשיא־עולמי הערב... ואכן, גמר את קריאת „משנה תורה", במשך חמשים וחמשה רגע במהירות ובדיקנות של כל טעם וטעם.

עם כל חוש ההומור שלו הצטיין גם כאדם רציני המתענין בצרכי העיר, ונמנה על העסקנים הצבוריים. בועד הקהלה הוא בא כוח של הציונים, ובעיריה כבא כוחם של הסוחרים.

* * *

ארבעה בנים וארבע בנות היו לו. אחד, הוא הסופר הידוע דב קמחי, היושב בירושלים זה ארבעים וכמה שנים, אבי הסופר הצעיר יגאל קמחי, מזכירו הפרטי של הנשיא המנוח ד"ר ח. וייצמן. בן אחד, הירש אלימלך, בחור כשרוני, עזב את יאסלו בשנות העשרים והגר לארצות הברית. בנו הצעיר, ישראל, נמצא כיום בפריס. חתנו הראשון היה, המשכיל יוסף פרומוביץ', השני, מאיר בטמן. השלישי, פנחס רב, בעל הצלמניה „פלורה" ברחוב קושציוש'קי. אחת הבנות, חיה, עלתה ארצה וגרה בירושלים.

כשנתפס בידי הנאצים הארורים הספיק להתעטף בטלית, אחרי השמידו את כל חפצי ערך שהיו בידו שלא יפלו לידי המנאץ, וככה קדש האיש את שם שמים ביום מסה והרס רב.

אברהם מלר

בנו השני של מנדל מ„ אברך תרבותי. על פניו היה שורה תמיד חיוך של חביבות וניב שפתיו ידידות ונועם. בהשקפותיו נטה לרעיון „המזרחי" והיה אחד הפעילים בשורות התנועה: ממיסדי בי"ס המזרחי ומהמתפללים הקבועים בבית התפלה של המזרחי מראשית הוסדו. התפרנס מן המסחר כנהוג בימים ההם. לפני זמן מה עלה ארצה בנו, אלימלך, והשתקע בחיפה.

יוסף מלר

לפני מלחמת העולם הראשונה התפרסם ביאסלו כנדיב־לב וכמכניס־אורחים, יוסיל מלר, סוחר הבהמות. הוא היה רגיל לאכסן בביתו את כל האורחים העניים, שהגיעו לעיר, להאכילם ולהשקותם מכל טוב. יש שהסבו על שלחנו, עשרה — חמשה־עשר אורחים בבת־אחת, והוא עומד עליהם ומשמשם.

הוא היה אחד המיסדים את חברת „הכנסת כלה", בקשר לכך ארגן מקהלת־מנגנים, שעם הופעותיהם הרשמיות הלבישם מדי־שרד כחולים מפוארים, ושורת כפתורי נחושת־קלל על חזה־המעילים, מכנסים עם פסים אדומים וכובעים מיוחדים, מקושטים נוצות צבעוניות (הכינם מכספו הוא), במסיבות חגיגיות, חתונות וכו', היתה המקהלה הזאת מענגת את השמחה, מנגנת מה שמנגנת, וההכנסות היו קודש לצרכי החברה. המקהלה הזאת התקיימה עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

הירש מלר

מוצאו מסביבת ברז'וזוב, התישב ביאסלו בשנות ה־20, וגר כל השנים בהיצלובקה. התפרנס ממלאכתו בתור חיט, יהודי שקט, ישר, בעל אופי רך ועדין נפש, השקפותיו — לפי רוח־הזמן, אולם חרד למצוות ורודף צדקה, ממתפללי בית המדרש הגדול.

דוד מנדל

קראו לו „המורה האדום", גר בטרגוביצה כל השנים, אדם שקט, בזמן האחרון לא עסק בשום דבר, כי היה ידוע חלי. היו לו שני בנים, יחזקאל ושלמה, שהיו בעלי מאפיות, ושלש בנות שגם בעליהן עסקו במלאכה זו.

יחזקאל מנדל

חכר את המאפיה מאת זליג קורזניק, איש עבודה, חבר „פועלי ציון" בנעוריו, בשנים האחרונות הצליח בעסקיו.

יוסף מנשה

יוזף מנשה, — זה היה כינויו הגרמני מנעוריו — מוצאו מטארנוב. בהיותו עלם צעיר, הגיע ליאסלו, והיה עוזר (סוביקט) בחנות לאריגים של ברנשטדטר.

אחרי נשואיו, — ובכיסו כמה שטרי כסף מחסכונותיו — פתח גם כן חנות לאריגים ונעשה עצמאי, ובמשך הזמן היה אחד העשירים המכובדים בעיר. בנה בית גדול בככר השוק, פנת רחוב נובה, מול בית הסטרוסטבה ובו בית־המסחר הכי גדול לאריגי־צמר, מנופקטורה וכו׳, ובצדק ראוי האיש להקרא: „סלף מייד מן".

הוא היה אדם בעל השקפות מודרניות, אולם שומר מסורת. התפלל כל השנים יום־יום ב„יד־חרוצים". ענינים צבוריים ותככי־הפוליטיקה היו רחוקים ממנו, התמסר לעסקו והשתדל לשרת את לקוחותיו מתוך יחס הגון ואדיב. ואכן, יצאו לו מוניטין בתור איש ישר ונאמן. הלקוחות היו בטוחים, שאצל מנשה ישיגו את האריג הדרוש להם מהמין הטוב והמשובח במחיר קבוע, ובלי אונאה כל שהיא.

כל ארבעת בניו ושלש בנותיו קבלו השכלה גבוהה והיו בעלי תואר אקדמאי. בת אחת, מרים, היתה נשואה לד״ר עמנואל צוקר, רופא ילדים, בן אלתר צוקר מז׳רשין, שהיה גם חותנו של העו״ד נפתלי מנשה.

ד״ר אברהם מנשה

בנו בכורו, קראו לו בנעוריו דוליק. היה עורך דין ביאסלו וידוע בשם אדולף מנסה. נטה להתבוללות, והתרחק מעניני הצבור. גר ברחוב קוש׳ציוש׳קו.

ד״ר נפתלי מנשה

בנו השני, או כפי שקראוהו מימי נעוריו, תוליק מנסה, היה גם כן עורך דין, ונחשב בין עורכי הדין הטובים שבעיר.

בהיותו עוד סטודנט צעיר בגימנסיה נצטרף לתנועה הציונית, והיה אחד המיסדים של המועדון הציוני „ישורון" בעיר בשנת 1905/6, הוא היה „תלמיד־חבר" של ד״ר קורנהייזר וחבר לד״ר שטין. יחד אתם היה פעיל בשורת המחנה הציוני, התמסר מאד להפצת הרעיון הציוני, נלחם מתוך עקשנות ואומץ לב להחדרת רוח הציונות בין כל מכיריו, בין אלה שהיה נפגש אתם ובין לקוחותיו...

נבחר מטעם ציוני העיר לועד הקהלה ולעיריה, ושמר כקנאי לאומי, במסירות נפש עזה, על האינטרסים של כל תושבי העיר בכלל, ועל כבוד היהודים במיוחד.

הצטין באפיו הרך, נחן ברגשי דת ומסורת. בימים הנוראים היה רגיל לבוא לבית־המדרש, לשמוע אל התפלה של הרב, שירד לפני התיבה כבעל מוסף ולהתענג על הנוסח המסורתי. את בנו יחידו חנך על טהרת הציונות.

עם פרוץ מלחמת העולם האכזרית נתגלגל עם משפחתו לרוסיה, שם חלה ומת מחמת מחלה זו. גם הבן קפח את חייו הצעירים בערבות־הגולה. ואשתו, לאחר שעברה את נתיב היסורים, הגיעה בזמן האחרון ארצה והתישבה ברמת־חייל.

זיגמונד מנשה

כמהנדס עבד שנים רבות במקצועו בסומטרה ההולנדית. עם פרוץ המלחמה, נתפס על־ידי הנאצים, והעבר לפולניה, ושם נספה.

ד״ר מיכאל מנשה

בנו הרביעי, עו״ד, יצא את יאסלו והתישב בלודז. שם היה לו אחד המשרדים הגדולים בתור עורך דין. בימי הכבוש הגרמני העבר ליאסלו ע״י הנאצים ושם נעלמו עקבותיו.

גיזלה מנשה — כגן

בתו הבכירה. בעלת תואר ד״ר לרוקחות, אך לא התעסקה במקצועה. היתה פעילה מאוד בשטח העבודה הסוציאלית במוסדות השונים — ובמיוחד דאגה וטפלה באשפוז יתומים וילדים חולים.

הנקה מנשה — ויסטריך

בתו השניה. גם היא היתה מסורה לענינים סוציאליים, השתדלה כמיטב יכלתה לעזור לנזקקים, ועודדה אותם בנדבת לבה.

היא היתה נשואה לעו"ד ויסטריך, ציוני נלהב, הצטיין כעסקן צבורי, ועקב מתוך התענינות מרובה למתרחש בעיר. במשך שנים רבות היה חבר העיריה שנבחר מטעם הסוחרים.

סט. ויסטריך, לא עסק במקצועו כעורך דין, כי אם יחד עם חותנו נהלו את בית המסחר, והפירמה נקראה: „יוסף מנשה וחתנו", כפי שידוע לי נצל מהתופת הנאצי יחד עם אשתו, וכיום נמצאים בפריס שבצרפת. בנם היה זמן מסוים בקבוץ בארץ, אולם חזר לפריס.

משה מרגליות

אחד מבעלי־הבתים הנכבדים והחשובים בעיר, יהודי תלמיד־חכם ובר־דעת, בקי בהויות העולם, בעל צורה נאה, פניו הזכים הפיקו טוהר, תום וענוה. מבני העליה המועטים, שיראתם קודמת לחכמתם, רחים רבנן ומוקירם וידו פתוחה לכל.

היה סוחר עצים, ובעל בית לא רחוק מבית המדרש ברחוב שיינוכי, על־יד הנחל, מול בית ר' מאיר בריש שו"ב.

בפרוס מלחמת העולם הראשונה, בהיותו בדרך לרגל מסחרו, חלה, ובשובו הביתה נפל לערש־דוי, ואחרי האבקות מרה ורבת יסורים, החזיר את נשמתו בטהרה.

עם פטירתו, השאיר אחריו אשה בשם חוה רחל, שני בנים ושתי בנות נשואות. בנו הצעיר, סנדר, בחור מחובשי ביהמ"ד ויר"ש, חלה במחלה מדבקת, ומת בשני 1914 בעודו רוק.

הירש מרגליות

בנו השני של משה מ., אברך חסידי, בעל נפש שקטה ומצנעת־לכת, המשיך במנהג אבותיו, כשומר תורה ומצוות וסוחר עצים. היה חתנו של בריש אלטמן, וגר בביתו ברחוב קוש'ציוש'קו.

משה מרגליות

חתנו של ר' זליג מילר, יהודי חרדי ובן־תורה, מקפיד על לבושו,

המכבד את בעליו ומוסיף לו כבוד. ממתפללי בית־המדרש. היה בעל חנות למנופקטורה בככר השוק. חמש בנות ובן אחד — בשם הירשל — היו לו, אחר קום מדינת פולין חסל את עסקו והגר עם משפחתו לארצות הברית. רק בת אחת נשארה ביאסלו. כפי הנשמע, הצליח בנו בעסקיו, ונחשב עם העשירים.

אבא מרגליות

שלשה אחים היו ומוצאם מעיר טשיטץ. הבכור המכונה אַבצ'י מרגליות, בעל מסבאה בככר השוק, התפרנס בכבוד, והתנהג בחסידות, כיאה רק „לחסידים ואנשי מעשה", ומקום תפלתו על־יד „כותל־המזרח". בהיותו במיטב שנותיו היה להוט אחרי „התיבה" ואהב לסלסל בגרונו ולהנעים זמירות, ולעתים קרובות מלא גם את מקום הבעל־קורא. בשנים האחרונות היה כרוך אחרי בית־הרב ומבאי ביתו. גם בעסקנות הצבורית שש לחוות דעתו, מגבאות לא משך את ידו, ותקופה מסוימת היה גבאי בביהמ"ד הגדול.

היו לו שלש בנות ובן יחיד, בשם דוד, שנהרג ע"י הפורעים בנסעו ברכבת מקראקוב, לאחר קום מדינת פולין בשנת 1919.

ברוך מרגליות

האח השני, חתנו של קורנריך, סוחר עצים, איש נשוא־פנים והגון. התרחק מכל עניני הצבור, ציוני בעל הכרה. חדור השקפות מודרניות, בניו קבלו השכלה כללית, נתן, בנו השני, נשא את בת דודו אבצ'י לאשה. אחת מבנותיו עלתה ארצה כחלוצה מבין הראשונות, ונמצאת בקבוץ עד עתה. גם הוא בקר בארץ כתייר, לפני למעלה בעשרים שנה, וחשב להתישב בה.

לאחר שנשרף ביתו שעל יד הגשר האולשוביצי לפני מלחמת העולם הראשונה, עבר לגור בבית קרפ, ושם גר כל השנים. (בנו הגדול נמצא באמריקה).

יואל מרגליות

האח השלישי — חתנו של פיביל קלינמן — אדם בעל מסורת דתית וממתפללי ביהכ"נ. בעל חנות למכשירי־כתיבה בככר השוק — לפנים הטראפיק של שלום פרנקל — ומצבו החמרי היה בכל טוב. היו לו שתי

בנות — הגדולה היתה נשואה לשמשון טודר — ובן אחד.

עם פרוץ המלחמה האכזרית עבר גם הוא את דרכי היסורים והנדודים, הגיע ארצה גלמוד ומדוכא, התאכסן בראשונה אצל בת אחיו וכיום יושב בפרדס חנה.

אדולף מרגליות

עם מות אביו, מנשה מרגליות, עבר לידו בית־מסחרו הגדול לחמרי בנין וחשמל, מכונות ומתכות עדינות בככר השוק, שהתפתח בממדים גדולים.

להנ"ל לא היתה שום קירבה משפחתית עם משפחות — מרגליות, הנקובות כאן. כאדם בעל השכלה כללית היתה לו זיקה להתבוללות, אולם אשתו היתה חברה מסורה בארגון נשים ציוניות „ויצו", הצטינה באפיה העדין ואצילות־הנפש והראתה פעילות כנה בתנועה.

עם פרוץ המלחמה השטנית נהרגה במכת קרדום, בנסעה ברכבת, על־ידי פורעים צמאי דם, והוא נמלט ונשאר בתחומי פולין.

משה מרגליות

רק שנים אחדות ישב ביאסלו אחרי תקומת פולין, גר בפרז'דמיש'צ'ה, ממה התפרנס ובמה התעסק לא היה ידוע לאיש, ובאחד הימים עזב את העיר, והגר לארצות הברית. פס, בעל המספרה, היה חתנו.

לוי מרקוביץ

כמכניס אורחים ובעל צדקה ביד רחבה נתפרסם בעיר לוי מרקוביץ, ובמיוחד רעיתו שהצטינה כאשה צדקנית בטוב לבה ובמדותיה הנאות והנעלות. גומלת חסדים בגופה ובממונה, עושה ומעשה, — הבית פתוח לרווחה לכל עני ואביון, — והאורחים מתקבלים מתוך הסברת פנים לבבית. שניהם היו נוסעים לאדמו"ר מדוקלא וקודם שקבע האדמו"ר את מושבו ביאסלו היה נוהג מדי בואו לשם, להתאכסן בביתם. כסמל ל„הכנסת אורחים" שמשה התמונה אברהם ושלשת המלאכים שהיתה תלויה בביתו.

גר כל השנים בית אליעזר ברנר, והתעסק בהכשרת מעים לתעשית נקניק.

נ.

ליביש נבנצל

עם קום מדינת פולין, התישב ביאסלו, ליביש הכהן נבנצל, בבית א. גולדשטין. מוצאו מקולושין. יהודי־חנני, חרד השוקד על התהלים יום־יום, ממתפללי בית־המדרש, אוהב שיחות תלמידי־חכמים, עליו תמיד ושמח בחלקו כסוחר עורות. זוכרני שהיה לו בן בשם עלי, ובנעוריו קראו לו הצעירים: עלי הכהן...

פ. נגלר

אחד הפקידים בניגלוביץ. עם פרוץ המלחמה ברח והיה בקולומיה זמן מסוים, ומשם נעלמו עקבותיו.

יהושע נוטמן

חתן וולף וגשל, אדם שקט, התפרנס מעבודתו כזגג, כל השנים גר באולשוביץ.

יוסף ליב נוסבוים

אחת הדמויות הנעימות, הידוע כאיש רציני, נבון וברי־דעת, היה יוסף ליב נוסבוים, או כמו שקראוהו ר׳ יוסף ליב׳לי.

מחסידי וילופולי הקשישים והותיקים, ירא שמים ומדקדק במצות, ואינו משנה ממה שטבעו החכמים וממה שקבל מרבותיו כמלא נימה.

נמוך־קומה היה, זקן רחב וארוך, ושתי פאות ארוכות מדובללות, הקיפו את פניו. מבין גבותיו העבות הבהיקו שתי עיניו הפקחיות, ועל שפתותיו היה מתוח חיוך נעים ולבבי. כאחד מ„דורות הראשונים״, התלבש באיצטלא דרבנן, מטפחת אדומה היתה מזדקרת תמיד מכיסו האחורי, וארבע ציציותיו יורדות לו מארבע כנפות כסותו עד למטה מהברכים, וכך צועד לו יום־יום ברחובות העיר, וכפעם בפעם נכנס אל לקוחותיו, שבא אתם במגע ומשא בעניני עסקיו, ומברכם ב„בוקר טוב״ ידידותי ומעודד.

אנשי העיר כבדוהו והתיחסו אליו בדרך־ארץ, וזכורני, פעם אחת בעברו את ככר השוק, והנה ד״ר וילוש — שכהן אז כראש העיריה — לקראתו.

„דז׳ין דוברי פאניע אורז׳חובסקי...!״ — „מה שלומך ? !״ — מקדים ומברך אותו ד״ר וילוש — וחיוך מעושה על פרצופו. — „איך העסקים היום ?״ — הוא ממשיך. והלה מחוה קידה, מתוך נמוס, מרים את מגבעתו מעל ראשו ועונה לעומתו: „פאדאם דו־נוג, פאניע פרעזעס׳ה !״ וצוחק בקרבו: גם הקול, קול עשו... וממשיך דרכו ביתר חשיבות, כשהד ברכות הגוי מלוה אותו.

* * *

לשיא הזוהר וההדור, הגיע ר׳ יוסף לייב׳לי, בערבי שבתות, עם קבלת השבת. אחרי טבלו במקוה, בהטהרו והתקדשו לקראת „שבת מלכתא״, פניו שופעים קדושה עילאית, עיניו יוקדות, מפיקות אורה מול להבות נרות־השבת הדולקים בנברשות, מתיחד לפני התפלה, ומתכון למלא ב„טבק״ שני חודי אצבעותיו. במיוחד נהניתי כשהיה רגיל לגשת אל כותב הטורים האלה לקמוץ בבוהן ידו מתוך קופסת־הטבק שלי את מנת הטבק הדרושה לו — ולפעמים גם שינה ושילש — עד תום התפלה.

מבאי ביתו התמידיים של הרב, מחסידיו הקבועים, הממהרים לבוא ל„שולחן״ בשבתות ובחגים. ועם התכבדו אחרי שעה ארוכה ב„מחצית״ בירה (כוס), כנהוג ב„שולחנות״, נאות לקיים מצות רבו ללא סירובים ולזמר „זמר לשבת״, ואחרי שחכך וכחה קצת, התחיל לשיר ולסלסל בנעימות ובדביקות, „נגון שולחני״ להנאת המסובין. ובגמרו את הזמר, מברך „לחיים״ להרב, ולבני ביתו, וליתר המסובים, גומר את הכוס, מנגב את שפמו, פולט דברים אחדים, ואם כי קשה עליו פרידתו, מתכונן ללכת. שפתיו מתנועעות, מברך „ברכה אחרונה״ ועם עטיפת צוארו במטפחתו האדומה הגדולה, קם ממקומו, פוסע פסיעות קטנות, מתקרב לדלת בין האחרונים, ומפיו נפלט „גוט שבת״, („שבת שלום״) ויוצא.

הצטין כבעל־תוקע וכבעל־תפלה חסידי ומסורתי, וחזקתו עליו לעבור לפני התיבה בשבתות וחגים, ובמיוחד התפלל בדבקות וממעמקי הלב, בימים הנוראים, דמעות־עיניו יורדות על זקנו, ושופך שיחו לפני השם ומעורר רחמים בהתלהבות עצומה.

גר כל השנים בבית להר, ברחוב קז׳ימירז׳ה. בהגיעו לשיבה, נפל למשכב ושבק חיים לכל חי, בהניחו אחריו שני בנים, ובת אחת, שלא היתה גרה ביאסלו.

חיים דוד נוסבוים

בנו הגדול של ר׳ יוסף ליב׳לי. בבחרותו מחובשי בית־המדרש, מתחסד בחסידות, ושומר קפדני על המסורת המקובלת, קנאי לדעותיו, וקיצוני בהשקפותיו. אחרי נשואיו, נשאר לגור בעיר, בבית להר, על־יד בית תלמוד־התורה.

וכאביו כן גם הוא מנאמני בית־הרב, ודבריהם היו בעיניו כנתינתם מסיני. מבעלי־התפלה בבית המדרש וגם לו „חזקה״ לעבור לפני התיבה בימים הנוראים, ולהתפלל „שחרית״, ואם כי קולו היה חלש, התפלל בנעימות ובטוב־טעם.

עסק במסחר מנופקטורה. בשנים האחרונות עבר להוראה כמורה מטעם חב׳ ת״ת בבית תלמוד תורה.

היו לו כמה בנים, ורק בתו הבכירה צפורה הספיקה להנצל מבין צפרני הנאצים הטמאים. אחרי טלטולי דרך ותלאות רבות, הגיעה ארצה, ואחר נשואיה לחבר „הפועל המזרחי״, התישבה בתל־אביב.

משה נוסבוים — בנו השני של ר׳ יוסף ליב־לי, ידוע היה בעיר בימי בחרותו בשם משה׳לי, היה מחובשי ביהמ״ד, בחור „משכיל״ ונבון, תוסס וסימ־פטי, ישב ולמד דף גמרא, מתוך התמדה, צלל וירד לעמקו של הענין, בהשקפו־תיו הסתגל למציאות ולרוח הזמן. בימי שחרותו, היה „משורר״ אצל חזני העיר, קולו נעים ומיטיב נגן, וחביב על שומעיו, ועד עזבו את העיר היה מוחזק לשיר ב„שלש סעודות״ את הזמר „אין כאלקינו״ בבית מדרשו של הרב.

אחרי נשואיו ישב בוינה, ובשנים האחרונות, שרת בתור שו״ב וש״ץ, עד פלישת הנאצים לוינה, ועם השתלטותם על העיר הצליח להמלט מתוך ההפכה, ולהגיע לארצות הברית, וכפי ששמעתי מכהן שם כעת במשרות אלו.

משה ניברט

התישב ביאסלו, בשנות ה־20, יהודי מודרני, בעל השקפות ציוניות, סוחר מקנה, ושותף לצבי אלימלך שטין כיצואני־בהמות. נודע כבעל־צדקה ונדיב־לב.

אביש נימן

בעל פנים מאירות עדינות, עטורות זקן־צהוב־ארוך, מצחו רחב, ומתחתיו שתי עינים נוצצות ומבריקות, שולחות מבט חד ושנון, חודר מעמקי לב. לבוש בגדים ארוכים נקיים למופת, ובידו מקלון שחור, היה עובר יום־יום במספר רחובות של העיר, ובא מלא וגדוש... רעיונות חדשים כרמון, אל חבריו לדעה — ובראשונה לפינ״י שטרום, רעו הותיק — להציע את תכניותיו המעשיות שעלו על לבו רק אמש, — זהו אביש נימן, חתן ר׳ נחום שוחט.

אברך נבון, בעל שכל ישר, ויודע־דבר. גישתו רצינית ותפיסתו יסודית. ברוך־שפע רוחני זה הגיע אביש בן השוחט מבובוב להמנות כאחד המקורבים ב„חצר בובוב״, ממתי סודו ויד ימינו של „הרב״, האדמו״ר מבובוב.

לבו ער לכל הד והגה שיוצא מפי הרב, הדומה עליו כמלאך ד׳ צבאות, זוכה אביש להכנס לפרדס החסידות הבובובית וכל טמירין איתגליין ליה.

בהגיעו ליאסלו לא שקט האברך על שמריו מחשבות לבו תוססות לפעול ולעשות נפשות לבובוב, ואכן גם ביאסלו המודרנית מצא כר נרחב לפעולות חסידיות, שהוכתרו בהצלחה בהחלו לארגן — יחד עם פינ׳ שטרום — את הנוער הדתי, להכניסו תחת כנפי החסידות הבובובית. ארוכות וקצרות טייל עם עלם פלוני או אלמוני, חבוקי־זרוע או כף־ידו מונחת על שכם הנער, התהלך שעות והתקשר אתו בקשרי ידידות עד שהשפיע והאציל עליו מרוח האמונה והמסירות למושג זה שנקרא בובוב...

כבעל מנגן מסורתי, היה מהראשונים „שקבל״ את הנגון החדש ממקורו הראשון, ואמנם התפשטה — יחד עם החסידות — „הנגינה״ הבובובית המפורסמת בגליציה המערבית גם בין המנגנים היסלאים. כי באמת הצטיינה „הנגינה הבובובית״, בעלת התוכן המוסיקאלי, עם צלילים עדינים ורכים מלאי דבקות עילאית, ביכלתה ליצור „כח־משיכה״... שהקסים וכבש לבבות שהיו עד אז אדישים, או רחוקים לגמרי מהחסידות בכלל, ומהחסידות הבובובית בפרט. ויש לזקוף על חשבונו כי תכניותיו: „כבוש הלב והנשמה״ של הנוער החרדי, עשו פירות, ואמונת־הנוער גדלה, עד כדי הקרבה עצמית על מזבח החסידות.

אחרי נשואיו קבע עתים לתורה — מחוץ לעתים לחסידות, ועם חותנו למד הלכות „שחיטה", וכעבור זמן נתמנה כש"ץ בביהכ"נ הגדול — כמ"מ חותנו — וכשו"ב בעיר.

אלימלך נירנברג

אברך יודע ספר ובן־תורה, אהב ל„התמשכל", ולהראות את בקיאותו, בבאור ה„אבן־עזרא" על התורה, ויחד עם זה התחבר והתידד עם בני תורה.

התישב מקרוב ביאסלו, רק בשנות ה־20, שכר חנות־מכלת מידי הבעלים הקודמים בבית הם ברחוב קושציוש'קי. ממתפללי ביהמ"ד, ומקום תפלתו, מול ארון הקדש.

דוב נמר

מפקידי בית־הזקוק בניגלוביץ במשך שנים רבות. עם פרוץ מלחמת העולם השניה נתגלגל לרוסיה, וכעבור זמן חלה והוציא את נשמתו, אשתו הגיעה ארצה, וכיום היא פקידה בקריה, בתל־אביב.

ס.

נתן סגל

חתן ד. בק, אברך בעל השכלה, ובקי בהויות העולם, מחברי „המזרחי" הותיקים והמסורים, ממיסדי בית התפלה ובית־הספר של „המזרחי" בעיר, גם בעניינים צבוריים השמיע דעתו והשקפותיו המבוססות על הבנה ושימת לב. התפרנס כסוחר, גר ברחוב פלוריאנ'סקה.

חנינא סוקולר

גר כל השנים בשצ'ניצה על־יד יאסלו, יהודי יודע ספר, בעל מדות טובות ומסביר פנים. זקנו הארוך שעטר את פניו, וקומתו החסונה והזקופה, שוו לו דמות פאטריארכלית, כאחד מאנשי הצורה. בשצ'ניצה היה לו משק גדול ויחד עם זה עסק גם במסחר.

נפתלי שמואל סלומון

נמנה בין החסידים הראשונים בעיר, מסוג „אנשי מעשה" שביתם פתוח לרווחה, והמאחד בקרבו תורה וגדולה. נתברך בתכונה נפשית אצילה להוקיר רבנן ולכבדם בגופו וממונו, יחד עם זה שש לקראת כל דבר טוב זמועיל. פזר נתן ברוח נדיבה וביד רחבה. תומת צדקתו הלכה לפניו: „תרומה הגונה ומכובדת מקבלים אצל נפתלי שמואל".

אחוזתו היתה בתחום עיבורה של יאסלו, במשקו הגדול בקובלוב־פודזמצ'י העסיק הרבה עובדים. בתור סוחר יערות, בא בקשרי־מסחר עם פריצים ורוזנים, והם העריצוהו על ישרו ובינתו. למרות עסקיו המסונפים לא החסיר את שעוריו היום־יומיים, ושמר עליהם כעל לחם חקו.

ארבעת בניו: בנימין, דוד, אברהם, ויחיאל, קבלו חנוך תורני חרדי, ולשלש בנותיו לקח חתנים מגזע־היחש, והמשפחות המפורסמות. אחד מהם חיים הכהן אנגלנדר, בן הראב"ד מפריסטיק, השני, בצלאל בן וולף צימט הלוי מיאסלו, והשלישי, פינטר, ממשפחת האדמו"ר מבוקובסק.

בעת התקוממות־האכרים במחוז יאסלו, שהיתה מאורגנת ע"י כמרים אנטישמיים, בראשותו של סטויאלובסקי, התקוממות הידועה לשמצה כ„מאורעות 1898", סבל הוא במיוחד, וכתוצאה מזה החליט למכור את אחוזתו. (ראה לעיל: פרק טו. שנת תרנ"ח (1898) „הצתת בית הזיקוק לספירט".) קנה בית בעיר ברחוב קושציוש'קי מול ה„קסה־אושצינדנושצ'י" והתישב בעיר לעת זקנתו, ובהגיעו לשיבה נפל למשכב ונח נפשיה, לפני מלחמת העולם הראשונה.

בתו הנצי אנגלנדר גרה בטארנוב, הצליחה להנצל מהתופת הנאצי, והגיעה ארצה. גם בנו הצעיר יחיאל, הגיע ארצה והתישב בירושלים.

פנחס סלומון

ראה — (וולף אינציגר).

ליב סמולוביץ

יהודי נאור, שקט ואדיב, למרות מקצועו כצבעי וכציר שלטים, התנהג כאחד „האנשים המכובדים", שדבריו בנחת נשמעים. גר ברחוב איגלנה, בנו יחידו קבל השכלה גבוהה.

מרדכי הכהן סן

יליד פריסטיק. חתנו של ה„סבא", טוביה'לה פביאן, אדם ישר ובעל תכונות עדינות. קנה את בית־המלון „גרנד" ע"י תחנת הרכבת, והתישב ביאסלו.

שלשה בנים ושתי בנות היו לו, אחת מהן היתה נשואה לאביגדור קיליג. אחרי מותו נהלו את המלון, אשתו שינדל, שנחנה בנפש עדינה, והצטינה במדותיה האצילות, יחד עם שני הבנים, מנדיל וחיים סן, האחרון נמצא כיום בארגנטינה. גם הבנים היו ידועים כבעלי צדקה, מסבירי־פנים, בעלי אופי שקט ומתונים בדעת.

יעקב סן

בנו בכורו של מרדכי ס„ אברך תורני ומשכיל, בעל נמוסין מחברי „המזרחי", תמך בכל המוסדות ונודע כבעל־צדקה, ואחד מחשובי בעלי הבתים בעיר.

עסק במסחר־עצים ויערות, ואחד היצואנים הגדולים לעצי־בנין ואדנים, בתו נישאה לבנו של פורשר, נמצאת כיום בארגנטינה.

נחמן סן

הוא היה חתנו הראשון של מרדכי סן, ישב כל השנים בפריסטיק ובשנות ה־20, התישב ביאסלו. בהיותו דוגל בחסידות, גם משכיל ובן־תורה, נתן לבניו — שני בנים וארבע בנות היו לו — חנוך תורני עם השכלה מודרנית. גם הוא עסק במסחר עצים והתפרנס בכבוד.

בנו צבי, חבר „צעירי המזרחי" ביאסלו, אברך תרבותי, ובעל השכלה תורנית, עלה ארצה בשנות השלשים, עובד בפקידות בחברת ביטוח „הסנה" בתל־אביב.

פ. ספיר

(ראה דוד בק).

א. סקובלסקי

התפרנס מיגיע־כפיו כצורף נחשת, גר בטרגוביצה, היה חותנו של מנשה וינשטין. אחרי מותו שכרה אשתו את הקיוסק בככר השוק, שהיה קיים שנים אחדות.

ע.

משה עדר

מיקירי העיר, שרוח הבריות נוחה הימנו. שקט ומתון במעשיו, תלמיד חכם, דבורו קב ונקי, וכמעט שקולו לא נשמע. בדברים העומדים ברומו של הצבור לא התערב ומשאלות העומדות על הפרק, היו ידיו מסולקות. ואף על פי כן היה נבחר לעמוד בראש מוסדות שונים, גבאי במשך שנים רבות בבית־המדרש, בין ראשי „אגודת ישראל" בעיר ומנאמני בית־הרב ועל פיו יצאו ויבאו, כי הצטיין כאיש אשר מצפונו נקי ואשר פיו ולבו שוים.

היתה לו חנות למנופקטורה, וכסיטונאי — בשנים האחרונות — הלך והצליח בעסקיו. היו לו שני בנים ובת אחת. הבכור, נחמן, מחובשי ביהמ"ד, ומחברי צעירי אגו"י, נשאר אחרי נשואיו ביאסלו, ונהל את העסק יחד עם אביו. עם פרוץ מלחמת ההשמדה הגלתה המשפחה לערבות רוסיה, וכפי שנודע לי, הגיע חלק מהמשפחה לארצות הברית.

דוד עליאס

אדם בעל שאר־רוח, ידוע ומפורסם כאחד מבעלי־הבתים החשובים בעיר, דעתו היתה מקובלת ב„חלונות הגבוהים", שקד להשתדל אצל השלטונות או המשטרה לטובת הכלל והפרט.

למרות היותו מכובד בעיני תושבי העיר, לא היה מתבלט באישיותו ולא נדחק „לעמוד בראש". אדרבה, התרחק מ„כבודים" ולא אץ להסתפח בנחלת ה„גבאיות" השונות, שהציעו לפניו. מהמתפללים הראשונים בבית־הכנסת הגדול, אבל רוב שנותיו התפלל ב„יד־חרוצים", שם מצא את מקומו ושורש חיותו. דרכיו מתונות, מתנהג בחסידות, ומסתופף בצל החסידות הרימנובית, וכמוקיר־רבנן אכסן בביתו פעמים רבות אדמו"רים שונים.

בנעוריו היה פועל עני, חסך פרוטה לפרוטה, עבר למסחר, והצליח בעסקיו כסוחר יערות ועצים, ואחד היצואנים החשובים. במשך הזמן הקים בית גדול עם חנויות ברחוב קז'ימירז'ה, וגם בככר הטרגוביצה היה לו בית,

וכמו כן כמה מגרשים בעיר היו קנינו ונחשב בין העשירים. (לעת־זקנתו נהפך עליו הגלגל וירד מנכסיו).

במשך שנים רבות חכר את ה„טרגובה" (גבית מסים מבעלי הדוכנים לפרגמטיא ביום השוק) מאת העיריה, וגם את ה„קריפקה" (תשלום עבור שחיטת בהמות ועופות) מועד הקהלה, שהביאו לו הכנסות יפות.

ששה בנים ובת אחת היו לו. בן אחד הגר לארצות הברית לפני מלחמת העולם הראשונה. בן אחד, בשם ליביש, היה גר בפשמישל, ונמנה שם על עשירי העיר, כסוחר יערות ועצים, בעל מנסרה וטחנת קמח. הבן הצעיר, מוניק, חבר קבוצת כדורגל „המכבי", התרחק ממסורת אביו, עזב את יאסלו בשנות ה־20, ואח"כ חזר. (כפי השמועה, נשאר בחיים ונמצא באוסטרליה).

שלמה עליאס

בנו השני של דוד ע. אברך תורני ומשכיל, ממתפללי ביהכ"נ, בעל־קורא מובהק, חבש שטריימיל בשבתות ובחגים. היה גם כן סוחר עצים, וגר בבית אביו, אשתו היתה עסקנית צבורית בעיר. בתו היחידה נישאה ליונתן אניספלד, ונמצאת עם בעלה בארץ, וגרה ברמת־יצחק.

אביש עליאס

התנהג לפי רוח הזמן, עזר לאביו בעסקיו. קנה את עולמו, כאחד המארגנים את המיליציה היהודית בעיר, עת התחוללו מהומות הפוגרומים, בקום מדינת פולין.

אחרי נשואיו נשאר ביאסלו, ונכנס כשותף לביח"ר למי סודה. לפני זמן, עלה בנו ארצה ונמצא בתל־אביב.

משפחת עליאס

לא הכרתי מקרוב את בני המשפחה הזו. מקום מגוריהם — בפז'ד־מיש'צ'ה, וכנהוג, שלחו ידיהם במסחר גם הם.

ליביש עמר

אחד מותיקי העיר, סוחר עשיר, ובעל בתים אחדים, אדם מכובד ונשוא פנים, דתי והשקפותיו לפי רוח העת. בניו קבלו חנוך כללי, בנו הבכור

נהל במשך שנים רבות את הבנק „פורטונה" בביתו הוא, שנים גרו בקראקוב, והיו סוחרי קונפקציה. הבן הצעיר, גמר משפטים, הוכתר כעורך־דין והתישב בז׳מיגרוד. בשנים האחרונות עלתה ארצה אחת מבנותיו, והתישבה בסביבת פתח־תקוה. אחד מבניו — שמעתי — נמצא כעת בארצות הברית.

בתו הבכירה של **אברהם** אנגלרד נישאה לבנו העו״ד.

אברהם עמר

אחיו של ליביש ע. גם הוא מהמתישבים הראשונים בעיר, אדם דתי, עסק במסחר, והיה בעל־בית ברחוב פלוריאנ׳סקה. הבן פתח חנות לקונ־פקציה בביתו, אולם כעבור שנים מספר חסל את עסקו ויצא את העיר, זאב דמשק היה חתנו.

פ.

טוביה פביאן

בעיר היה ידוע בשם טוביה׳לה הזקן, או בכינויו הסתמי — „דזיאדז׳וש", — (הסבא), יליד כפר אודז׳יק׳ון על יד קורצ׳ין. (הכפר אודז׳יקון נתפרסם כמקום היסטורי מענין בשני צוקי־הסלעים הגבוהים, שגובהם מגיע לכמה מאות מטרים, וכפי שהאגדה מספרת היו הסלעים הללו הולכים וגדלים, עד שנפל פחדם על כל תושבי הסביבה. התושבים שחו את דאגתם לפני אחד הצדיקים בימים ההם, והזעיקו אותו לאותו מקום, והלה בראותו אותם געה בהם לאמור: ארור עבים כי עז, וגבהותם כי קשתה! ומאז חדלו לגדול. גם חורבת טירה עתיקה, של אחד המלכים הפולנים, התנוססה שם. בהיותי תלמיד בית הספר בקרתי אגב טיול במקום ההוא). היה רגיל לספר ספורים מתקופת נעוריו, וגם כי זכה עוד להכיר את הרבי ר׳ הירש מרימאנוב, שנפטר בשנת תר״ז, ובילדותו נתברך מפיו הקדוש. ואכן הגיע לזקנה מופלגת. עבר את הגיל „לשוח" ועמד על סף המאה. פעם אחת בקר אצלו בנו, שהיה גר בארצות הברית, וכפי שאמרו

עליו היה הוא מן העשירים בניו־יורק, והתפרסם כרודף צדקה. בתו שינדל היתה נשואה למרדכי סן, אבי משפחת סן, בעלת המלון „גרנד".

חיים פבר

אברך שקט ונעים הליכות. חתנו של וולף אינציגר, בעל חנות לגלנטריה ברחוב שלישי למאי. בשנים האחרונות יצא את יאסלו והתישב בטארנוב.

משה פויסט

אחד הסיטונאים הותיקים למנופקטורה בעיר, סוחר חרוץ, בעל־בית ברחוב איגלנה. הלך בדרך המסורת הדתית. שלש בנות היו לו. הבכירה היתה נשואה ליעקב שהנברג (ראה לקמן), והשניה נישאה לאליעזר בן חנוך פלוצקר. (ראה לקמן) וגרה בסאנוק.

מגר. פוכורילס

מוצאו מגליציה המזרחית, רוקח, השתקע ביאסלו בשנות ה־30, לקח מידי הבעלים הקודמים את בית־המרקחת „מתחת לכוכב" ברחוב קוש־ציוש׳קי. היה ידוע בעיר כאדם נאור ואדיב, מסור לרעיון הציוני ותומך בכל המוסדות, עם פרוץ מלחמת העולם השניה עזב את יאסלו, הצליח להגיע ללונדון, וכעבור זמן קצר חלה שם ומת.

משה פולנר

אדם מתקדם בהשקפותיו לפי מושגי הימים ההם, ממורי־הדת היהודים הראשונים בעיר, ויחד עם זה מנהל ספרי תעודות־לידה ליהודים מטעם הקהלה. שתי בנותיו נמצאות בארץ, אחת עובדת בקופת חולים בירושלים, והשניה באחד הקבוצים.

מיכאל פוסטיבולר

כפרי ותיק, שומר מסורת הדת, כפי שקבלה מאבותיו, ישב בכפר פוסטיבולה הסמוך לעיר, ועל־שם כפרו, מקום מגוריו, קראוהו מכיל פוסטיבולר. שם משפחתו לא היה ידוע, היה רגיל לבא לעיר בעניני מקח וממכר, וכמוכר חלב ותוצרת שונה ממשקו.

דוד פורמן

יהודי שקט, הנהנה מיגיע כפיו כמתקן מטריות, גר ברחוב קורלבסקיגו, נפל חלל על קדוש־השם בחוצות העיר בעברו לפי תומו ברחוב לרגל מלאכתו, התנפלו עליו הבריונים, חוליגנים פראים, גבורי הפוגרומים בימים ההם, בראשית שנת 1919, ובמוט־עץ פשחו את ראשו, עד שכרע תחתיו מתבוסס בדמו.

המאורע העגום הזה העלה אבל כבד על פני העיר, בהלויתו השתתפו כל בני העיר, שנקהלו לחלוק לקדוש את כבודו האחרון, ובביהכ"נ נקשר עליו הספד תמרורים, שהשאיר רושם עמוק על המשתתפים, שלא יכלו זמן רב להבליג על יגונם וזעמם.

פ. פורשטהר

התפרנס מיגיע כפיו כסנדלר ממדרגה ראשונה. היה ידוע כאדם רציני ובעל־דעה ב„יד־חרוצים", עם עזיבת בניו את העיר והתישבותם בקראקוב, יצא גם הוא בעקבותיהם, והתישב שם.

יוסף פורשר

יליד בובוב, אשתו היתה מבית שטילמן. אדם מודרני, בעל הופעה חיצונית יפה. שיחותיו על טהרת השפה הגרמנית, כנהוג בין בני־הנאורים בימי השלטון האוסטרי, הצליח בעסקיו כבעל בית חרושת למשחת נעלים בשם „לונה", שהצטינה בטיבה, ומצאה שוק גדול לתוצרתו. היו לו בן ובת, שקבלו השכלה אקדמאית. גר כל השנים בביתו בן קומה אחת ברחוב נובה (כפי ששמעתי עם כתבי זכרונות אלה נמצאים כעת אשתו ובנו בארגנטינה).

יקותיאל פטרפרינד (פטרזיל)

מוצאו מגורליץ. עם פרוץ מלחמת־העולם הראשונה, עת אנשי גורליץ נאלצו לעזוב את העיר, בהתקרב החזית האוסטרו־רוסית לשם, התישב גם הוא ביאסלו. היה ידוע כיהודי חרדי, חסיד וירא שמים, בעל תפלה מסורתי, והתלבש כאחד הרבנים. התעסק בהכשרת־מעים לנקניק, וגם כסוחר־נקניק.

תחילה ישב בבית רודי האופה, מול בית־הכנסת, ואח"כ עבר לגור

לבית יחיאל רוזנר בככר השוק, ישב ביאסלו כעשר שנים רצופות ואחר כך עזב את העיר.

יוסף פטרפרינד

גר שנים רבות ב„דירת ארעי", בסוכתו של הרב, שכללה חדר גדול אחד. אשתו ובנותיו עסקו בממכר אוזים ושומן, והוא במלאכתו כחיט. אם מזלו לא האיר לו פנים והתקשה בפרנסתו, הרי נתברך ב„לב־טוב", חם ורחמני, רגיש לכל עני ונצרך ומוכן לעזור לו כמדת יכלתו.

הוא היה היחידי בעיר, שקיים באמונה ובמסירות מרובה את מצות „הכנסת אורחים" לסוכתו — ואם כי המקום צר וקטן — אכסן כל „אורח" שהגיע לעיר, הלין לפעמים בסוכת שלומו עד כעשרה אורחים בבת־אחת, כי ידעו שאצל „יוסילי" יש מקום ללון שלא על מנת לשלם, יחד עם פרוסת לחם וארוחת ירק.

בספוק־נפש מיוחד והנאה רוחנית גמורה התענג יוסילי בעברו בשבתות לפני התיבה להתפלל „תפלת־מנחה", ובהגיעו לתפלת „אתה אחד ושמך אחד", עצם את עיניו והרימן למעלה כמתחנן, ומי כעמך ישראל!

רגיל היה לבאר את הפסוק: „אם עונינו ענו בנו" (ירמיהו י"ד) על־פי דרכו לאמר: „אם עונינו — כלומר — עשינו עונות, בכל זאת, ע"נו, ב"נו! — א"נו הבנים — בניך, — וראויים למחילה".

שני בניו למדו מלאכת החיטות, והצעיר בהם, מרדכי, הגיע בשנת 1937 לארץ והתישב בחיפה.

ליביש פיאר

נולד בקולבסוב, מהמתישבים הותיקים בעיר — גר כל השנים בטארגוביצה — ומהעובדים הראשונים בבית־הזקוק לספירט של יצחק יהודה רובל בסיובניוב.

היה נוהג לקום בעוד לילה ולהגיד תהלים, חק יום־יומו, וממהר לבית־הכנסת להיות בין עשרת הראשונים לתפלת שחרית.

בהיותו ירא שמים וחסיד במעשיו, נמסרה לידו הנהלת בית המרחץ מטעם הקהלה, „לשם מצוה" ומתוך קפדנות זהירה, שמר על טהרת המקוה ונקיונה, שלא תעכר ותזדהם חלילה, על־ידי הנערים שירדו לטבול במקוה

החמה, ואגב אורחא להתרחץ ולשחות בה קצת כדרך הנערים... ובשמעו איזה שקשוק קל למטה במים, היה קופץ ויורד כפעם בפעם ודרש מהם להסתלק משם. מספיק לכם! — געד בהם — בבקשה אל תזהמו את המים, עוד אנשים צריכים לרדת לטבילה!

לפרסום מיוחד ול„שם דבר", זכתה רעיתו המילדת, שהיתה נודעת בעיר בשמה „מלטש'י" — השם הפרטי שלה — כבעלת־דבור תקיף ואיתן, חכמה ונבונת־טעם, „אשת חיל" במלוא המובן.

כיובל שנים עמדה על משמרתה, מתוך זריזות, שקידה וערנות כנה, נאמנה למקצועה, כמילדת בעיר. יחסה אל האמהות „היולדות" ואל התינוקות, עלה על כל המשוער, ונודע לדוגמה ולמופת. וזכתה מלטש'י, להיות „המילדת" של „דור שלשים", כלומר: המילדת לאם, לבתה, ולנכדה. ועל הנכדים גאותה.

חמשה בנים ושתי בנות היו להם, הבכור שבהם הוא החסיד והבר־אורין אברהם'לי פיאר, שרת כחזן עשרות שנים בוינה ב„פוליש שוהל" ועוד, והתפרסם כנעים זמירות בתפלותיו המסורתיות בחוגי החרדים. גר כעת בירושלים. (גם בנו יוסף אלתר, מכהן כחזן, בניו־יורק שבארצות־הברית, הוציא ספר על „תולדות החזנים ויצירותיהם").

בן אחד בשם בנימין, בחור חן ובן יקיר לו, מת מות קדושים. בעת טיול בל"ג בעומר עם חבריו מחוץ לעיר התנפלו עליהם שקצים, וידו בהם אבנים. אבן אחת פגעה בראשו וכתוצאה מהפגיעה במוח נפח את נפשו, והוא עודנו רך וצעיר לימים.

בן אחד בשם יצחק, גויס לצבא האוסטרי ונפל בחזית האיטלקית. שנים מבניו, משה ויעקב, נמצאים בארצות הברית.

הבת בשם ריזיל, נישאה למשה אונגר, אדם חרדי ויודע ספר גרה ביאסלו. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עברה המשפחה לוינה. שני בניה הצטיינו בקול נעימות, אחד מהם בנימין אונגר, מכהן כחזן בבית־הכנסת „המרכזי". בצפון, בתל־אביב, והשני משמש כחזן בפילאדלפיה בארה"ב. — נספתה עם בתה הקטנה בגולה.

בתם השניה, הנצי, נמצאת עם בעלה, אלעזר איכהורן, בארץ וגרה ברעננה. בשנות ה־30 יצאו ליביש ומלטשי פיאר את יאסלו, והתישבו

בוינה, ועם כניסת הנאצים לבירה הוגלו לטרזינשטדט, ושם הוציאו את נשמותיהם בעינוי וצער.

משפחת פינדלינג

בכפר זיולקוב הסמוך ליאסלו, ישבו בני משפחת פינדלינג והתפרנסו ממסחר, כנהוג, כלכלו את דרכם לפי מיטב המסורת: בשבת ומועד בא האב עם בניו לביהמ"ד להתפלל בצבור, לבש חסידות וכו'.

חלק מבניו נמלט מפח־הגרמנים והגיע ארצה בשנים האחרונות.

יצחק פינדלינג

יליד גורליץ, בימי מלחמת העולם הראשונה, בשנת 1914 השתקע ביאסלו. יהודי דתי, עבד במקצועו כסורג גרבים, סודרים, והתפרנס מעבודתו. אשתו היתה עוסקת בעשית „פאות נכריות", גר כל השנים בככר השוק. היו לו בנים אחדים, אחד מהם נאשם כחבר המפלגה הקומוניסטית, ונדון למאסר לכמה שנים, ואחרי שהצליח לברוח מבית האסירים עזב את גבולות פולין.

אלעזר פינדר

יהודי קטן־קומה, צנום ורזה זקנקן דליל על סנטרו, גר ברחוב סוקולה. מראשוני האכספדיטורים בעיר, אולם בשנים האחרונות עזב את יאסלו.

אפרים פיש

יהודי שומר מסורת, בין מחזיקי המאפיות הגדולות בעיר, בבית דוד עליאס, בניו כלם, שהשתייכו לתנועות נוער ציוניות, היו אנשי עבודה, שקטים ועמלים ועזרו לו בעבודתו.

הגדול שבהם עזב את יאסלו לפני מלחמת העולם הראשונה, והגר לארה"ב. בשנות ה־20 ביקר בבית הוריו ביאסלו, וכעבור זמן קצר שלח משם היתר־כניסה בשביל משפחתו שהגרה לארה"ב.

שמואל פיש

הצטין באפיו השקט והישר טוב לב ושומר מצות. גר כל השנים בביתו אשר בהיצלובקה.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת 1914, גויס לצבא האוסטרי.

בשנת 1915/16, עם התקדמות הצבא האוסטרי בטריטוריה האיטלקית, העבר לחזית האיטלקית, שם נפל חלל אולם עד היום לא נודע מקום נפילתו.

הניח אחריו אשה, שלשה בנים ושלש בנות, שנודעו בהליכותיהם הישרות, והתפרנסו מחנות המכלת שבביתם. הבן הכי־צעיר נשאר יחידי מכל המשפחה, ונמצא כיום בארץ.

א. פישבין

בשמו הפרטי ובשם משפחתו לא היה ידוע, כי אם בכינויו „דר אינבינדר", על שם מקצועו ככורך־ספרים, שהתמחה מאד בטיב עבודתו האמנותית. גר כל השנים בטארגוביצה. התפרנס כל ימיו בדוחק ומת מחמת מחלה בשנת 1914. גם בנו חלה ומת באותו פרק זמן. בת אחת היתה בעלת־דוכן לגלנטריה בככר השוק, במשך שנים רבות, כמעט עד מלחמת העולם השניה.

מאיר פלדברנד

הוא היה הילד היהודי הראשון שנולד ביאסלו. אדם מתון בהליכותיו, בעל צורה חיצונית יפה, עסקן צבורי, ער לכל המתרחש בהויות העיר, ודואג להטבת מצבו של הזולת. ממתפללי „יד־חרוצים" ומחבריה הנאמנים. התפרנס מיגיע כפיו וכסוחר עורות ומכשירי סנדלרות, בחנותו שבבית קרמר.

חמש בנות ושני בנים היו לו, כלם חברי התנועה הציונית. בת אחת עלתה ארצה בשנות ה־30, והשניה, בהגיעה ארצה ישבה תחילה בירושלים, וכיום גרה בתל־אביב.

יוסף פלדברנד

כאחיו גם הוא בעל צורה נאה, זקן ארוך עטר את פניו. אדם שקט ואדיב, מחברי „יד־חרוצים" ומהמתפללים שם.

גר בבית שמאחורי בית־העיריה, על הגבעה. מצא את מחיתו מעבודתו, ויחד עם זה, כבעל־דוכן לגלנטריה בככר השוק, אשר בעיקר עסק בו בנו יעקיל. ארבעה בנים וארבע בנות היו לו, אחד מהם העפיל לעלות ארצה עם משפחתו, וכתוצאה מהאסון שקרה לאניתו על חופי הארץ („פטריה", חיפה) טבע, בהשאירו אחריו שני בנים צעירים שנשארו בארץ.

חנוך פלוצקר

בין סוחרי היערות ויצואני העצים נודע בשערים חנוך פלוצקר, אחיו של הרב הגאון, ר' מאיר דן פלוצקי, מחבר ספר „כלי חמדה", מראשי „אגודת ישראל" ויו"ר של „אגודת הרבנים" בפולניה.

הצטין כבר־אורין ומשכיל, שידיעה רחבה לו בהויות העולם. דבורו חי שוטף ומלא ענין. נכבד ונערץ כבעל־יחוסין ונמוסין, והליכותיו כאריס־טוקרט מובהק. הזקנקן הגזוז ו„המקומצץ" שעל סנטרו שוה לו תואר של פני נחום סוקולוב, שהיה אגב, מבני משפחתו.

זוכר אני את השיחות שהיו רווחות בחוגי החרדים על אודות משפחת פלוצקר, ביחס להבדל העצום שבין „שני האחים" פלוצקר, ר' מאיר דן האגודאי הותיק, וחנוך־הניך הציוני. נגוד שהתבלט לא רק בהשקפות ובמחשבות גרידא, כי אם באורח חיים, בהתנהגות, במסורת, והזדקר גם בהופעות החיצוניות, „תרתי דסתרי" ממש, נגוד גמור בהיקף הרעיוני, בתפיסת עולמו של היהודי בימים ההם. ר' מאיר דן, אחיו, השתתף בחתונות בנו בכורו ישראל, אך התאכסן בבית הרב דמתא. ביתו היה ספוג רוח ציונית. שני בניו ובתו האחת, חברים בתנועה הציונית, קבלו השכלה כללית וגמרו בתי־ספר גבוהים.

עו"ד ישראל פלוצקר

בנו בכורו. גמר פקולטת המשפטים. אחד מעורכי הדין הצעירים והמוכשרים, איש עממי ומעורב עם הבריות, ציוני פעיל ומסור משחר נעוריו. ארגן את „השומר" ועמד בראשו במשך שנים רבות, והרוח החיה בתנועה הציונית בעיר. אף התעסק בענינים צבוריים, רגיל היה להשתתף במגבית „קמחא דפסחא" לעניי העיר ובמגביות אחרות.

נשא לאשה את בת הנגיד חיים זילבר מסאנוק, אדם מכובד, וחתנו של שלמה ברגר. עם פרוץ מלחמת העולם השניה עזב עם משפחתו את העיר והתגלגל לרוסיה. לפני שלש שנים עלה ארצה עם אשתו ובנו יחידו, התישב ביפו, בה קבל משרה ממשלתית גבוהה במשרד מס־הכנסה.

אליעזר פלוצקר

בנו השני, מנעוריו חבר בתנועה הציונית, גמר את האקדמיה למסחר.

מתון ושקט, יפה־נפש להפליא. נשא את בת משה פויסט לאשה, ובשנים האחרונות שלפני המלחמה התישב בסאנוק, ועסק במסחר עצים.

אחר עברו את נתיב היסורים — אשתו ובנו הקטן בשם דן נשארו בפולניה, ושם נספו — הגיע ארצה גלמוד, קבל משרה כמנהל פנקסים במשרד הבטחון. (לאחר מחלה ממושכת, מת בכ"ה שבט תשי"ג, 9.2.1953).

מיכאל פלטנר

כבחור חינני מצוין ועילוי, — יליד בז'וסטק — ומשכיל מופלג, לוקח לחתן לבת זאב וגשל, שהיה בעל אחוזה ואדם עשיר בכפר וורז'יץ הסמוך ליאסלו.

עם התישבותו ביאסלו התנכר בהליכותיו המנומסות בהיותו שלם במעלות טובות, וחרד לדבר ד'.

אולם למרות היותו „כלי מפואר" לא שיחק לו מזלו בעסקיו, עד שהוכרח לבקש מקור פרנסתו במשך שנים רבות כמנהל ספרים בועד הקהלה ואצל ליפא צימט ועוד.

היו לו ארבעה בנים וחמש בנות. בנו בכורו, בחור עדין ומשכיל, הגר עם קום מדינת פולין לגרמניה. שם התנפלו עליו בריונים, הכוהו ושדדוהו וכתוצאה מזה חלה ומת. הבן השני, יוסף, גר גם כן בגרמניה, הגיע ארצה עם משפחתו בשנת 1935 והתישב בפתח־תקוה. הבן השלישי, ראובן, נמצא כיום בבוליביה. לפני זמן קצר הגיע ארצה — אחרי עברו דרך יסורים רבים — בנו הצעיר, דוד, והתישב ביפו.

חיים פליק

יהודי שומר מסורת, ציוני ותיק ובהשקפותיו רחוק מכל קנאות. הופעתו עושה רושם ודמותו אומרת כבוד, כדמות אחד האצילים.

היה סוחר ובעל קרקעות על אם הדרך לקובלוב, בצל חורשה עבותה, שתולה עצים שונים וגם שקמות עתיקות, היתה לו מסבאה גדולה, ורוב לקוחותיו האכרים מהסביבה.

בחורשתו היו הציונים עורכים נשפי־קיץ ורקודים FESTYN לטובת כל מיני מגביות, או מוסדות פילנטרופיים אחרים. היו לו כמה בנים, בתו ובנו נמצאים כיום בארצות־הברית.

פ. פליקן

תפס משרה ממשלתית גבוהה בתור מנהל בית־המשפט המחוזי בעיר. נמנה על שכבת המתבוללים, התרחק מכל מגע ומשא בעסקי צבור יהודיים, והיה ידוע כאדם שקט ורציני. לפני זמן קצר הגיעה בתו ארצה, אחרי דרך טלטולים שונים, והתישבה בתל־אביב.

אברהם פלר

יליד אוש׳יק, על־יד ז׳מיגרוד. התישב ביאסלו בשנות ה־20, יהודי מודרני, חבר מסור בתנועה הציונית, ותורם צדקה ביד רחבה.

הקים בנין מיוחד ברחוב אסניקה לממכר דגים וסרדינים בסיטונות וקמעונות.

משה פניכל

יהודי חרד ושומר מצות, בעל קומה זקופה וחסונה. שנים רבות היה ה„בעל קורא" ב„יד־חרוצים", קולו היה חזק ונשמע למרחוק.

התעסק באכספדיציה והובלת סחורות. עם פרוץ מלחמת העולם השניה התגלגל לרוסיה ושם מת. היו לו ארבע בנות ובן אחד. בתו היתה הראשונה מבין היהודים שפתחה „אטליה" לצלום, בחצר בית שטילמן בככר השוק.

יחזקאל בנו היה מן החלוצים הראשונים שעלו ארצה מיאסלו. אולם כעבור שבע שנות ישיבה בארץ, בערך, חזר משם ליאסלו ונשא לאשה את בת חיים ויכסלבוים. אחרי נשואיו התישב בצאנז, שם רכש לו מכונית־משא, ואחרי זמן מסוים חזר לגור ביאסלו.

עם כל זאת חלם כל הזמן לשוב ארצה, אולם בינתיים פרצה מלחמת העולם השניה ונתגלגל לרוסיה, נאסר שם ע״י השלטונות ונדון למות אבל על פי נס ניצל מידם ושוחרר. אשתו של משה פ. עם בתו הגיעו ארצה לפני זמן־מה והתישבו בסביבות רמת־גן.

ישראל פנצר

אדם צנוע מטבעו ושומר על מנהגי הדת. גר בכפר אופצ׳י הסמוך לקוטש׳רוב. עסק במסחר. היו לו שני בנים ושתי בנות. בת אחת הצליחה להמלט והגיעה ארצה. היא יושבת בתל־אביב.

פ. פינק

התישב ביאסלו בשנות ה־20 ועסק במסחר.

משה פס

גיסו של הירש גרינשפן, ויחד אתו עסק במסחר השלחים. היה אדם נחבא אל כליו, גר מחוץ לעיר, אחרי דרך הגשר האולשוביצי.

א. פס

בעל מספרה ברחוב קושציוש׳קי, ולפני זה ברחוב שלישי למאי, על־יד הגן. איש מנומס ואדיב, חבר בתנועה הציונית. אביו היה מהעובדים הותיקים בתחנת הרכבת ביאסלו.

יוסף פפר

אברך חסידי, יליד דמביץ. נשא את האלמנה עטיל בת יוסף הכהן ראפופורט לאשה. אחרי מות חמותו, פרל ראפופורט, עברה חנות המכלת לידיו. גר בביתו של דוד עליאס, ברחוב קז׳ימירז׳ה. ממתפללי ביהמ״ד היה להוט לעבור לפני התיבה, ואל „העמוד״ תשוקתו.

עם פרוץ המלחמה הצליח להמלט מן העיר והגיע ללבוב, הגלה לרוסיה, ושם מת ברעב ששחף את גופו.

יוסף פרומוביץ

איש מורם מעם, מכובד בקרב הקהל היסלאי, היה יוסף פרומוביץ, איש־האשכולות. תלמיד־חכם, בעל־תנ״ך, בקי בספרות העברית ודקדוק העברי וידיעה רחבה לו בספרות הכללית, שולט בכמה שפות והעברית שבפיו צחה ועסיסית — תאוה לאזנים.

הצטין כנואם ממדרגה ראשונה, דבריו הנלבבים והמתובלים מאמרי חז״ל הקסימו תמיד את הקהל והשאירו בלב השומעים רושם רב.

בתור איש בעל־תרבות ומלומד בנמוסין השתייך לחוג האריסטוקרטיה היסלאית. מחשבותיו חובקות זרועות עולם. פרסם לעתים קרובות בעתונות הציונית, בעברית ובפולנית, מאמרים שנכתבו מתוך שקול דעת ועומק הגיון.

משחר נעוריו נסחף אל התנועה הציונית, משרשיה ינק ועם גידולה הלך וגדל. ואכן, מתוך הכרה נאמנה ומשיכה עמוקה, התיחס אל הציונות.

התמכרותו הגמורה לתנועה נבעה מתוך כיסופים נפשיים, לרעיון הקדש הנקרא „ציונות", ובעבודת קדש זו חזה חזות הכל: משאת־נפש הכלל והפרט.



יוסף פרומוביץ

לא נרתע מכל פעולה שלדעתו תצמח ממנה תועלת לטובת הרעיון הציוני. עסקנותו בשטח זה היתה פוריה, שופעת מרץ ואון, ועם פרוס ימי הבחירות לסיים הפולני, לקונגרס הציוני, לעיריה, לועד הקהלה, היה נושא את דבריו, שנשמעו מתוך תשומת לב של כבוד והערצה. כמו כן התחבב על חבריו ומכיריו, על ידי הרצאותיו שהקיפו כל מיני מאורעות פוליטיים ועיוניים.

נבחר כיו"ר לועד הציוני המקומי, חבר הועד הארצי, ישב בהנהלת קרן הקימת וקרן היסוד ופעל נמרצות להפצת השקלים הציוניים.

עסק בהוראה, ארגן חוג לתנ"ך עם המלב"ים. בשנים האחרונות, החל לתרגם „תלמוד בבלי" לעברית, עם „באור" שלו. מסכת ברכות,

שהופיעה בהוצאת „אחיעבר" בורשה, היתה מסומנת ב„פסיקים", „נקודות" ו„סימני שאלה".

שנים רבות היה סוכן של חב' הבטוח „פניקס" מוינה, ואח"כ פתח בית מסחר לבגדי גברות ברחוב קושציוש'קי.

שני בניו קבלו השכלה ודעת, ואמנם זכה האיש שבניו יחד עם בתו נעמי, הצליחו לעלות ארצה ולהתיישב בה, אך הוא בעצמו נורה על־ידי הקלגסים הנאצים בזמן ה„אקציה" האיומה שהתחוללה ביאסלו.

ליפא פרופר

אחד מסוחרי העצים הותיקים והמכובדים, אדם נוח לבריות, לא התבלט במרומי קרת, ואחר „כסאות כבוד" לא הלך לבו. בין ציוני העיר מקומו.

לפני התישבו ביאסלו היו לו גם עסקים אחרים, היה בעל־אחוזה על יד בייטץ' וגם בעל טחנת קמח ומנסרה.

ביתו התנהל לפי רוח־הזמן. היו לו ארבע בנות ובן יחיד, כלם קבלו השכלה כללית והיו גם חברים בתנועת הנוער הציונית שבעיר. בזמנו נחשב כאחד העשירים. ביתו, בו גר כל השנים, היה בן־5 קומות, והכי גבוה בעיר, ברחוב קושציוש'קי.

חיים ליפא פרידמן

מוסמך מטעם הרשות לנהל רישום תעודות הלידה לילדי העברים בעיר. אדם מודרני, גר רוב השנים בטרגוביצה היו לו כמה בנים ובנות, שקבלו חנוך חילוני. בנו הגדול, משה, היה אחד השחקנים לכדורגל בקבוצת „המכבי".

אחרי מותו נהלה את משרד־הרישום לתעודות, בתו הגדולה. הבן הצעיר, יוסף, הגיע ארצה בזמן האחרון, והתישב בחיפה.

ה. פרידמן

חתנו של משה פניכל. עסק בעבודות שונות, היה אחד החברים בתנועה הציונית בעיר. אשתו שהיתה בעלת „אטלי'ה" לצלום המשיכה לעסוק במקצועה.

דוד פרידריך

התישב ביאסלו מחמת התקרבות החזית האוסטרו־רוסית לסביבות גורליץ. היה בר־אורין וחסיד, איש תמים וירא שמים, ובעל־מוסף קבוע בבית מדרשו של ר׳ מאנדל.

עסק במסחר תבואה, גר כל הזמן בטרגוביצה. היו לו שני בנים שקבלו חנוך תורני חרדי. הצעיר למד אח״כ מלאכת התפרות אצל יונה׳לי, והיה חתנו של בן־ציון פרינד.

לבתו לקח חתן מחסידי בובוב האדוקים — אברהם לייב־לי לוסטיג, אברך משי, רך בשנים ותלמיד חכם גדול, היה נוהג ללבוש גרבים לבנים בשבתות ויו״ט, כבני האדמו״רים. בשנים האחרונות נתמנה ל„ראש ישיבה״ בסניף ישיבת־בובוב ביאסלו.

ליפא פריזנר

התישב ביאסלו לאחר תקומת מדינת פולין, ופתח בית־מלאכה לנקוי כובעים במרתף, בבית זינביל, ברחוב איגלנה.

היה רחוק מכל מסורת, השקפותיו שמאליות, כדרך הפועלים, אולם לבו לב רחב, וידו פתוחה לכל דורש.

באחד הימים חלה מחלה אנושה, ואחרי שכבו על ערש דוי חדשים מספר, הוטב לו במקצת, ירד ממטתו והתהלך על משענתו, ועם זה שינה את דעתו מן הקצה אל הקצה ונהיה ל„בעל תשובה״. לבש שחורים וארוכות, ציציותיו „כפולות שמונה״ יורדות לו מתחת לכנפי מעילו, גדל זקן ופאות, הלך לבית המדרש בוקר וערב, וגומר את תפלותיו במזמורי תהלים, הצטרף אל חברי „חברת משניות״ ובין עשרת הבטלנים מקומו, להקשיב לשיחות על „יהודים טובים״ וצדיקים, ועל נפלאותיהם יתענג וירוה את נפשו בתנחומי האמונה.

ירוחם פריי

אחד הצנועים שמושכים את ידיהם מכל אבק של התנשאות ודוחה כל חשש של כבוד, היה ירוחם פריי. ישרו וטוהר־לבו היו יכולים לשמש דוגמה „לבני אנשא״. לבושו נאה ונקי, הליכותיו נעימות, דבורו מועט המחזיק את המרובה. עבד כמנהל ספרים בפרופינציה.

מידידיו הותיקים של ר׳ מאנדיל, מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו, בעל־קורא בנעימה מיוחדת ומקובעי עתים לתורה.

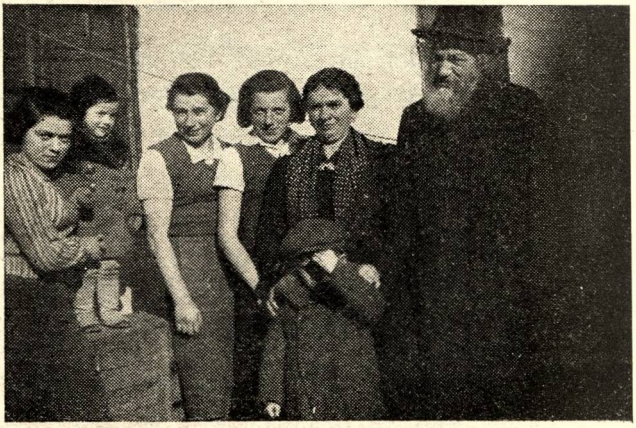
חתנו, משה׳לי ריך, אברך בן־תורה והשכלה, איש נבון וברר־דעת, היה קצין בצבא האוסטרי, וקבל אות־הצטיינות. עד שנת 1914 היה בעל מסבאה בהיצלובקה, מול בית נחום שוחט, עם סיום המלחמה התישב בפשמישל ופתח שם חנות לעורות. בנו מוטיל, התמיד בלמודיו, הוכתר בסמיכות וקיבל „היתר הוראה״, יחד עם זה הצטיין כמיטיב נגן בכנור, אם כי היה חסיד נלהב, ושוחר קרבת האדמור״ים.

שבח פריי

בנו יחידו של ירוחם פ. גדל־קומה, חסיד ובן־תורה, בעל אופי עדין. כאביו גם הוא ממעריצי בית ר׳ מאנדיל ומהמתפללים הקבועים בבית מדרשו. היתה לו חנות קטנה למכלת ותוצרת חלב בבית צימט ברחוב איגלנה.

אלימלך פרינד

אדם צנוע ושתקן. מגיד שעור לבחורים ומסביר כהלכה, בבחינת קב ונקי. בהתאם לאפיו הרך ולבו הטוב התהלך בדרך העניוות, התרחק מעסקי־צבור ודיבורים בטלים לא גרס. מידידיו הנאמנים של ר׳ מאנדיל ומהמתפללים הקבועים בבית מדרשו.



אלימלך פרינד ומשפחתו

גר ברחוב כרמליצקה, והיתה לו חנות לעורות ונעלים, ומצבו החמרי היה תמיד טוב. שם אשתו, חיה, ילידת דמביצה מבית טאוב.

משש בנות שהיו לו זכו 3 לעלות ארצה. הבכירה, מרים, נשואה לדוד יוסט (צוצקנבוים) עלתה בשנות ה־30 וגרה בתל־אביב. בתו השלישית צפורה, היתה חברה ב„בנות מזרחי" ביאסלו, עלתה ארצה בשנת תרצ"ג ונישאה למאיר שילת (ראה לקמן). בתו הרביעית נישאה לי. גרוסמן, אברך ממשפחה חסידית — כיום קבלן לבתים — גרה ג"כ בתל־אביב. בתו השניה, אסתר, שנישאה לבנו של חיים זילבר, ושתי הבנות הצעירות, בת־שבע ורבקה היו ביאסלו וגורלן היה כגורל הוריהן.

בן ציון פרינד

אחיו של אלימלך פ., היה גם כן אדם שקט, שומר תורה ומצות. רחוק מכל טרדות הצבור. מהמתפללים בבית המדרש, בעל חנות לנעלים בככר השוק. היו לו שתי בנות. אחת הבנות נישאה לבן דוד פרידריך.

זינויל פריש

חתנו של אבא הולנדר, אברך חסידי ובן־תורה. מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב וחבר ב„אגודת ישראל". בעל בית מסחר לכלי־חרסינה בדלח וזכוכית ברחוב קושציוש'קי.

יוסף פרלברגר

אברך בן־תורה, רציני ומתון ברוחו. חתנו של לייב צימט, בעל בית מסחר בסיטונות לגלנטריה ומכשירי כתיבה בככר השוק. בניו קבלו חנוך חרדי ותורני לפי רוח החסידות הבובובית. והוא בעצמו נטה ל„אגודת ישראל", והמתפללים בבית מדרשו של הרב כל השנים.

משפחת פרלברגר

בני משפחה זו התישבו ביאסלו בשנות ה־30, שכרו את החנות מידי מן אינציגר ברחוב נובה ועסקו במסחר.

יעקב פרנד

בית עוטה הוד קדומים שנתקיים בו „תורה וגדולה במקום אחד" היה ביתו של יעקב פרנד. נולד בגורליץ, ואחר נשואיו התישב באולשוביץ

של יאסלו, מרכז של קומץ המתישבים היהודים הראשונים, שהתאחזו ומצאו שם את פרנסתם.

יעקב פרנד, נחן בכשרון מעשה ומרץ רב, היה היהודי הראשון שפתח בית־מסבאה באולשוביץ, שהיה אז כפוף עוד לשלטון הכפרי של קובלוב ונמצא בתחום שפוטו, והחזיק גם את הפרופינציה ביאסלו.

בהשתדלותו ובמאמציו הבלתי פוסקים אצל הנציבים בקראקוב ואח"כ בוינה עלה בידו להקים את בית־הזקוק לספירט באולשוביץ. לא הרחק מאחוזתה של משפחת האצילים ריג'רס בגריוביץ, שהתנגדו להקמתו בדרכים שונות. (אחוזה זו, נרכשה אחר כך על ידי הגרף סרוצ'ינסקי). המפעל הזה היה בזמנו מהכי גדולים בגליציה.

למרות עסקיו המרובים היה מן האישים הפעילים הראשונים, שדאגו לארגן ולהקים את המוסדות היהודים במקום. הודות להשתדלותו נעתרו שלטונות העיר לאשר את הרשיון לבנין המקוה בשביל הקהלה החדשה, אחרי שסרבו תחילה לתת את הרשיון לחיים שטינהויז.

הוא היה מן הסוג המשובח של „חסידים ראשונים", הצטיין כנדבן, רחים ומוקיר רבנן, פזר לצרכי צבור ואינו מושך ידו ממתן בסתר. ביתו הבנוי לתפארת, בסגנון ארמון ומבצר כאחד, המה תמיד מאנשים שנהרו אליו מעברים, ודרישות שונות ומבוקשים רבים בפיהם.

וככה היה נערץ האיש וישב בשלוה על־יד הנחל ויסלוקה, ונהל את מסחריו המסונפים, עד שפעם אחת קפץ עליו רוגזה של האנטישמיות, ששררה אז בעטיו של הכומר האנטישמי והמסית סטוילובסקי, שונא ישראל מובהק, אחד המועמדים לרייכסראט הוינאי מטעם האכרים המאזורים במחוז יאסלו.

בפרוץ האכסצסים, ב־1898, התנפלו על ביתו בצהרי היום הראשון האכרים המוסתים, בראשותו של האכר יבורסקי, הפורע הראשי, הקיפו את בית הזקוק, רגמוהו באבנים ולעת ערב השליכו לתוכו חומר בוער והציתוהו. האש התפשטה חיש מהר ולכבאים שהתקרבו למקום הדליקה לא נתנה הרשות ע"י הסטרוסטה לכבות את הדליקה (ראה לעיל: מאורעות 1898). לרוע מזלו של ר' יעקב נסתיים תקפה של הפוליסה־לבטוח, שבועים בערך לפני

מקרה־האסון, והוא טרם הספיק לחדש את הפוליסה, וכך ירד לטמיון רכושו הגדול שנערך אז בשמונים אלף ריינישׁ.

מחמת גודל המהומה שנגרמה על ידי השרפה נשכח מבני המשפחה ומלבו הוא, שהילדה הכי צעירה, שהיתה אז כבת שש שנים, ישנה באחד החדרים, וכשהתחילו לחפש אותה, נזכרו שהיא נשארה במטתה בבית. אז חגר ר׳ יעקב עוז תפס סולם עלה וקפץ דרך החלון לתוך הלהבות והעשן, והספיק להוציאה מתוך עשן־השלהבת, והיא כמעט שנחנקה כולה ובלי רוח חיים. אולם אחרי מאמצי הרופאים ועזרתם המהירה הצליחו להשיב את רוחה ולהצילה. (כיום גרה יחד עם בעלה, — אברהם גלט מירוסלב ובני משפחתה בתל־אביב). כמסופר לעיל קדש שם שמים בהסתירו בביתו את הפליט היהודי יחיאל סלומון, שברח מבית אחוזתם בקובלוב, עם פרוץ המאורעות ומצא מקלט בביתו, והאכרים דרשו במפגיע את הסגרתו כדי לרצחו נפש.

התמרמרותו גדלה עוד יותר לאחר שפנה לקיסר האוסטרי, פרנץ יוסף הראשון, בבקשת פצויים ותשובתו לא היתה לפי תקותו ולא הניחה את דעתו.

אכן ניסה להתאושש קצת ולחדש את עסקיו, הבליג על יגונו והפסדו, אולם הבלגתו לא האריכה ימים. הוא נפל למשכב, שממנו לא קם בהשיבו את נפשו הטהורה למרומים.

* * *

במותו השאיר אחריו שני בנים, יצחק — עלה ארצה אח״כ מברלין — ודוד, שישבו ביאסלו, עד ערב פרוץ מלחמת העולם הראשונה, והיו ידועים כתלמידי חכמים ויראי־שמים, ושמונה בנות, כולן נשואות לאברכי משי, בני תורה מופלגים, אחדים מהם גרו ביאסלו ועסקו במסחר ועם קום מדינת פולין עזבו את העיר, והתישבו במקומות שונים.

ואלה שמות חתניו: ישראל פרנד מגורליץ, אברהם מרדכי שטיער (הגר לארצות הברית בשנות ה־20), חיים שאול אורשיצר, יודל מאיר אפל־הורביץ, היה גר בוינה, מנדל שנצר, חיים פיהרר, (נמצא בארץ), הירש עדר, ואברהם גלט מיארוסלב, מחסידי רימאנוב ואחד העסקנים הפעילים באגודת ישראל ומנבחרי הקהלה ביארוסלב, עלה ארצה והשתקע בתל־אביב.

אחת מנכדותיו, (בתו של יצחק פרנד) נשואה להרב אריה פריז, מנהל „ישיבת תל־אביב" ע"ש הרב אהרונסון בתל־אביב. ואחד מנכדיו, בנו של הנ"ל, מנחם פרנד, מנכבדי ירושלים ומעשיריה, השיא את בנו, לבתו של הגרא"י אונטרמן, רבה הראשי של תל־אביב.

בנו השני, אברהם פרנד, אברך ידוע כנדיב־לב, גר באחוזה בהר־הכרמל, בעל בית־מסחר לחלקי אוטומובילים ברחוב המלכים ע"י הנמל בחיפה.

והבת השניה, פניה, נשואה לנח לוין, עסקן צבור, מזכיר מועצת עפולה, בנו של הרב לוין ז"ל, שכיהן כאב"ד בעפולה.

ישראל־קי פרנד

חתנו הראשון של מרדכי גצלר, יודע ספר ובקי בהויות העולם. היתה לו חנות למכולת ומכשירי כתיבה, ברחוב צצקיגו, מול בית הגימנסיה, שם גר כל השנים, היו לו בן ובת. הבן, משה מאיר, היה מחובשי ביהמ"ד, מחברי צעירי אגודת ישראל, ונוטה להשכלה, נשא לאשה בת רב מעיר ביליץ, וגר יחד עם אביו ביאסלו עד פרוץ מלחמת העולם השניה. בברחו מפני הכובשים הגרמנים, נספה בדרכי־נדודיו. (חותנתו, הרבנית שטרן, היתה נכדתו של ש. ב. צימט).

וולף פרנצבלוי

יהודי תמים ושקט, מראשוני המתישבים בעיר. עסק במסחר, היתה לו חנות לגלנטריה בככר השוק, עם חסול עסקו החזיק במשך זמן מסוים את בית־המרחץ מטעם ועד הקהלה, לפני מלחמת העולם הראשונה. במותו הניח אחריו שלש בנות ושני בנים. אחד מהם, יעקב, עזב את יאסלו והגר לגרמניה.

נתן פרנצבלוי

בנו השני של וולף פ. אדם מודרני, נוטה לציונות, בעל קיוסק לפירות, שוקולד, וגזוז ברחוב קושציוש'קי. מצבו הכלכלי היה טוב מאד. גר בבית עמר וקורנפלד ברחוב קז'ימירז'ה. בתו הבכירה היתה נשואה לחיים בן ראובן שילת.

יצחק פרנצבלוי

עסקן בין בעלי המלאכה וחבר ב„יד־חרוצים", אדם שספג משהו מרוח העת החדשה. נבחר מטעם בעלי־המלאכה כחבר לעירית יאסלו. גר כל השנים ברחוב פלוריאנ׳סקה. התפרנס מיגיע כפיו כחיט ממדרגה משובחת, אך בהיותו במיטב שנותיו נפל פתאום למשכב וחלה את חליו, שממנו לא קם. הוא הניח אחריו אשה וילדים בגיל צעיר. אחת מבנותיו עלתה כחלוצה, והיא חברה בקבוץ מזרע.

ישראל פרנצבלוי

אחיו של הנ״ל, חי על עבודתו כצבעי וממלאכתו זאת התפרנס יפה. גר כל השנים ברחוב פלוריאנ׳סקה. (?) אביהם של יצחק וישראל פרנצבלוי זמן־מה גר בניגלוביץ, והיתה לו איזו משרה בבית־הזקוק.

שלום פרנקל

יהודי משכיל, נאור ומעורב בדעת עם הצבור. בשבתות היה חובש שטריימיל־סוביל, ולובש בגדי משי כאחד החסידים. בתור בעל הטרפיק לטבק וסיגריות בבית שטינהויז, שבככר השוק, היה מצבו הכלכלי טוב ומבוסס כל צרכו.

אולם כשחזר מהמפלט, אחרי מלחמת העולם הראשונה, אי אפשר היה לו להמשיך בעסקו, בגלל חוסר בטבק, וחנותו עברה לידי יואל מרגליות.

היו לו חמשה בנים. את בנו בכורו שלח עוד לישיבה, אולם יתר בניו קבלו חנוך חילוני כללי, והצעיר שבהם, יהושע, גמר את הגימנסיה והמשיך בלמודיו. אחד מבניו הגיע ארצה, אחרי עזבו את גרמניה בשנות ה־30. ישב זמן רב בתל־אביב וכיום גר בחיפה.

מנחם פרץ

חתנו של ר׳ שלום הילר מטופולינה. אברך בן־תורה, חסיד ויקר־לב, ועל המסחר, כנהוג, פרנסתו.

גויס לצבא האוסטרי במלחמת העולם הראשונה, ולפתע פתאום חלה ונפל למשכב. מחלתו גברה ונתקה את פתיל חייו, בהניחו אחריו אשה ובנים.

צ.

יצחק צהלר

התישב ביאסלו בראשית שנות ה־20, אחרי מלחמת העולם הראשונה. יהודי בעל קומה חסונה, וזקן עבות עטר את פניו. התפרנס משרותו בתור נאמן אצל ה„פריץ" בעל־האחוזות בכפר ש׳יבניה ע״י יאסלו. היה יהודי חרד. בנים אחדים היו לו, אחד מהם, גד׳ל, למד בנעוריו בבית „תלמוד תורה" ביאסלו, וכשמו גד׳ל, כן גם היה גדול בקומתו.

אשר צויג

גיסו של נטע מלץ. עסק במסחר. יהודי בעל־חוש ל„צבוריות", עסקן בקרב בעלי־המלאכה ומהמיסדים את „יד־חרוצים". בעזבו את יאסלו והגר לארצות הברית הקדיש מרכושו לשם בנין בית „יד־חרוצים" בעיר.

דוד צוצקנבוים

(ראה דוד יוסט).

אלתר צוקר

אדם עשיר ומכובד ונודע ברבים, כבעל אחוזה ובית־מבשלה לבירה בזרש׳ין הסמוך לסאנוק. השתקע ביאסלו בשנים האחרונות. היו לו חמש בנות ושני בנים. אחד מבניו, שלמה צוקר, ישב בסאנוק. שנים מחתניו: מ. אניספלד, וד״ר נפתלי מנשה גרו ביאסלו.



ד״ר נפתלי מנשה
(ראה לעיל עמוד: ריי״ז)

ד״ר עמנואל צוקר

בנו השני של אלתר צ., חתנו של יוסף מנשה. רופא ילדים, היה חבר בתנועה הציונית. גר כל ימיו ברחוב צ׳צקיגו.

מנדל צוקר

בין העובדים הותיקים בפרופינציה היה מנדל צוקר, אדם שקט וענו. אחרי מחלה ממארת מת באמצע שנותיו, בהניחו אחריו שלש בנות ושני בנים, מאיר ושלמה, שעסקו במסחר ומלאכה, ובמשך הזמן רכשו את הבית שגרו בו. אחת מבנותיו, היתה גרה בקראקוב אחרי נשואיה.

שלמה צוקר

בנו השני, בעל בית־מלאכה לתפרות, העסיק עובדים רבים, היה חתנו של השו״ב מירוסלב, התנהג בחסידות, מהמתפללים הקבועים בבית הרבי מדוקלא. עם פרוץ מלחמת העולם השניה, נמלט מן העיר, בהשאירו



רעית שלמה צוקר ובניו

בה את אשתו ומשפחתו שנספו בימי השואה, והוא אחרי טלטולים רבים ברוסיה ובמקומות אחרים, הגיע ארצה. נמצא כיום בחיפה. גם אחת מאחיותיו פרל, הגיעה ארצה עם בעלה באנית „יציאת אירופה״, והתישבה בחיפה.

אלימלך צוקרמן

בעזוב החזן יוסילי קורצויל את יאסלו והגר לארצות הברית, עמדה הקהלה לפני בעית מנוי חזן ראשי אחר במקומו, וקבלת שו"ב אחד לעזרת ר' נחום שוחט. ועד הקהלה החליט לפרסם קונקורס בעתונות שדרושים לה חזן לביהכ"נ ושו"ב, „אולם רצוי שהחזן יהיה גם שו"ב, אז תנתן לו זכות קדימה".

אחרי נסיונות ובחינות נמצא האיש: ר' אלימלך שוחט מרודניק, שהיה ידוע בכנויו, אלימלך רודניקר. ובשנת תר"פ, 1919, הוזמן ר' אלימלך לבא ליאסלו, לקבל את ההתמנות לשני שרותים אלה. (ראוי לציין, כי גם אביו ר' מנדל, שמש כשו"ב בקהלת יאסלו, בשנות ה־90 למאה הקודמת).

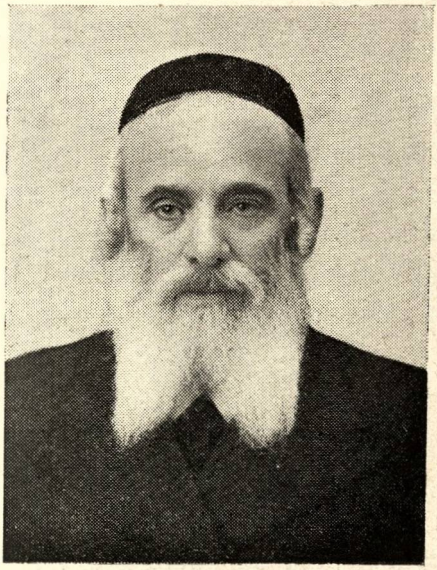
עם בואו לעיר התחבב על כל אנשי הקהלה, שמו הלך לפניו והתפרסם מיד בכשרונותיו המוסיקליים, כבעל־תפלה ממדרגה ראשונה וכחזן אמן, השולט בנוסח המסורתי. קולו אדיר, טינור לירי ערב, תפלותיו ספוגות חן וטעם, סלסוליו מלאים רוך ומתיקות, אף מצטין כמומחה לחבר קומפוזיציות ומארשים שונים, כראוי לתלמידו של יוסילי רוזנבלט, (הוא היה מראשוני המשוררים אצל יוסילי, בהיותו עוד חזן במונקאץ') ויצירותיו בנגינה רבו מלספור.

למקהלתו, שהיתה מורכבת מחלקו הגדול של משוררי החזן שקדם לו, נצטרפו גם שני בניו, קלמן ומאיר, שהפליאו מאד את קהל המתפללים בקולם הנעים. עודני זוכר את ה„סולו" שהיה קלמן שר בימים הנוראים: „אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, בנפשו יביא לחמו" וכו'. ור' אלימלך היה עומד עטוף בטליתו, ומתמוגג בתפלותיו, מתרפק ומתחנן כבן המתחטא לפני אביו.

מי מן המסובין, לא היה נרגש ומוקסם בליל „שמחת בית השואבה" בשבתו בסוכת בית הרב, ור' אלימלך התחיל לשיר תפלת „מלוך על כל העולם כלו בכבודך" או „מלך רחמן, רחם עלינו", ומי לא ראה את עצמו נגאל ממצרים במסיבת ליל „שביעי של פסח", כשר' אלימלך מתערטל מחמריותו, פניו מתלהבים וקורנים, בנגנו את הפיוט: „פסח אמונים שיר שוררוהו", להתפעלות העצומה של השומעים!

שעשוע ותענוג מיוחד היה בכל שבת במסיבת „שלש סעודות", כשהמסובין ב„קהל־שטיבל" — עת שררה חרדת קדש בתוך דמדומי בין השמשות — מקשיבים ביראת־הכבוד למארש הנמרץ שהיה שר עם בניו: „ברוך א־ל עליון".

זולת זאת הצטין כבר אורין, חכם וברר־דעת מופלג, שיחותיו היו משולבות מאמרי חז"ל ושיחות־חולין של אדמור"ים שונים, ובמיוחד היה רגיל לספר מעשיות מהדז'יקובר הזקן, (האדמו"ר מדז'יקוב), כי בשחרית ימיו היה אחד מ„בני היכלא".



ר' אלימלך צוקרמן (שו"ב וש"ץ)

בניו קבלו חנוך תורני. הוא למד אתם בבית־המדרש, והדריך את ביתו לפי רוח המסורת.

בפרוץ מלחמת העולם השניה הגלה עם הגולה לערבות רוסיה יחד עם בניו ושתי בנותיו, ואחרי טלטולי דרך ארוכים, זכה להגיע אל ארץ משאת נפשו.

ביומא דפורענותא של חודש מנחם־אב, צלילי נפשו משתפכים בשיר „ידיד נפש אב הרחמן" נפשו נכספה וערגה לעלות למרומים, והנה אור ליום ו' מנחם אב תש"י השיב את נשמתו בטהרה.

הניח בארץ ארבע בנות — ברכה כץ, אחת החברות הפעילות בהפועהמ"ז, נמצאת בארץ כשמונה עשרה שנה — חיה, עמליה ושרה, ושלשה בנים, קלמן, בעל חנות לכלי כסף ותכשיטים בת"א, מאיר, רופא בקופת חולים, ומנדל התישב בחיפה. אחד מחתניו הוא צבי דוד זילבר, בנו של נפתלי זילבר מיאסלו, כיום מורה בבי"ס בנחלת יצחק ע"י תל־אביב.

אשתו הדסה עם שתי בנותיה לאה ורחל, ניספו בימי השואה האיומה, ע"י קלגסי עמלק.

שמואל ציזר

היה ידוע בעיר בשמו הפרטי וכנויו „שמול" החלבן. אדם נאמן למסורת. כל ימיו רתוק לעבודתו כחלבן, נוסע בוקר וערב לחצר הפריץ, שגר בכפר הסמוך לעיר, ולוקח משם את החלב, ומחלקו בין לקוחותיו הקבועים, ואת היתר מעבד לתוצרת חמאה וגבינה ולבן, שהוא בעצמו יצר בביתו. גר כל השנים בביתו בן־קומה אחת ברחוב נובה. היו לו שני בנים וארבע בנות, הבכור, משה, עבד בפרופינציה, ואח"כ הגר לבלגיה. בנו השני, זליג, היה צבעי. בנותיו כלן היו חברות בתנועת הנוער הציונית.

ליב ציטרוננבוים

את השם „ציטרוננבוים", אין להגדיר בתור שם סתם, של איזו משפחה בעיר, הייתי מרשה לעצמי להגיד, שהשם כולל בתוכו איזה תואר למושג רחב יותר מאשר שם גרידא, ולאמיתו של דבר שם זה איננו רק שמו של הבעלים הראשונים, שפתח את המסבאה הגדולה, הראשונה בבית הפרו־פינציה.

אבי המשפחה, לייב ציטרוננבוים, יליד ז'מיגרוד, בן ר' מרדכי (מוטיל) ציטרוננבוים, גיסו של יעקב פנחס קרישר, היה בין המתישבים הותיקים בעיר, חסיד ובר־אורין, והבעל־קורא הראשון בבית־המדרש מיום הקמתו, ובחזקתו זאת עמד עד יום מותו. המסבאה היתה בתנועה „שבעה ימא שבתא", ולכן קראו לה „מסבאת שבת", כי לשם היו באים יהודי העיר לשתות כוס

בירה בלילי שבתות, ובשבת אחר הצהרים, ובשאר ימים טובים. והיה שם „פנקס" עבה, ישן ובלוי מרוב שמוש, ובו היו רשומים כל תושבי העיר לפי שמותיהם, ע"פ „אלף" „בית", הותיקים יחד עם החדשים מקרוב באו. ב„פנקס" הזה שמו בשבתות ובחגים את ה„פתקאות", כמספר כוסות הבירה, ששתו המסובין לרויה עם מנת עדשים ואגוזים בתור קנוח לכוס הבירה. ובין לגימה ולגימה נתקשרו שיחות פוליטיות בענינים העומדים ברומו של העולם בכלל, ועסקי העיר בפרט... ולפעמים התנגחו בפולמוס־דברים, ברעש כזה, שהתנשא עד לרחוב.

אחרי מותו היתה הרוח החיה בעסק, אשתו, ליבא ציטרוננבוים, אשת חיל, צנועה ונבונה.

שלש בנות וששה בנים היו להם, כלם בני תורה, מעורבים עם הבריות, וביניהם חסידים ואנשי מעשה. ואלה שמותם: בנימין זאב, אדם ישר ותמים, גר כל השנים בגרמניה, עלה בשנות השלשים לארץ והתישב בפתח־תקוה. מת לפני זמן קצר, בהניחו אחריו, ארבעה בנים ושתי בנות, כמעט כלם בארץ. שמריל, גר בקרוסנו, אחד מבעלי־בתים החשובים והפעילים בעיר, חתנו,—אחיהם של א. וב"צ פרינד,—הוא חותנו של שמחה רוטפלד, גר באנגליה. בתו האחת נמצאת בחיפה, ובנו נמצא בארצות הברית. יהושע, גר משנת 1914 במינץ שבגרמניה. מוטיל, היה גר בגורליץ, פעל בעסקי צבור, ואחד מחברי הקהלה שם. עלה ארצה והתישב בירושלים. כיום פקיד בסוכנות היהודית. יש לו שני בנים, האחד בצרפת והשני באר"ב. יצחק (איציק) נשאר אחרי נשואיו ביאסלו, והוא היה המנהל בפועל את המסבאה בשנים האחרונות. הבן הששי, אברהם, אבי וולף ציטרוננבוים — שנתגדל אח"כ עד ימי בגרותו אצל הסבתא, — מת בדמי ימיו. וולף עזב את יאסלו בשנות העשרים ונסע לוינה, מקום שם היתה גרה אמו כל השנים.

בת אחת, שרה, אשה נבונה וחרוצה, בעלה שלום ויסברג מת עליה זמן קצר אחר נשואיהם, והיא נשארה אלמנה בבית הוריה עם בנה ישראל, שקראו לו ישראליק ציטרוננבוים, ע"ש אבי המשפחה. הבת השניה פרל, היתה עורת מילדותה ונשארה בבית המשפחה. השלישית, היתה נשואה לחיים גוטפרינד, אברך חסידי ובן־טובים.

ישראליק ציטרוננבוים־ויסברג היה מנעוריו מחובשי בית־המדרש

המצוינים, בעל־קורא מובהק, ובמעמקי נשמתו יקדו מנעוריו ניצוצי־חסידות, שבאו לידי בטוי גלוי בהיותו אדוק ומסתופף בבית הרב בעיר.

על אף היותו קנאי לרעיון אגודת ישראל היה בקי גם בספרות הכללית ונטה אחרי ההשכלה המודרנית. אולם נשאר נאמן לעקרונות המסורתיים והדגולים של היהדות.

אחרי נשואיו התישב ברוזבדוב, עיר מגורי חותנו, ר׳ אריה כוס, איש מכובד ונגיד בעיר. שם עסק במסחר והתחיל להסתופף בצל קורתו של האדמו״ר משצ׳וצ׳ין.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה התגלגל לרוסיה עם משפחתו, ואחרי טלטולי דרך ארוכים, עם תום המלחמה, הגיע לפריז שבצרפת והתישב שם. בעת כתבי שורות אלה נודע לי שנפל על ערש דוי, וכל מאמצי הרופאים לרפאו עלו בתוהו, ובשבת אחרון של פסח, שנת תשי״א, נפח נפשו על אדמת־הגולה, משם הובא באניה לקברות בפתח־תקוה. (אני הייתי היחידי מבין אנשי יאסלו שהשתתפתי בהלויתו). הניח אחריו אשה ושתי בנות שנמצאות בפריז.

יעקב זאב צ׳יכנובסקי

יעקילי קראו לו, אחד האברכים המצוינים שבעיר. חתנו של בנימין אונגר, צנוע וענותן מטבעו, בורח מן הכבוד, איש ישר וטוב לב, בעל אופי זך ועדין. מתלמידי החכמים הצעירים שבחבורה ושוקד יום יום על שעוריו בצנעה, אם כי היה קשור לעבודתו בחנות חותנו מן הבוקר עד הערב.

הצטין כמכניס אורח ובעל צדקה ברוח נדיבה, קבל את כל אדם מתוך פנים מאירות ומסבירות וכל התנהגותו והליכותיו — כאחד מבני העליה שהמה מעטים.

לבניו נתן חנוך תורני, מסורתי וקפדני, כי הוא בעצמו הקפיד על כל תג וקוצו של יוד „אליבא דהילכתא״, לקיים את המצות „בין אדם למקום ובין אדם לחברו״, לכל פרטיהן ודקדוקיהן.

אחרי מות חותנו עבר בית המסחר לידיו, אולם כעבור שנים אחדות, בשנת תרצ״ה, והוא במיטב שנותיו, נתק פתיל חייו משבץ לב, ונשמתו הטהורה שבה למרומים בהשאירו לאנחות את אשתו, שני בניו, חנוך

ושמואל, ושתי בנותיו, שהיו עוד בגיל רך מאד. חבל על האי שופרא, וחבל על דאבדין.

ישעיהו צילנדר

חתנו של הירש וינשטין מזמיגרוד. שומר מסורת הדת. גר כל השנים ברחוב קז׳ימירז׳ה ושם היתה לו חנות למכלת ובמיוחד לצבעים ומכשירי סיוד בסיטונות.

בשנות ה־30 יצא מיאסלו וקבע מושבו בוינה, וחנותו עברה לידי חתנו של יקותיאל קורמן.

היו לו שלש בנות ובן־יחיד, כלם קבלו השכלה כללית. בנו גמר את הפקולטה לרפואה. נמצא כיום בארצות הברית, והוא אחד הרופאים הידועים בין יוצאי פולין, (כפי ששמעתי גם שתי בנותיו נמצאות בארה״ב), ובת אחת, שעברה את כל מדורי היסורים תחת שלטון הנאצים במחנות שונים בגרמניה, הגיעה ארצה והתישבה בתל־אביב. בעלה ד״ר ב. פליסקין מנהל האגף הרפואי של מלב״ן, (שרותי הג׳וינט בישראל).

שמחה בונם צימט

אבי משפחות צימט, שמחה בונם הלוי צימט מז׳מיגרוד, התישב ביאסלו בימי חרפו, בשנות השבעים למאה שעברה. היה יהודי ירא שמים, נבון ומכובד, עסק במסחר תבואות, ואח״כ פתח בית־מסחר לרהיטים. ארבעת בניו, וולף, לייב, זכריה ומשה, קבלו את חנוכם מאת המלמדים הראשונים בעיר. כלם היו ידועים כחרדים, שומרי תורה ומצות, וכבעלי־עסקים גדולים, נגידים ובעלי הון, ונמנו על קומץ „בעלי־הבתים״ הראשונים בעיר.

בתו היחידה של שמחה בונם היתה נשואה להרב שטרויך, מניימרק. להרב הנ״ל, שני נכדים ושתי נכדות בארץ, (בני הרב מ. שטרן מביליץ). אחת מהן נישאה בתל־אביב לד״ר מיכה בן־עמי, בנו של הסופר ח. מ. בן־עמי. נכד אחד מכהן כראש־ישיבה בברוקלין שבארה״ב.

וולף צימט

בנו בכורו, מנקיי הדעת של יאסלו, אציל רוח ועדין נפש, בעל הדרת פנים בזקנו הארוך ובלבושיו המהודרים. הוא היה אחד הפעילים בכל ענפי חייה של הקהלה. מהמיסדים והבונים את בית המדרש, וממניחי

היסוד של בית־הכנסת הגדול, מהנבחרים לועד הקהלה ולעיריה, והרוח החיה בהן, וחבר בכל ה„חברות" שבעיר.

כמעט כל ימיו גר בביתו הפרטי מאחורי העיריה, ושם היה לו מחסן גדול של עצים שונים על שטח עצום, ולקוחותיו ותיקים וקבועים.

ר' וולף, ככה קראו לו, היה מדקדק במצות, וזהיר בקלה כבחמורה. זכורני: פעם אחת — כמדומני בשנת תרפ"א או תרפ"ב — היה מחסור גדול באתרוגים באותה שנה, ולא היתה אפשרות לבעלי־בתים של העיר לרכוש לעצמם אתרוג, ובקושי השיגו פרי עץ הדר בשביל הרב, לביהכ"נ, ולביהמ"ד. אבי היה אז הגבאי בבית המדרש והאתרוג של ביהמ"ד היה נמצא בביתנו, וכרגיל היה אבי נוהג לקום כל יום לפני עלות השחר, ועל אחת כמה וכמה, ביום הראשון של חג הסוכות, מחמת רוב חיבתו למצות „ארבעת המינים", השכים קום כדי ללכת לטבול במקוה ולקיים „מצות נטילת לולב". בחוץ היה קור וכפור חזק, וערפל כסה את פני הארץ. והנה כשפתח את הדלת לצאת נתבהל למראה דמות לבנה, שלא הכיר אותה, עומדת בפתח הדלת. ברגע הראשון נרתע לאחוריו, ורק התאושש בשמעו את הקול: „גוט יום־טוב", וזה היה קולו של וולף צימט שחכה על־יד הפתח, ושמר לפתיחת הדלת, כדי להיות ראשון בקיום מצות „נטילת לולב".

ביום היאהר־צייט של הוריו היה ר' וולף נוהג לעבור לפני התיבה, אולם התפלל בלחש וקולו לא היה נשמע, רק שפתותיו נעות, בכל זאת צבור המתפללים לא פצה פה לרנן אחריו, כנהוג במקרים כאלה. כי היה מכובד ונערץ על כלם. בימים־הנוראים ובשלוש־הרגלים, נתכבד בעלית „לוי", כל השנים, ו„חזקה" זו נשארה לו עד יומו האחרון. מקובל היה עליו לעלות על הבימה, בעת שהכהנים היו עולים ל„דוכן", והתכון לעמוד לעומתם, ליחד בכונה את ה„רבונו של עולם, אני שלך", ולהתברך מברכות פיהם.

ואמנם האריך ימים והגיע לזקנה מופלגת, ונפטר בשם טוב, בגיל קרוב לתשעים שנה, בהניחו אחריו ארבעה בנים, שקבלו חנוך־תורני על טהרת הקדש. (בת אחת מתה בלדתה, בהשאירה אחריה תינוקת, שנתגדלה בביתו, עד שהשיאה לאברך מצוין מעיר ביליץ). אחד מבניו, משה עזב בימי נעוריו את יאסלו, והיה גר כל השנים בשויץ, יוסיל, בנו הצעיר, ישב ולמד בהתמדה עד חתונתו, ואחר נשואיו היה גר בגורליץ.

בצלאל צימט

בנו, — היה חתנו של נפתלי שמואל סלומון (ראה לעיל) — יהודי חרד, התנהג כחשובים מ„בני־צימט". גר עם אביו בביתו ויחד עסקו במסחר־העצים, גם הוא היה ממתפללי בית המדרש, ומקומו על־יד כותל המזרח. היו לו שני בנים, אחד בשם בונים, כשם אבי זקנו, והשני מנדיל, ושתי בנות (?), בתו הבכירה נישאה לבן הרב אב"ד ליטוביסק.

מאיר צימט

בנו של ר' וולף, משכיל ויודע ספר, היה חתנו של הרב ר' בנימין גלר אב"ד בוברקה. (אחד הרבנים הגאונים בימיו, וחבר ועד „אגודת־הרבנים" בפולין). בעל חנות לתכשיטי־זהב וכלי כסף בעיר. בימי מלחמת העולם הראשונה עזב את יאסלו ואח"כ חזר אליה. בשנים האחרונות היה גר בסטריזוב. היו לו כמה בנים, שקבלו השכלה אקדמאית.

ליב צימט

בנו השני של ר' שמחה בונים, מהמפורסמים והידועים בעיר, גבה־קומה ורחב־גרם, ראשו הגדול, זקנו המופלג שירד לו על מדותיו, פאותיו המדובללות, שיוו לו דמות כאחד האדמו"רים. מתחת לשתי גבות עיניו נצנץ מבטו הרך והמקסים, וכלו כמעין שופע פקחות וחריפות. דבורו „שקול ומדוד", שנון ולוהט, כל מלה מחושבת ומצומצמת בבחינת „מועט המחזיק את המרובה", שיחותיו ספורות, אולם מצוטטות ונאמרות בשם אומרן: „לייב צימט אמר... לייב צימט רצה לאמר..."

התנהגותו הקיצונית ודעותיו השמרניות עוררו לא פעם את התנגדותו של ידיד נעוריו, מנדל מלר, וביניהם התנהלה „מלחמת דברים" עוקצנית... וזה בזה הרביצו, בשבט לשונם ובהבל פיהם...

לייביש, או כמו שקראוהו „לייב" צימט, התרחק מענינים צבוריים, ולא התענין בשום דבר אשר מחוץ לכתלי ביתו ועסקיו הפרטיים, גם הפוליטיקה העולמית לא העסיקה אותו, הוא היה איש היזמה, איש המעשה, חריף וזריז ו„נהנה" מפרי עבודתו.

מאשמורת הבוקר עד שעה מאוחרת בערב היה עובד ומזיע, סוחב כל מיני פרקמטיה ממקום למקום, ממיין, מסדר, הכל הוא בעצמו. שרוליו, היו תמיד מופשלים עד למעלה ממרפקיו, ארבע ציציותיו של „הטלית קטן"

התנופפו ברוח, והוא קופץ ורץ, מחנות לחצר, מחצר לעגלות של האכרים, שעמדו ליד ביתו, עוזר להם לעמס על העגלות את המכונות ואת החביות, או עוזר להוריד את המטען הכבד, מעל קרונות המשא הגדולים שהביאו אליו סחורות שונות יום יום.

הוא היה אחד הסוחרים הגדולים בעיר, שווק כל מיני מכשירים חקלאיים, מכונות־קצירה, מכונות־דישה, מחרשות, משדדות ועוד, ובחנותו הגדולה אשר בככר השוק ערמות של שקי מלט, צבעים, חביות זפת וניר־זפת, פח וחוטי־ברזל, ומכשירי חמום ומאור.

אולם למרות היותו עסוק בטרדות המסחר היה זהיר ללכת בוקר וערב לתפלה בצבור, היה מדקדק במצות, ישר במעשיו כפי השקפותיו השמרניות ואיתן בדעתו האישית. במשך שנים רבות היה „בעל־מקריא" בראש השנה את התקיעות, וכשהיה עולה על ה„בימה", הוריד את טליתו הארוכה המעוטרת „עטרה־טורקית" רחבה, וכסה את פניו עד חזהו ושואג בקולו: „תקיעה, שברים־תרועה..!" וכשמו כן קולו כארי נוהם ושואג. באזני שמורה עדיין תפלת „המנחה", שהיה מתפלל ביום הכפורים לפני התיבה, ברגש נפשי עצום, וקולו האדיר מהלך אימים בחלל בית המדרש.

בערוב יומו נאות לבקשת בית הרב שהיה מידידיו, — אם כי היה רחוק מכת החסידים — להציע את מועמדותו מטעם הדתיים, בעת הבחירות לועד הקהלה — ונבחר.

לפי חוקי הימים ההם נקבע תארו: „זקן העדה", ולאחר שהספיק לבקר בשתים או בשלש ישיבות של הועד תקפה אותו מחלה ממארת, ונפל למטה. כל הרופאים הוזעקו לטפל בו יום־יום, נסע גם לוינה לפרופיסורים הכי גדולים, אולם המחלה הכריעתו ושבק לן חיים בהניחו אחריו שני בנים וחמש בנות.

בקברו אשר כרה לו נטמן למראשותיו „ספר תהלים" עתיק, רטוב וספוג דמע, כי אמר לפני מותו: „זהו רכושי... וחלקי מכל עמלי..."

שלושה מבין חמשת חתניו גרו ביאסלו. חתנו הראשון גר בגריבוב. וחתנו הכי צעיר, בשם מאירצ'יק, אברך דתי־מודרני, גר בקראקוב. חתנו השלישי, יוסף פרלברגר, אברך חסידי, אדם שקט ויודע ספר, היה בעל חנות למכשירי־כתיבה וגלנטריה בסיטונות וקמעונות. חתנו הרביעי,

משה׳לי קופמן, ממשפחות רב ורובין המפורסמות מקורטשין, אברך חסידי, תמים וישר ודרך ענוים דרכו: מקדים שלום לרעהו, יושב ולומד יום־יום דף גמרא בקביעות. גם בניו נתחנכו ברוח החסידות. היה בעל חנות קטנה למנופקטורה בבית ברונגלביץ׳ בכפר־השוק. והחמישי, הרצל אשכנזי, אברך חסידי, צנא מלא ספרא, שקד יום־יום על שעוריו הקבועים מתוך עמקות והגיון, ויד לו בספרות הכללית. עסק בדיסקונט ע״פ „היתר עיסקא״ וחלופי ולוטות זרות.

בנו הצעיר, בונים צימט, היה בחור כשרוני, בעל מרץ לוהט, אולם מוזר בהליכותיו. מחובשי ביהמ״ד וקנאי לרעיון „אגודת ישראל״, יחד עם זה שמע שעורים בתנ״ך עם מלבי״ם מפי יוסף פרומוביץ׳ ושעורים בספרות מאת קיאצ׳קובסקי. על אף היותו קיצוני ברוחו, בעל השקפות שמרניות, מתעמק בדף גמרא ומבינו היטב, היה נוהג להשמיע ברבים באזנים חדישים בתנ״ך, שלמד מפי פרומוביץ׳, ובמסתרים קרא ספרי „השכלה״, חבש מגבעת־קטיפה, לבש ארוכות — וגלח את זקנו!

אף על פי שהיה בן־עשירים, עסוק ושקוע בבית־מסחר אביו, עסק גם בהפצת־ספרים, שהזמין מאת מו״לים שונים כדי להרויח מן הצד אי־אלו פרוטות נוספות. (ש״ס־וילנא האחרון לביהמ״ד הגדול, קניתי על־ידו. הוא הזמינו בשבילנו מוילנא). נשא לאשה את נכדת הרב שטינברג מברוד, ויחד עם אחיו יוסיל צימט המשיכו לנהל את העסק שירשו מאביהם.

יוסיל צימט

בנו הגדול של לייב צ. אברך חרד ויודע ספר, גם הוא התרחק מענינים צבוריים, והפוליטיקה הכללית לא ענינה אותו. היה זהיר בדבורים, מקמץ בשיחות, והלוכו בנחת.

כל השנים גר בבית אביו, ויחד אתו עבד בבית־המסחר השופע קונים. ועם זאת שמר על תפלה בצבור, השתתף בקביעות בשעורי משניות שב„קהל־שטיבל״. בשנים האחרונות — לפני מלחמת העולם השניה — היה עובר לפני התיבה כ„בעל־מתחיל״ בימים־הנוראים, בבית־המדרש הגדול.

לעומתו היתה אשתו גולדז׳ צימט, — בת הנגיד והמכובד קלמן ריך מברזוב, — אשת חיל. עסקנית צבורית ידועה, פעילה בשטח העבודה הסוציאלית. היתה רגילה ללכת לאסוף כספים לטובת נצרכים ומוסדות

שונים, עמדה בראש הנהלת „בית יעקב", והתרועעה עם הרבנית ובנותיה.

יעקיל צימט, בנם, „בן יחיד" היה מתפנק וחביב, למד בבית־המדרש ובאחרונה „התמשכל" קצת ונטה להתקדמות בדעותיו ובמעשיו. רוח בית אביו היתה לו לזרא, היה חבר מסור ב„צעירי־המזרחי", נואם ומתוכח בשאלות העומדות על הפרק. עזר ליסד את בית־הספר „המזרחי" שבעיר. בשנים האחרונות שמש כמזכיר הארגון, גם חלם לעלות כחלוץ לארץ ישראל. לגודל הדאבון לא נתגשמה תקותו, כיתר בני עירו הובל לטבח.

זכריה צימט

בן ר׳ שמחה בונים, מלומד ומשכיל, היה ידוע כאוהד את הציונות, שהתחילה רק אז לנבוט ולהתפתח. עסק במסחר ביאסלו, אולם בראשית המאה העשרים, עזב את העיר והגר לגרמניה. בתו של הנ״ל, נשואה לאחד מבני משפחת וולף, גרה בתל־ליטוינסקי.ביתם ידוע כבית מסורתי, מכובד וחביב על מכיריו.

משה צימט

אחד האישים החשובים, ובעלי־הבתים המכובדים שבעיר. איש שקט וענותן. דמות אצילה, מצניע לכת וישר בדרכיו, ירא־שמים ומוקיר־רבנן, גם הוא היה ממעט בשיחות סתם, דבורו „קב ונקי", ונשמע מתוך יראת הכבוד והערצה.

ביתו התפרסם כפתוח לרווחה ושופע צדקה. את בניו — שני בנים ושתי בנות היו לו — חנך ברוח התורני והחרדי. בעסקיו היה נודע כסוחר ישר ולקוחותיו נתנו בו אמון מלא. בעל שני בתי־מסחר גדולים. אחד למכלת, ממתקים וכו׳ בסיטונות וקמעונות בביתו אשר בככר השוק. והשני לרהיטים ברחוב איגלנה.

נשא ונתן באמונה. יומם ולילה טרוד במסחרו ובכל זאת קבע עתים להתפלל בצבור, לשפוך שיחו לפני קונו מתוך כונת הלב ודבקות הנפש. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, משנהרס בית־המדרש, עבר להתפלל בבית מדרשו של הרב ושם היה מן המתפללים הקבועים עד יומו האחרון.

מעסקי הכלל והצבור התרחק. דאגתו היחידה היתה לביתו, לחנוך בניו, ולביסוס עסקו. אך בהגיעו לגיל העמידה חלה את חליו האנוש. כל מאמצי הרופאים לא הועילו לחלצו ממות, ובשנת תרפ״ד נפטר בשם־טוב.

בנו בכורו, הירש צימט, היה מחובשי ביהמ"ד המצוינים. עד לנשואיו ישב ולמד בהתמדה, נטה להשכלה, והיה בקי בהויות העולם, בעומק נפשו נרקם חוט־אהדה לציונות, ובהוסד ארגון „המזרחי" היה מן הראשונים שפעלו לטובתו.

אחר נשואיו יצא את יאסלו והתישב בפשמישל. שם פתח בית מסחר לנייר ובמשך שנים מספר הצליח לצבר הון. אולם אהבתו לציון הניעתו לחסל את עסקו, ועם העליה הרביעית יצא את פשמישל, עלה ארצה כדי להתישב בג'דה (כיום רמת ישי) ולהשתתף בהקמת המפעל לאריגה שם. ברם, מטרתו לא הושגה, הוא עזב את המקום והתישב בירושלים. שם פתח בית־מסחר גדול לספרים. מרבית לקוחותיו היו מן הפקידות הבריטית, כי בחנותו נמצאו למכירה כמעט כל הספרים בשפה האנגלית. מקום מגוריו היה ברחוב יוליאן ועם פרוץ מלחמת השחרור נאלץ לעזוב את המקום ועבר למרכז ירושלים.

הוא היה בין מקריבי קרבן על מזבח־המולדת. בנו היחיד, אהרן, בחור מצוין ורך בשנים, נפל חלל בימי מאבק־הגבורה של עם ישראל, במלחמת שחרור־הארץ, אור ליום ב' דחוה"מ סוכות, י"ז תשרי תש"ט.

* * *

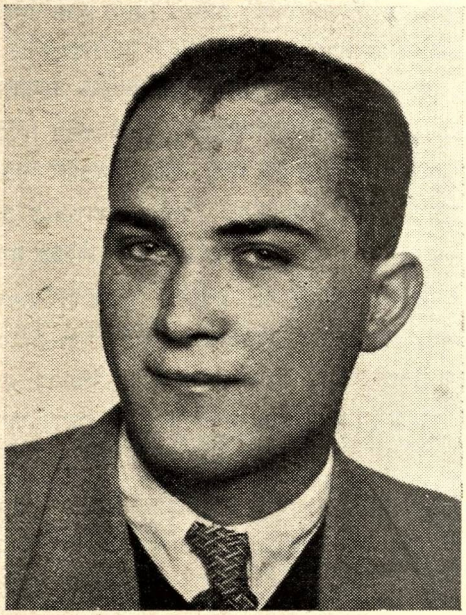
בירושלים עברו על אהרן ימי הילדות והבחרות, עד לאותו היום המר והאומלל בו הקריב את חייו הצעירים.

אהרן אהב את ירושלים ודבק אליה בכל נימי לבו ונפשו, בה הוא קבל את חנוכו על ברכי הדת והמסורת, ובה רכש נוסף על השכלתו היהודית התורנית גם את ההשכלה הכללית.

אהרן, העלם יפה־התואר וטוב־הרואי, הצטין גם באומץ לב וברוח בלתי נרתעת. במגע עם הלקוחות המרובים שהיו באים לעסק אביו שנמצא בירושלים באזור בעל אוכלוסיה מעורבת, ידע להרים את כבוד ישראל בעיני הגוים. במובן זה היה „בעל גאוה", בעל שעור קומה של צעיר יהודי הגאה על עמו, מולדתו ותורתו. ולכן ידע תמיד להשיב לכל אלה, שבשנאתם ניסו לפגוע ברגשות עמו...

ימי קיץ תש"ח עוברים עליו בלהט מלחמת השחרור של עמו וארצו, תפקידים אחראיים ופעולות נועזות, ירושלים נפגזת יום וליל, בניה לוחמים למען ירושלים ולמען חרותה... והוא נלחם בכל המערכות: שיך ג'ראח, בית

ספר לשוטרים, ימין משה, הר־ציון, רמת רחל, מלחה ובמקומות אחרים, ובכל מקום הנהו בין הראשונים בקרב.



אהרן צימט
גבור מלחמת הקוממיות

והיה זה אור ליום הרביעי (ב' דחול המועד סוכות תש"ט, 19.10.1948) יצא אהרן עם חבריו לפעולות התקפה וכבוש, בין הראשונים הוא פורץ לכפר ביתר שבהרי ירושלים הדרומית, **ואהה,** כדור האויב פגע בו והלוחם האמיץ נופל, כשחיוך קל מרחף על שפתיו, **לנו המולדת!**

אציל־נפש ועדין־רוח היה. בן מסור למשפחה, הצטין בכנותו כלפי חבריו ובמסירותו למולדת, ולדבר ד'. מתורת ישראל שאב את כל האידיאלים הנשגבים של בן הנאמן לעמו ולארצו.

(א. א. הירושלמי)

שתי בנותיו של משה צ. הצטינו כעסקניות פעילות ב„בנות אגודת ישראל" ועמדו בראש ה„בית־יעקב". הבכירה, פיגה, היתה נשואה למאיר אליוביץ מקרוסנו, אברך חסידי וצנוע, שהתרחק מכל פעולות צבוריות.

מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב. עסק במסחר מנופקטורה, בחנות חותנו אשר בככר השוק.

בתו השניה, חיה, היתה נשואה למאיר מושל, בנו של הנגיד ר' מנדל מושל מסאנוק, מתלמידיו של הגאון מהר"ם שפירא, שהיה בזמנו אב"ד סאנוק, (מיסד ישיבת חכמי לובלין, וציר לסים הפולני, מטעם „אגודת ישראל", כהן אח"כ ברבנות בפיוטרקוב ולובלין ושם מנ"כ) אדם כשרוני, בעל יזמה ואיש הרצון. בעל קומה, תמיר, הדור בלבושו ובהליכותיו, מחסידי בית הרב ומהפעילים ב„אגודת ישראל", מהעסקנים הצעירים, נבון ועירני, נתון לענינים צבוריים בכלל, ולוקליים בפרט.

עם פתיחת הישיבה בלובלין נסע שמה באופן מיוחד להשתתף בפתיחתה החגיגית של יח"ל, וכשנסתלק מרן מהר"ם שפירא נשא עליו הספד בביהכ"נ, במעמד קהל גדול. קינתו נגעה בלב השומעים, ודבריו הנרגשים השאירו רושם רב. מאז מתפרסם כנואם ואיש הספר, ומאז התחילה גם הקרירה הצבורית שלו בעיר.

הציעו את מועמדותו לבחירות בועד הקהלה, נבחר לעיריה, מטעם צבור הסוחרים, על אף מתנגדו וקרובו בצלאל צימט שגם הוא הוצג כמועמד לעיריה מהרשימה השניה.

עם פרוס המכביה בשנת 1935 ביקר בארץ. כאן הוצעו לפניו תכניות שונות להשתקע בארץ. ואכן נרקמה בקרבו איזו תכנית שהיא לבצע אותה בעתיד. אולם לא נסתייע מילתא וחזר לחוץ לארץ. אחרי שובו ספר על רשמי בקורו בארץ, על אורותיה וצלליה, לפני אנשים מחוגים שונים בעיר. אולם, על אף אכזבתו שמעתי מפי גיסו, הירש צימט, שהיה מתאווה מאד לשוב ארצה ולהתישב בה. אבל רב המרחק בין מחשבה למעשה.

מצבו הכלכלי — היה איתן: בעל בית מסחר לגלנטריה בסיטונות וקמעונות בחנות חותנתו אשר בככר השוק. חשוך בנים היה כל הימים.

כשהשתלטו הנאצים על פולניה הספיק לברוח מן העיר, והגיע ללבוב, כעבור זמן קצר החליט לשוב ליאסלו, וכפי שמספרים היה בין הקרבנות הראשונים, שנפלו מידי הצוררים בעיר. מכל משפחתו נשארה רק אחות יחידה, ריקה, הנשואה לאברהם־יהושע־השיל ליברמן, (לבני) (בן הרב, אב"ד דוברי) בעל חנות לתכשיטים וכלי כסף בתל־אביב, ברחוב אלנבי.

ליביש צימט

בנו השני של משה צ. אברך חסידי, היה מחובשי ביהמ"ד גם הוא. אדם שקט ובעל מזג־טוב. אחרי נשואיו ישב ביאסלו והחנות לרהיטים נמסרה לידו, ומצבו החמרי היה טוב מאד. אף על פי שהיה מטבעו בעל רוח שקטה היה פעיל בכ"ז במוסדות שונים, ובמיוחד — בחברת „הכנסת כלה", שכמעט הוא לבדו נטה שכם לדאוג להכנסותיה. בעצמו היה הולך עם התזמורת במוצאי שבתות לבקר בבית־משפחת החתן או הכלה, שהתחתנו באותו שבוע, לקחת מהם תרומה לצרכי הכנסת־כלה.

גם בחברה־קדישא היה אחד הגבאים הזריזים, ומן המשתתפים בבנין בית־התפלה של החברה ברחוב פלוריאנ׳סקה (סובניובר.).

חמשה בנים היו לו.

אברהם צימט

יליד ז׳מיגרוד, סוחר תבואה ומכלת, בעל־בית ברחוב קורלבסקיגו. יהוד׳י כפשוטו וכרבים היה נוהה אחרי האדמו"ר מרימנוב. שתי בנות, ושלושה בנים היו לו. בתו הבכירה היתה גרה באיסטריק. כפי ששמעתי נמצא אחד מבניו בפריז שבצרפת.

ליפא צימט

כאחיו כן גם הוא היה סוחר תבואות ומכלת בסיטונות. שנים אחדות עמד ליפא צימט במרכז חיי ציבור־הסוחרים בעיר, בשמו דברו, ובשמו הציעו כל מיני טרנזקציות מסחריות. „ליפא צימט הזמין כמות כזו", „ליפא קנה... ליפא אמר כך... וכו׳ וכו׳". משהצליח במסחריו רכש לו חלק מהמגרש הגדול של ליב עמר ברחוב קושציוש׳קי, ובנה עליו בית בן 3 קומות. הבית הראשון בעיר שהוקם על־ידי יהודי בימי השלטון הפולני, וזאת היתה תופעה נדירה בימים ההם, ועסקיו עוד הלכו וגדלו.

לחנוכת הבית הוזמן האדמו"ר הרבי מרימאנוב, ואתו אחוזת מחסידיו הותיקים, שבאו לשבות את השבת בצל הרבי בבית ליפא צימט, וביניהם גם החסיד, הגביר הידוע, אשר זילבר מרישא, (כיום חי בצ׳רנוביץ, הוא זקן מופלג בערך בן־90). והשבת הזאת היתה זמן רב לשיחת אנשי העיר. במשך כל אותן השנים פזר ונתן ביד נדיבה, אולם גלגל חוזר בעולם,

ומצבו הכלכלי התמוטט. בנים לא היו לו, כי אם שלש בנות, שקבלו השכלה תיכונית, שתים מהן נשארו בחיים, — אחת היא כלתו של שלמה וינגרטן — ונמצאות כיום בפריז.

משה מנדיל צימט

בן אלתר הלוי מז'מיגרוד, אברך חסידי משכיל ויודע ספר, בעל חנות לגלנטריה בבית שטילמן, אשר בככר השוק. במשך הזמן ראה ברכה בעמלו, נתעשר ורכש מאת יורשי שטילמן את הבית, בו גר.

היו לו כמה בנים שקבלו חנוך חרדי לפי רוח החסידות הבובובית. לבנו בכורו יעקילי היה קול נעים, והיה עוזר במקהלת אביש נימן, בימים הנוראים.

בנימין צינגר

בעל נפש שקטה, הידר בלבושו: תמיד ב„פראק", ודינטה (מגבעת נוקשה) לראשו. עשה רושם בהליכותיו כמורה בבית־ספר גבוה, או כסופר, פיטן, מהלך בספירות עליונות. אולם בתור חיט לא ראה ברכה בעמלו, ועבודתו הספיקה לו לפרנס את בני ביתו בדוחק. גר רוב השנים בביתו של א. גולדשטין.

הרב ר' יונה צנגר

חותנו של אלימלך טלר, ואברהם הירש ברנר, שמש כרב ודומ"צ בקהלה, לפני הרב ר' אברהם יהושע השיל רובין ז"ל, בהיותה עוד באולשוביץ וקומץ היהודים התרכז בפרבר זעיר זה. אולם כעבור זמן קצר חלה ונפל למשכב, ובהיותו במיטב שנותיו השיב את נשמתו השמימה ונסתלק.

משפחת צפת

משפחה זו ישבה בטארנובצי כל השנים, התהלכה לפי המסורת הדתית וכרגיל עסק אבי המשפחה במסחר.

ק.

זלקא קאנאריק

אחד „הגבאים" בחצר האדמו"ר מדוקלא, התישב ביאסלו בשנים האחרונות, עם בואו של האדמו"ר להשתקע ביאסלו. יהודי פקח ומפוכח, בעל עינים שחורות ונוצצות, עליז־רוח ושמח בגורלו. על שפתותיו צחוק תמיד, שכולו אומר: בטול ולגלוג לעולם ומלואו. ויחד עם זה מכיר את ערכו, ומכבד את עצמו כיהודי שידיו רב לו בסוד הספרים, ויודע פרק בהלכה ואגדה, ואשר נוסף על כך הריהו ממלא תפקיד חשוב ונשא, שלאו כל אדם זוכה לו.

שמחה קאצ׳קובסקי

יהודי מתקדם, לפי רוח הימים ההם, כספר במקצועו, מומחה לכוסות־רוח ועלוקות, וחובש, ועל־כן „רופא" כנוהו, כנהוג בימים ההם. אי הצלחה באחד המקרים של עקירת שן הביאתו בסבך משפטים. בשנותיו האחרונות היה גר בבית הירש שפרינגר ברחוב נובה. מת לפני מלחמת העולם הראשונה.

גוסטב קאצ׳קובסקי

מי מהנוער היסלאי לא הכיר אותו „סגי־נהור", בנו של שמחה ק., או מי לכל הפחות לא שמע עליו? בהיותו ילד בן שנתים חלה ונסתמא מחמת חליו זה, ונשאר עור כל ימיו.

קאצ׳קובסקי הצטין כאישיות פנומנלית, סגי־נהור היה, ו„נהורא עמו שרי"... שלט במכמני הספרות הקלאסית העתיקה־והחדישה ולא נגרע ממנו דבר. שירי שילר, גתה, היינה, קוחנובסקי, מיצקביץ׳ סלובצקי, שפעו מפיו כמעין מפכה. ניטשה ושופנהואר היו שמורים בזכרונו. קטעים שלמים ממחזות שקספיר, ברנרד שאו, נבעו מפיו, ואת אמיל זולה הזכיר ביראת הכבוד. היסטוריון מובהק, השפות, פולנית, גרמנית, צרפתית, אנגלית, לטינית ועוד היו שגורות בפיו, ומומחה להנהלת ספרים וקורספונדנציה. ואם כי היה יושב בית, ידע כל מה שנתהוה בעולם. התמצא בפוליטיקה הכללית, התענין לדעת מהנעשה בתנועה הציונית, כי בהיותו תלמיד בבית ספר לעורים בוינה שמע הרבה עַל הַרְצֶל, יוצר התנועה הציונית, וְעַל תכניותיו הנועזות,

חוש השמועה היה מפותח אצלו באופן בלתי רגיל, ידיעה רבה לו במוסיקה. פורט על פסנתר, מנגן בכנור, מדקלם שירים, ושר אותם לפי קצב המנגינה.

מי לא התברך בלבבו להיות נמנה בין תלמידיו, השומעים שעור מפיו, (על שעוריו — פרנסתו). רוב הנוער היסלאי — בחור או בחורה — ובמיוחד הנוער הדתי, היה מבאי ביתו להתבשם מהוראתו. בחשאי היו מופיעים אצלו בחורים, בחורות שהתארסו, והיו זקוקים לכתוב מכתב יפה בפולנית בגרמנית, — והיו לקויים „על העט", — שהוא יחלץ לעזרתם ויחלצם מן המצר. וקאצ'קובסקי אמנם הוציאם מ„המבוכה", סגנן בשבילם מכתב נמלץ — והכל בא על מקומו בשלום. כותבי המכתבים השתעשעו ונהנו כי באו על ספוקם וחפץ־לבם הצליח בידם.

גר בשנים האחרונות בבית מנדיל מלר, ברחוב שלישי למאי. היו לו בן יחיד ושתי בנות, שקבלו השכלה אקדמאית. הבן שמש זמן מסוים כמזכיר בועד הקהלה. בהתחולל סערת השואה העולמית נמלטו מיאסלו. הבן מת מות גבורים בלבוב, והוא, בהגיעו לרוסיה, חלה מחלה אנושה שמת בה בארץ־נוד זו.

ד"ר אדולף קאצ'קובסקי

אחיו של הנ"ל, אחד מעורכי הדין הידועים בעיר, מן השכבה המת־בוללת. התנכר לעניני עמו והפוליטיקה הציונית לא ענינה אותו. גר כל השנים על־יד בית המשפט המחוזי. היו לו שלש בנות.

מקס קגל

בעל מסבאה נהדרת ובר איליגנטי בבית שטינהויז בככר השוק. בנעוריו עבד אצל בוגוש שטינהויז כמלצר, ואח"כ שכר את המקום מידו. האינטליגנציה הנוצרית היתה מבאי־ביתו הקבועים. יהודי מתבולל, מתרחק מענינים יהודיים. במסבאתו נמכר גם בשר טריפה, והיתה פתוחה בשבתות וחגים. אולם בערב יום הכפורים היה בין הראשונים שנהרו לבית הכנסת להתפלל „תפלת מנחה" וחלק צדקה ביד רחבה. בניו קבלו השכלה אקדמאית.

משה קודלר

יהודי נאור ומתקדם, חבר בהסתדרות הציונית שבעיר, ישר ומתון

בהליכותיו. קולו היה צרוד תמיד ובקושי נשמעו דבריו. עסק במסחר למנופקטורה בסיטונות. בניו היו חברים בתנועת הנוער הציונית. גר כל השנים ברחוב שלישי למאי.

צבי קולבר

אדם מתקדם, ישר ושקט. מהסוחרים ליערות ועצים. גר בביתו ברחוב איגלנה. היו לו שני בנים ובת אחת, שהיו חברים בתנועה הציונית. בניו עזרו לו במסחרו.

קולר האלמנה

התישבה ביאסלו בשנות ה־20, לרגל פתיחת בית הספר לבנות „בית יעקב" מטעם „אגודת ישראל", ובתה נתקבלה כמורה ומחנכת של ביה"ס. בן אחד היה חבר בארגון הציוני בעיר, ועסק בהוראה, במתן שעורים פרטיים בעברית.

שלום קונסט

חתנו של וולף אינציגר, בעל חנות לגלנטריה, ברחוב שלישי למאי בבית מנדיל מלר. אברך בעל תרבות כללית, נוח לבריות, ומחונן מצפון ישר וטהור. חבר נאמן ומסור לרעיון „המזרחי", מראשוני המתפללים ב„מנין" של המזרחי וממיסדי בית־הספר וגן־המזרחי בעיר. ספוק נפש לדרישותיו הרוחניות היה „המזרחי" בארגונו ובהתפתחותו. בו ראה את הגשמת מפעל חייו, לו הקדיש מיטב כוחותיו מנעוריו. חלם לעלות ארצה ולהשתתף בבניינה, אולם לא זכה לבצע את חפצו, כי כחתף בא המות וישרשהו מארץ החיים.

בצלאל מרדכי קופליק

אברך חסידי וירא שמים, בר־אורין ונדיב לב, וקובע עתים לתורה. היה יליד איסטריק, בן למשפחה חסידית ותיקה ותורנית. אחרי נשואיו התישב ביאסלו ופתח חנות למכלת. אולם מחלה ממארת דכאתהו, ושבק לן חיים במיטב שנותיו, בהניחו אחריו אשה, שלשה בנים ובת אחת.

אבי־המנוח, שהיה גר באיסטריק, היה אומן את שני הנכדים, את אברהם יהושע הבכור, ואת דבורה הבת. הקטנים, יוסף ואהרן, נשארו בטפול האם ביאסלו (אהרן חלה בשחפת, ומת בדמי ימיו). אברהם יהושע עזב את הסבא לאחר שהתבגר. גם דבורה יצאה את איסטריק, והגרה לגרמניה.

במקום שבתו היה אברהם יהושע שוקד על למודיו התורניים והשתלם בלמודים־כלליים, וכיום תופס משרה חשובה בקהלת צירוך שבשויץ. בקר פעמים בארץ. (אחד מבניו לומד בישיבת חברון בירושלים, ובתו נישאה לאחד הבחורים המצוינים מישיבת־חברון). דבורה עלתה ארצה וגרה עם בעלה ושתי בנותיה בחיפה. יוסף — בבחרותו מחובשי ביהמ"ד — ניספה בשואה הגרמנית האכזרית.

משה קופמן

יליד קורצ'ין, חתן ליב צימט. אברך תמים ועניו. לאחר נשואיו פתח חנות קטנה למנופקטורה וממנה התפרנס. ישב יום יום על שעוריו הקבועים. לבניו נתן חנוך חרדי.

הירשל קורזניק

נמנה על בעלי הבתים הראשונים בעיר. מחסידי מונקאץ', בעל מאפיה ברחוב נובה. אחד מבניו, שמואל־זינויל, היה חיט והתנהג בחסידות גם הוא, עזב את יאסלו והגר לאוסטריה והתישב בוינה. גורש משם בשנת 1938 על ידי הנאצים וחזר ליאסלו, ובראשית שנת 1939 נכלא ע"י הפולנים שהובילוהו לקרטוס־ברזה כנאשם ב„רגול"... לטובת אוסטריה...

זליג קורזניק

בנו השני, יהודי תמים וירא־שמים, מזג טוב, בעל הדרת־פנים, הצטין כתורם ביד רחבה, מהלומדים הקבועים בשעורי משניות ב„קהל־שטיבל".

אחרי פטירת אביו, עברה המאפיה לידו, והוא המשיך בעבודתו עד שנת 1919, (בשנות מלחמת־העולם הראשונה התנפל על ביתו פעמים מספר אספסוף גס והמון נוצרי פרוע ומוסת, בדרישתו ללחם, שחסר אז לעתים קרובות). לעת זקנתו מכר את המאפיה לידי האחים מנדל מהטארגוביצה.

היו לו שני בנים ושלש בנות. אחד מבניו, משה, היה בעל בית־מסחר לקונפקציה ברישא. הבת הבכירה נישאה למ. דאר מטארנוב, שמזלו החל להאיר לו פנים, התעשר והביח"ר הקונפקציה בשם „וורצל את דאר" התפתח מאד והיה ידוע בכל רחבי פולניה. בשנים האחרונות היו הבעלים לפירמה המפורסמת למפעלי־גומי בשם „וודטה". למשפחת דאר נולדו בן ובת, שהיתה אלמת־חרשת. והבן בהיותו פעם אחת לבקור עם אמו אצל

הוריה ביאסלו, שחק על־יד דוד מים רותחים, נפל לתוכו ונכוה באופן אנוש וכעבור שעה קלה מת.

שלמה קורזניק

אדם מודרני, ישב אחר נשואיו ביאסלו ופתח בית מסחר לקונפקציה. תחילה בבית אביו, ואח״כ ברחוב קושצ׳וש׳קי, בבית ד״ר וילוש.

יחיאל קורזניק

יהודי נאור ובעל הלך־רוח מודרני. נחשב בין העשירים בעיר. בעל בית ברחוב סוקולה. סוחר, ויצואן ביצים לארצות שונות. היו לו שלש בנות, שקבלו כלן השכלה תיכונית.

יקותיאל־זאב קורמן

שנים רבות נזדמן לכותב הטורים האלה להפגש יום־יום בביהמ״ד עם ר׳ יקותיאל ז., שהיה בין עשרה הראשונים בכל בוקר, ובמשך תקופה ארוכה ישב ולמד שעור קבוע בצותא עם חיים ויכסלבוים עד יומו האחרון.

היה יהודי בעל תכונה נפשית עדינה. כסופר סת״ם עסק במלאכת־הקדש מתוך רטט של קדושה. דבורו בנחת והלוכו תום וענוה.

בבואו אל הקדש — לביהמ״ד — היה נגש אל מקומו הקבוע, בצד צפוני־מזרחי, התעטף בטליתו והתפלל מתוך דבקות וכונה, מלה אחר מלה, מעין בספר, ומתוך חרדת קדש קם ועזב את מקומו.

עד יום מותו — בשנת תרפ״ח, בחורף הגדול — היה הבעל־קורא התמידי בביהמ״ד, מדיק בקריאתו: מרפה את הרפה, ומדגיש את הדגש, ואינו מחטיא. ובשנים האחרונות היה בימים הנוראים ה„בעל מתחיל״ וה„בעל־מקריא״.

גר כמעט כל השנים ברחוב פלוריאנ׳סקה, שם פתחה לה אשתו חנות למכלת, והבנות עזרו על ידה. ארבע בנות ושני בנים היו לו.

הבנים נמצאים בארץ וגרים בתל־אביב. הבכור, גרשון, אדם בעל השקפות מודרניות, הגיע ארצה אחרי עזבו את גרמניה בשנת 1933, פתח חנות לחפצי קשוט ובדים לוילונות והצליח במעשה־ידיו. הבנות היו נשואות לאברכים בני תורה. הבכירה נישאה לבן־דודה מרדכי קורמן, אדם שקט ואדיב בנמוסיו. עסק במסחר של מנופקטורה. השניה נישאה לישראל מאי, אברך

מתנהג בחסידות, רכש את העסק מידי ישעיהו צילנדר והתפרנס בכבוד. השלישית נישאה לאליהו טייכטהל. והרביעית, מרים, גמרה את הסמינריון בורשה. היתה מהחברות הפעילות ב„בנות־מזרחי", עלתה ארצה עם שלמה קרישר, וכאן נישאה אליו.

אברהם קורמן

בנו השני, אברך בן־תורה ומשכיל, בבחרותו מחובשי ביהמ"ד, מהחברים הפעילים והמיסדים את „צעירי המזרחי" בעיר, ומסור אל הארגון בכל נימי נשמתו. מהמתפללים במנין המזרחי והבעל־קורא שם כל השנים.

נשא לאשה את נכדת יעקב פנחס קרישר. פתח חנות לתכשיטי כסף וזהב ברחוב קושציוש'קי. עם פרוץ המלחמה נתגלגל עם משפחתו לרוסיה, ואחרי טלטולי דרך מרובים הגיע משם עם אשתו ובתו ארצה, התישב בתל־אביב ועוסק במסחר ובמקצועו.

חיים קורן

גיסו של יעקב פרנד מאולשוביץ, מחשובי־העיר, חסיד ובר־אורין, מצטין במדותיו התרומיות וידוע בישרו והגינותו. תחילה בעל בית מלון ברחוב איגלנה, אח"כ ברחוב קושציוש'קי, שנהלו יחד עם בניו, ולבסוף, עד שנת 1914, עם בנו בנימין קורן.

דוד אליעזר קורן

בנו של חיים ק. הליכותיו נעימות. חסיד ברוחו ובמעשיו היומיומיים. קבל תורה מאביו, נטה למוסיקה, שלמד אותה והיה מיטיב נגן. ובהיותו אחד המיסדים והפעילים בחברת „הכנסת כלה", היה הוא אחד המנגנים הראשיים במקהלה שלה, שכללה מנגנים מספר בכלי־נגינה שונים, עמדה על רמה אמנותית־מוסרית והצטיינה בתועלתה הצבורית למען המוסד שהיה חשוב מאוד בשעתו.עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עזב את יאסלו.

שמואל קורן

חלבן, עומד במגע־ומשא עם פריצים שונים, לקחת מהם את החלב יום־יום. מכר גם חמאה וגבינה תוצרת־עצמית. היה יהודי עממי קראו לו שמואל הגדם, כי ידו נקטעה במלחמת העולם הראשונה. ומענין היה לראותו

קושר את ה„תפילין של יד" במו פיו, וחולץ אותן בפיו. גר ברחוב קורלב־סקיגו. היו לו ארבעה בנים ושתי בנות, שהיו חברים בתנועות הנוער הציוני בעיר.

גב׳ קורנבליט

בעלת קיוסק בכיכר האוטובוסים, ועסקה בתווך עוזרות למשק־בית. היה לה בן־יחיד בשם אלישע, שדגל בחסידות הבובובית, והיה מבחורי בית המדרש.

ד״ר אברהם קורנהויזר

מעורכי הדין הותיקים שבעיר. משרדו היה סגור בשבתות וחגים, דבר נדיר בין עורכי דין. בעל קומה זקופה ודמות אצילה, וארשת פניו כד״ר הרצל.

נודע בתנועה הציונית כאחד החברים מסורי־הלב ונאמני־הרוח מראשית הוסדה. לוחם אמיץ וקנאי נלהב לרעיון שיבת ציון, וציר בקונגרסים מספר.

מיום בואו ליאסלו היה ד״ר קורנהויזר הרוח החיה בארגון. „ציון" היתה המטרה היחידה בעיניו. „פלשתינה"... „ציונישצ׳ר", כפי שהתבטא בפולנית, היו השגב והפאר, קודש הקדשים של חייו, והיו נעלים בעיניו מעל לכל. דאגתו ומסירותו לטובת התפתחות הארגון הציוני בעיר ובסביבה העמידה בצל את העניינים הפרטיים שלו, הזניח את לקוחותיו ומשרדו סבל הרבה בכל המובנים. דעת לנבון נקל שרכש לו גם שונאים, כי קיצוניותו ברוח הציונות התבלטה לפעמים במעשים בלתי גמישים.

כאחד מהגברדיה הציונית הותיקה, ידע רק דרך אחת: דרך הציונות. בהיותו ראש הקהלה הביע את דעתו בעד בחירת רב ציוני מודרני ועוד כמה דברים, שעוררו עליו תרעומת והביאו לידי חדוד היחסים עם הצבור.

הוא היה אישיות נדירה בהתנהגותו ובהליכותיו. כפי שספר: היה בשחר נעוריו בהיותו סטודנט בגימנסיה בטרנוב, נוטה להתבוללות וחפשי לגמרי בדעותיו, אולם לאחר שנזדמנה לידו ה„אוטואמנציפציה" של פינסקר — ואחר כך — „מדינת היהודים" מאת הרצל התרשם מתוכן הדברים

התרשמות כבירה כל כך, עד שהשאירו בלבו חויה עמוקה ומאז נהפך לציוני קנאי.

כל ימיו היה רווק, בעברו את שנות העמידה קנה לו טלית משי מצויצת ארוכה, ובשבתות וחגים, וביום הזכרון, היה סוגר את משרדו ובא לבית המדרש להתפלל בצבור. השתוקק לקבל „עליה" לתורה ונתכבד ב„הקפה" כבודה בשמחת תורה.



ד"ר אברהם קורנהויזר
בחגיגת יום הולדתו ה־70

בשנת 1933 חגגו בטקס מפואר את יובלו השבעים בבית־העם היסלאי. בנשף היובל השתתפו אישים מכל החוגים ואורחים רבים, ומשלחת מיוחדת מטעם ההנהלה הציונית וביניהם ד"ר ברקלהמר, העורך של העתון „נובי דז'יננ'יק" מקראקוב, הסינטור בודק מלבוב, וד"ר בלך מגורליץ.

אחולי ברכה בחתימת כל הארגונים נמסרו לידו על מגילת קלף בנרתיק של כסף.

עם כניסת הנאצים לעיר נחתם גורלו, ונספה יחד עם תושבי הקהלה.

ד"ר ע. קורנמל

חתנו של מרדכי קרפ, מהרופאים הידועים בעיר. היה הרופא היהודי היחידי שעבד בתור רופא, ב„קופת חולים", מטעם הממשלה. חביב ומכובד היה על כל הפציינטים כיהודים וכנוצרים.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה נתגלגל עם משפחתו לערבות רוסיה, ולאחר גמר המלחמה חזר שבע תלאות וטלטולים רבים לפולניה, התישב בברסלאו שבפרוסיה הפולנית והסתדר יפה במקצועו.

אולם לדאבון משפחתו מת פתאום משבץ לב, והוא עודנו בגיל־העמידה, מלא רוח חיים וכושר עבודה. לפני כשלש שנים עלתה ארצה רעיתו עם בנה היחיד, שגמר את הפקולטה לרפואה, והתחיל לעבוד ב„הדסה" בירושלים.

הגב' ד"ר קורנמל היתה אחת הדמויות המכובדות והמעולות בתנועה הציונית שבעיר. הצטיינה בתור עסקנית צבורית, שפעלה הרבה בשטח העבודה הסוציאלית, ושקדה לעזור לחולים, ליתומים ולנדכאים.

חיוך לבבי היה נסוך על שפתותיה, בקבלה את הפונים אליה בכל ענין שהוא. ומתוך יחס עדין היתה מתאמצת ומתמסרת בכל נפשה למלא את המבוקש. בבת־צחוקה לבד הספיקה לעודד רוח דורשי עזרתה, ותשובתה האדיבה עודדה לבבות. גם בגולת רוסיה היתה פעילה מאד לטובת הפליטים, ועשתה הרבה להקל על מצוקתם.

דוד הירש קורנפלד

מבעלי הבתים הותיקים שבעיר, גר בביתו ברחוב קז'ימירז'ה, עסק בדיסקונט שטרות וכדומה. מת עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, בהגיעו לזקנה. היו לו שני בנים ובת.

וולף קורנפלד

בנו, אדם מתקדם ונאור. לא עסק במסחר. היה שותף לליב עמר לשני הבתים שנשארו לו בירושה מאת אביו (מקודם היו שייכים לאלכסנ־דרוביץ) בפנת רחוב קז'ימירז'ה ונובה. בהיות שעתו פנויה תמיד, היה דרכו לשבת תדיר במלון „קרקובסקי" בחברת אנשים המבלים את ימיהם במשחק הקלפים, ובסודם באה נפשו. בשלהי שנות ה־20 שחק לו מזלו,

העמיד את מועמדותו לבחירות לועד הקהלה ונבחר, ולפי חוקי הימים ההם נבחר אז כראש הקהלה בתור „זקן העדה". בתקופת כהונתו כראש הקהל, היה נוח מאד לחרדים ומקורב לבית הרב. לא נקט שום עמדה מסוימת פושר היה במעשיו, „סטאטוס קוו", העיקר, שלא יפריעו את מנוחתו.

היו לו בן ובת, שקבלו השכלה אקדמאית. הבן בשם סלו היה מראשי האספרנטיסטים. בתום מלחמת העולם הראשונה התישב בפאריז. גם הבת הלקה, עזבה את יאסלו אחר נשואיה.

ברנרד קורנפלד

בנו השני של דוד הירש ק. בעל בנק ברחוב שלישי למאי. התאכזב מעסקי הבנק וביום בהיר אחד סגר את הבנק ועזב את העיר. ימים אחדים לא היה ידוע לאן נעלמו עקבותיו. מדוכא ומיואש הגיע לפשמישל שם אבד את עצמו לדעת — בהיותו במלון — על ידי שתית ליזול. הניח אשה ובן יחיד, שקבל השכלה תיכונית.

ישראל מאיר קורנריך

מבין תושבי אולשוביץ הותיקים עד יומו האחרון ומראשוני הנבחרים לועד הקהלה. סוחר בספירט ומשקאות שונים במקום מגוריו כל ימיו. יהודי שומר מסורת במלא המובן, שקט, ומתנהג בכבוד כדרך בעלי־הבתים הותיקים. לאחרונה התרחק מכל שררות וכיבודים והיה נתון למסחריו. הוא היה מחותנו של איטשי רייך וגם גיסו, חותנו של ברוך מרגליות ויעקב אהרפרינד.

משה הירש קורנריך

בנו של ישראל מאיר ק. וחתנו הראשון של איטשי רייך. כאביו כן גם הוא עסק במסחר ספירט ואולם במרוצת הימים חסל את עסקו ופתח בית־מסחר לקונפקציה. אך בעסק זה לא שיחק לו מזלו, וכעבור זמן יצא הימנו ופנה לעסקים אחרים. היתה לו בת יחידה.

פ. קורץ

אדם עשיר, בעל בית קולנוע „סוקול", סוחר עצים ופחם, התרחק מענינים יהודיים מהיותו נוטה להתבוללות. היו לו שני בנים וייתי בנות. חתנו האחד, היה ד"ר שטין.

יוסף קורצויל

במקום החזן טורבובסקי נתקבל בשלהי שנת 1915 יוסילי קורצוויל, יליד גליציה המזרחית, לכהן כחזן ראשי בבית־הכנסת.

הוא הצטיין בקולו הנעים, קול טנור לירי. התפלל בנעימה מסורתית מלאה רגש ולהט־נפש, ויחד עם מקהלתו בת עשרה משוררים, שעמדה על הגובה הדרוש, כבש לבות מתפללי ביהכ״נ ושאר השומעים, שבאו במיוחד מבית המדרש ליהונות מגרונו.

מקהלתו כללה שלשה טנורים: משה נוסבוים, בצלאל ליפצ׳ר, ליביש בליימן, ארבעה סופרנים: כותב הטורים האלה, מנדיל שינדלר (כעת בפריז), שמחה רוטפלד (כעת באנגליה) ומשה גולדשמיד (כעת בתל־אביב). משה שכט, (כעת בחיפה), דוד וייץ, ואברהם־איטשי אפל כ„אלטים״, ובריש ברון שר בתור „בס״.

כל ימיו גר בבית הירשל שפרינגר, בדירה רעועה, בעלת שני חדרים קטנים אפלים ומלאים טחב, היו לו שתי בנות, ובן אחד בשם בריש.

מטבעו היה אדם צנוע, בעל אופי שקט ומסתפק במועט, ובכל זאת לא הספיקה לו משכורתו הזעומה, שקבל מאת ועד הקהלה — למרות שכל הקהל היה מרוצה מתפלותיו — לפרנס את משפחתו בכבוד. כעבור שלש שנות שרות בביהכ״נ נאלץ להתפטר ולעזב את משרתו, יצא לגרמניה עם משפחתו, ומשם הגר לארצות הברית.

אליעזר קיל

אחד מילידי העיר, מהסוחרים הותיקים ויבואני הקמח, היה אליעזר קיל. יהודי שומר תורה מצות, נבחר כגבאי לביהמ״ד אחרי יודל בודנר. היה גר ברחוב איגלנה.

בשנים האחרונות החזיק בביתו את אביו, שבנעוריו היה גם הוא סוחר קמח. היו לו שני בנים ובנות אחדות, שנתן להם חנוך מסורתי. בנו בכורו, בריל, היה מחובשי ביהמ״ד. עלם צנום ורזה, אולם בעל אגרופי־ברזל וכל הנערים בגילו היה מפחדים מפניו. לכן תמוה היה הדבר בעיני כל, כששוחרר מעבודת הצבא, מטעמי „בריאות״, אגב הערה מעליבה מפי הרופא: „הסתלק מפה, נמלה מעוכה!״ הבנות השתייכו באחרונה ל„בנות־המזרחי״.

משה קיליג

מזקני הכהנים בעיר. תחילה עבד כחלבן, ואח״כ כבעל חנות לממתקים וגזוז בככר העיר. היה איש חסיד, ענותן וצנוע, מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של הרב. היו לו שני בנים ובת אחת, שנתאלמנה בנעוריה ונשארה עם תינוקת קטנה, שנתגדלה אח״כ אצל אלתר קיליג.

אלתר קיליג

בנו הגדול, סוחר למנופקטורה ברחוב צ׳צקיגו מול הגימנסיה. יהודי יודע ספר, חרד, שתקן מטבעו ומתרחק מן הבריות. בהיותו הולך ערירי, אמץ את בת אחותו ולקח אותה לו לבת, ויגדלה והשיאה עם בחור מחסידי בובוב — בשם שלמה אפשטיין, שנודע אח״כ כאחד האברכים המצוינים שבעיר. החזיק את הזוג על שולחנו כל השנים.

אביגדור קיליג

בנו השני של משה ק., היה הניגוד הגמור לאחיו אלתר. הצטיין כעסקן פעיל, איש נמרץ ובעל שאר רוח. בנעוריו מחובשי ביהמ״ד, ישב ולמד גם אחרי מלחמת העולם הראשונה. שלט היטב בשפה הפולנית והגרמנית. על כן נמסר לידו סגנון ה„תקנונים״ בפולנית בשביל מוסדות יהודיים שונים בטרם יגישום לאשור מצד השלטונות.

נשא אשה מבית סן, בעל המלון „גרנד״ בעיר. היה נוהג לצאת בבגדי־מסורת חסידיים, חבש שטריימיל ולבש משי בשבתות וחגים, ונסע לאדמור״ים שונים. בשל לבו הטוב היה חביב על מכיריו ויודעיו, וגם הוצע כמועמד בבחירות לועד הקהלה. מסור לרעיון הציוני, מהחברים הראשונים של ה„מזרחי״. משאת נפשו היתה לעלות לארץ ישראל, אולם לא זכה להגשים חפצו בחיים, וגורלו היה כגורל כל אנשי יאסלו הקדושים.

ליביש קינסטלר

מילידי ז׳מיגרוד. אדם שקט, איש המסורת הדתית. ממתפללי בית־המדרש. היה סוחר תבואה. היתה לו בת יחידה, שהיתה נשואה לשמואל זילפן משיניובה.

מנדיל קינסטלר

אחיו, אדם מודרני, בעל חנות למכלת בסיטונות וקמעונות ברחוב

קושציוש׳קי. היו לו חמש בנות ושלשה בנים, חלק מהם קבל השכלה תיכונית. בנו בכורו קלמן, נמצא כיום במלבורן, שבאוסטרליה. השני, אברהם, ישב ברומא, והגר לאוסטרליה בזמן האחרון, והבן השלישי לייביק, נספה. הבת הגדולה היתה נשואה למהנדס יעקב גרובטוך. חתנו השני היה בן דוד הלמן. השלישי, ד״ר שומר, עבד בניגלוביץ. והבת הכי צעירה נישאה לד״ר יצחק בזנר, נכד הנגיד יצחק יהודה רובל, שהיה אחד הפקידים הגבוהים במשרד האוצר במדינת ישראל (ניספה בתאונת מטוס בדרכו להולנד).

כפי שספרו נתנה בתו הגדולה, אשתו של גרובטוך, בימי הכבוש הגרמני, סך חמשים אלף זהוב לידי אחד הממונים בגיטו יאסלו, שיעזור לה להמלט משם, אולם, לא הועיל גם ההון הזה ביום־אף ושואה.

יהושע קיפל

חתנו של וולף אינציגר. שומר תורה ונאמן למצוות. ממתפללי בית־הכנסת הקבועים, וחבר פעיל ב„חברה־קדישא״. היה גר ברחוב כרמליצקה. בעל חנות למנופקטורה שם. היו לו שני בנים וכמה בנות.

משה קירש

שנים רבות גר בכפר קובלוב, היה יהודי תמים וחרד למצוות, סוחר תבואה וכל מיני תוצרת חקלאית. עבר אח״כ לפילזנו, שם קנה טחנת־קמח וממנה התפרנס בכבוד.

היו לו שני בנים שהגרו לגרמניה. פיבל בנו הבכור, ישב ולמד הרבה ורכש לו השכלה כללית. בעלות השלטון הנאצי הספיקו לצאת והגיעו ארצה. פיביל התישב בתל־אביב ופתח חנות לבגדי גברות, והשני, חיים, גר בראשון לציון.

יעקב קלב

אחד העסקנים בחברה קדישא. חרד לדבר ד׳ וזהיר במצוות התורה, מהמתפללים הותיקים בבית־מדרשו של ר׳ מאנדיל ומידידיו הנאמנים. משחר נעוריו עבד בבית זקוק לספירט, אצל יצחק יהודה רובל בסיובניוב ומצא די פרנסתו. היו לו שני בנים ושתי בנות. הבכירה היתה נשואה ליהושע גרינפלד מדוקלא, מחסידי בובוב, היה בעל חנות לגלנטריה וסוכן למכונות תפירה. בתו השניה נישאה להירץ שלפף, ג״כ מחסידי בובוב,

אולם נטה קצת לדרך המשכילים, קרא ספרים ועתונים עבריים והתמצא בהויות העולם. בשנים האחרונות יצא את יאסלו.

ליביש קלב

בנו בכורו, בבחרותו אחד המתמידים בבית־המדרש, ויחד עם זה מטייל בשבילי ההשכלה, ומתרועע עם אלה שהתבשמו מריחה של הציונות. אחרי נשואיו היה גר בפרז׳דמיש׳צ׳ה, שם פתח חנות למכולת. היו לו שלשה בנים, אחד מהם עזב את ספסלי ביהמ״ד והתחיל לעסק בפרקטיקה אצל דנטיסט־שינים.

זישא קלב

בנו השני של יעקיל ק. גם כן מחובשי ביהמ״ד השוקדים על למודם, יחד עם זה נוטה לחסידות. אחרי נשואיו התחיל לעסק במסחר מנופקטורה, אח״כ פתח חנות ברחוב שלישי למאי, לאריגים, בדי משי וסחורות אפנה. הצליח בעסקיו והקלינטורה הכי מצוינת בעיר היתה מבאי חנותו, ואף על פי כן לא נפגמה חסידותו כמלא נימה. אדרבה, רוח החסידות הבובובית הקסימה אותו והיה לאחד ממעריצי האדמו״ר מבובוב. גם בנו היחיד חונך ברוח זאת. הוא גם עשה נפשות, יחד עם חבריו לדעה: פיני׳ שטרום ואביש נימן, לרעיון החסידות הזאת, והיו שקודים יום־יום להגדיל את השפעתה של בובוב בין הנוער החרדי בעיר. גם בדף גמרא ירוה נפשו יום־יום.

היה גר בביתו ברחוב סוקולה, שקנה בשנות ה־20.

זלמן קלב

איש תמים וישר, שקט ומצניע לכת. מהמשכימים לבא לבית המדרש. מן הסוחרים הותיקים לקונפקציה שבעיר. בשנים האחרונות הסתפח לחסידות הדוקלאית והיה אחד ממקורביו האדוקים של הרבי ומהמתפללים בבית מדרשו. (אשתו היתה מבית אלטמן, אחת המשפחות הראשונות שהתישבו ביאסלו).

גר כל השנים בבית מנדל גרוס. היו לו בן יחיד בשם יוסף, וחמש בנות. שלש מהן עלו ארצה בתור חלוצות, בת אחת שעלתה בראשית שנות העשרים נמצאת בקבוץ יגור. השניה גרה בחיפה, והשלישית באחד המושבים. כפי ששמעתי נמצא הבן כעת בבלגיה.

משה קלב

חתן זליג מילר, בר־אורין, קובע עתים לתורה, מגיד שעור במשניות ב„קהל־שטיבל", ובעל־קורא בבית־המדרש הגדול עד יום מותו. התרחק מכל עסקנות צבורית ובחל בכיבודים. התפרנס כסוחר למנופקטורה.

גר בבית אולברכטוביץ, על־יד בית־הכנסת. היו לו ארבעה בנים ושלש בנות. כלם קבלו השכלה כללית. שם הבן הצעיר, תנחום.

אחרי הסתלקותו עזבה משפחתו את העיר והגרה לארצות הברית, מקום שם נמצאו מזמן כמה מבניו. אחד מהם מוטיל, הוא עשיר ובעל בית חרושת גדול. בן אחד ישב בקטוביץ עד פרוץ מלחמת העולם השניה.

בריש קלוזנר

יהודי עממי ושומר מסורת. סוחר רהיטים. גר שנים רבות ברחוב סובניובי. בניו עזבו את העיר לפני מלחמת העולם הראשונה והגרו לארצות־הברית. הוא היה אומן את נכדו, ואחרי מותו הגר גם הוא לארה"ב.

משפחת קלוזנר

עם פרוץ מערכת־הדמים על־יד הקרפטים ומסביב לעיר גורליץ, עזבה את העיר יחד עם יתר הפליטים משפחת קלוזנר, והתישבה ביאסלו.

אבי המשפחה מת בגורליץ במיטב שנותיו והניח אחריו אשה, מטופלת בכמה ילדים. המשפחה גרה בעיר עד קום מדינת פולין ואח"כ יצאו כל בני המשפחה והגרו לגרמניה. עם תקומת השלטון הנאצי שם עזב חלק ממנה את גרמניה, ויצא לארה"ב. רק הבן הצעיר, משה קלוזנר, בחר לעלות לארץ, ובשנת 1934 הגיע לתל־אביב.

הוא היה אברך דתי, שקט ובעל אופי עדין. על שפתותיו רחפה תמיד בת־צחוק לבבית, אם כי פרנסתו היתה מצומצמת, ותמיד היה נלחם לקיום משפחתו.

והנה בחורף שנת תש"י 1950, בעת שהשלג הלבן הטריד את אוכלוסית תל־אביב, שמיה היו מעוננים, האנשים רעדו מקור ומכפור בלתי־רגיל, כרע נפל משה למשכב, הרופאים הוזעקו, הוא הועבר ל„הדסה", אולם מחלתו הקשה, שתקפתו פתאום, שמה קץ לחייו הצעירים, ואשתו עם שני ילדיו הקטנים נשארו לאנחות — הוא רק בגיל ארבעים ושש. יהי זכרו ברוך.

ישראל קלטר

גיסו של משה זילברשטין. בן־תורה, חסיד וישר, סוחר למנופקטורה. יצא את יאסלו והגר לגרמניה עוד לפני מלחמת העולם הראשונה.

יהושע קלין

אדם נאור. מתהלך לרוח העת החדשה. יודע ספר, סוחר עצים. התישב ביאסלו אחרי פרוץ מלחמת העולם הראשונה, וגר בביתו של מנדל מלר. בתו עלתה ארצה בשנות השלשים.

עוזר קלין

אחי יהושע, משכיל ויודע ספר. גם הוא סוחר עצים. התישב ביאסלו כנ"ל. בנו האחד הגיע ארצה עם תום מלחמת העולם השניה והתישב בחולון.

פרץ קלינברגר

התישב ביאסלו אחרי עזבו את גורליץ בהתחולל מערכת־המלחמה בשנת 1914 מסביב לעירו, בקרבת הקרפטים.

היה חסיד לוהט ובן־תורה. ממתפלליו הקבועים בבית מדרשו של הרב. בראשונה סוחר לפחם. אח"כ עסק במסחר לכלי־מטבח, ובאחרונה סוכן־מסחרי לגרבים מבתי חרושת שונים בלודז.

שני בניו, ברוך וקלמן שמעון, ושתי בנותיו, הגדולה רבקה והשניה פסיה, קבלו חנוך מסורתי כמקובל בבתי־חרדים. גר בראשונה בבית ויל ברחוב נובה, ואח"כ בטרגוביצה.

פיביל קלינמן

יליד צאנז, חתנו של אלימלך טלר. יהודי חרד, עשיר ומכובד, בעל־בית בככר השוק — לפני כן במורד רחוב קורלבסקיגו — וסוחר מכולת בסיטונות וקמעונות.

מנהג „ותיקין" היה נוהג כל ימיו ושנותיו. בלכתו ל„כל־נדרי" היה לוקח אתו עם הטלית, הקיטל והמחזור גם כר לבן, להניח ראשו עליו בלילה, מאחר שהיה נשאר כל הלילה בבית־המדרש להגיד מזמורי תהלים. ארבעה בנים היו לו שנתן להם חנוך תורני. הירש הבכור, חיים, מוניה, ברוך, — בבחרותם מחובשי ביהמ"ד — אנשים שקטים ותמימים, עסקו במסחר. מוניה

היה בצעירותו אדוק בספרי קבלה והתעמק בהם, יחד עם שכנם אליעזר העור. שני חתניו היו יואל מרגליות ושמריל שרץ.

ראובן קלינמן

חתנו של יודל בודנר, אברך בן־תורה ומשכיל, היה קובע גם עתים לתורה — אשתו פיגה היתה עד נשואיה סוחרת חרוצה בחנות אביה — עסק במסחר כיבואן סוכר וקמח, היה גר ברחוב קושצ׳וש׳קי.

נתנאל ל. קלינמן

(ראה לעיל ישראל וילנר).

הירש קלר

אדם שקט, מתלבש באופן מודרני, חובש „דנטה״ לראשו ועושה רושם בחיצוניותו כאיזה „רבינר״ מערי אשכנז. אולם בקושי התפרנס ממלאכתו כחיט. היה מטופל בבנים הרבה וגר בדירה רעועה, ברחוב סוקולה.

זליג קלר

הצטין כאדם פקח וממולח. ידוע בהלצותיו השנונות והמחוכמות. בנעוריו היה מן החברים ב„פועלי ציון״. בחזרו מן השבי ברוסיה התפרסם בדעותיו כשמאלי קיצוני. עסק במקצועו כחיט ובמשך זמן החזיק את הקיוסק שעל־יד הפרופינציה.

שמואל קנובלוך

איש רימאנוב, התישב ביאסלו אחרי קום מדינת פולין, יהודי מוכתר בנימוסין, בן אורין ויקר המדות. הופעתו אמרה כבוד כבעל הדרת פנים, אשר עטרת זקנו הלבן ירדה לו על פי מדותיו.

התפרנס בכבוד כבעל־בורסקי וסוחר עורות. ארבעה בנים היו לו, שקבלו חנוך תורני־מסורתי, ועם זה נוהים אחרי הרעיון המזרחי: אהרן, משה, ישראל־יצחק ודוד. אחת מבנותיו היתה נשואה לאברך תלמיד־חכם מגלוגוב, אחד המצוינים מתלמידיו של ר׳ יצחק שמלקיש בעל ה„בית־יצחק״ מלבוב. כפי ששמעתי, נשאר דוד הצעיר בבניו בחיים, ונמצא כיום במלבורן שבאוסטרליה.

דוד קננגיסר

חתנה של פריל רפופורט. אברך חסיד. עסק במסחר יחד עם חותנתו אולם באחד הימים נפל למשכב, המחלה גברה עליו וכעבור זמן קצר נפח את נשמתו והוא רק בגיל צעיר מאד.

משה קנר

משפחת קנר היתה ידועה בגליציה המערבית בעשרה וגדולתה. — היה יהודי בן־תורה ומשכיל. מתנהג בתכלית החסידות. גר בבית מן אינציגר ברחוב נובה.

כאחד העוסקים בדיסקונט והלואת כספים לתקופות קצרות, פרץ פעם אחת בינו ובין יוסיל מלר סכסוך־כספי על סכום של 500 ריניש אוסטריים, ושניהם באו לדין־תורה לפני הרב. יוסיל מלר נתחייב להשבע „שבועה־דאורייתא". נקבע היום — בבית־הכנסת הגדול הודלקו נרות ארוכים. קהל גדול התאסף אל בית הכנסת, מתוך רוב סקרנות לכל המתרחש. יעקיל שמש הביא את ה„מטה השחורה" מבית־העלמין, ויוסיל נאלץ ללבוש את הקיטל הלבן, והתכונן לגשת אל השבועה. לפתע פתאום התפרץ מתוך הקהל אליעזר בלום, שהקים רעש גדול בצעקותיו ועורר את כל הנוכחים שם לעמוד ולהתנגד בכל תוקף למעשה זה: לחייב יהודי כזה — שנודע בעיר כאדם ישר, בעל צדקה ומכניס אורחים, — בשבועה, ובמיוחד בתנאים הקשים של השנים האלה?

ואמנם אחר מו"מ ודו"ד ותחת לחץ דעת הקהל, הוסכם להתפשר, ויוסיל שוחרר מהשבועה.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עזב קנר את העיר והתישב בקראקוב.

פ. קפלן

מוצאו משידלובצי שבפולניה הקונגרסאית. התישב ביאסלו בשנים האחרונות. עסק במקצועו כסנדלר ופתח בית מלאכה בבית אלעזר רוזנר אשר בככר השוק.

דוד קרבס

התנהג — כבדורות הראשונים — בתום החסידות והתפרנס מיגיע

כפיו כאופה. שמו ושם משפחתו לא היו ידועים כמעט בעיר, רק שם אשתו נודע בשערים: רודה הנחתומית. גר כל השנים בביתו מול בית הכנסת הגדול. בסוף ימיו היה סגי נהור, ויוסף מנשה היה רגיל להוליכו לבית הכנסת להתפלל ולהחזירו הביתה.

משה קרבס

התישב בשנות ה־20 ביאסלו. מוצאו מז׳מיגרוד. גר כל השנים בבית גולדשטין. אדם יודע ספר, נוטה ברוחו לרעיון „המזרחי". היה סוחר תבואה.

יצחק ליב קרופקי

שומר מסורת הדת. שקט וצנוע, סוחר פירות. גר כל השנים בככר השוק. היו לו כמה בנים שהיו חברים בתנועת הנוער הציוני. שנים מהם עלו ארצה. אחד התישב בתל־אביב והשני גר בצפת.

חיים קריגר

יהודי דתי, קרוב לדרכי החסידות, עסק באכספדיציה. היו לו כמה בנים ובנות. גר בצריף עץ שברחוב קושציו׳שקי.

אחד מבניו שחזר מרוסיה, ישב באוסטריה תקופה מסוימת ומשם הגר לקנדה.

דוד קריזוירט

אחד מנקיי־הדעת וזקני תלמידי החכמים של העיר. הליכותיו יושר ונעימות, שיחותיו — קב ונקי על טהרת ההגיון והאמת. היה סוחר יערות ועצים. נסתלק אחרי הגיעו לשיבה בשנות המלחמה הראשונה.

בצלאל קריזוירט

בנו של דוד ק., בן־אורין וחסיד. נתן לארבעת הבנים חנוך מסורתי־תורני והיו מחובשי ביהמ״ד. מידידיו של ר׳ מאנדיל וממתפלליו הקבועים בבית מדרשו. בבחירות האחרונות לועד הקהלה נבחר מטעם החרדים והיה חבר בה עד פרוץ המלחמה בשנת 1939.

כאביו כן גם הוא היה סוחר עצים, גר ברחוב פלוריאנ׳סקה.

בריל קריזוירט

בנו הצעיר של בצלאל ק., אברך חרדי, ישב אחר נשואיו ביאסלו. עסק כל ימיו בעסקי ולוטה זרה ובדיסקונט, ופרנסתו היתה מצויה לו בשפע.

יעקב פינחס קרישר

אם כי קהלת יאסלו היתה צעירה לימים, וימי שנותינו בה שבעים שנה, בערך, בכ"ז הספיקה בתקופה קצרה זו להקים משפחות גדולות ומפורסמות, שהשתרשו בעיר והיו מעורים בחיי־הצבור מבחינה פוליטית וסוציאלית, ושמותיהם הופיעו תמיד בראשי הענינים של העיר. אחת המשפחות הללו היתה משפחת קרישר.

אבי המשפחה הזאת, יעקב פינחס, היה יליד צאנז, חתנו של מרדכי ציטרוננבוים מז'מיגרוד, גיסו של ליב ציטרוננבוים — בעל המסבאה — מיאסלו.

בשנת 81—1880 בערך, שנים אחדות אחר נשואיו, יצא יעקב פינחס את ז'מיגרוד והתישב ביאסלו עם ראשוני־המתישבים והוא היה מהראשונים, שפתח חנות לנעלים וגלנטריה במרכז העיר.

הצטין כבעל מרץ ואיש המעשה, חרוץ בעסקיו, ויחד עם זה שקד על תקנות הקהלה. הוא היה בין היוזמים והבונים את בית המדרש הגדול, את בית המרחץ והמקוה, ונבחר כגבאי בביהמ"ד לשנים רבות. וכאחד מבעלי־הבתים הותיקים והמכובדים היה מקום תפלתו על־יד כותל המזרח.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה חלה ומת בשנת 1915, בהניחו אחריו — מאשתו הראשונה שמתה בנעוריה — ששה בנים ושתי בנות, חמשה מהם גרו ביאסלו, ובנו הששי, משה קרישר, התישב אחר נשואיו בסטרי.

חתנו הראשון בן־ציון מייזלס, נצר למשפחה מיוחסת, משכיל ויודע־ספר, עזב את יאסלו, הגר לגרמניה והתישב בליפציג. בתו נישאה לאברהם קורמן, בנו של ר' יקותיאל זאב סת"ם מיאסלו, כעת בתל־אביב.

חתנו השני היה יהושע בן ליב ציטרוננבוים, עזב את יאסלו לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, והיה גר כל השנים בגרמניה.

מאשתו השניה היו לו שני בנים, — יוסיל, ובנימין, שעזבו את יאסלו עם קום מדינת פולין והגרו לגרמניה. שם ישבו עד השתלטותם של

הנאצים, וכעת נמצאים בארה"ב — ובת אחת, שנישאה למנחם זידן, סוחר מרישא.

חיים קרישר

בנו של יעקב פינחס, אדם נבון ויודע ספר, משכיל ומתון בהשקפותיו. בנעוריו היה מחובשי ביהמ"ד „מן הראשונים" בקהלת יאסלו, למד בהתמדה, בשבתות ומועדים חבש „קולפיק" כאחד הבחורים החסידיים. אחר נשואיו פתח חנות לגלנטריה ונעלים, תחילה ברחוב קז'ימירז'ה, ואח"כ ברחוב קושציוש'קי, שנקרא בפי היהודים, רחוב הרכבת („באהן־גאסס").

בעודנו צעיר לימים החל להתמסר לעסקי צבור, והיה רגיש וער לכל המתרחש, וכעסקן נאמן היה פעיל בכל מוסדות העיר. ל„צבוריות" הקדיש זמנו כל הימים, כסגן יו"ר הקהלה, יו"ר „חברה קדישא", גבאי בבית־הכנסת הגדול, חבר ועד תלמוד תורה ועוד.

בתור גבאי ביהכ"נ היה הוא הראשון שהעמיד את ביהכ"נ, לרשות הציונים, לשם במת־תעמולה, ומידו קבל ד"ר יהושע טהון בשנת 1922 את הרשות, לשאת את דברו למען הרעיון הלאומי.

בת אחת וארבעה בנים היו לו. הגדול, הירש קרישר, פקח בהויות העולם ומבין דבר, מהחברים הפעילים בתנועה הציונית, סגן יו"ר הועד הציוני המקומי, חבר בועד „ישורון" ועסקן בהפצת השקלים בעיר. עזב אחרי נשואיו את יאסלו וישב תקופה מסוימת בז'יביץ. שם פתח בית־מסחר לגלנטריה. עם פרוץ מלחמת העולם השניה נתגלגל לרוסיה ואחרי טלטולי־דרך מרובי יסורים הצליח להגיע ארצה, התישב ביפו, וכיום תופש משרה מכובדת כפקיד ממשלתי.

שלמה קרישר, בנו השני, היה מחובשי ביהמ"ד המשכילים, קבל השכלה תיכונית כתלמיד בסמינריון „תחכמוני" בורשה, היה מהפעילים ב„צעירי מזרחי" ביאסלו, חבר בועד קק"ל וקה"י, התמסר להפצת שקלים בין תושבי העיר. ולא פעם התנגש עם המתנגדים לרעיון הציוני. בשנים האחרונות נבחר כיו"ר לצעירי המזרחי, ועם עלותו ארצה נערך לו נשף־פרידה גרנדיוזי, שלפניו לא היה כמוהו — והשתתפו בו משמנה ומסלתה של העיר.

הוא עלה בשנת תרצ"ג, בין חלוצי צעירי המזרחי הראשונים שבעיר,

יחד עם מרים בת יקותיאל קורמן, אחרי גמרה את הסמינריון לגננות בורשה, והיתה אחת החברות הפעילות ב„בנות־מזרחי", בהחלטתם הנאמנה לבנות את קן חייהם בארץ ישראל, וערכו את חגיגת נשואיהם בתל־אביב. כיום בעל בית מסחר לוילונות וצרכי רפוד.

יוסף בנו הרביעי, הגיע ארצה לפני שלש שנים, אחרי טלטולי דרך ברוסיה התישב ברמת־יצחק ועובד כחשמלאי. בנימין, בנו השלישי, נמצא בארצות הברית. הבת היחידה ניספתה בשואה האחרונה על־ידי הקלגסים הארורים.

יהושע קרישר

בעל בית מסחר לגלנטריה ברחוב קושציו׳שקי, לפני מלחמת העולם הראשונה. בערב המלחמה העולמית הראשונה נשרף הבית בו נמצא בית־מסחרו, וכשחזר מן המפלט פתח מחדש חנות בכבר השוק, במקום מולדואר ושדל, יורשי וינפלד, ויחד עם זה עסק כיבואן־סוכר.

הוא היה אדם מעורב עם הבריות, היתה לו גישה — כאיש ההשפעה ובעל אומץ רוח — ל„חלונות הגבוהים" לראשי השלטונות, ובהשתדלותו פעל הרבה לשחרור אסירים ועצורים שנכלאו.

היו לו חמשה בנים ושתי בנות. בנו בכורו, בנימין, בעל כשרונות ואיש־עסקים, היה חבר פעיל בנוער הציוני, ואח״כ אחד המארגנים והפעילים ב„התאחדות" של תנועת הפועלים. בשנות השלשים יצא את יאסלו והתישב ברישא. בנו השני, מוטיק, בנעוריו מחובשי בית המדרש, למד אח״כ בסמינריון „תחכמוני" בורשה, חבר ב„צעירי מזרחי" ביאסלו, בשלהי שנות העשרים נסע לבלגיה לשם השתלמות בלמודים, וכיום נמצא בארה״ב.

בנו השלישי, אפרים פישל, עלה ארצה כחלוץ — מלפני כעשרים שנה — ונכנס לאחד הקבוצים. כיום גר בחיפה ועובד בפקידות. בתו הצעירה הצליחה להמלט, ואחרי רוב טלטולים בערבות רוסיה עלתה ארצה בזמן האחרון והתישבה בסביבת חיפה.

יואל קרישר

בית מסחרו היה ידוע בשם „ז׳רודלו טאַניוש׳צי", ברחוב קושציוש׳קי לצעצועים וגלנטריה. איש המסורת הדתית ויחד עם זה נוטה לרעיון הציוני. אם כי הביע גם את דעתו הפרטית בענינים שונים שבעיר, אבל בדרך כלל

התרחק מעסקנות צבורית. גם לו היו חמשה בנים וגם שלש בנות, כלם היו חברים בארגוני נוער ציוניים. חלק מהם קבל השכלה אקדמאית.

בארץ נמצאים שני בניו ובת אחת, שגרים בחיפה. אחד מהם, שמואל, כיום מהנדס־אדריכל עלה ארצה בתור חלוץ עוד בשנת 1933.

אלימלך קרישר

גם הוא היה סוחר לגלנטריה וחפצי האפנה החדישה וכובעים. בית מסחרו נמצא ברחוב שלישי למאי, פנת קושציוש׳קי, חנותו היתה שופעת קלינטורה עשירה, הצליח והתעשר, ובשנות השלשים הקים בית מפואר בעל שלש קומות ברחוב אסניקה.

היה אדם טפוסי באורח חייו. אדם מודרני, והשקפותיו כביכול, שמרניות. בא במגע עם אנשים בעלי תרבות וציונים נאמנים, והוא גופו מתרחק מן הציונות. אהב להתנשא ורדף כבוד, לכן יגע ועלה לדרגת גבאי בבית מדרשו של הרב במשך שנים מספר, ויחד עם זה — כחסיד ותיק — היה צמוד ל„שולחנות" הערוכים בשבתות וחגים וכל מיני „יומי דפגרא", נתמנה כ„שר המשקים" לחלק את הבירה בין המסובים, והיה עומד כמנצח על החבית, לכבד, לפי מיטב „הבנתו", את פלוני בכוס הבירה הראשונה ואת אלמוני דוקא באחרונה. שנים אחדות היה משמש בתפקידו זה ביד רמה.

בשבתות בבקר, בלכתו להתפלל לביהמ״ד היה חובש „שטריימיל", לובש בגדי משי, ואחה״צ — עם תפלת מנחה — לבש קצרות כאחד הנאורים. נבחר מטעם חסידי בית הרב לועד הקהלה, והיה חבר בה עד פרוץ מלחמת העולם השניה.

היו לו שני בנים ובת. בנו פישל בנעוריו מחובשי ביהמ״ד למד בהתמדה שנים אחדות. היה מתמם כחסיד וירא שמים, בהיותו מחונן בכשרונות, ובעל אמביציה, נסע לורשה להשתלם בלמודים. גמר את הסמיניון לרבנים בורשה, ונתקבל שם לכהן בתור רב.

איטשלי קרישר

בשנות העשרים חזר והתישב ביאסלו, פתח ברחוב איגלנה סניף לקבלת כביסה, — ולגיהוץ — במכבסות החימיות אשר בקרקוב. ואכן בשנים הראשונות הצליח בעסקו החדש.

היה ידוע כאדם אדוק ודתי מן המתפללים בבית־המדרש הגדול.

פעם אחת באחת השבתות, עמד לעבור לפני התיבה להתפלל תפלת מוסף. אולם הגבאי באותם הימים ד. נ. ח. הכריע לטובת מתפלל שני, שיגש לפני התיבה. כנעלב, לא יכול להבליג על צערו, וחמתו בערה בקרבו עד מאד על שבייש אותו ברבים. נגש אל הגבאי, שעמד על־יד „הבימה" וסטר על פניו שתי סטירות לחי, אשר הדן נשמע בכל הבית. מעשה־הסטירות הגיע כמובן עד לבית המשפט של הגויים, ונמשך זמן רב...

בנימין קרמר

הוא נמנה על האינטליגנציה היסלאית, ואחד האישים החשובים בעיר. מן הציונים הראשונים המסורים לתנועה, שהתחילה להתפתח ולהתגבש בימיו, ומידידיו של ד"ר קורנהויזר. תמך ביד רחבה בכל המוסדות, ועם העלמם של „כלי־הקדש" מבית הכנסת, בימי המלחמה, נדב הוא „כלי־קדש" יקרים מכסף טהור והכניסם לביהכ"נ.

גר בביתו שברחוב קז'ימירז'ה, היה סיטונאי לקמח וסוכן ראשי לנפט וגם שותף לבי"חר למטאטאים. שני בניו ובתו, בהיותם צעירים לימים, היו נוהגים לרכוב על סוסים כבני נסיכים, לשם שעשוע וספורט. קבלו השכלה אקדמאית בווינה.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה, הטלטל ללבוב ושם חלה ומת. הניח, בנו, מת בסמרקנד ברוסיה, והשני סמק נפל בהתקוממות יהודי גיטו ורשה. הבת נמלטה ונמצאת באירופה.

משה קרנץ

יהודי נמוך־קומה, כרסני ועבדקן. „משה'לה הסנדלר" כינוהו. התפרנס מיגיע כפיו בקושי, אם כי עבד יחד עם בניו, שהיו כלם סנדלרים. גר כל השנים ברחוב קורלבסקיגו, על־יד בית־הספר לבנות.

אברהם קרנץ

בנו בכורו של משה קרנץ. גם הוא סנדלר על פי מקצועו, ואף הוא לא ראה ברכה בעמלו. חלה במיטב שנותיו, נפל למשכב וממנו לא קם. הניח אחריו אשה חולנית ובן שגרו מול בית־הכנסת.

דוד קרפ

חתנו של ר׳ משה מרגליות, יהודי חרדי, מעורב עם הבריות, בעל גוף חסון וקומה זקופה. פקח וממולח, משיחותיו היה נודף תמיד ריח בדיחה וחדוד. כחותנו כן גם הוא מידידיו של ר׳ מאנדיל ומהמתפללים הקבועים בבית מדרשו.

התפרנס כמוביל סחורות מקראקוב ורישא מאת הסיטונאים, ע״פ הזמנות הקמעונאים בעיר ובסביבה. לצורך תפקידו היה לו כרטיס־רכבת שנתי. גר כל השנים ברחוב איגלנה, היו לו שני בנים, אחד מהם מת בחייו בגיל צעיר, מחמת מחלת־הלב.

מרדכי קרפ

ככוכב נוגה מאיר, זרח אורו של מרדכי (מוטי) קרפ, חתנו של יצחק יהודה רובל, במשך עשרות שנים בעיר.

בימי בחרותו בבית אביו באולנוב שעל־יד רודניק, היה לובש חסידות, וחובש קולפק בשבתות ומועדים. מחובשי ביהמ״ד והקלויז. שחה בים־התלמוד, והתעמק בסוגיות החמורות של הראשונים והאחרונים. ונוסף לכך נחן בלב טוב, והצטין כבעל אופי עדין, פזרן גדול במתן עזרה לכל הנזקקים, לווה לצרכי־צדקה, ופורע מכיסו הפרטי.

מספרים עליו שעם התקרב זמן־הנשואין שלו, היה חייב סכום־כסף, שלוה מאת אנשים שונים שבעיר, לשם גמילות חסדים וצדקה לעניים, ובערב יום החתונה, העמיד תנאי ודרישה (אולטימטום) לאביו, שבאם לא יסלק את „חובותיו״ שהוא חייב לאנשי־העיר לא יסע ליאסלו אל החופה (מובן שסלקו את החובות).

הוא נודע כמשכיל, חריף, ובעל הבנה עמוקה. דעתו היתה מקובלת על הצבור היהודי והנוצרי גם יחד. היה חבר בעירית יאסלו ומנבחרי ועד הקהלה במשך שנים רבות. אצילות של בני־עליה היתה חופפת עליו. משכמו ומעלה גבוה ומורם מעם וכלו שופע כבוד. עד שנת 1914, היה לובש בשבת ובמועדים אצטלת־משי וחובש שטריימיל סובול רחב לראשו. ביתו נתפרסם כבית פתוח לרווחה להכנסת אורחים, להאכילם ולהשקותם, להלבישם ולהעניק להם מנדבת ידו.

שנים רבות גדל בביתו יתום מאמו, עד שהתבגר ועלה ארצה. נמצא כיום באחד הקבוצים בארץ־ישראל.

מעשירי העיר. בעל בית גדול ברחוב קז'ימירז'ה, סוחר יערות, ויצואן עצים וביצים לארצות שונות ושותף לבית־הזקוק לספירט בסיובניוב.

* * *

נצני־אביב הרהיבו לב ועין, השמש במלא־זהרה, והנה לפתע חשך נוגה־זרחה. בשנת תרפ"ו, 1926, בליל הסדר נגדע העץ הרענן. מותו הבלתי צפוי הלם כרעם את תושבי העיר. בלכתו הסתלקה אחת הדמויות המפוארות שבעיר. בהלויתו שהתקיימה ביום שני של פסח (בחו"ל) השתתפו המוני יאסלו והסביבה, ב"כ השלטונות, וארונו נישא תחת „משמר כבוד" של משטרת העיר עד לבית הקברות.

הניח אחריו אשה, ארבעה בנים ושתי בנות, כלם גמרו בתי ספר גבוהים והיו בעלי תואר אקדמאי, ועם זה מהפעילים בארגוני הנוער הציונים, ממיסדי „השומר" ומדריכיו.

יוסף הבן הבכור ד"ר למשפטים וכלכלה, נמצא כעת בלונדון, היה אחד הפקידים הגבוהים בצירות הפולנית שם, (בקר בארץ לפני זמן קצר), שואף וחושב להתישב בארץ.

לונק (כיום, אחרי ששנה את שמו, אריה אמתי) בנו השני עלה ארצה, בשלהי שנות העשרים, בתור חלוץ. כיום מהנדס במשרד העבודה בירושלים, (אגף עבודות הצבוריות). נשא לאשה את תמר, בת המלומד והסופר צבי קרל מלבוב (כיום בתל־אביב) — מורה בבית־ספר לבנות בירושלים.

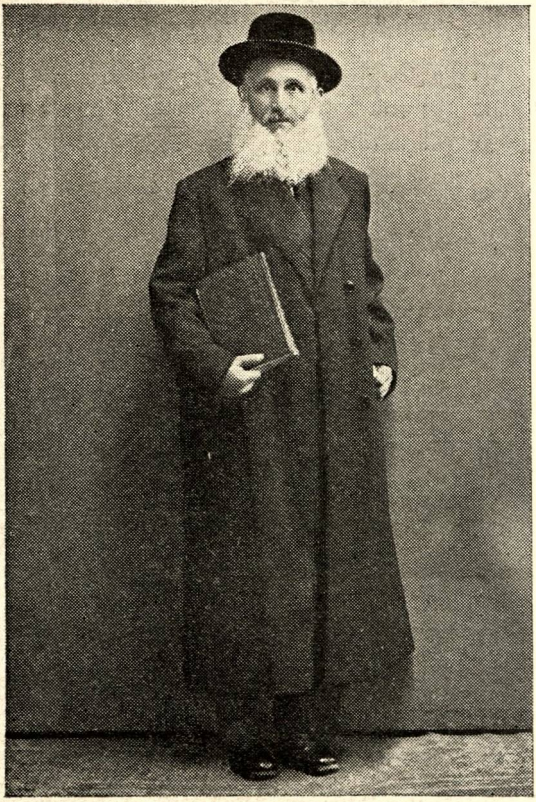
בנו השלישי, יחיאל, מת בגולה, בעת מלחמת העולם השניה, והרביעי, משה (מונדק) גמר משפטים והוכתר בתואר עורך־דין, עלה ארצה, אחרי טלטולי דרך ארוכים והתישב בירושלים. מכהן שם כעורך־דין העיריה. בתו הגדולה רעית ד"ר ע. קורנמל, עלתה ארצה עם בנה וגם התישבה בירושלים.

ר.

לנצח הכאב מפצעי הלב.

חיים ראפופורט

אם שבעתים תשתפך עלי נפשי בתארי את קדושי עירנו, הלא שבעים ושבעה תאבל רוחי, ולבי שותת דם ודמעה, בבואי להקים מצבת־דברים, ציון לנפש אב ואם שניספו בימי בלהות הזועה של שנות ה־40.



ר׳ חיים ראפופורט

קטונתי מכל, להעריך את דמות־דיוקנו של צור־מחצבתי. אולם, להנציח במעט מזעיר למשמרת בני וביתי אחרי, זכר פעולותיו הדגולות של כ׳ אבי, שהתמסר אליהן באהבה, באמונה, ובתכלית התום והטוהר, ארשום אי־אלה קוי שרטוט בספר התולדות.

ראשונה תצוין כאן אחת מתכונותיו והיא: מסירותו הרבה לחינוך בניו (ובני חבריו) בדרך התורה והיראה על טהרת הקודש.

במשך עשרים ושמונה שנות שבתי ביאסלו, לא ראיתיו פוסק פיו מגירסא. גורמי הטבע השונים, קור וכפור, סערות גשם וסופות שלגים לא הניאוהו מלקום בעוד לילה ומלהעיר את בניו, שישכימו אתו לבית המדרש, ללמוד וללמד אותם לפני התפלה ולאחריה, החל מתנ״ך וכלה בשעורי גפ״ת, כמיטב כשרונו, כי תלמיד חכם גדול היה, כידוע, ואין להאריך. (לאחר נשואיו הוצעה לו כהונת רב, אולם סרב להשתמש בתגא.)

מצות ושננתם לבניך, שהיא אחת היקרות והנעלות בתורתנו, לא היה כמעט בכל העיר כמוהו שקיים אותה בכל נפשו, מדי בוקר בבקרו ומדי ערב בערבו.

חכמינו זכרונם לברכה אומרים (ברכות דף י״ז): „אמר לו רב לרבי חייא, נשים במה זכיין? וכו׳, ונטרינן לגברייהו, עד דאתו מבי רבנן״. (איזו זכות יש לנשים — אם הן פטורות מללמוד? בזה, שמחכות לבעליהן עד שיבאו מבית המדרש).

אמי, היתה עקרת הבית ועקרת הפרנסה, ודאגתה בלבה תמיד, למען יוכל אבי להתמסר בהרחבת הדעת והזמן לחנך את הבנים, ושניהם יחדיו התאמצו לספק ליוצאי חלציהם את המזון החמרי והרוחני למען ימצאו בהתבגרותם את נתיב התורה בדרך החיים.

* * *

ועוד דבר יצוין כאן: אהבתו לציון, כמיהתו וגעגועיו לארץ ישראל. ואכן מרוחו האציל על בניו, והודות לאוירה הארץ ישראלית ששררה בביתנו הושפעתי וזכיתי לעלות ארצה.

אבי נלחם כל חייו להפיץ רעיון תחית־הארץ בין חוגי היהודים החרדים, והרבה אי־נעימות סבל בחייו הפרטיים בגלל תעמולתו לטובת בנין

מולדתנו, כל חודש היה שולח את תרומתו לועד „ישוב ארץ ישראל", שבראשו עמד ר' חיים־ניו מדרוהוביץ'.

עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, עמד בקשרי מכתבים עם המשרד הארץ ישראלי ביפו. וכל הימים השתוקק והתגעגע להגשים את שאיפתו, לעלות ולראות בזיו שמי ציון ולהשתחות בהר הקודש בירושלים. אולם אהה, הגורל המר התאכזר לו ועיניו לא זכו לחזות מלכות ישראל ביפיה, כי נפל קרבן בידי בני־עשו ביום הכחד עם, עם כניסת הגרמנים לעיר יאסלו.

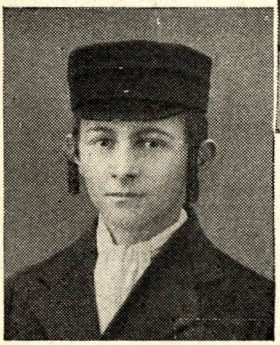
* * *

אחי שמואל הצליח להמלט מתוך מלתעות חיתו־טרף, הגיע ארצה והתישב בתל אביב. אחי השלישי, יצחק, גמר את האוניברסיטה באנגליה והוא מכהן עתה כרב ראשי במלבורן באוסטרליה.

האם על הבנים



יוסא ראפופורט



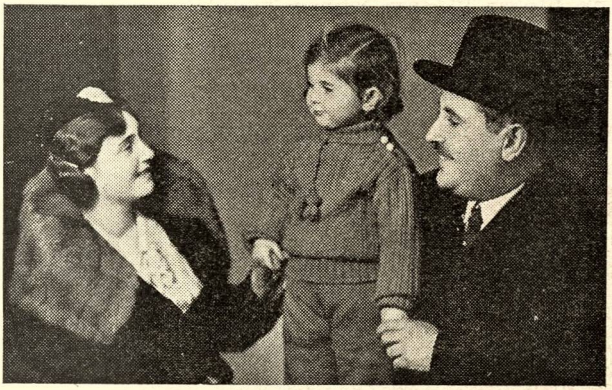
יהודה



יששכר־דוב

שני אחי הצעירים, יהודה, וישכר־דב, בחורים חובשי ביהמ"ד, למדנים משכילים, ניספו בימי השואה האיומה.

אחותי הגדולה, רבקה עם בעלה אליהו ושתי בנותיהם, חנה, ושרה, גרו בליפיאני בצ'כוסלובקיה, נרצחו גם הם בעת מסע ההשמדה־הברברית של פושעי־האנושות.



אליהו גרגר ורעיתו רבקה ובתם חנה

אחותי רחל, עלתה ארצה בשנת תרצ"ו ונישאה לדב וינשטין, גרה בתל אביב.

* * *

כ' אבי, שהתישב ביאסלו בשנת 1906, נולד ברודניק (גליציה) לאביו האדמו"ר ר' ישכר־דב מראדושיץ, (שהיה מיושבי־אוהל, אצל מרן הרב ר' חיים מצאנז) בנו של הרב ר' יצחק אב"ד ראדושיץ, חתן הסבא קדישא ר' ישכר־בר ראדושיצר, זצ"ל. אבי־הרב ר' יצחק — ר' אליעזר, — היה אב"ד שידלובצי, אשר היהודי הקדוש אמר עליו: שהוא אחד מל"ו הצדיקים. אבי־הרב ר' אליעזר, ר' דוד, היה נכד לבעל המחבר ספר „פנים מאירות", ר' מאיר מאיזנשטדט, בן אחות ר' שבתי הכהן בעל הש"ך.

הרבי ר' ישכר בר ראדושיצר — שהיה בנם של הצדקת מרים ור' יצחק, משמש בקודש אצל המגיד הקדוש ר' בר ממזריץ' — היה אומר: „בזכותם של מאה ועשרים תלמידי חכמים, צדיקים בעלי רוח הקודש, שזכיתי לשמש אותם, אנכי עומד ומתפלל." (נסתלק למרומים ביום י"ח סיון תר"ג.).

לאבי ז"ל היו שתי אחיות: נחמה ועטיל (גרו בלודז), ושני אחים: יעקב־קלמן פינקלר (ישב ג"כ בלודז), והצעיר, הרב ר' יצחק פינקלר־וינגרטן, כיהן באדמ"ורות בק"ק שדליץ.

אם אבי, חנה, היתה בתו של הנגיד והחסיד ר' שמואל הלוי וינגרטן מרודניק, (סמך על שולחנו את סבי עשרים וחמש שנה, עד עברו לכהן באדמורו"ת בלודז). בנו של ר' קלונימוס הלוי, מחסידי הרבי ר' נפתלי מרופשיץ. אם הסבתא היתה בתו של ר' יעקב, בן הרב ר' דן מרדכי אב"ד ליז'נסק, אחר פטירת בעל ה„נועם אלימלך".

* * *

כ' אמי נולדה בקורצ'ין לאביה החסיד ר' גד אשר גוטוין, שהצטין בצדקת ענותנותו. כל ימיו שימש כגבאי צדקה כולל ירושלים. ביום הכפורים (שנת תרצ"ה) בעמדו על הבימה, בגמר תפלת „נעילה" פשט את זרועותיו על ה„שולחן", והשיב את נשמתו בטהרה למרומים. אביו, ר' יעקב־יצחק, ת"ח מובהק ובקי בש"ס בבלי וירושלמי נסתלק בשנת תרע"ד. היה בנו של הרב מסטריז'וב.

אם אמי, שרה, היתה בתו של החסיד ר' משה נתן, (נהרג על ידי בריונים שהתנפלו עליו בהיותו בדרך להונגריה לרגל מסחריו). צדקנית ובעלת נפש טהורה, נפטרה בשנת תרפ"ח. (ראה לעיל משה נתן גוטוין). (מצאצאי ר' אליעזר־ליפא. אבי הצדיקים: ר' אלימלך מליז'נסק, ור' זושא מהוניפולי). לאמי היו שני אחים משה נתן הנ"ל ויהודה, ושתי אחיות: לאה ועטיל. (הראשונה היתה נשואה לר' אליעזר־ליפא פסל, והשניה לר' שמעון־זאב רוטנברג).

* * *

עיני תדמע תמרורים בזכרי את הנפשות היקרות שעלו על המוקד, וביניהן כצבי תפארה, כבוד חותני היקר, הרב ר' יחיאל צבי בעער אב"ד בעיר הוסקוב הי"ד, (מקום הולדתו של ר' לוי יצחק מברדיטשוב). בן הה"צ ר' ישכר דב מליטוביסק, חופ"ק ניטרא, בצ'כוסלובקיה. אבי הרבנים ממקוב וממושינה. על גדולתו בתורה ועל זוך נפשו תעיד העובדה, כי כשהוזמן לכהן כרב באחת הקהלות הגדולות שבמדינה, סרב מתוך נמוק, כי ישיבת

כרכים גורמת לבטול תורה. כבוד חותנתי, הרבנית יוטא רחל, צדקנית ותמימת־נפש, היתה בתו של הרב ר׳ יעקב־שלום הרציג, אב״ד ניז׳נקוביץ, בן הראב״ד ר׳ וולוויש מאולנוב. למהריש״ה היה בן־יחיד, בשם דוד, שמלא את מקומו כאב״ד, וארבע בנות: צפורה, שרה, נחה, ויוכבד שהיו נשואות כולן לבני תורה.

לחותני הרב היו שלשה בנים, הגדול, וולוויש, ומשנהו מרדכי דוד, השלישי נפתלי, כולם בני־תורה, מצוינים בהלכה ויר״ש. וארבע בנות, עדינות־לב, רבקה, פסיה, בת־שבע, וחיה, כולם ניספו בידי הצר הצורר היטלר וקלגסיו העריצים ימ״ש, בשנות מלחמת העולם השניה (תרצ״ט—תש״ה, 45—1939). ינקם דמם השפוך.

הצבי בהררי ירושלים
גלעד

לזכרו של ב״ד העלם היקר יחיאל־צבי (הירש־לה) — בנם של ר׳ דוד וחיה׳צי וינשטוק מוינה, (ניספו בידי הגרמנים בני־עמלק בשנות הזוועה) — תלמיד ישיבת חברון והאוניברסיטה בירושלים, שהקריב חייו בנפול הגבורים, בהגינו על השיירה של אנשי האוניברסיטה ו„הדסה״, שהותקפה בדרך להר־הצופים,

ביום ד׳ ניסן תש״ח (אפריל 1948).

ינון שמו בין גבורי ישראל.

יוסף ראפופורט

מזקני הכהונה בעיר, הצטין במדותיו התרומיות, למדן וחסיד, מורם מעם. זקן מכסיף עטר פניו וירד לו על מדותיו, גר ברחוב קורלבסקיגו, והיה בעל חנות למכלת ותבואות. בהתחלת מלחמת העולם הראשונה חלה ונפל למשכב ולא קם עוד. הניח אחריו אשה, בן ובת, חיים יודל ועטיל.

אחרי פטירתו עברה אשתו פריל לבית עליאש. שם פתחה חנות למכלת בסיטונות וקמעונות. חיים יודל היה בבחרותו מחובשי ביהמ״ד, אחרי נשואיו עבר לגור בטארנוב. כתוצאה מנתוח בלתי מוצלח מתה פריל רפ״פ, והחנות עברה לידי הבת עטיל, שהיתה נשואה לאברך חסידי בשם ד. קננגיסר, ואחרי תקופה קצרה, חלה ומת, בהשאיר אותה לאנחות עם יתומה קטנה. כעבור שנים נישאה בשניה ליוסף פפר (עיין לעיל).

א. ראפופורט

יהודי שקט ושומר מסורת. בעל חנות לתכשיטי זהב וכסף ברחוב קושציוש׳קי. עסק גם במלאכתו כצורף ומתקן שעונים. מת עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה בהגיעו לזקנה מופלגת.

פ. ראפופורט

חתן עלי הס, אברך משכיל וחבר מסור ונאמן בהסתדרות „המזרחי״ בעיר, ממיסדי ביה״ס מזרחי. כחותנו כן גם הוא היה סוחר עצים, גר ברחוב פלוריאנ׳סקה.

אליעזר רב

בעל בית מסבאה ברחוב צ׳צקיגו, בדרך המובילה לתחנת הרכבת. היה יהודי שקט ונעים בהליכותיו, יודע ספר, שומר תורה ומצות, מהמתפללים בבית מדרשו של הרב, על אף היותו מכובד ומקובל על מכיריו ויודעיו התרחק מכל העניינים הצבוריים וחי לתומו בפנתו השקטה.

לפני מלחמת העולם הראשונה ניתן ספר תורה מבית אביו והובל לבית־הכנסת בתהלוכה רבת־חוגגים, כשבראשה צועדת מקהלת־התזמורת של חברי „הכנסת כלה״ בתלבשתם המפוארת, ורב העם מפזז ומכרכר ובידיהם לפידים ואבוקות־אור, שהאירו את שמי העיר.

א. ר. מת במיטב שנותיו — אחרי מחלה — בהניחו אחריו אשה, ארבעה בנים ושלש בנות. בתו הבכירה היתה נשואה לשמואל זינביל, אחד מבניו, קלמן, היה פקיד ב„בנק לודובי״, נמלט מיאסלו בפרוץ מלחמת העולם השניה עם הספר־תורה שהובא על ידו ללבוב, אולם נאלץ להשאירו שם. נמצא כיום בארצות הברית. הבן הגדול היה גר בלבוב.

ליביש, בנו השני, חתנו של שלמה גמינדר, היה בעל־דפוס בטארנוב. הבן הכי צעיר, יהושע, עלה ארצה והתישב בחיפה.

פנחס רב

(ראה מנדיל מלר)

בריל רבי

סוחר למנופקטורה. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, יצא את העיר, וישב זמן רב בהונגריה. אחרי הקמת מדינת פולין חזר ליאסלו, —

היה יהודי לפי מסורת הדתית. ממתפללי ביהמ"ד, — גר ברחוב נובה, ועסק במסחר כמקודם. בשנות ה־30 יצא את יאסלו. היו לו שלש בנות ובן. אחת מבנותיו עלתה ארצה, והתישבה ביעזור. אשתו והבן נמלטו ממסע ההשמדה ונמצאים כעת בארצות הברית.

יצחק יהודה רובל

על בית ה„תלמוד תורה" שהיה מן הבנינים הגבוהים שבעיר, התנוסס בחזית הקומה העליונה, שלט־שחור עשוי שיש, ועליו היה חרות באותיות זהב גדולות:

בית תלמוד התורה ביאסלא
על שם ר' יצחק יהודה רובל ז"ל

מקום זה היה מיועד בשביל „קלויז רבתי", אולם, עם הקמת בית־הכנסת בוטלה התכנית של הקמת הקלויז. בעיר היו נוהגים להזכיר את שמו בכינויו, ר' איטשי־יודא רובל, במין יראת־הכבוד והערצה, כי עליו היתה גאות אנשי העיר. סופר מיוחד הוזמן על־ידו, לכתוב ספרי תורה בשבילו, ופרוכת מעשה־אמנות, משובצות אבנים יקרות, הובאו על־ידו לפאר את היכל הקודש בביהכ"נ.

הוא היה עתיר־נכסין, בעל אחוזה ובעל בית־זקוק ליין־שרף בסיובניוב, סוחר יערות וקרקעות, ובעל בית־מלבן ללבנים ורעפים. את הונו העריכו בזמנו למיליון רייניש זהב.

ביתו היה פתוח לרווחה כבית איש רודף צדקה וחסד, ביד נדיבה פזר לאביונים, המוסדות והמפעלים הצבוריים, נהנו הנאה מלאה מצדקתו שהלכה לפניו.

היה דוגל בחסידות, ונחשב כחסיד האדמו"ר משיניובה. אמנם, שלוח שלח את תרומותיו לכל האדמו"רים וה„נכדים" של ה„רביים" שהיו בימיו, כי מטבעו היה מוקיר רבנן. בפרוס החורף היה נוהג לשלוח עצים להסקה לבתי התפלה של העיר, גם לנצרכים שונים, יחד עם תפוחי־אדמה.

במפעליו העסיק עובדים יהודים, והעניק להם משכורות הגונות, במיוחד נודעה חבתו למנהלו הותיק, חסיד גורליצאי, ר' ברוך ליב שטמס, שע"פ יזמתו נבנתה מקוה באחוזתו, וגם בית־תפלה קטן נבנה על ידה,

יעקיל קלב עבד אצלו מבחרותו ועוד כמה נאמנים אחרים, לכלם התיחס ביחס אבהי. מטעם זה נתחבב על עובדיו, והיה נערץ בעיני כל, ובדחילו ורחימו היו מקלסים אותו: „ר' איטשי יודא, ר' איטשי יודא..."

מוכתר בכתר שם טוב שבק חיים לכל חי, זקן ושבע ימים. בהלויתו השתתפו ב"כ שלטונות העיר והמחוז, וכמעט כל תושבי העיר, יחד עם תינוקות של בית רבן, באו לחלוק לו את כבודו האחרון. הספידו הרב דמתא, ומטעם חברת תלמוד תורה נשא קינה והספד שלמה שמיד, שזעזע בדבריו הנרגשים את לב המשתתפים עד לדמעות.

במותו הניח אחריו שלש בנות וארבעה בנים — כלם היו אנשי־עסק, בעלי בתים חשובים וידועי שם. המשיכו במסורת היהדות, אולם היו גם נאורים ומתקדמים בהשקפותיהם, השתיכו לחוג הציונים ובניהם קבלו השכלה אקדמאית.

שלשת חתניו היו: אברהם גולדמן, חותנו של העו"ד יעקב הרציג, השני, הנדיב המשכיל, מוטי קרפ, והשלישי, שלמה בזנר, ת"ח מצוין



ד"ר יצחק בזנר

ומשכיל, ממשפחה מפוארת וידועה בגליציה המזרחית. (משפחת בזנר, ישבה שנים רבות, באחוזתם הגדולה, שהיתה כעין נסיכות רוזנים ואצילים

בבורקובקה, מחוז סקלה, והוציאה מקרבה אישים רבי־פעלים, משכילים ורבנים). לאחר שמת במיטב שנותיו — המשפחה גרה בטשורטקוב — הנית אחריו אשה, שתי בנות ובן אחד, שגמר את האוניברסיטה בקרקוב, והוכתר בתואר ד"ר לכלכלה ומשפטים, הוא ד"ר יצחק בזנר, אחד מראשי הפקידים הגבוהים במשרד האוצר, שלגודל דאבוננו ניספה בהתרסק המטוס מרומא, בדרך להאג, על־יד פרנקפורט, ביום כ"ה אדר תשי"ב (22.3.52), בטוסו כשליח מדינת־ישראל לדון עם הגרמנים בענין הפיצויים והשלומים לעם ישראל. הועבר לקברות בנ"י, ביום ו' ניסן תשי"ב 1.4.52.

בנו נחמיה רובל, עזב את יאסלו אחר נשואיו והתישב ברישא, רק בשנים האחרונות שלפני מלחמת העולם השניה, חזר והתישב ביאסלו, (בתו נמצאת עכשיו בתל־אביב) — בנו השני ליביש רובל גר כל השנים ברישא.

אלחנן רובל

בנו השלישי, סוחר, הקים בית מפואר ברחוב קושציוש׳קי מול ה„קסה־אושצ׳נדנוש׳צי". הבית היה כמעט הכי יפה בעיר, בנוי בסגנון חדיש.

ראובן רובל

הצעיר בבניו, סוחר יערות ובעל עסקים שונים, היה בעל־בית ברחוב 3־ למאי פנת אסניקה. (אחד מבניו הגיע ארצה, וכיום פקיד ב„המשביר" בתל־אביב). ממתפללי ביהכ"נ הגדול, ע"י כותל המזרח ומבעלי־הבתים המכובדים והחשובים בעיר. בניו היו חברים בתנועת־הנוער הציונית, גם בקלוב הספורטיבי „המכבי". אשתו היתה עסקנית מסורה ב„ויצו" ובמוסדות אחרים. בפרוץ מלחמת 1939 ברח עם אשתו לקולומיה ושם ניספו, ובן אחד, ליביש (לונק) נהרג בסאמבור. הבן הגדול, פיביל (פרידק), נמצא כעת בקאטוביץ, ואחד בשם יצחק, (איזק), ירד לאמריקה.

ד"ר רוזנבוש

אחד מעורכי הדין שבעיר. בעסקי הכלל לא לקח חלק, התרחק מכל מגע צבורי בצרכי היהדות, כדרך כל יהודי מתבולל. גר כל השנים ברחוב שלישי למאי. היו לו בן אחד ובת.

ל. רוזנבליט

מהפקידים הראשיים בבית זקוק לנפט בניגלוביץ. בהתחולל השואה של מלחמת העולם השניה הגיע עד לוצק, ושם, מרוב דכאון ויאוש, אבד את עצמו לדעת.

עוזיאל רוזנוסר

מאנשי גורליץ שעזבו את העיר, עם התקרב החזית בין הקרפטים, והתישב ביאסלו, איש תמים, חסיד, ירא ושלם. ישב ולמד כל יום דף גמרא. מהמתפללים הראשונים בבית מדרשו של הרב. גר כמעט כל ימיו ברחוב קורלבסקיגו, היה סוחר למנופקטורה.

בנו בכורו, משה, אברך בן־תורה, עזב את העיר אחרי נשואיו. בנו השני, אשר, ישב ביאסלו, היה סוחר למיני סדקית בדוכן אשר בככר השוק.

בתו האחת, טש׳רנה, נישאה ליעקב טרנצ׳ר מקרוסנו, אברך מאנשי שלומנו ויודע ספר, עבד במקצועו כתפר ומקום שבתם ביאסלו.

חיים רוזנפלד

אדם מודרני, מתהלך לרוח הזמן. סוחר ישר, ממתפללי „יד־חרוצים" ובשנים האחרונות היו״ר שלה.

גר בבית עליאס, שם היה לו בית מסחר לרהיטים, שלשה בנים ובת אחת היו לו, שקבלו השכלה תיכונית — הבן השני, יצחק, שגמר משפטים והוכתר כעורך דין, פתח משרדו ביאסלו. — היו חברים בארגוני נוער ציוניים ושחקנים ותיקים בקבוצת כדור־רגל „המכבי" בעיר.

בעת כתבי שורות אלה נודע לי, שחיים רוזנפלד עם בנו אברהם, הגיעו ארצה — אשת אברהם (רומק) היא בתו של צבי ברגמן מהטרגוביצה, והתישבו באחד השכונים החדשים על־יד כפר־סבא. אשתו מתה אחרי מחלה קצרה בחדש שבט תש״ב (1942) בסמרקנד.

הבנים, יצחק ולאה, ניספו בדובנא, ודוד (דודק) בלבוב.

אלעזר רוזנר

מותיקי העיר, בנו של מרדכי רוזנר, בעל חנות למכלת בסיטונות וקמעונות, בביתו אשר בככר השוק על־יד העיריה. רוב לקוחותיו הקבועים היו האכרים מסביבת העיר, שכינוהו: „רוזנר מתחת לשעון", או סתם

„מתחת לשעון", על שום השעון הגדול שהיה תלוי בחזית של בית העיריה, וביתו הנמוך לעומת בניין העיריה הגדול ורחב המדות שעל ידו, היה דומה כרובץ תחתיו, כננס מתחת לענק. מת בשנות העשרים.

יחיאל רוזנר

בנו השני של מרדכי ר. — קראו לו איחל רוזנר — בעל מסבאה בככר השוק, שלקחה מאת בעליה הראשונים נפתלי ולפלד.

אדם מכובד ורציני, בעל בית גדול ויפה, בשבתות וחגים היו מתאספים בביתו במשך שנים רבות כמנין אנשים להתפלל בצבור.

שני בנים היו לו. הצעיר, יהושע, עבד זמן קצר ב„ביטוני־יארניה" העירונית, ללמוד את המקצוע, בחשבו לעלות ארצה, אולם לא השתלם במקצוע והפסיק גם חדל לעסוק בענין עליתו לארץ.

חיים רוזנר

בנו בכורו של יחיאל ר. אברך בעל אופי ישר וטוב. עבד עם אביו במסבאה וגר בביתו.

משה רוזנר

חתנו של שריאר, בעל המפעלים „גרטנברג את שריאר", ובית הזקוק לנפט, שהעסיק כאלף פועלים, בניגלוביץ.

בניגוד לבני משפחתו שהיו רחוקים מכל נטיה ליהדות, מתבוללים למחצה ואדישים לגמרי לחיי קהלת יאסלו, הצטין הוא במדותיו הנאות, המסורתיות, בהיותו אדם מלומד ומשכיל. בנעוריו ישב על דף גמרא, תמך ביד רחבה בכל המוסדות ונותן ברוח נדיבה לכל פושט יד ומההכנסות ממניות המפעל נתן מעשר מכל.

מדי חודש בחדשו היה כותב במו ידו את המחאות הכסף לשלוח על־ידי הדואר לאדמו„רים שונים כסעד קבוע, ומבקש מהם שיתפללו לשלומו ובריאותו.

לעת זקנותו חלה ושכח תלמודו, ודבר זה היה מצערו עד דכדוכה של נפש. לכן הזמין אליו את מרדכי דוד אדלר, בחור דתי „מתמשכל", כביכול, שישרת אותו ויצילהו מחרפת השכחה, ויזכירהו מאמרי חז„ל

שהוא מתיגע עליהם להזכר בהם, ויהיה לו לעינים בענינים רוחניים שונים המטרידים את נשמתו.

יום־יום, טילו ארוכות על־יד ביתו מול הגן העירוני, מרדכי דוד הצעיר עם משה הזקן המקמט את מצחו ועוצם עיניו מתחת למשקפי־הזהב, ומעלים נשכחות.

בלכתו לבית הכנסת בשבתות ומועדים, היה מתעטף בטלית טורקית ארוכה ורחבה ועטורה עטרת־כסף נהדרת ומתפלל בכונה.

היו לו בן אחד עו"ד פביאן רוזנר, ובת אחת.

ליביש רוט

בבחרותי הייתי שוקד להיות תמיד הראשון בבית המדרש, הן בבוקר והן בצהרים, ועד כמה שהזדרזתי להקדים לבא בצהרים לבית־המדרש, מצאתי תמיד את ליביש רוט יושב ולומד — הוא הקדימני.

זוכר אני אותו, שבמשך תקופה של שנים רבות, ישב לו יום־יום, על הספסל הקדמי שלפני הבימה, מול ארון־הקדש. הירמולקה שמוטה לו למעלה מפדחתו, מצחו אדום ומתקמט לקמטים ארוכים, ומתחת לשתי גבותיו העבות יוקדות שתי עיניו הלוהטות, ומפיו מסתלסל נגון־הגמרא שלו המיוחד, נגון ספוג כסופים ותוגה חשאית, עד היום, למעלה ממחצית יובל שנים, מצלצל עוד באזני ה„נגון" של למודו! — על השלחן, על יד הגמרא מונחת מטפחתו האדומה, ומצד שני קופסת הטבק והוא מסביר לעצמו — כמסביר לחברו — את סוגית־הגמרא העמוקה והמסובכת, כי רגיל היה ללמוד דוקא את הגמרות „הזרות" הקשות: „עירובין", „זבחים", „מנחות", „מעילה", „כריתות" וכו'. זקן־השיבה שירד לו על חזהו, שוה לו דמות אגדתית, וביחוד כשהיה שוקע ומתעמק ב„שקלא וטריא" של הסוגיה, היה כאלו מעורטל ומופשט מן העולם הזה.

משרידי חסידי גורליץ המובהקים, עסקן כל השנים ב„חברה קדישא", מידידי בית הרב, ומהמתפללים בבית מדרשו.

היו לו שני בנים ובנות אחדות, יודל, בנו השני, מחובשי ביהמ"ד ביאסלו הגר לארצות הברית, עם קום מדינת פולין, הצליח בעסקיו, והוא אחד העשירים שם.

מאיר הלל רוט

יליד ברז׳וזוב. התישב ביאסלו בשנת 1908 בערך, פתח חנות למכלת בדרך לניגלוביץ. מחסידי סדיגורה, בר־אורין, משכיל ובקי בהויות העולם, בעל־אופי ישר ושיחותיו נעימות ומתובלות דברי חז״ל.

עם גיוסו לצבא האוסטרי בשנת 1914, יצא את יאסלו. גם בני ביתו עזבו אח״כ את העיר והיו תקופה ממושכת בוינה ומשם הגרו ב־1920 לארצות הברית. שלשת בניו ושתי בנותיו קבלו חנוך חרדי ותורני, ועד היום ממשיכים והולכים בדרך הסלולה שסלל לפניהם אביהם.

ר׳ מאיר הלל היה מושפע מרעיון „שיבת ציון״, חלם על הגשמת מאויי־לבו ואכן הצליח להוציא את שאיפותיו לפועל, ובשנת תש״י הגיע ארצה עם בני ביתו, והתישבו בירושלים, בה פתח ביח״ר לרוכסנים.

בירושלים רכש לו בית יפה בתוך גנה מפוארת במושבה הגרמנית. הוא מרגיש את עצמו מאושר ושמח בחלקו שזכה להתישב בארץ הקדושה, ליהנות מזיו כבודה והדר תפארתה של ירושלים, ושמו נודע לתהלה במעשה צדקתו ונבחר בועד מושבת קטמון.

מאיר בריש רוטפלד

אחד מתלמידי החכמים בעיר, מחסידי אלסק הותיקים. נתמנה כשו״ב ביאסלו אחר ר׳ זליג מילר. כחסידים הראשונים היה לן באהלה של תורה שוהה שעה ומתפלל מתוך כובד ראש באימה ויראה. תפלתו — תחנונים לפני המקום.

התנהגותו הדגולה על טהרת הקדש מצאה חן בעיני כל אנשי העדה שרחשו לו כבוד רב, כלאיש שרוח הבריות נוחה הימנו.

ר׳ מאיר בריש היה גר כל ימיו בקרבת בית המדרש, בדירה קטנה, שהרחיבה בכל זאת את דעתו, והיה מאיר פנים בתורה והלכה.

לפני מלחמת העולם הראשונה נפל על ערש דוי, אך הוא נשא את יסוריו באהבה. אולם עם גבור מחלתו, אלצוהו לנסוע לקראקוב, לשאול בעצת הרופאים, והחליטו לעשות לו נתוח. המחלה האנושה הכריעתו, והשיב את נשמתו בטהרה.

חתנו ש. שנירר (אחיה של שרה שנירר מקראקוי) שימש כשו״ב בזמן מלחמת העולם הראשונה.

הירצל רוטפלד

בנו של ר' מאיר בריש, היה חתנו של ר' נחום שו"ב, מיושבי ביהמ"ד הקבועים, נפשו כלתה לאגדה ונכספה ל„אורח־חיים". הוא היה אומר: „אלו ואלו דברי אלקים חיים", — אולם הבוחר יבחר — לא כל אחד יכול לעסק בנגעים ואהלות, כר' עקיבא בשעתו, לכן היה שוקד כל השנים על „סדר מועד" ומסכת „ברכות".

ובזה קנה את עולמו: יום יום למד שעור קבוע עם מנדיל שפילר, ובסבלנות יתרה הסביר לבחור זה כל דבר ודבר, כי מטבעו היה מנדיל בעל תפיסה קשה, למרות רצונו הכביר לשבת וללמוד.

התפרנס כשותף לבית חרושת לסודה, בשנים האחרונות היה גר ברחוב נובה. היו לו שלש בנות, אחת מהן מורה בבי"ס „בית יעקב", ובן יחיד, שמחה, שנשאר בחיים, — אברך דתי, — נמצא כעת באנגליה.

טרטל רוטר

מן המתישבים הותיקים בעבורה של העיר, בעל טחנת קמח בדרך לז'מיגרוד, אדם פקח ונדיב לב, היו לו שלשה בנים — זושא רוטר, משה רוטר ומנדיל רוטר, כלם בעלי השכלה וחברים בארגון הציוני בעיר. כלם ישבו ביאסלו ועסקו במסחר. בתו היתה נשואה לחיים שלמה בלוט (עיין לעיל).

שמואל מנדיל רוס

אחד ה„מקרי דרדקי" בעיר. איש תמים ויר"ש, לוהט ומתלהב בתפלותיו, ועוסק בצרכי צדקה בשביל עניי העיר. היו לו כמה בנים, שחנך אותם ע"פ התורה, ברוח מסורתית קיצונית. אחד מהם בשם יעקב, והשני פיביל וכו'. בתו הבכירה נישאה להרב יהושע הורביץ מפריסטיק אברך בקי בש"ס ופוסקים. גרו ברחוב שינוכי מול בית תלמוד־התורה.

עם תקומת מדינת פולין הגר לארה"ב (בפעם שניה). בני משפחתו נשארו ביאסלו ועסקו במסחר מיני סידקית. כעבור שנים מספר יצאה כל המשפחה לארצות הברית.

יונה ריטנר

התישב ביאסלו בשנות ה־20 והיה גר מאחורי בית העיריה, יהודי

שהתפרנס מיגיע כפיו, בית מלאכה למטאטאים ומברשות. שומר מסורת הדת ונאמן למצותיה וממתפללי בית המדרש.

היו לו בנים אחדים. אחד הבנים טבע בהיותו מלח, בעת שאניתו טובעה בים בימי המלחמה האחרונה. בן אחד עלה ארצה והתישב ביהודיה.

יצחק רייך

איטשי רייך, קראוהו. בעל חנות למכלת בסיטונות וקמעונות, ברחוב קז׳ימירז׳ה ובעל המונופול למלח, במשך עשרות בשנים. מוצאו מהונגריה. יהודי בעל־צורה מכובדת, זקן רחב עטר פניו. מהמתפללים הותיקים בבית המדרש.

את ביתו חנך בדרך המסורת המקובלת. ארבע בנות וחמשה בנים — נתן, מנדל, שלמה, יהושע והירש — היו לו. בבחרותם היו מחובשי ביהמ״ד ויחד עם זה סייעו בידיו גם במסחר. בניו נודעו כמנומסים, אדיבים ובעלי אופי שקט. אחד בהם היה גר בקאשוי, השני בצאנז, שנים מהם גרו בקראקוב ורישא, והצעיר, הירשל, גר ביאסלו. אחד מחתניו היה גר בטארנוב והיה מחברי „המזרחי״ בעיר. חתנו השלישי בורקוש, ושני בניו, יהושע והירשל, הצליחו להמלט מהשואה הנאצית ונמצאים כיום בארצות הברית. (בנו של שלמה רייך נמצא בארץ).

זאב רייך

חתנו הכי צעיר של איטשי רייך, יליד סאנוק, אברך יודע ספר, פתח חנות לנעלים בבית יוסף מנשה ברחוב נובה, והצליח בעסקיו.

משה רייך

(עיין לעיל ירוחם פריי)

עו״ד רייכמן

גר בבית מנדל מלר, ברחוב שלישי למאי. לא התענין בשום דבר צבורי ועסקי הכלל לא נגעו לו כל עיקר. עמד על משמרת עבודתו כעורך־דין שעליה פרנסתו וכבודו.

דוד רינג

יהודי שקט הנהנה מיגיע כפיו כשען, תחילה בבית שמואל להר

ואח״כ עבר לרחוב פלוריאנ׳סקה. היו לו בן אחד ובת, כפי שנודע הגיע בנו ארצה בזמן האחרון והתישב באחת המושבות.

אביש רינהלד

אחד מן החסידים הראשונים בעל הדרת פנים, תמים דרך וטוב לב. נצר ממשפחת רינהלד מטרנוב, משפחה מיוחסת ומפוארת, שרבים מהם היו גדולי ישראל וראשי מתיבתא.

התפרנס כסוחר לגלנטריה ותחרים לשמלות, גר כמעט כל השנים ברחוב קורלבסקיגו. מהמתפללים בבית מדרשו של ר׳ מאנדיל, ואח״כ בסוף ימיו בבית המדרש הגדול. בנו בכורו יצחק, מחובשי ביהמ״ד, התישב אחר נשואיו בצאנז.

בנו השני, שמחה בר, מחובשי ביהמ״ד המתמידים ונוטה להשכלה, עזב את יאסלו עם תקומת מדינת פולין והגר לארצות הברית.

מרדכי דוד ריס

גר כל השנים בדמבובצה ועסק במסחר. יהודי בעל שאר־רוח ויודע ספר מתנהג בחסידות ומצטין בהכנסת אורחים. בביתו היו לו מקוה ובית תפלה קטן, ששם היו אנשי המקום והסביבה מתאספים בשבתות ובמועדים ומתפללים בצבור.

היו לו ששה בנים ושתי בנות שקבלו חנוך תורני מסורתי, והצטינו בהגינותם ויושר לבם. אחד מבניו, פיביל, חתנו של ר׳ שלום טופולינר, עלה ארצה בשנת תרצ״ג—תרצ״ד, והתישב בחיפה. לפני שנים מספר חלה את חליו הממאיר, וכתוצאה מכך מת (תשי״א) אחרי יסורים רבים. בן אחד, שמחה, חי כיום באמריקה.

נפתלי ריפ

חתן משה אהרן ורנר, אדם משכיל וחרד על מסורת הדת, בעל חנות מכולת, ישב ביאסלו עד שנת 1913, ואחר כך הגר לגרמניה.

בשנת 1936 עלה ארצה עם משפחתו. בשנים האחרונות ישב בתל־אביב ועסק במסחר. באחד הימים נפל למשכב, ואחרי מחלה קצרה, שבק חיים לכל חי (בחדש אדר שנת תשי״ב).

יצחק רנדל

מותיקי העיר, אדם צנוע ובר לבב. סוחר תבואה. בנו יעקב רנדל, משכיל אהב לחות דעתו בעניינים שונים שבעיר. היה אוהב לתבל את שיחותיו במילתא דבדיחותא, להרבות שחוק ועליזות. כאביו כן גם הוא עסק במסחר תבואות. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עזב את יאסלו והתישב בפילזנו.

אברהם רסלר

מן המלמדים הראשונים והותיקים בטרגוביצה, וכאיש חסיד ותמים במעשיו עשה את מלאכת השם באמונה. העמיד דורות של תלמידים ותלמידי תלמידים.

בימים הנוראים היה עובר לפני התיבה כבעל־מוסף ב„יד חרוצים". היו לו שלשה בנים, חיים־מנדיל, זאב ויחיאל, ושתי בנות. הוא האריך ימים והגיע לזקנה מופלגת, ועד סוף ימיו היה גר באותו צריף־עץ אשר ישב בו כל השנים בטרגוביצה. מת עם תקומת מדינת פולין.

פ. רסלר

הוא היה חתנה של האלמנה מרים ובר. מוצאו מהונגריה, הצטיין באדיבותו המופלאה, חובב נגינה ושירה, התפרנס בכבוד כחיט, וגר ברחוב קורלבסקיגו.

אליעזר רעה

בר־אורין ומשכיל. בעל קומה וזקן צהוב עוטר את פניו. התחבב על יודעיו ומכיריו על ידי אפיו הישר והליכותיו הפשוטות. כאיש יודע נגן היה עובר לפני התיבה בשבתות ובחגים, ושנים רבות התפלל מוספים בדמבובצה.

היה סוחר לגלנטריה, אולם יחד עם זה היה מורה ב„תלמוד תורה", ואשתו ובניו עסקו במסחר. אחד מבניו ישראליק, בחור שקט וטוב, מת עליו בחייו אחרי שחלה במחלת הריאות ועמל הרופאים להעלות לו ארוכה, עלה בתוהו. גר כל ימיו עם חותנו אביש רינהלד ברחוב קורלבסקיגו.

ש.

א. שדל

אחרי מותו של ליביש וינפלד עבר העסק אשר בככר השוק לידי חתניו שדל ומולדואר. אולם שדל לא האריך ימים לאחר שנפצע קשה בתאונת דרכים, וכמעט שלא הספיקו להכירו ביאסלו.

א. שדליסקר

התישב ביאסלו בימי מלחמת העולם הראשונה. אדם שקט, שחי על יגיע כפיו, כלוטש נחושת ומסגר, והשתכר ללחמו בריוח.

היה גר בדירת מרתף, בפנת ככר השוק, מול הכנסיה הנוצרית. בנו גמר ד"ר לרפואה ונמצא כעת בפאריס.

שמעון שודר

עסקן צבורי ידוע בעיר, גיסו של בנימין קרמר, גילה פעילות בכל העניינים העירוניים, נבחר לעיריה מטעם בעלי המלאכה, חבר מסור באגודת „מכבי־אש" ובמוסדות אחרים.

ברוחו היה נוטה להתבוללות, ע"כ התרחקה ממנו האינטליגנציה הציונית, ובתוכה לא יחד כבודו.

היו לו בן ובת, שאחרי גמרם את בי"ס התיכון השתלמו בבתי־ספר גבוהים. אשתו השניה היתה בת שפרינגר, פתחה מתפרה גדולה בה העסיקה כמה בנות יהודיות.

משה שוחט

מוצאו ממשפחה ידועה בלבוב. התישב בשנת 1900 ביאסלו, ועבד כמהנדס ברכבות. היה יהודי נאור והתרחק מכל ענינים צבוריים. בשנת 1913 בנה בית בן שלש קומות ברחוב שלישי למאי. בשנות העשרים, חלה לפתע פתאום ונפל למשכב, והיה מרותק למטתו עד יום מותו, בשנת 1927. הוא הניח אחריו אשה וארבעה בנים (בתו היחידה מתה עליו בגיל רך בוינה, בזמן המלחמה העולמית הראשונה.)

בניו כלם קבלו השכלה גבוהה, אולם עברו לפסי־המסחר ויחד עם האם נהלו את מפעלם הגדול — בית דפוס לאטיקטים — פתחו את המפעל והרחיבוהו עד שהגיע לממדים גדולים, והיה כמעט מן היחידים במינו בפולניה.

מענין הדבר, שהגברת שוחט כאשה משכלת, בעלת כשרונות וחרוצה למופת, רכשה לה את המקצוע על פי מקרה, והשתלמה בו בהיותה כבר בגיל העמידה, והיתה אח"כ הרוח החיה במפעל, שהלך והתפתח מיום ליום, והעסיק בזמן האחרון כמאה וחמשים פועל.

למרות היותה רתוקה למפעלה הכביר וקשורה בקשרי מסחר רבים הקדישה מזמנה לענינים צבוריים, קשרה גם קשרי־מסחר עם ארץ־ישראל, עוד לפני חצי יובל שנים, פרי מסירותה ונאמנותה לארץ־האבות, וכל פעולה למען ציון היתה יקרה בעיניה.

את חלום געגועיה לשיבת ציון הספיקה להגשים בעתו, ובשנות ה־30 עלתה ארצה עם שני בניה נפתלי — שבא הראשון — ורישק, והקימה בתל־אביב אחד המפעלים הגדולים הראשונים לאטיקטים, והיא מעסיקה רק אנשים יוצאי יאסלו.

לפני שנתיים הגיע ארצה — אחרי טלטולי דרך ארוכים — בנה בכורה לודויג, וגם כלתה — בת צבי בומרינג — שהיתה נשואה לבנה ליאופולד, נתגלגל לרוסיה בימי המלחמה ושם מת במיטב שנותיו. בזמן האחרון הגיע ארצה בנו של לודויג. כל המשפחה גרה יחד בביתה אשר ברחוב פינס בתל־אביב.

אשר ישעיהו שוימר

יהודי שקט, בעל אופי טוב ורך לבב, מחסידי רימאנוב הותיקים, מסביר פנים לכל אחד ושיחתו נעימה.

הוא היה חתנו של מרדכי רוזנר — אביהם של אלעזר ויחיאל רוזנר — מיאסלו, התפרנס בכבוד כבעל מסבאה ברחוב קז'ימירז'ה אשר בבית דוז' קורנפלד. בהגיעו לימי זקנה חלה ומת בשנות העשרים.

היו לו כמה בנות וארבעה בנים, שהצטיינו כאנשי־נימוס ועדיני־נפש. אחד מהם פנחס לקח חלק פעיל בהקמת ארגון המיליציה, בימי־הפוגרומים, עם הקמת המדינה הפולנית. נשא לאשה את בת מנס הירץ. בנו הצעיר פיביל

נשאר כמחזיק את המסבאה עד השנים האחרונות. בנו הגדול עזב את יאסלו אחרי נשואיו. בת אחת עלתה ארצה בזמן האחרון, והתישבה בבני־ברק.

מרדכי דוד שוינגר

אדם שקט, נהנה מיגיע כפיו כפרוון וסוחר מגבעות וכובעים, ופרנסתו היתה מצויה בידו די הצורך.

הוא היה חתנו של שמואל לר וגר בביתו כל השנים, אחרי מחלה קצרה שמצצה את לשדו ודלדלה את כוחו מת באמצע שנותיו בהניחו אחריו אשה, שני בנים ושלש בנות.

אפרים וחנוך שוינגר

שני בניו, חרוצים ובעלי יזמה מסחרית, בעלי בית מסחר, כאביהם — לכובעים — בבית ד"ר וילוש, אשר בככר השוק, ובאי־כח למפעלי־פרוות ועורות שונים למעילי חורף.

אפרים נשא את בת נתן זיגפריד לאשה. עם פרוץ מלחמת העולם השניה, נתגלגלו לרוסיה, ומשם אחרי טלטולים ארוכים ועשיית קפנדריה באוסטריה, הגיעו ארצה והתישבו בחיפה, אולם, כעבור זמן עזבו את הארץ.

אבא שולב

סוחר קרקעות, אדם נבון ויודע ספר, התישב בשנות העשרים בקובלוב, כיהודי חרדי היה נוהג לבא כל שבת ומועד להתפלל בצבור בבית המדרש הגדול וכיד הפקחות הטובה עליו השמיע „בין גברא לגברא" שיחות חולין שנעמו על שומעיו.

בשנים האחרונות עלתה בתו ארצה והתישבה בתל־אביב.

ליב שומן

אדם צנוע, ישר, ושומר מסורת. גר כל השנים בפרז'דמיש'צ'ה. שם היתה לו חנות למכלת. מת מחמת מחלה במיטב שנותיו, בהניחו אחריו אשה, שני בנים ושלש בנות.

עם קום מדינת פולין עזבה המשפחה את העיר ויצאה לארצות הברית.

חיים שומן

אחיו של הנ"ל התישב ביאסלו כתום מלחמת העולם הראשונה. יהודי

תמים־לב וחסיד, יודע־ספר ומעורב עם הבריות, מן המתפללים הקבועים בבית־מדרש הגדול. התפרנס כסוחר־עצים, וגר כל השנים ברחוב סוקולה.

היו לו כמה בנים. הבכור נטה להשכלה, חבר „המזרחי", עזב את יאסלו בהתחלת שנות העשרים, והתישב במיץ שבצרפת.

בן־זקוניו, דוד, גמר את הסמינריון למורים ע"ש פוזנסקי בורשה, עלה ארצה בשנות ה־30.

כאן נשא לאשה את בת ה' מישורי, מנהל ביה"ס „בילו" בתל־אביב. כיום מורה בבי"ס ברחובות.

ד"ר שומר

חתנו של מנדל קינסטלר, מבין הפקידים הגבוהים בבית־זקוק לנפט בניגלוביץ. (ראה לעיל).

ד"ר שמעון שור

שרת במשכורת קבועה כרופא עובדי הרכבת ביאסלו והסביבה. בין חוגי היהודים לא היה ידוע. גר כל השנים ברחוב צ'צקיגו קרן רחוב שלישי למאי, מול הגן העירוני.

היה לו בן יחיד, שנחן ביופי בלתי מצוי בין גברים בתארו ובמראהו. תלמיד הגימנסיה, הצטיין בלמודיו, וגם עברית חשק ללמוד, ובקשר לכך תסופר כאן אפיזודה ילדותית: בהיותי בן 15 או 16 שנה עסקתי בהוראה, במתן שעורים לעברית. בין תלמידי היתה קבוצת סטודנטים, וביניהם בנו של הד"ר שור. אחרי שעורים מספר ידעו כבר כמה עשרות מלים עבריות, ובמקרה ידע אחד התלמידים שהמלה „שור" פירושה „אוכס". (בגרמנית־ואידיש — כנוי של גנאי). בהעדרי ניצלו התלמידים את תמימותו של חברם, וסנטו בו על דבר שמו שלא נאה לכבודו... עד שהוכרחתי להסביר לו כי טעות היא בידי חבריו, וכי השם... „שור", מקורו מהשם־התואר „משורר", או „שירה", והראיה, החזן המפורסם בקולו האדיר וגאון השירה מלבוב, שמו היה ברוך שור, והפרופיסור בקונסרבטוריון הממלכתי במוסקוה שמו דוד שור. ובהסברתי התמימה הנחתי את דעתו והשקטתי את רוחו...

(בימי הכבוש־הגרמני בשנות ה־40 שימש הנ"ל כמורה בגיטו היסלאי.)

דוד שורצמן

אדם רציני ומתון ברוחו, חתנו של זליג בים, יודע ספר ומתהדר בלבושו כתלמיד־חכם שמקפיד על כל רבב. במשך שנים רבות היה סוחר ואח"כ פתח ביח"ר לסודה־כביסה יחד עם הירצל רוטפלד. גר בקביעות בבית אלימלך גולדשטין עד שחלה את חליו שממנו לא קם, — והוא במיטב שנותיו. הניח אשה ושני בנים, אחד פקיד בבנק, והשני סוחר.

צבי שטויאר

בוקר וערב היה הירשל שטויאר צועד בצעדים אטיים מבית מגוריו המרוחק שבקצה רחוב קושציוש׳קי, אל בית־הכנסת להתפלל, בשמרו יום־יום על תפלה בצבור.

הירשל ש., עם הגיעו כעת לגבורות — היה צנום ורזה, נמוך־קומה ונחבא אל הכלים. שמח תמיד בחלקו ומסתפק במועט. רוחו שקטה, נפשו זכה, אינו דורש לעצמו גדולות, תחילתו סוחר עצים, ואחר כך עובר לפקידות בטחנות קמח שונות שבעיר, אצל בוימרינג ורוטר, גולדפלוס־וויסטריך, עד עלותו ארצה.

ארבעת בניו קבלו כלם השכלה תיכונית, עליהם היה כבודו, ובהם מצא את ספוקו הרוחני, ואם כי למדו בגימנסיה הפולנית, היו מושפעים מרוח הציונית שהתפשטה אחרי הצהרת בלפור. הם היו מראשוני הנוער, שנכנסו לשורות „החלוץ", והצטינו במסירותם ופעילותם הפוריה והנלהבת בשטח ארגון הנוער הציוני.

ביום בהיר אחד בשנת 1920, התפשטה השמועה כי זאב בן צבי שטויאר הפסיק את למודיו בגימנסיה ועולה לארץ־ישראל, דבר שלא נשמע כמוהו בעיר, מאז עלות בריש בן מנדיל מלר ארצה. מעשהו זה גרם ששם משפחתו יהא נישא בפי כל תושבי העיר במשך זמן רב.

כעבור זמן קצר הפסיק גם בנו השני, יחזקאל, את למודיו בגימנסיה (כעת בקבוץ), והתכונן לעלות ארצה. ואכן, עלית יחזקאל הכתה גלים בעיר. תושבי יאסלו חזו בעיני־רוחם שהמושג „ציון", מושג מופשט עד עתה, קרם עור ובשר. רוח־חיים נופחה בעצמות היבשות. הרעיון שהיה מוטל בחתוליו התגשם והפך למציאות, ה„אגדה" על „ציון" איננה אגדה מרחפת באויר, כי אם עולם ממשי, — ארץ ככל הארצות.

אחריהם עלו גם שני בניו הצעירים, ישראל ויצחק, ואתם ההורים. הם היו ה„יחידים" בין תושבי יאסלו שזכו לקבל „דרישה" מאת בניהם ועלו ארצה.

זוג הזקנים, — היום כבני שמונים, ירבו ימים ויאריכו שנים, מטיילים להם להנאתם בחוצות תל־אביב רוויי־נחת מבניהם ובני בניהם, קוצרים ברנה את שזרעו הבנים בדמעה, נושמים לרוחה אויר ארצם ומתענגים על אוירה המחכים והמחלים של ארץ־ישראל.

אהרן שטורך

מפליטי גורליץ שקבעו את מושבם ביאסלו. יהודי חרד, מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של ר׳ מנדיל, עסק בדיסקונט, ואחד מאנשי הבורסה, בפנת רחוב קושציוש׳קי. גם אביו ישב אתו יחד, ומת בשנות ה־20.

יעקב שטורך

חתנו של משה נתן גוטוין, יליד גורליץ. אברך בן־תורה, צורב ובקי, יודע להתפלפל בהלכה ולמצוא טעם לכל דבר. מחסידי בובוב הדגולים, יראת שמים אוצרו. פתח חנות למנופקטורה בבית משה שפרינגר אשר בככר השוק.

כחותנו היה גם הוא מהמתפללים בבית מדרשו של ר׳ מאנדיל, בבחירות האחרונות לועד הקהלה נבחר מטעם חסידי בובוב ועמד על משמרתו עד פרוץ מלחמת העולם השניה.

ישב ישיבת קבע ברחוב פלוריאנ׳סקה. אשתו, אסתר, ילדה לו בראשונה „תאומים" ואח״כ עוד ילדה אחת, כלם נספו ע״י הנאצים הארורים, בשואה האחרונה.

בריל שטילמן

מהמתישבים הראשונים בעיר, וכדרך היהודים עסק במסחר, ובעתות הפנאי שקד בעניני צבור. השקיע עמל רב ברכישת שטח הקרקע ברחוב הסיובניובי, מאת פריץ אחד, לצורך בית הקברות בשביל קהלת יאסלו. במותו הניח אחריו בנים ובנות שישבו ביאסלו.

שמואל שטילמן

בנו של בריל ש„ נמנה על בעלי־הבתים בעיר, יבואן קמח, ובית מסחר

למכולת בסיטונות וקמעונות עד שנת 1914. בככר השוק היה לו בית, שנמכר אח"כ למשה מנדל צימט.

ליביש בנו גמר משפטים והתישב ברוזבדוב, שם פתח את משרדו כעורך־דין, ובתו התישבה בלבוב.

וולף שטילמן

בנו השני של בריל ש. גם הוא סוחר מכולת בסיטונות וקמעונות עד השנים האחרונות, ובעל הבית ברחוב קושציוש'קי. היו לו ארבע בנות ושני בנים. בת אחת הגרה לארה"ב, והשניה נישאה לבנו של אלעזר וולקר, עלו ארצה והתישבו בירושלים, והוא עבד כמהנדס בים המלח, אך מחלה ממארת קפחה חייו והוא במיטב שנותיו.

בנו משה שטילמן, מהחברים המיסדים את „ישורון" ואחד הפעילים בחלוקת הקופסאות־הכחולות בבתים, היה גר בבוכניה והיה אחד העשירים בעיר. בעל טחנת קמח, בית משרפות ללבנים ובריכות דגים. עלה ארצה בזמן האחרון והתישב ביפו. בנו השני, ליביש, ניספה בשנות השואה.

ד"ר ה. שטין

אחד מעורכי הדין שבעיר. היה פעיל מאוד בעניינים הצבוריים. ציוני מסור בשורות התנועה. קסם אישי היה נסוך על פניו, בהופיעו לפני הקהל לשאת את דברו, לרכוש את הצבור לרעיון הציוני. עמד בראשה ועזר הרבה להתפתחותה של התנועה הציונית. הוא היה הראשון שהכניס בתקציב קהלת יאסלו גם סכום ניכר לטובת קרן קימת לישראל ולקרן היסוד. בנו ובתו קבלו השכלה אקדמאית.



ד"ר ה. שטין

עם פרוץ המלחמה, נמלט עם משפחתו מן העיר וכיום יושב בלונדון.

צבי אלימלך שטין

חתנו של הירשל וינשטין מז'מיגרוד. אדם בעל נפש רחבה, ונדיב לב. קומתו גבוהה ורשמי פניו עדינים.

היה סוחר מקנה ואחד היצואנים הגדולים לבשר ובהמות לוינה, הספיק להמלט עם פרוץ מלחמת העולם השניה, וכיום נמצא בארצות הברית.

הירש שטינברכר

יהודי כשר וחביב, בעל לב טוב וידוע בישרו. עסקן ב„חברה קדישא" כל השנים, מבעלי האטליזים הראשונים בעיר.

בהגיעו לזקנה חלה את חליו אשר מת בו. אחרי מותו נהלו את האטליז אשתו ושני בניו. היא הצטינה מאד בנדבת־רוחה כ„מכנסת־אורחים," מהנה אותם מכל טוב, ומעניקה נדבה ביד רחבה.

חיים שטינהוז

מוצאו מז'מיגרוד, סוחר בעל יזמה נמרצת, המכיר את ערכו ויודע לנצל את עמדתו האישית, הודות לתכונתו זאת עלה כבודו בעיני הגוים, והיה היהודי הראשון שפרץ את שערי יאסלו שהיו סגורים לפני יהודים, על־ידי הפריבילגיה שקבל מאת הקיסר פרנץ יוסף הראשון (ראה לעיל), והוא שנתן את הדחיפה המוסרית והחמרית גם יחד, להקמת קהלה יהודית ביאסלו ולעזוב את תחומי־המושב בפרבר אולשוביץ.

כפי שספרו זקני הדור, היה חיים ש. חובש שטריימיל בשבתות וחגים בימי נעוריו ושומר מסורת הדת. אולם, קשריו המרובים עם לא־יהודים הטוהו ללכת בדרך המודרנית לפי מושגי הימים ההם, ואת בני ביתו חינך ברוח ההשכלה החפשית והיה הראשון מקרב היהודים ששלח את בניו לגימנסיה. במותו השאיר הרבה נכסי־דלא ניידי שעברו בירושה לבניו.

ד"ר יצחק (איגנצי) שטינהוז

בנו בכורו של חיים ש. גמר ד"ר למשפטים והיה אחד מעורכי־הדין הגדולים שבעיר. איש עשיר, בעל עשרות בתים בעיר, התרחק לגמרי מעניני הצבור היהודי וכמתבולל מובהק ניתק את כל קשריו עם מסורת היהדות ומשונה הדבר, שדוקא איגנצי שטינהוז, המתבולל הקיצוני, הציע את עצמו כמועמד בבחירות לריכסרט האוסטרי בוינה בשנת 1903, בסביבת בלז,

מבצר החסידות הבלזאית, ובתמיכת האדמו"ר מבלז וחסידיו נבחר אז לריכסרט הוינאי. (בפרוץ ה„אכסצסים" בשנת 1898, היה אחד המגינים על העיר, בעמדו על גבולותיה עם נשק ביד).

שתי בנות ובן אחד היו לו, שקבלו השכלה גבוהה. במלחמת העולם הראשונה שרת בנו — ולדיסלב — כקצין גבוה בלגיון הפולני, ונפל חלל בשנת 1916.

אחת הבנות נישאה לנוצרי, בשם כויסטק, שהצטין באהבת־ישראל והיה מחסידי אומות העולם. כהן כפרופיסור באוניברסיטה בקראקוב.

אחרי תקומת מדינת פולין עזב ד"ר א. ש. את העיר.

ד"ר ברוך (בוגוסלב) שטינהוז

בנו השני של חיים ש. בוגוש כנוהו. ישב ביאסלו עד יום מותו. כאחיו היה גם הוא מהמתבוללים, ללא כל קשר עם היהדות. (תושבי יאסלו הותיקים היו מספרים, שעם יסוד „המנין" הראשון ביאסלו היה לעתים קרובות חסר אחד להשלים את המנין להתפלל בצבור, ואז מלאו שלש עשרה שנה לבוגוש, וכשנקרא להתפלל, כדי להשלים את המנין, לא נענה.)

עתיר־נכסין היה, מנהל הבנק למסחר, ברחוב שלישי למאי, בעל תואר „יועץ־הקיסר", נבחר למוסדות עירוניים כלליים, פתח מסבאה (בר) בביתו אשר בככר השוק, שם נפגשה האינטליגנציה הנוצרית (עברה אח"כ לידי מקס קגל).

היו לו שלש בנות ובן אחד, הוגו, שכהן כפרופיסור למתמטיקה בתכניון בלבוב. כעת חי בורוצלב (ברסלוי) ומשמש כרקטור האוניברסיטה שם. ידוע כאחד האישים הגדולים בעולם המדע, ושיטתו במתמטיקה ידועה כ„שיטת שטינהוז".

במותו בשנות העשרים הועבר לקבורות בבית העלמין היהודי, בעגלה השחורה של הנוצרים, אולם באותה שעה הסירו את הצלמים מעליה, ובין המשתתפים בהלויתו היו הרבה נוצרים.

יוסף שטינר

אחרי קום ממשלת פולין, עם פרוץ הפוגרומים, עזב את ידליץ' והתישב ביאסלו. משום כך כנוהו: יוסיל ידליצ'ר. יהודי שקט ושומר תורה

ומצות, מהמתפללים בבית מדרשו של הרב, ובשנים האחרונות, מבין החסידים של האדמו"ר מדוקלא.

כל ימיו היה סוחר, ובזמן האחרון חכר את הקיוסק שעל יד ביהכ"נ ברחוב שיינוכי.

היו לו כמה בנים ובנות שעזרו לו במסחרו. כלם קבלו חנוך מסורתי. אחת מבנותיו עלתה ארצה והתישבה באחת המושבות. בנו הצעיר, צדוק, נמצא באמריקה.

אברהם מרדכי שטיער

חתן ר' יעקב פרנד. היה ידוע כאחד הלמדנים, חסיד ובעל אופי יקר, שהצטין בנועם מדותיו והליכותיו הדגולות.

התפרנס כסוכן ומוביל סחורות מקראקוב ע"פ הזמנות הסוחרים הקמעונאים בעיר. בזמן האחרון היה גר על־יד בית הדואר.

אחרי תקומת ממשלת פולין יצא מן העיר והגר לארצות הברית, וכעבור שנים מספר ירדה אחריו כל משפחתו.

משפ. שטלר

משפחת שטלר היתה גרה ביאסלו עד תום מלחמת העולם הראשונה, ואח"כ הגרה לארצות הברית.

ברוך ליב שטמס

עם התפתחות מפעלי־הזקוק לספירט של איטשי יודא רובל בסיובניוב, נתמנה כמנהל־ספרים הראשי ומנהל־העסק בפועל ונאמן ביתו, ר' ברוך ליב שטמס.

הוא היה יליד רודניק, מחסידי גורליץ הותיקים, למדן מופלג וקובע עתים לתורה. מדותיו תרומיות, נפשו תמימה וזכה, ספוגה אמונה ויראה, כדרך החסידים הראשונים היה שוהה לפני עמדו להתפלל, ומתעמק בספרי־קבלה, ספרי־יראים, ובמיוחד צמאה נפשו אל ה"זוהר", בו אורו עיניו ועל דף גמרא ותוספות יחד כבודו. כמעט כל ימיו צם כל יום שני וחמישי.

ע"פ חפצו ויזמתו נבנתה מקוה בסיובניוב וגם בית־תפלה קטן הוקם בין השדות המוריקים אשר באחוזת סיובניוב, ובשעות הפנאי היה נכנס לשם ונצמד את הגמרא, כי הגמרא על מפרשיה — בהם כל מעיניו וחיי רוחו.

גם רעיתו הדס, נודעה כצדקנית ובעלת רוח־יקרה, עסקה כל ימיה בגמילות חסדים ומתן בסתר, ולבה ער לכל דך ונכלם.

בהגיעו לזקנה חלה את חליו ונפל למשכב, טהר את עצמו והשיב את נשמתו למרומים, בהניחו אחריו שני בנים ושתי בנות, שנמצאו מחוץ לגבולות פולין.

אחרי פטירתו עלתה רעיתו לארץ ישראל. בירושלים ישב עוד מלפני מלחמת העולם הראשונה הבן הבכור אנשיל שטמס, כאביו, כן גם הוא, חסיד ויר"ש, בר־אורין ובר לבב. שימש כל ימיו כשד"ר. נפטר לפני כמה שנים, ומנ"כ בצפת. (הירשל שטמס שנתגדל בבית ר' ברוך ליב, היה בנו של אנשיל).

בנו השני, הוא שלום שטמס, אדם שקט ובן־תורה, כיהודי שלם בלב ונפש, מתפרנס מיגיע כפיו ושמח בחלקו. מחבב מצוות בין אדם למקום ובין אדם לחברו, ומתאמץ לקיים אותן באמונה. בנעוריו יצא את יאסלו והגר לגרמניה ובשנות השלושים הגיע ארצה והתישב בתל־אביב.

פינחס שטרום

אם נאמר: שאביש נימן היה בבחינת ה„לב", של חסידי בובוב ביאסלו, הרי יש להדגיש, כי פינחס שטרום, חתנו של יהושע גנגר, היה בבחינת ה„מח" של חסידות זו. הוא הוא היוזם, המתכנן, המחליט והקובע.

יום־יום נפגשו אביש ופינחס בחנותו או ברחוב, ודנו שעות שלימות בעניני חסידות, ובשאלות העומדות על הפרק. היו מתוכחים ומתיעצים והעיקר — איך לעשות נפשות לרעיון הבובובי, להגדיל את החסידות בעיני תושבי יאסלו. וצריך להודות, כי הצליחו רבות, והנוער ביאסלו נרתם לאט לאט למרכבת החסידות הבובובית.

מרכז הכובד שבדיוניהם, אחרי שהצליחו לרכש את אהדת הנוער, היה להקים בנין לשם ישיבת בובוב. ואמנם תכניותיהם נשאו פרי. מאמציהם ומרצם לא היו לשוא. יחזקאל דוד שלף נדב ומסר את מגרשו אשר ברחוב ויסוקה למטרה זו, ובקרב הימים נבנתה עליו הישיבה.

כמשכיל מעורב עם הבריות, פקח ובקי בהויות העולם, לקח חלק פעיל, בכל ענפי החיים הצבוריים בעיר — ולא על החסידות לבד הדרתו. ואם כי בשבתות וחגים חבש שטריימיל־סובול, ולבש בגדי משי, הרי

בימות החול לבש קצרות, לעתים קרובות, חליפות ספורט, וחיצוניותו ורשמי פניו, כאחד האירופאים.

התפרנס בכבוד ושפע רב כבעל בית מסחר גדול לאריגי־משי וצמר מהאפנה הכי־חדישה, שטיחים ופרוות — בכבר השוק, והלקוחות מהסוג המשובח היו מדורשי סחורתו. אולם, כאמור, מסירותו ונאמנותו לחסידות שהיתה אצלו ה„אלף" וה„תיו" של חייו, הטביעה עליו את חותם האדישות ללקוחותיו וגרמה להזנחת עסקיו. הצטין בנדיבות לבו, ובמיוחד תרם הרבה להקמת קרן הישיבות של בובוב.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה עזב את העיר, בהשאירו את אשתו ברוניה, בנו ובתו ביאסלו, ואחרי נדודים רבים וטלטולי דרך ארוכים ברוסיה, הגיע ארצה והתישב בתל־אביב. כיום בעל בית מסחר לפרפומריה ברחוב אלנבי.

אבנר שטרן

מנהל חשבונות ראשי, פרוקוריסט, בבית־הזקוק לנפט בניגלוביץ, איש נבון ושופע הומור, הצליח להמלט יחד עם אשתו מסכנת השואה הנאצית, ואחרי עברם את דרכי־הנדודים והסבל הצליחו להגיע ארצה, וכיום תופס משרה מכובדת בממשלה.

מנשה שטרן

יהודי חרד, צנוע ובעל מזג שקט. כל ימיו היה ידוע מכאובים. התפרנס מעבודתו כוגג ואחרי נפלו למשכב — לתקופה ממושכת — נפח את נפשו, בהניחו אחריו אשה, שתי בנות, וחמשה בנים, מחונכים על ברכי־היהדות המסורתית, ואחד מהם, שמעון, מחובשי ביהמ״ד, הצטין בלמודיו. כלם היו חסידים אדוקים לאדמו״ר הרבי מדוקלא.

גרו בדרך לפש׳דמישצ׳ה, ושנים רבות היתה להם חנות לגלנטריה ברחוב קז׳ימירז׳ה.

שמעון שטרן

מזקני העיר, — האריך ימים רבים — ומהמתישבים הותיקים, ישב כל השנים בבקתה על הגבעה הקטנה שעל־יד בית הקברות, בדרך המובילה לסיובניוב. הוא שמש כקברן הראשון בקהלת יאסלו — ובעברך דרך שם

בקיץ נתקלו עיניך בשמעון הזקן... יושב על הספסל נשען על מקלו, מתחמם לאור השמש ונהנה מזיו העולם.

יוסל שטרן

אחד מבנין של שמעון ש. יהודי שומר מסורת הדת. דעתו רחבה עליו במקצועו כאַכספדיטור, והתפרנס יפה. בתו הצליחה להנצל, והגיעה ארצה והתישבה בנחלת־יצחק.

מנשה שילת

כינוהו „מנשה׳לה הקטן", ואמנם, היה יהודי נמוך־קומה אך ברוחו גדלות ומעוף. עיניו יונים, מפיקות תום וזוך.

הוא היה רגיל לקום באשמורת־הבקר להיות בין עשרה הראשונים בבית־המדרש. ובדרכו על סף ביהמ״ד היה מכוון צעדיו בחשאי אל עבר כותל המערבי־צפוני, מתעטף בטליתו הארוכה ומתכסה בה כולו, ומתפלל בכונה וביראה.

בימים הנוראים היה עובר לפני התיבה — בתור מתחיל — בבית המדרש הגדול, וזאת היתה ה„חזקה" שלו, עד פרוץ מלחמת הדמים האחרונה.

מוצאו מדמבין. אחרי נשואיו התישב בקורטשין, עירה קטנה, אשר אוירה היה ספוג יראת שמים ותושביה היהודים הצטיינו בחסידות ותום־דרך.

מנשה׳לה כיהודי יפה־נפש, בעל לב יקר הסתפק במועט, שרת בתור „נאמן" לבעלי היערות וסוחרי העצים ועל ה„נאמנות" היתה פרנסתו.

ששה בנים ושתי בנות היו לו, שנים מבניו, אברהם הבכור ובן־הזקונים יחזקאל, הגרו לארצות הברית. הראשון לפני מלחמת העולם הראשונה והשני עם קום מדינת פולין, השלישי, יוסקי, אברך משכיל ובן־תורה, ישב ברישא, ושלשה מהם גרו ביאסלו.

ראובן שילת

בנו השני של מנשה ש. יודע ספר ומוקיר רבנן, עדין האופי ומתון המעש, נשא לאשה את טובה בתו הבכירה של ר׳ ראובן יוסף נייוירט מקורטשין. שרת כל השנים בתור „נאמן", כמו אביו, ביערות שונים, ומצא בזה כדי מחיתו. גם הוא ממתפללי ביהמ״ד הגדול, התרחק מכל שמץ של

שררה, הסתפק ושמח במה שיש לו. גר בבית עמר וקורנפלד ברחוב קז'ימירז'ה.

ארבעה בנים ושלש בנות היו לו. לכלם נתן חנוך תורני, מסורתי וציוני. הבן הבכור, מאיר, היה מחובשי ביהמ"ד, למד מתוך התמדה, הצטין כפקח מילדותו ובעל כשרונות, עסק בהוראה במתן שעורים לעברית, ואח"כ עבר לפקידות בבתי מסחר לעצים. מפעילי „צעירי המזרחי" בעיר, שימש כמזכיר צ"מ וגם מזכיר קק"ל עד עלותו ארצה.

עם עליתו ארצה, בשנת 1933, נשא לאשה את צפורה בת אלימלך פרינד, חברה ותיקה ב„בנות מזרחי" ביאסלו, התישב בירושלים וגר שם עד פרוץ מלחמת השחרור בארץ, ועם ימי ההפוגה הראשונים לאחר המצור הגדול, עזב את ירושלים, לרגל עבודתו המסונפת מטעם החברה שעבד אצלה, והתישב בתל־אביב.

בנו השני, חיים, גמר את הסמינריון למורים ע"ש פוזננסקי בורשה, ונתקבל בשנות ה־30 כמורה־דת בבתי ספר העירוניים ביאסלו. היה חתנו של נתן פרנצבלוי. בשנת 1934, נתמנה כמתורגמן מטעם הממשלה ללשונות עברית ויידיש, בשטח שפוטו של ביהמ"ש לערעורים בקראקוב. פעל בשטח חנוך הדור הצעיר ברוח היהדות ולא פסק מעבודתו אפילו בימי המצור בגיטו, עד ליומו האחרון.

בנו השלישי, ישראל, עלה ארצה בשנות השלושים, היה אחד הפעילים במחתרת נגד השלטון הבריטי, כיום מזכיר בי"ח „הדסה" בבאר־שבע.

בנו הרביעי, הירשלי, עלם תמים והוגה בתורה, היה מחסידי בובוב, והבנות, בלומה, רחל, ופרלי, כולן חברות ב„החלוץ". ניספו כולם בימי החורבן.

משה שילת

אב לשתי בנות, רודה ורחל, אדם נבון ובר־דעת. התענין בהויות העולם, וכדרך המשכילים היה רגיל לחוות דעתו, על ענינים פוליטיים, ועסקי צבור בעיר. היה חבר נאמן בארגון „המזרחי" כל השנים.

למרות היותו נכה־רגלים מימי מלחמת העולם הראשונה, והלוכו על הקבים שהכבידו עליו והחלישו כחותיו, לא חסר אף יום אחד מלהתפלל

בצבור, וסבלותיו המרובים, לא מנעו ממנו מלשמור על כבוד אב ואם במסירות ואהבה. התפרנס מהקצבה הממשלתית (פנסיה) שקבל בתור נכה.

אלתר שילת

שתקן מטבעו וממעט בדבורים, נחבא אל הכלים ודחיל חטאין. בבחרותו עסק בהויות דאביי ורבא, וגם אח"כ לא פסק מלקבוע עתים לתורה.

אחרי נשואיו חזר והתישב ביאסלו, קבל משרה בבית הזקוק לספירט אצל רובל בסיובניוב, ואשתו מרים עבדה כמילדת. שתי בנות היו להם, יוכבד ורודה.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה, הספיק להמלט לבדו מעיר־הדמים, ואחרי תקופה ממושכת של נדודים בגולה עלה ארצה והתישב בתל־אביב.

מיכאל שינגל

בנו של משה יהודה שינגל, בעל אחוזה ופרופינציה, בשדליסקה, ע"י שצ'ניצה. אדם בעל־קומה, רשמי פניו אציליים והליכותיו אומרות כבוד ונועם. היו לו שתי בנות בעלות השכלה, אחת מהן ישבה בתל־אביב.

מבני־משפחתו נמצאים בארצות הברית בשנותם שם את שמם לנגל. אחותו היתה נשואה לבנו של זאב ברנשטדטר מיאסלו. ואח אחד ירחמיאל נפל חלל בשנת 1916 במלחמת העולם.

נפתלי שינדלהים

שנים רבות היה היחידי בעיר, שבחנותו לטבק, ברחוב קושציוש'קי אפשר היה להשיג גם עתונים בעברית ויידיש, תופעה נדירה בימים ההם, שטרם רבו הקוראים בכלל וקוראי עתון עברי בפרט.

היה גם סוכן לשטרי־הגרלה שונים, ומענין היה תמיד לעוברי דרך חנותו ולקונים, לעמוד ולהסתכל בלוח עץ שתלה — ביום הפייס — על דלת חנותו, ובו היו רשומים בגיר מספרי ההגרלות שזכו...

הגר לארצות הברית עם משפחתו לאחר שהגיעה פולין לעצמאות.

דוד שינדלר

איש חסיד, תמים וירא שמים, בין המשכימים והמעריבים לביהמ"ד, התפרנס כיצרן נרות־חלב ושעוה, גר ברחוב שיינוכי כל השנים. מן הגבאים

הראשונים, שנבחרו אחרי תקון ושכלול ביהמ"ד מהריסותיו, על־ידי הצבא הרוסי, במלחמת העולם הראשונה, עד עזבו את פולניה.

ישב בגרמניה, ובראשית שנות השלושים עלה ארצה, אולם לא יכול להסתגל למצב הרוחני השורר בארץ וחזר לגרמניה.

כעבור שנים מספר חזר שוב ארצה עם חלק ממשפחתו, בהניחו בגרמניה את בנו יחזקאל — שעלה בפעם הראשונה עם אביו ארצה וחזר — ושם ניספה עם משפחתו.

יחזקאל הצטין בנעוריו כ„מתמיד", ישב ולמד ומלא את כרסו בש"ס ופוסקים, ויחד עם זה פעל בחסידות, בהיותו נחן בנפש תמימה וטהורה. גם בשבתו בפרנקפורט קבע עתים לתורה, למד שעור ברבים, עסק בגמילות חסדים, והיה פעיל בצרכי הכלל. את ספרי־התורה שכתב הובאו ע"י אביו ארצה.

בנו בכורו, מנדיל, יושב כיום בפאריז, אחרי יציאתו מגרמניה, ועוסק במסחר. בקר בארץ בשנת 1950.

ארבע בנותיו נמצאות בארץ. אחת יושבת בכפר־חסידים ושלש בתל־אביב. עד היום נוהג דוד שינדלר, שהגיע לזקנה, לקום אחרי חצות הלילה, לילך לביהכ"נ כדי להודות ליוצרו עד אור הבוקר.

מיכאל שיפס

יהודי שומר מסורת אפיו שקט וטוב, גר לפני מלחמת העולם הראשונה בטארגוביצה. התפרנס בשפע, בתור בעל בית־מלאכה לנעלים, הצליח במלאכתו והעסיק עשרות פועלים. עבר אח"כ לרחוב נובה, מול „יד־חרוצים" ובמשך הימים קנה את הבית וגם הרחיבו והכניס בו שפורים ושכלולים.

בזמן האחרון פתח חנות לנעלים בככר השוק, בבית משה מנדל צימט, יחד עם בניו. חמשה בנים וארבע בנות היו לו, חלק מהם לא גר ביאסלו.

שלום שיקלר

חתנו של בנימין אונגר, אדם בעל השכלה ויפה־נפש.

(עיין לעיל בנימין אונגר).

אברהם שכט

מנקיי הדעת ואצילי הרוח היה אברהם שכט, איש משכיל ויודע ספר. מחסידי טשורטקוב, ועם ארגון „המזרחי" בעיר היה מהחברים הראשונים, ובביתו נערכו קבלות פנים למנהיגי המזרחי שהופיעו ביאסלו.

התהלך בענוה, מתון בדעת וצנוע במעש, ברוך־כשרונות וידי־זהב לו. התפרנס בתור שען, שלמד מקצועו זה מתוך הסתכלות גרידא במעשי האומן.

לפני מלחמת העולם הראשונה בעל בית מסחר לכלי־נגינה ומכשירים מוסיקליים בככר־השוק, ואח"כ עבר לבית אלימלך גולדשטין.

היו לו כמה בנים ובנות שקבלו חנוך מסורתי, אחד מבניו משה עלה בתור חלוץ ארצה לפני למעלה מעשרים שנה והתישב בחיפה. גם בת אחת עלתה כחלוצה והתישבה בקבוץ דן. הבכור אלימלך היה גר בקראקוב.

יצחק יעקב שכטר

יליד ריגליץ שעל־יד טארנוב. אחי ר' אברהם'לה „מוכר ספרים", ת"ח גדול, שהיה רגיל לבוא מדי שנה בשנה ליאסלו כסוחר ספרים, טליתות וחפצי קדושה אחרים, שהציעם למכירה בבית־המדרש.

בתור גיסו של אלימלך גולדשטין, ישב שנים רבות בביתו, ושם היתה לו חנות למנופקטורה.

הוא היה יהודי חרד למצוות והולך לתומו, מסתפק במועט ושמח בחלקו שנפל בגורלו.

היו לו שלשה בנים ושש בנות. בנו זאב, היה מן הצעירים הראשונים בעיר שנספחו אל הדגל הציוני ועלה ארצה בראשית שנת העשרים. עבד כפועל בכביש ושאר עבודות שחורות בארץ. כיום מנהל עבודה בחברת „שלב", וגר בתל־אביב.

בנו בכורו, חיים והבן הכי־צעיר ובת אחת יושבים בלונדון. אחת הבנות נמצאת זה שנים רבות בארצות הברית.

אברהם שכנר

התישב ביאסלו בגמר מלחמת העולם הראשונה, יהודי חרד וגם לבניו נתן חנוך חרדי. התפרנס ממלאכתו כחיט וסוחר קונפקציה. גר כל השנים על הגבעה שמאחורי בית העיריה.

אשר שליסל

אברך חסידי ובן־תורה, מהמתפללים בבית מדרשו של הרב. התישב ביאסלו בשנות השלשים, ופתח חנות לניר אריזה ותיקי־ניר ברחוב קז'ימירז'ה, בבית קרפ.

משפ' שליפר

המשפחה הזאת התישבה ביאסלו בשנות ה־20 וגרה ברחוב פלוריאנ'סקה.

אהרן שלנגר

חתנו של צבי ברגמן, גר בטארגוביצה ועסק בעבודת הפליסה. אשתו היה אחת התופרות הידועות בעיר, ופרנסתם היתה מצויה בריוח.

יחזקאל דוד הכהן שלפף

אלו באו לציין ולהרים על נס את מספר בתי ישראל ביאסלו, שהצטיינו בטעם לשבח, הרי אין ספק שבית יחזקאל דוד שלאַפף, יתנוסס ביניהם לתפארה, כי ביתו היה סמל ודוגמה חיה למושגים הנאים „של עושר וכבוד" יחד עם „אהבת תורה ויראת שמים", לפי מיטב המסורת של בית ישראל סבא.

ואם נעמוד על אפיה ומהותה של תורת החסידות כמות שהיא, שיעודה העיקרי הוא, לא רק קיום המצוות ש„בין אדם למקום" מתוך מצפון טהור וכונה אמתית, כי אם גם הגשמת מעשה המצוות ש„בין אדם לחברו", לעשות חסד עם רעהו מתוך אהבת הזולת, כי בצלם אלקים נברא כל אדם ועליו להגשים בחיים מדות קונו: אהבת חסד ועשיית צדקה. יש לאמר: שעל מגשימי תורת חסידות זו נמנתה משפחת שלאפף.

יחזקאל דוד הכהן, היה יהודי חרד ושומר תורה ומצוות, מהמתפללים הקבועים בבית מדרשו של ר' מאנדיל, ומהיותו נוטה לחסידות חנך את בניו ברוח זו ועל טהרת הקודש.

חנה ושבעה בניה

שבעה בנים נולדו לו, ישראל־משה הבכור, נפתלי־הירץ, אברהם, חיים, מרדכי, נחום, וגדליהו־יוסף, ושם אשתו חנה.

את בנו בכורו שלח לישיבת בובוב עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, והוא סלל את הדרך לפני כל אחיו, שנמשכו אח"כ אחרי החסידות הבובובית, והיו מסורים לה מתוך אדיקות כנה.

* * *

בקום מדינת פולין, ואפקי־מסחר חדשים נפתחו לפני הסוחרים בערי המסחר והתעשיה, לודז, ורשה, החלו גם בני שלפף, שהיו מטבעם אנשי־מרץ ובעלי יזמה מסחרית, לקשור קשרי־מסחר עם היצרנים לגלנטריה והתעשינים שבערים הנ"ל וגם באו במגע ומשא עם הפירמות הגדולות לדרוגיה ולתמרוקים, מתוצרת ארצות הברית וצרפת. הצלחתם כסיטונאים הלכה וגדלה, וכל הקמעונאים מיאסלו ומסביבותיה היו לקוחותיהם הקבועים.

למרות עסקיהם המסונפים, נסיעותיהם התמידיות לערים הגדולות, ולמרות המגע התמידי עם אנשים שונים, בעלי השקפות שונות ומנהגים מנוגדים, לא שינתה משפחת שלאפף את צביונה המסורתי, את המנהגים המקובלים ולא וותרה אפילו על „ערקתא דמסאנא". כולם היו עטורי זקן, בעלי פאות־ארוכות ומסולסלות, לבשו ארוכות, חבשו מגבעות־קטיפה שחורות, ואחד אחד ישבו ולמדו בישיבות בובוב, אושפיצין וכו', ובבית המדרש ביאסלו.

עלה על כולם הבן הששי, נחום, שהצטיין בשקידתו כ„מתמיד", בעל מוח חריף ותפיסה מהירה. עשה חיל בלמודים, במשך עת ידועה למד מפי הרב מלאבובה, הרב מקרוסנו, עד שבמשך זמן קצר נתפרסם כלמדן ובקי גדול ונחשב לאחד ה„עילויים", הוסמך לרבנות וגם כיהן במשרה זו.

ישראל־משה נשא אשה מאושפצין והתישב שם אחר נשואיו, נפתלי־הירץ נשא לאשה את בת יעקיל קלב מיאסלו, ישב זמן ממושך ביאסלו, ואח"כ עזב את העיר. אברהם התחתן עם אשה מטארנוב, ואחר ישיבה קצרה ביאסלו עזב גם הוא את העיר. הרביעי, חיים, התחתן עם בת ר' ראובן פרץ קופמן, השו"ב והש"ץ מנימרק, אח"כ בקרוסנו, גיסו של יוסילי רוזנבלט. כשלש שנים אחרי נשואיו, מתה עליו אשתו — בעיר קראקוב — עת כרעה ללדת, והניחה אחריה ילדה קטנה, בשם רבקה.

חיים היה בשנים האחרונות הרוח החיה בעסק, ועם זה היה פעיל

מאוד בעסקי צבור, סגן יו"ר ועד הקהלה וגזברה עד פרוץ מלחמת העולם השניה, סגן יו"ר „בנק לודובי", בקופת גמ"ח ו„מתן בסתר" ועוד.

מרדכי נשאר ביאסלו לאחר נשואיו, רכש את בית המסחר לטבק מאת הגוי יקלינסקי, נכה־מלחמה שע"פ רשיון ממשלתי מיוחד (מונופול), החזיק את העסק במשך שנים רבות.

גם נחום, לאחר שנשא לאשה את בתו של הרב מבוקובסק, נשאר ביאסלו, ואתם יחד הבן הצעיר גדליהו־יוסף.

בית יחזקאל דוד הכהן, התפרסם במרוצת הזמן כבית פתוח לרווחה, לכל עוברי אורח ויושביו כתורמים גדולים לכל דבר, בשנות השלושים נדב י. ד. את מגרשו ברחוב ויסוקה להקמת ישיבה, אולם לפרסום רב זכתה המשפחה, כשהוזמן לשבות בה את שבתו האדמו"ר ר' בן־ציון הלברשטאם, „הרבי מבובוב". חסידים למאות הגיעו לכבוד האורח המכובד ליאסלו להסתופף בצל הרב, וקבלת פנים מפוארת נערכה לכבודו, שהצטיינה בחגיגיות מרובה והתלהבות עצומה.

פנחס שטרום, שהיה אחד היוזמים בהזמנת הרב, יצא לקראתו בטקסי מיוחד עד טארנוב, ובערב הגיע האדמו"ר בלוית שני בניו ליאסלו.

היה בתכנית — אשר בוטלה ברגע האחרון — להקים „שער כבוד" מקושט בירק ופרחי־נוי, ועליו פסוקים וברכות „מעין המאורע" של היום, גם תזמורת היתה מוכנה. האברכים היו מוכנים להתחפש כ„קוזקים" על סוסים ודגלים בידיהם, „פרחי־החסידות" התכוננו להופיע עם לפידים ופנסים צבעוניים מוארים, והחסידים הקשישים עמדו דרוכים לצאת לקראת הרבי עם ספרי התורה עטורי־כתרים בזרועותיהם, אך, ברגע האחרון בוטלה לחלוטין התכנית, מחשש עינא בישא של עשו וכעס אויב, ופחד מפני ידי האנדקים שבעיר, שלא יטילו איזו פצצה, או סתם יסקלו באבנים את קהל הנאספים. לכן הסתפקו החסידים לקבל את פני רבם בתרועות גיל ותשואות־חן בלבד: „שלום עליכם".

תפלה רבת־רושם נתקיימה באותה שבת בבית הכנסת הגדול, שהיה מלא מפה אל פה. האדמו"ר בכבודו עבר לפני התיבה והתפלל תפלת „מוסף", ו„השולחנות" נערכו בבית־המדרש. ואמנם כבוד גדול נתכבדו אז בני שלאפק, מארחי האדמו"ר, ואשרם הרקיע שחקים.

* * *

מדי זכרי את האדמו"ר מבובוב, ארשום בתולדות זכרונותי אלו קוים־מספר לדמותו האצילה והנערצה על כבוד קדושתו. (הוצא להורג בלבוב ע"י הקלגסים הטמאים, הי"ד).

השנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה עד תרצ"ט היו שנות פריחה ושגשוג לחסידות הבובובית. כמעט בכל ערי גליציה המערבית הלכה וגדלה השפעת ה„בובובר", חסידיו נמנו לאלפים. רבים כמהו לראותו ולהיות במחיצתו, כל הגה וכל ניב נתקבל באהבה וברצון.

ה„נגינה" הבובובית רווית־החן וברוכת הטעם, היתה נשמת כל החסידות, והיא פעלה הרבה להתפתחותה הנמרצת, להתרחבותה וחדירתה לתוך רוב שדרות היהדות הגליצאית. וגם ביאסלו, שהיתה עד כה רחוקה כמעט לגמרי מהחסידות בכלל, והחסידות הבובובית בפרט, היתה מצודתה פרושה. ואין פלא, שהנוער הדתי — ולפעמים גם הבלתי דתי — נמשך אחרי חסידות זו. איזה כח פנימי עז היה גנוז באישיותו של הרב, לקרב אליו את הנוער ולהכניסו תחת כנפיו. בהיותו מחונן בפקחות חריפה, הבנה עמוקה ואצילות נפש, צפה הרב לימים הבאים וראה, ש„אם אין גדיים, אין תישים", ועת לעשות לדור החדש! הנוער הרגיש את עצמו במחיצת הרב כבביתו הוא. ולפעמים עלתה הערצת האכסניה הבובובית על ביתו הפרטי, עד שרבים עזבו את ההורים ואת המשפחה, ובהתלהבות שאין דוגמתה, נמשכו אחרי המעוף החסידי ונדדו לבובוב.

מעריצי הרב, ואף אלה שלא היה להם כל קשר עם החסידות, היו מושפעים מהדר גאונו, בשמעם את הזמירות והיצירות המוסיקאליות, שחבר אותן הרב. המנגינות היו מלאות קצב מוסיקאלי ורטט דתי עמוק, כגון: „בריך שמיה", „רבון עלם", „לכה דודי", „א־ל אדון". כמה חין מרנין שופע הפרק: „שיר למעלות אשא עיני אל ההרים", „שמונה עשרה" של שבת, „מלוך כל העולם כולו"... כמה קדושה שורה עליהן! ואמנם, נוסחת בובוב הצטיינה בגוון מיוחד, והיתה כולה ספוגה דבקות עילאית, מעוררת כסופים בלב כל שומע.

מקרב הנוער הבובובי, שינק את תורת החסידות ממקורה הראשון, יצאו חסידים ואנשי מעשה, יראי שמים, בחורים „עלויים", אברכים תלמידי

חכמים מובהקים שתורתם אומנותם.

תנועת הדוגלים והמסתופפים בדגלו של „הרבי מבובוב" הפכה לתנועת עם ונהיתה כמעט ל„מפלגה מיוחדת", ובכל עיר ועיר „סניף" בובוב.

ביאסלו עמדו בראש התנועה הבובובית, מלבד בני שלאפף, שני האברכים, אביש נימן ופינחס שטרום, ואם כי היו מנוגדים בחיצוניותם, אולם מאוחדים ברוחם. מחשבה אחת ושפה אחת להם, ועם מסירותם השלמה היו מוכנים להקריב את עצמם על אמונתם החסידותית.

יחזקאל דוד שלאפף שבק חיים לכל חי, כתוצאה ממחלה שהפילה אותו למשכב, זמן־מה לפני פרוץ מלחמת העולם השניה, בהלויתו השתתף קהל רב שבא לחלוק לו את הכבוד האחרון.

רק שני בנים, חיים ונחום, הספיקו להנצל מהתופת האיומה, ואחרי שובם מגולת רוסיה לפולניה, יצאו לאנגליה והתישבו בלונדון.

שלמה שמיד

אציל־הרוח ואחד מנקיי הדעת שבקהלת יאסלו היה שלמה שמיד. למדנות והשכלה דרו אצלו בכפיפה אחת. עסקנות צבורית וחבת ציון היו מנת חלקו. עד שנת תרע"ד עסק בהוראה, בבית „תלמוד־תורה", לפי שיטה חדישה קצת, ודוקא בשיטת חנוכו ראה פרי בעמלו.

עם פרוץ המלחמה עזב את ההוראה והתמסר למסחר, עמד בקשרים מסחריים עם תעשיני לודז, והיה אחד הסיטונאים לגלנטריה, והחנונים הזעירים מן העיר והעירות הקרובות והכפרים, היו מלקוחותיו.

הצליח בעסקיו שהתפתחו משנה לשנה, ובניו, משה וחיים עזרו על ידו. התעשר ורכש את הבית, מאת הגוי שבו היה גר כל השנים בתור שכן.

כמעט כל השנים, למד את הקהל בביהמ"ד הגדול מדי שבת בשבתו אחה"צ, חומש ורש"י, והקהל שהשתתף בשעוריו היה נהנה מההסבר הקל והפשטני ששם לפניהם.

תפס עמדה מכובדת בין הסוחרים, וכאיש שקט והגון רכש לעצמו אהדה צבורית, ובתור חבר ותיק בהסתדרות „המזרחי", נבחר לועד הקהלה כמועמד „המזרחי".

כשהיה פנוי מעסקיו, קרא הרבה ספרים מהספרות העתיקה והחדישה,

ספרי חקירה, ספרי פילוסופיה ומדע. מן היחידים בעיר שקרא עתונים עבריים יום־יום, ושלט היטב בשפה העברית החדישה.

יום אחד ישב לפי תומו בבית מדרשו של הרב, ועיין בחומש עם פירוש ה„באור" של משה מנדלסון. מי שהוא מן הנוכחים שם ראהו ב„קלקלתו", הזעיק מיד את הנמצאים בבית־המדרש, וביניהם, כמה צעירים שחשו וששו לקראת שלל־רב זה — „חומש עם הבאור"? ויהודי כזה יושב בביהמ"ד ולומד? וינועו הקירות ויהום הבית.

החומש הוצא מידו והועלה על המוקד בחצר ביהמ"ד, לתרועת קול ענות של „מקדשי שם שמים" שהפליאו לבצע את מעשה הגבורה.

מאז לא דרכו רגליו על סף בית מדרשו של הרב. בהוסד ארגון „המזרחי" ובית התפלה, היה הוא מן המתפללים הקבועים שם. התמסר לתנועת „המזרחי" מתוך הכרה ואמונה ברעיונם של יוצרי התנועה, ולא פעם היה עליו לעמד כקיר־מגן בפני המתנגדים לרעיון הציוני, להדוף את המתקיפים ולדבר את אויבי הציונות בשער. שלשת בניו: משה, חיים ויעקב היו מסורים כלם לתנועה הציונית, וגם התעניינו בפרטי העליה ארצה, אולם רעיונם לא הבשיל פרי. רק בתו היחידה הצליחה להמלט ממלחמת השואה, עלתה ארצה והתישבה באחת המושבות.

י. שמינדלינג

אדם נאור ובעל דעות מתקדמות, מהסוחרים הידועים בעיר, בעל בית־חרושת ללבנים בדרך לז׳ולקוב ועשיר־נכסים. מהחברים בהסתדרות הציונית. היה לו בן יחיד.

מתתיהו שמיר

אברך משכיל ויודע ספר מהחברים הראשונים בהסתדרות „המזרחי" בעיר, ישב ביאסלו שנים אחדות. סוחר לקונפקציה. גר בככר השוק, ובשנת עשרים ושלש או ארבע בערך עזב את העיר, והגר לבלגיה.

ד"ר שנבורן

חתנו של איגנצי שטינהוז, עורך־דין ביאסלו, גר כל השנים ברחוב קושציוש׳קי. היה ידוע כמתבולל גמור, שהתרחק מכל מגע עם צבור היהדות.

יעקב מאיר שנברג

ממשפחה ידועה וחשובה בבנדין. חתנו של משה פויסט. בקי בהויות העולם, גם בהשכלה כללית. אחד החברים בארגון הציונים בעיר. עסק במסחר עצים כל השנים. בפרוץ מלחמת הזועה האחרונה, ברח עם משפחתו מן העיר ואחרי טלטוליו המרובים בערבות רוסיה, הצליח לצאת משם, הגיע לברסלוי (ורוצלב,) והתישב שם באופן זמני. ב„אחרון של פסח", הלכה אשתו לבית־הכנסת ל„הזכרת נשמות", והנה, פרצה לפתע פתאום דליקה, שגרמה למהומת־בהלה בין הנשים ביציע העליון ב„עזרת־נשים". מרוב פחד שנפל עליהן החלו כולן לרוץ אל פתח האולם. הדוחק היה רב וכתוצאה מזה נפרץ מעקה־המדרגות, ונשים אחדות נפלו למטה, וביניהן גם אשתו, שנהרגה במקום. המקרה המזעזע דכא את רוח כל התושבים היהודים, והעטה אבל קודר על העיר. במסע ההלויה השתתפו כמעט כל יהודי המקום, והרב דשם נשא הספד־תמרורים על האסון הטרגי שקרה בין כתלי בית התפלה.

בזמן האחרון הגיע ארצה יחד עם בנו שגמר ד"ר לרפואה והסתדר בתור רופא בבית חולים „בילינסון" על יד פתח־תקוה, והוא יושב ברמת־גן.

א. שנגוט

חתנו השני של משה נתן גוטוין, אברך חסידי, ובן־תורה. (ע"י מ. נ. גוטוין.)

פ. שנדורף

חתנו השלישי של משה נתן גוטוין, (עין מ. נ. גוטוין לעיל כנ"ל.)

שלום שנידר

מחסידי טשורטקוב, פקח ובקי במילי דעלמא וב„הויות דאביי ורבא", אהב להשתעשע בדברי חדוד ולהשמיע דברי־חסידות נאים. עבד כפקיד בבית מסחר לעצים.

עם מלחמת העולם הראשונה גויס לצבא האוסטרי, ועבר לפשמישל, ולאחר שחרורו התישב שם. בנו היה שוקד על למודיו והוסמך בנעוריו על־ידי גדולי ישראל.

פ. שנפ

אחד הפקידים בבית־הזקוק לנפט „גרטנברג את שריאר" בניגלוביץ ושם היה גר. בנו גמר משפטים, ופתח את משרדו ביאסלו בתור עורך־דין.

פ. שנקופ

חתנו של ליבצ'י ורנר, מהנדס, היה גר כל השנים בפש'דמישצ'ה.

פנחס שפט

אדם נאור, התפרנס בשפע כבעל מסבאה על יד פסי הרכבת. היו לו שלשה בנים ושלש בנות.

יחזקאל שפילר

כדרך הקצבים בימים ההם, השתכר ללחמו ביושר ובאמונה, וכאדם תמים ומסתפק במועט היה נוהג להביא — ע"פ הזמנות בעלות הבית — את הבשר הביתה, כי לא היה לו אטליז פתוח.

במותו בדמי ימיו, הניח אלמנה וארבעה בנים, שהמשיכו בעסקם זה לספק בשר לבתים. אחד מבניו, מנדל שפילר, חרג ממסגרת הנהוגה והפשוטה ונדבק בחסידות, ונעשה „חסיד בלזי", — נסע לקראקוב וישב ב„בלזר־שטיבל" שם שנים אחדות.

בשובו הביתה היה אדוק ודבוק בחסידות מופרזת עסק ב„מקואות", התפלל מתוך „כונות" ו„יחודים", גדל זקן ופאות ארוכות, לבש בגדי משי וישב כל השנים בביהמ"ד ולמד.

בן אחד למד תפרות, אחד עבד בבית מסחר, והבכור, זושא, היה סוחר בהמות.

דוד צבי שפירר

מבעלי האטליזים הראשונים שבעיר. יהודי כשר וטוב לב. היו לו שלשה בנים שעסקו גם הם במקצוע זה. הבן הראשון זליג, היה חתנו של שמואל זינויל קורזניק ביאסלו.

ראובן שפירר

בנו השני של צבי ש., בעל אטליז בככר השוק, יהודי חרד נודע כבעל צדקה, שקט וישר בדרכיו. גר על הגבעה, מאחורי העיריה. מפאת מחלה, שהפילתו למשכב, מת בגיל העמידה, בהניחו אחריו אשה, ארבעה בנים

ושלוש בנות. אחד מבניו, מענ׳, היה מראשוני השחקנים בקבוצת כדורגל „המכבי״, ושחק כל השנים כ„שוער״. השני, זליג, היה חתנו של יעקב הירשפלד. דוד־צבי הבן השלישי קבל השכלה תיכונית, עלה ארצה בתור חלוץ, כיום גר בתל־אביב. הבן הרביעי, אפרים, נמצא בארצות הברית. בת אחת שעלתה כחלוצה, היא חברה בקבוץ מרחביה. בזמן האחרון הגיעה ארצה בת שניה, שהספיקה להמלט מצפרני הנאצים ולהנצל עם בעלה. הבת השלישית אבדה בשואה הגרמנית האיומה.

שמואל שלום שפירר

הבן השלישי של דוד צבי ש. אדם שקט ובעל נמוסין. התפרנס בכבוד כבעל־אטליז בככר השוק. היו לו שבעה בנים, שעברו כלם אל דרכי המסחר, ושתי בנות. מכל המשפחה נשאר בן אחד, זליג, בפולין, נמצא כעת בברומברג, ובן אחד, יוסף, עלה ארצה עם גמר מלחמת העולם השניה והתישב בשכונת התקוה.

ד״ר אלפרד שפירר

התישב ביאסלו בשנות העשרים. תחילה פתח את משרדו — כעורך־דין בככר־השוק, ואח״כ עבר לרחוב בו ישבו כל עורכי הדין.

בראשית שנות השלושים נבחר לועד הקהלה ושמש כיושב ראש הקהלה עד לבחירות הבאות. לא הצטין במפלגתיות מסוימת, אולם נטה בדעתו לחבריו הציונים, ודעתו היתה מקובלת בחוגים שונים.

א. שפל

חתן ברוכ׳ל חיות. בעלה של צפורה. לאחר נשואיו פתח את קיוסק הגדול לסודה פירות וממתקים על־יד הפרופינציה, ואח״כ, עבר משם לביתו של משה מנדל צימט בככר השוק ועסק כנ״ל, ומצבו הכלכלי היה בכל טוב.

ישראל שפץ

מראשוני המשכילים — חתנו של אלימלך טלר — בקי בהויות העולם, וידיו רב לו בפוליטיקה הלוקאלית. העניינים הצבוריים של הקהלה נגעו ללבו והוא חוה את דעתו על הכל, הן לחיוב והן לשלילה.

גר עד השנים האחרונות ברחוב קז׳ימירז׳ה. בעל בית מסחר לגלנ־טריה וחפצי־אפנה.

היו לו חמש בנות ובן יחיד, אברהם, שהיה גר בורשה, (בתו של א. היא אחות ב„הדסה"). אחת הבנות עלתה כחלוצה ארצה, וגרה כיום ברמת־יצחק.

מנשה שפרבר

אחד מתושבי אולשוביץ הראשונים. אדם נאור בימים ההם. התפרנס בשפע מהמסבאה, שהיתה מוקפת מדשאה וחצר גדולה בה ערכו נשפים ופגישות שונות. היו לו שני בנים ושתי בנות. הגר עם משפחתו לארצות הברית לפני מלחמת העולם הראשונה. אחד הבנים הוא עסקן פעיל בין יוצאי יאסלו בניו־יורק.

פ. שפרבר

אדם שקט ובתום התהלך. התפרנס כחיט. גר ברחוב קורלבסקיגו.

הירש שפרינגר

עסקן ציוני ותיק, אחד מחברי „יד־חרוצים", היה הירש שפרינגר. בעל בית עץ קטן ברחוב נובה, וחנות קטנה למכלת, ושותף לביח"ר למי־סודה.

בימי נעוריו עבד כלוטש נחשת, אולם עזב את מלאכתו ופנה למסחר. בעיר כנוהו: „חרומף" או „מחציתף", כי אפו היה שקוע בין שתי עיניו ובלטו רק שני נחירים.

בהיותו חדור רוח ציונית היה נלחם לרעיון הציוני במסירות יוצאת מן הכלל, ולא פעם השאיר את החנות ולקוחותיו ויצא לרחוב, לנהל תעמולה ציונית (עם התקרבות ימי הבחירות למוסדות שונים), כי בחייו ראה רק מטרה אחת לעם ישראל, והיא — ארץ ישראל.

את ד"ר הרצל העריץ כמלאך מן השמים, ואת חזונו כפתרון נכון לשאלת היהודים בכל קצוי הגולה. ואמנם, דבריו שיצאו מקרב לבו, מתוך אמונה נלהבת, היו משכנעים ורוכשים לבבות.

בתו, רייציל, עלתה ארצה בין החלוצות הראשונות — מלפני כשלשים שנה — אולם נאלצה לשוב בגלל מחלתה.

היו לו כמה בנים, חיים, יחיאל, ברל, שמואל. שנים מהם או שלשה

מתו בהיותם כבר בגיל מבוגר אולם הוא הבליג על צערו ויסוריו. מטעם „יד־חרוצים" נבחר כמה פעמים לועד הקהלה.

יחיאל שפרינגר

אחיו של הירש וגם גיסו, גם הוא עבד בראשונה כלוטש נחשת, אולם אח"כ פתח חנות מכולת ברחוב פלוריאנ׳סקה, והשתתף בביח"ר למי־סודה וגזוז. מטבעו היה אדם צנוע ושקט, חבר ותיק בהסתדרות הציונית, ואחד התורמים הגדולים לקרן קימת לישראל.

היו לו חמשה בנים, כלם עסקו ב„ספורט" והיו חברים בכדור־רגל „המכבי". אחד מבניו הגיע לפני זמן ארצה והתישב בשכון על יד כפר־סבא, שנים מבניו נשארו ברוסיה.

משה שפרינגר

אדם עשיר, בעל בית־מסחר למנופקטורה בביתו אשר בככר השוק. אולם בשנים האחרונות חסל את עסקו והתפרנס משכר דירה ועסקי־כספים.

בניו קבלו השכלה גבוהה אחד מהם היה רוקח.

אלעזר שפרינגר

היהודי היחידי שעבד במשך שלושים שנה בדואר כנושא־מכתבים, לבוש מדי־דור. אדם נאמן למסורת הדת, מבין מיסדי „הכנסת כלה" שבעיר. בנו גמר דנטיסט. היה חבר בקבוצה הספורטיבית הפולנית „טש׳רני", בעט בדרכי אבותיו ובז ליקהת אם, בלקחו לאשה שפחה נוצרית.

לייב שפרלינג

יהודי חרד, זקנו הרחב יורד לו על חזהו. התפרנס מעבודתו, אולם פתח אח"כ חנות לתוצרת חלב, ברחוב פלוריאנ׳סקה. עם שותפו שמואל וינברגר פתח חנות לקונפקציה, אשר עברה לידיו כאשר עזב זה האחרון את יאסלו בשובו לארצות הברית.

היה מהמתפללים בבית המדרש, ומחסידי הרבי מדוקלא. שלש בנות ובן יחיד היו לו, הבכירה יצאה את יאסלו בשנות השלשים ויושבת בפאריז. הבן הצליח להנצל מבין צפרני החיה הנאצית ועלה בזמן האחרון ארצה.

מרצל שריאר

אחד השותפים של הפירמה „גרטנברג את שריאר", היה גר כל השנים בוינה, ושם מת.

מנדיל שרמר

יהודי נאמן למסורת הדתית, סוחר, היה גר בורז'יץ הסמוך ליאסלו.

שמואל שרמר

מוצאו מקולושיץ, התישב בשלהי שנות העשרים ביאסלו, פתח חנות לקונפקציה בבית זלמן הס ברחוב פלוריאנ'סקה.

שמריל שרץ

אברך חסידי, ובן־תורה, שקבע עתים ללמודים, מחסידי סדיגורה המובהקים — חתנו של פיביל קלינמן. פתח בבית חותנו, בית מסחר לנעלים בקמעונות ואח"כ היה אחד הסיטונאים. במשך תקופה קצרה הספיק לעשות הון. התענין ודבר על־אודות תכניות לעליה לארץ־ישראל, אולם תכניותיו לא הוגשמו בפועל. הצטין כבעל־תפלה מסורתי, ובעל לב נדיב ועדין נפש.

ת.

ר' אפרים תאומים

מוצאו מוילקוט'ש, מגזע רבנים מדורי־דורות, ומאחת המשפחות המפוארות בישראל. לוקח אחר כבוד לחתן בבית אחד הנגידים בקולושיץ, ואחר נשואיו ישב בבית חותנו, והשתתף בעסקיו המסונפים, בית־מסחר למשקאות, יערות, בנקאות, וכעבור זמן, נעשה עצמאי ונהל את עסקיו באופן פרטי.

אביו הרב נפתלי־הירץ תאומים, אב"ד וילקוץ', מחבר הספר „שער נפתלי", היה מצאצאי הרב ר' משה תאומים מהורודנקה, בן בתו של הרב הגאון המובהק ר' יעקב מליסא, בעמח"ס „חוות דעת", „נתיבות" וכו'.

משפחת תאומים מתיחסת על נעים זמירות בישראל דוד המלך ע"ה.
חותנו ר' צבי אלימלך טיטלבוים מקולושיץ, היה ידוע בעשרו והתיחס למשפחת טיטלבוים המפורסמת.

* * *

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, עזב את קולושיץ וברח מן העיר יחד עם אשתו, שתי בנותיו, ובן יחידי, אלימלך, ומצא מקלט באחד המקומות המרוחקים מן החזית.

עם תום המלחמה חזר לעירתו, כבד־יסורים ושבע־נדודים. כשחזר למקום־מגוריו נדהם למראה עיניו: ביתו הרוס ושרוף, רכושו ירד לטמיון. כסף חסכונותיו בבנקים אבד ערכו מחמת האינפלציה של תקופת המלחמה, והוא נשאר בעירום ובחסר כל ומחוסר קורת גג.

מדוכא ומיואש החליט איפוא לעבור ליאסלו, לחדר קטן בו הצטמצמה כל המשפחה. אולם טלטולי המלחמה ונדודיו הרבים נתנו בו את אותותיהם ולמרות צדקתו התמימה ואמונתו החזקה, נשבר בגופו וברוחו וכשל תחת נטל היסורים של הזמן ההוא.

בבואו לעיר, יסד את חברת „משניות" שקבעה עתותיה בין „מנחה למעריב" ב„קהל־שטיבל" שבבית־הכנסת, וכדרך בנש"ק התחיל לנהוג באד־מו"רות, אבל יאסלו טרם היתה רגילה לכלכל „נכדים" או אדמו"רים בקרבה, ועל־כן היתה ישיבתו בעיר קשה עליו, כי לנהל עסקים כבראשונה לא היה עוד בכוחו, וגם סר ממנו המעוף המסחרי של ימי חרפו. אולם, מאידך גיסא, גם שמושו באדמו"רות, לא סיפק לו את צרכיו, ורק יחידי מספר התענינו בגורלו והטו אליו חסד. ומובן, בהיותו נאלץ להזדקק לבריות — פרנסה שלא לפי כבודו — רבו עליו המכאובים, ויסוריו הלכו וגברו, ואף על פי כן קבל את הכל באהבה והצדיק את דינו. רוחו העדינה ונשמתו התמה לא נפגעו. בטוח היה כי אלה הם יסורי־מעבר, עליו להיות חזק ובוטח בצור ישראל, ולעבור על הפורעניות מתוך שקט ואורך־רוח.

ואם כי המחלה הממארת תקפה אותו, הפילתו למשכב, לא הרהר אחרי מעשי שמים ולא התרעם. פניו היו חורים ומלאי זהר עליון שתי עיניו בערו כאבוקות, שפתותיו נעות והוא מכוון לבו לשמים: „כל מה דעביד לטב עביד", גם מדת־דין היא ממדותיו של השוכן במרומים והיא ליצורי־

תבל נועדה, ועל האדם לקבלה בפנים מסבירות, היסורים הם מסדרונות לפני ולפנים של „ההיכל" ועליו להכנס ל„היכל".

עם הסתלקותו הניח אחריו אשה חולנית, שתי הבנות בלתי נשואות, והבן, שהבליגו על מר־מצבם. אלימלך התבגר והתחיל לדאוג לכלכלת המשפחה, ומצבם הכלכלי הלך והשתפר. בהיותו בחור ערום, זריז ופקח מלא מרץ ויזמה, לא נרתע מכל דבר. הוא הרגיש את האחריות הכבדה המוטלת על שכמו, קבל משרה, — בהמלצת מכירים וידידים, — בחב' „פניכס", כסוכן לבטוח, והודות לכשרונותיו רכש לו מהר שם טוב, הצליח בפעולותיו, בצע טרנזקציות גדולות, והכנסותיו גדלו ועשה הון.

השיא את שתי אחיותיו בכבוד גדול ושפע רב. הבכירה התישבה בקראקוב, ומצבה החמרי היה מצוין. הצעירה נישאה לבנימין טיטלבוים, שפתח חנות לנעלים.

שם הבת הגדולה, מלכה, שם בעלה משה דים, ושם הבת הצעירה שרה (סאלה). ניספו כולם בימי השואה.

עם כתיבת הזכרונות, שמעתי שאלימלך נמלט מצפרני החיות הגרמניות ונמצא בארצות הברית.

* * *

לחברת ה„משניות" — שהיתה בשנים האחרונות אחת החבורות הדגולות — הצטרפו בהשפעת ר' נחום שוחט ור' חיים ראפופורט, לומדים קבועים ואוהדים, שנרשמו ב„פנקס" מיוחד של חבר־המיסדים, שסדרוהו לפי מיטב התקנות. התשלומים הקבועים שנגבו מהחברים, ותרומות המיוחדות מאת נדבנים, הוקדשו לצרכי מוסדות־צדקה ול„מתן בסתר". כשמת אחד מן החבורה, היו לומדים משניות כל השנה לעלית נשמתו, „משמר" חברים שנקבע לפי תור־שבועי, אשר שמותיהם פורסמו על ה„לוח" המיוחד בביהמ"ד מלבד השעור הקבוע יום־יום, וביום הזכרון (יאהר־צייט) התאספו בצותא לומר „קדיש" לאחר למוד ה„משניות" לזכרו של הנפטר, ותפלה לד', שיבלע המות לנצח ויוסף חיים.

גוילים

סוף וקץ

תרצ"ט - תש"ב

1939 – 1942.

פ ר ק ל׳.

1.9.1939

עלטה כבדה פרשה כנפיה וכסתה את עין העיר
נסתרו כוכבי בוקר...
בוקר יום הששי.
שלות תרדמה נסוכה עוד על האנשים.
אי־שם שומעים קול תינוק בוכה...

בקצה הרחוב משרך דרכו יהודי, המשכים לעבודת הבורא. שם בבית המדרש על־יד ארון הקודש, יושב אחד ששיבה זרקה בו, מתרפק על ספר „תהלים" ושופך שיחו:

„האזינה אלקים תפלתי הקשיבה לי וענני, מקול אויב... לבי יחיל בקרבי ואימות מות, יראה ורעד יבא בי...
מי יתן לי אבר כיונה ואעופה... ארחיק נדוד, אגורה באהלך עולמים..."

ובפנה, מזרחית צפונית, מתייחד שם עלם חן כבן חמש־עשרה, שדרכו לקום כל יום באשמורת הבוקר, פניו חורורים, זרועותיו שעונות על הגמרא ומפזם לנפשו חרש.

לצד קיר־המערב עומד כפוף בחור קמוט־מצח, ומתעמק להבין את ה„תימה" של ה„תוספות".

ב„קהל־שטיבל" שבבית הכנסת מזדרזים מתפללי־ותיקין להתעטף בטליתותיהם,

השכוי קורא —

הרכב חוזר במרכבתו (פיאקר) מהתחנה דרך רחוב קוש׳ציושקי, ושעטת פרסות סוסו מהדהדת...

באחת החצרות דלת על צירה תסוב ותחרוק עם פתיחתה — וקרשי האצטבאות מוצאים לקראת „יום השוק" של יום הששי.

השעה, כחמש לפנות בוקר...

והנה... לפתע, טרטור וזנוק מטוסים פולח את חלל־האויר...
קולות־נפץ מרעישים

ליד העיר, בניגלוביצה, נופלות פצצות הראשונות*.

האנשים התעוררו משנתם, קפצו ממטותיהם, רעש ברחוב, אנדר־למוסיה בעיר

. . . . . .

— „מטוסים שלנו...! תמרונים...!"

הפצועים זועקים... נפלו חללים.

— „מטוסי האויב?..."

— „מטוסי הגרמנים...!

— „ארורים העמלקים!"

— „שופכי דם האדם, באדם דמם ישפך!"

פזור וטרוף הדעת...

אבדן־עצה ויאוש...

התנפלות־הגרמנים הנתעבת שבאה בהיסח הדעת, הסיחה את דעת אנשי־העיר מאותו יום הששי, אין יום־שוק ואין תגרנים אין מוכרים ואין לקוחות...

מי זוכר בעת כזאת שהיום ערב שבת?

מי דואג להכנות ליום שבת־קודש?

— „הגרמנים פלשו..."

מי העלה בדעתו מה שיבוא...

צו לצו... פקודות... הוראות...

„הכונו!... לעמוד הכן!"

„לא להסתובב! לא להתקהל ברחוב!"

„להתיצב, להתגיס!"

„לא להעלות אור בלילה, להאפיל...! האפלה מלאה..."

השמש נטתה לערוב, צל רודף צל, חרדת־נפש והלמית־לב.

„לקראת שבת לכו..."

דממת קודש... „פני שבת נקבלה..."

פני שבת...

חושך ואפלה...

---

*מפי היסלאים.

הגרמנים מפציצים ופולשים...

„שמור וזכור"...

יום 1 לספטמבר 1939.

* * * * * *

* * *

בשבת בבוקר, שני לספטמבר, לאחר יום־אימים וליל־בלהות, הפניקה תקפה את כל העיר, שב ויונק, הבריחה ההמונית החלה. לפי הוראות השלטונות, בורחים הגברים לראשונה...

מחירי כלי־התחבורה: מכוניות־משא, סוסים ועגלות, עלו לאין שעור, וגם במחירים מופקעים אין להשיג כל רכב, תנועת הרכבות נמשכת ולא נמשכת, תחנות־הרכבת הגדולות נתמלאו אלפי פליטים מערי־הספר, בכל מקום נפל הפחד של הגרמנים.

בהלה ומהומה, תוהו ובוהו...

מתוך נסיבות שונות, הספו עוד רבים להכנע לגורל השעה... ולא נסחפו עם זרם הבורחים, ששמו את פניהם להימלט... לאן? מי יודע...!

האירו פני השחר של יום הראשון, 3־לספטמבר, האויב פולש וכובש, מתקיף ומתקדם, הערים נופלות כעלי העץ.

דמי הכושל צועקים... מבוסה ומבוכה... הממשלה הפולנית חסרת־אונים ואובדת תושיה, עוזבת את עיר בירתה — ורשה, גדודי הצבא מבודדים ומנותקים, אין ציוד, אין הוראות ואין מגיס, פקודה סותרת פקודה, בכל החזית פרץ וצוחה, כניעה ונסיגה...

עובר יום חולפים יומים.

השלטונות עזבו את העיר.

הפליטים ממלאים את הדרכים החסומות והשוקקות המונים, ופניהם לגליציה המזרחית: ברז'זן, לבוב, סטניסלבוב, סטרי, סמבור, פשמישל וקולומיה.

בדרכי־נדודיהם התנפלו עליהם האוקראינים, שדדום, התעללו בהם ורצחום, מעל לראשיהם טסו המפציצים הגרמניים והטילו פצצות לאין סוף. אולם האמן האמינו, שהצבא שלא הספיק להתרכז ולהתבצר על הגבולות עם הפלישה הפתאומית, יתארגן ויקים קו־מגן חדש בפולניה המזרחית,

ובינתים עד יעבור זעם־מטרות ההפצצה של המפלצת הגרמנית, ימצאו מחסה במקומות המרוחקים...

פליטים מספר חזרו מאמצע הדרך, כי העיק עליהם מסע הנדודים ולא יכלו נשוא עוד.

(רדיו ורשה הודיע: הנשיא, שרי הממשלה וראשי השלטון עזבו את גבולות הארץ, דרכי פולין המשובשות בגייסות הנסוגים נתמלאו פצועים וחללים, נדרסים ואבודים.)

הארץ גועשת ורועשת מאנקת־ילל הנרדפים והנמלטים, ה„גייס החמישי" ששרץ אלמנטים חשוכי־מצפון ומתועבי רוח, הפריח שמועות מסולפות ומדוחי־כזב על פעולות האויב.

העם המתבוסס בדמו הולך שולל.

יום חמישי בין הערבים, יאסלו עזובה ושוממה, היהודים יודעים כבר מה צפוי להם... רבה המתיחות לקראת המחר...

תוגה ויאוש... הגרמנים בז'מיגרוד

הה, מה מליל... ?

* * * * *

...לאחר כניסת הגרמנים לעיר, ביום הששי, 8 בספטמבר 1939, עמד בראש הכובשים אחד הקלגסים המתועבים בשם לוזקר, שנשא לשמצה את התואר „דוקטור".

בקחתו לידיו את שוט־הפקוד, הזדרז מיד להראות את נחת זרועו הטמאה על האוכלוסיה היהודית בעיר, וכ„הקדמה" לפקודותיו הארסיות, פקד לוזקר לתת על ידו במשך של שעה אחת סך 40.000 זהובים, ככסף־ענושים מאת היהודים תושבי יאסלו.

...כנפי־הסיוט ומוראי הימים הראו את אותותם בכל מהלך החיים. כתוצאה מהפחד שנפל על היהודים להראות ברחוב העיר, שותקה התנועה והמסחר שבת, מלאי האוכל הלך ופחת, המחסור במצרכים גבר מיום ליום, האנשים זחלו ורעדו והתכרבלו בבתיהם כצללים... מוכי יאוש וחרדה, לבם חדל לדפוק לכל קול נקישה קלה ואוושה מדומה. רבים כרעו תחתם ונפלו על ערש דוי,

יום הראשון לפנות בוקר של ימי הסליחות...

מחשבות נוגות מתרוצצות ומטרידות: לקום ללכת, לשמוע אל התפלה...

בחוץ קטב ואופל, פה ושם נוצץ כוכב, כלבים צועקים... המדרכות תתפלצנה מתחת המגפים המסומרים של הס. ס., במעמקי הלב תפלה הומיה:

— „הנשמה לך והגוף פעלך חוסה...“

שערי בית הכנסת סגורים, אין הולך.

✶

14 בספטמבר.

ראש השנה — היתקע בשופר?

— „ונתנה תוקף... כי הוא נורא ואיום...“

— „...ומי באש...“

הנאצים ניסו להעלות את בית הכנסת באש, העשן מתמר, אולם ברגע האחרון כבו את האש.

יחידים מתגנבים לרחוב לראות... לשמוע...

...ליל יום־הכפורים, כל אחד סגור בביתו, הדמעות הרותחות שיורדות מן העינים מרטיבות את המחזורים הפתוחים... השמש שוקעת.

— — — השמים אדומים... אהה! מתוך חלונות ביהכ“נ עולות ומתפרצות לשונות אש, הלהבות מתפשטות לכל עברים — — — הנאצים הטמאים הציתו את בית־הכנסת!...

בחרף נפש מסתכנים כמה אנשים לבא פנימה להציל את ספרי התורה מתוך השריפה, פיגה'לי בת חיים דוד נוסבוים רצה להזעיק את מכבי־אש, ובדרך — נעצרת על־ידי הגרמנים. דרך החלונות רואים את השלהבות, השינים חורקות, הפנים נזעמים, מפחדים לצאת... ומתוך מרירות נואשת קופצים את פיהם ונושכים את בשרם... השמשות מתנפצות, התקרה וה„עזרת נשים“ מתמוטטות, גוילין נשרפים ואותיות פורחות.

ו י ש ר ו ף א ת ב י ת ד'.

בית הכנסת שנודע בהדר פארו כאחד היפים בכל רחבי פולין (ראה עמוד 44), היה לאפר ותל חרבות.

למחרת בבוקר הוציאו הגיסטאפו כמאתים יהודים לככר השוק, ולאחר שהחזיקום בחוץ מספר שעות, נעצרו כשמונים מהם והובלו לבית הסוהר,

כשהם כושלים וחלשים מהצום והעינוי וסופגים חצי לעג — — — הנה יום הדין. בין החומות משתפכות תפלות־היום שידעו אותן על־פה: „וכל הרשעה כולה כעשן תכלה"...

כעבור ימים אחדים שוחררו.

פאר הקהלה הועם עם שריפת ופצוץ בית הכנסת בליל יום הכפורים, שנהרס אחר כך עד היסוד. עם חורבנו השתררה דממת מות ברחובות המאוכלסים יהודים. קול התורה — פסק, בתי־התפלה היו שוממים, (סיפר לי אחד מניצולי הגיטו היסלאי, ה' הוכהויזר מקריניצה, שמדי פעם בפעם היו מתאספים בביתנו להתפלל ב„מנין". אך הלב פג והנשמה פרחה...) יתמות קודרת אפפה את הרוחות, גם בפעולות ההתגוננות שררה אכזבה והורגש אין אונים, אם כי שעו בתקוה שהמצב ישופר במשך הזמן.



ככר השוק — רינגפלאץ

(כמאתים יהודים הוצאו ע"י הגרמנים בעצם יום הכפורים... לככר השוק)

*

הרוסים דקרו סכין בגב, פלשו לפולין והגיעו ללבוב, פשמישל וסנוק עד לנהר סן. (במחצית השניה של החודש ספטמבר 1939).

כל התכניות של משרד הבטחון הפולני על לכוד הצבאות: להתגונן ואולי... יצליחו לעבור להתקפה נגדית, עלו בתוהו.

(מגיני ורשה נלחמו בחרף־נפש והחזיקו מעמד עד עשרים וכמה לחודש ספטמבר, לאחר שהעיר נחרבה כמעט כליל.)

פולין נכנעה...

. . . . . .

עשרות אנשים התחמקו מן העיר בלילות, והגיעו לאחר שסיכנו את חייהם, בדרכים לא דרכים, אל קוי הרוסים מעבר לנהר סאן ושם נאספו ע"י הנ.ק.ו.ד. הרבה השתדלו לצאת מתחת ידי הרוסים הכובשים ושבו לעיר.

מפי עדי ראיה הגיעו השמועות המחרידות על הקרבנות שנפלו בדרך: מנדל בודנר, משה־מאיר פרנד, א. שומן, בקרבת איסטריק, חיים ואלימלך קרישר, משה־הירש קורנרייך, ש. זומר, ליביש וקס ובתו על יד סמבור, ועוד חרב השטן נטויה. (הרצח המתועב בוצע לאחר שנמצאה איזו קריקטורה בכיסו של בחור גורליצאי).

יהודים בעלי זקן ופאות היו אנוסים לגוזזם שלא יכירום בתור יהודים, ומחמת בושה קשרו על פניהם מטפחות...*)

מנדל מלר הישיש, היה יוצא עתים לרחוב, „עטוף פנים" גם הוא, וכשהיה ברצונו לעודד מעט את מצב הרוח... התבדח כדרכו, באמרו ...„תקפני כאב שינים...!"

✶

לאחר שנפתחו בתי ספר העממיים (בשלהי אוגוסט 1940), לא היתה ליהודים כל דריסת־הרגל לשם... הילדים היו מופקרים לפגעי הרחוב ועזובים כאבק פורח ללא תורה ודעת, והנה, הגיה כשביב־אש במחשכי ישימון, הרעיון, לפתיחת בית־ספר עברי לילדי היהודים, היוזם היה חיים שילד.

הנהלת בית־הספר שהתארגנה והעמדה תחת פקוח קפדני וחמור של „חבר מפקחים" גרמני הצליחה להעמיד את דרגת הלמודים על רמה מוסרית מספקת, (היסטוריה, תנ"ך ותלמוד). נתקבלו תלמידים עד גיל חמש־עשרה, למרות התנגדותם הנחושה של רבי־הסאדיסטים, שדרשו להעביר את הילדים מגיל שתים־עשרה ומעלה, לעבודה גופנית בזויה. למען הצל את הנוער שלמעלה מגיל שתים־עשרה מעבודת כפיה,

*) שמעתי מאלה שנמלטו.

דאגה הנהלת בית־הספר להכניס את כל אלה ולרשום אותם, שהם... למטה מגיל שתים־עשרה.

בזמנים הקבועים נתנו תעודות רשמיות (באשור... שלטונות הגרמניים) לתלמידי בית הספר, בימי חנוכה ופורים נערכו מסיבות לרוח מאורע של היום... בהן השתתפו גם הורי התלמידים, שירי לאום העבריים שהושמעו מפי מקהלת התלמידים לאור הנרות הדולקים, השרו אוירת חג... אמונה ותקוה, לראות עוד את הנפלאות כאז וכימי קדם...

ויזכרו לשבח ולברכה: יוסף פרומוביץ׳ — שהתעסקו באמונה — (נורה בעת ה״אקציה״ במקום הריכוז בחצר הקלויסטר), שרה דילר, (שהצליחה ברגע האחרון להתחמק מן הגיטו), אהרנפרינד, ברודר, שילד וד״ר שור.

✶

באחד הימים בשנת 1940 הקיף חיל־הכבוש הרוסי בלבוב וביתר הערים, את הבתים בהם ישבו היהודים הפליטים (שלא נרשמו כחוק, לפי דרישת השלטון) ובמשך שעות ספורות הוציאו את כולם מהבתים, (וביניהם הרבה יסלאים) ובלי כל הודעה מוקדמת וללא הכנה כל שהיא הובילום לתחנת הרכבת, הכניסו אותם בקרונות סגורים והעבירום לערבות רוסיה...

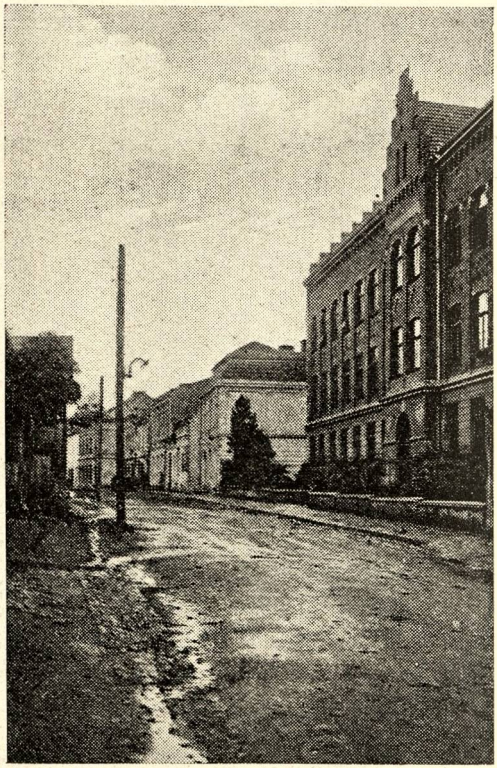
תחילה נראה היה כי עז הוא אסון היהודים שהגלו לתוך יערות עד של רוסיה ונדמה היה להם כי שם יתמו. (אמנם, מתו רבים מהם מרעב וממחלות שונות), אולם בהוסד הגדודים הפולניים (של הגנרל אנדרס, וונדה וסילבסקה), ברוסיה, התגייסו הרבה לצבא הפולני, ועם צבאות המנצחים שהתקדמו חזרו לאירופה, רבים עלו לישראל, חלק ירד לאמריקה, ומתי מספר נשארו ברוסיה ובפולין.

✶

לאחר ה־15 למרס 1941 נוצר הגיטו בעיר. רחובות: וידוק, (ע״י בית־הכנסת) ויסוקה, טרגוביצה, נובה, קורלבסקיגו ושינוכי, נקבעו כתחום־המושב של הגיטו. כל התושבים היהודים היו נאלצים במשך 48 שעות, לעזוב את מקומות מגוריהם ולהדחק לשם...

כששת אלפים יהודים הובאו מלודז, הצטופפו בתחנת הרכבת ואין אוספם. הסכנה אורבת בכל מקום, תחום הגיטו צומצם, הצפיפות מעיקה, אבי כותב השורות האלה סכן את חייו והביא הביתה מן התחנה כעשרים

איש, ויום יום היה מתחמק באפלה בשעה שתים־שלש לפנות בוקר... עם הסל בידו, וצועד ממאפיה למאפיה, לקנות כמה ככרות לחם כדי לשבור רעבונם.



רחוב קורלבסקיגו
אחד מרחובות הגיטו

עד ה־22 ליוני 1941, קבלתי עוד מכתבים מבית הורי דרך צ'כוסלו־בקיה ע"י אחותי, ודרך גליציה המזרחית — הכבושה בידי הרוסים, ע"י חותני הרב הי"ד, ומאז נפסק הקשר.

אחרי תקופה מסוימת הועבר לוזקר מיאסלו ובמקומו בא ברנש

מגושם, גינץ הצולע, יצור־טורף, חלאת מין־האנושי אשר השטן המציא. גם הוא נשא לחרפה את התואר „דוקטור".

פקודותיו האיומות לא ידעו שבעה. גזרותיו השטניות העיקו והתחדשו משעה לשעה... תחת שלטונו בוצעו היריות ההמוניות באוכלוסיה, המאסרים גברו, רבים נעלמו מבתיהם ולא נודעו עקבותיהם, הדירות הוחרמו, הנישולים מן הבתים והחנויות, בעזרת מלחכי המגלב, נתרבו, ושארית הפליטה קובצה לתוך הגיטו.

מעשי האכזריות בתוקף בצוע ה„אוסזידלונגים" וה„אקציות" דלדלו את שארית הכוחות, הפנים נצטמקו והשחירו כשולי קדירה, ילדים הוצאו מחיק הוריהם ותינוקות משדי אמם והובלו לטבח.

איכה נופצו הגולגלות ודם החללים נקב תהומות של שדות בביצה, ורז'יצה ירנ'יובקה וש'יבניה!

איכה נרצח הזקן שבחבורה ליבצ'י ורנר ואיפה נחצב קברו!

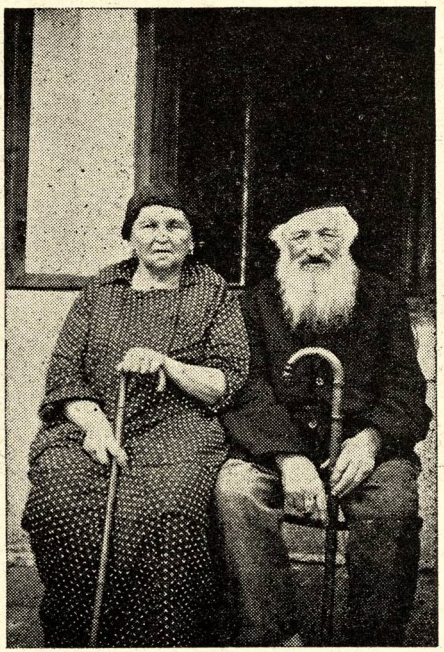
איכה הובל העו"ד א. מנשה אחורי היערות של קובלוב והומת שם מתוך עינויים אכזריים?

איכה ניספו האנשים מדי יום ביומו!

בבוקר עבות אחד עצרו הגיסטאפו למעלה מחמשים איש, הוציאום אל בית הקברות ושם העמידו אותם בשורות, ולאחר עינויים סאדיסטיים המיתו את כולם.

עם בואו של גינץ, הופיע גם ראש־גיסטאפו חדש, ראשויץ, שעצם הופעתו כשד משחית ומתועב, זעזע את נפש הכלואים, ובחמת־רצח מתוך הנאה סדיסטית ירה והרג באשר פגע.

יום אחד עלה על לבו, לב זדון, לחוג את שמחת נשואיו, והנה הוצאה הפקודה מאת ה„יודנרט" (כנוהו: יודן־פראט...) לכל בעלי־המלאכה והסוחרים היהודים, להתיצב לפניו בבית א. גולדשטין! בבואם לשם, נצטוו הסוחרים להביא מיד את מעט הסחורות שנמצא עוד ברשותם... ועל בעלי־המלאכה הוטל לבצע בהקדם את כל העבודות שתדרשנה, לשביעת רצונו של הזאב הטורף, „חתן" הדמים, ראשויץ, שעומד להתחתן, נוסף לזה, על הנשים להביא את תכשיטיהן וכו', גם „קפללה" יהודית בהנהלתו של ד. ברנשטין נדרשה להופיע ביום נשואיו, בו התאספו



ליביש ומלט׳שי פיאר

העברו לטרזינשטדט ע״י הנאצים ושם ניספו.

(ראה לעיל עמוד רל״ד)

מלט׳שי, „די מוטער פון די שטאדט״

(אומגעקומן צוזאמען מיט איהר מאן, אין טרזיענשטאדט)



בית הקברות

לאחר שנעקרו ממנו המצבות ורוצפו בהן רחובות העיר.

(די נאציס האבן אוסגעריסן די מצבות און ברוקירט די גאסען)

כל חבר־המרצחים של הגיסטאפו, שסבאו עד להקאה, לקול... מנגינות יהודיות.

עברו שבועות מספר, והנה קבל ה„יודנרט" פקודה מאת ראשויץ להמציא לו מיד 100 יהודים לבצוע כל מיני עבודות, מובן, שמספר יהודים אלה נמסרו לידו... ותחת משמר מזוין של הס.ס. הועברו בתוך מכוניות־משא למחנה עבודה בפוסטקוב על־יד טארנוב, שם עבדו אלפי יהודים עבודה מפרכת ושם גם ניספו.

גינץ אסר לגמרי את היציאה מתחומי הגיטו, ושטח של מאה מטר מסביב שימש גבולותיו, ומי שנמצא מחוצה לו נורה. ד"ר ע. צוקר נאשם כקומוניסט, בלכתו לבקר חולה, ונורה עם אשתו בבית הקברות. כשנתפס בנו של סמולוביץ ואשתו התחננה שישחררוהו או שתלוה אליו לבלתי הפרד ממנו, נורה במקום יחד אתה. (לפי מכתב מאת פרופ. פירק מיאסלו).

בראשית שנות הארבעים, הופיעה בעתון „הארץ" המופיע בתל־אביב, הידיעה הזאת תחת הכותרת כדלקמן: „אחד ממדורי הגיהנום"... (לונדון, 17, סט"א, אלחוט). מחוגים פולניים מוסרים, שהשלטונות הנאציים הקימו בעיר י א ס ל ו שבפולין הדרומית מחנה הסגר יהודי, שאין כמוהו לרע בכל שאר מחנות הריכוז הגרמניים. אלפי יהודים כלואים שם במבוא קטן בקרבת בית הסוהר המקומי, תנאי האיכסון והקיום האכזריים הם למטה משפל המדרגה... אין היהודים האומללים מקבלים כל אוכל במשך ימים רצופים. רבים מהם „מתפרנסים" משיירי התבשילים והפירורים הנותרים מפת־בגם של האסירים הבלתי יהודים. במשך השבועיים הראשונים מתו יהודים רבים — בערך החלק החמישי — מעינויים ומאפיסת הכוחות".

בתוך הגיטו נמקים האנשים ונאנחים על חייהם הנתונים בסכנה, והנה ביום אחד, נדרשו כל איש ואשה למסור את הפרוות שבידיהן, בשביל... החיילים הגרמנים הנמצאים בחזית הרוסית, רבות לא הצליחו ב„גזירה" זו, כי עוד לפני כן נאלצו הנצורים, הרעבים לחתיכת לחם, לתת את החליפות, הנעליים, המעילים והפרוות לאכרי הסביבה בעד... פת לחם, מעט חלב וחמאה בשביל התינוקות, אך רבים העדיפו לחתוך ולקרוע את הפרוות ולזרקן לתוך הביב, מלמסור אותן לידי הגרמנים, ואת מספר הפרוות שהצליחו

לשדוד — לאחר שהכו באופן איום והרגו כמה יהודים — לבשו אחר־כך נשי הגיסטאפו בעיר.

עוד טריים הפצעים הראשונים, טרם הספיקו האומללים לישר את הגו הכפוף והראש המורד ועמוס רעיונות, מאימת העתיד הצפוי... והנה שוב נפוצה שמועה חדשה: שלרגל הצפיפות האיומה השוררת בגיטו, יעבירו (אויסזידלן) חלק משם לפריסטיק. והפקודה באה... — באמצעות ה„יודנראט" — מפי גינץ, להעמיד לרשותו 150 איש. הקרבנות האלה הובילו אנשי הס. ס. לפריסטיק... ומשם הועברו לוורזיץ', ושם ביער — היו כבר מוכנות חפירות גדולות שנכרו יום־יומים לפני הפקודה, על־ידי בחורים יהודים מיאסלו, וכל המאה וחמשים איש ואשה, שנצטוו להתפשט, ביניהם מנדל מלר הישיש שהיה עטוף בטליתו, נורו ונרצחו במקום.

למחרת נשלחו נערות יהודיות מהגיטו, לאסוף את בגדי־המומתים, למיין אותם ולפרום את ה„תפרים" של כל מעיל ושמלה, שמא ימצאו שם תכשיטים וחפצי ערך שונים...

תזכר כאן דורותה פליסקין (בת ישעיהו צילנדר, רעית ד"ר ב. פליסקין מנהל האגף הרפואי של מלב"ן בישראל) על אומץ לבה ופרשת עינויה ומלחמתה נגד הכובשים הגרמנים.

פעולותיה הנועזות במחתרת עם קבוצות פרטיזנים במקומות שונים בפולין הכבושה, הן שרשרת ארוכה ומרתקת ודף נוסף בספר־הדמים של המרטירולוגיה היהודית, המעיד על מאבק מר של בת ישראל.

. . . . . .

הפצצות־הגמול הכבדות על ערי גרמניה, והתקדמות צבא בעלי־הברית, השפיעו באופן ישיר על רבי הטבחים הנאצים, לסיים את מלאכת ההשמדה בעוד מועד, ועם זה העיז גינץ לפנות בדרישה אל אחד הרבנים(?), שנמצא אז בגיטו יאסלו, היות, והרב הוא מקרובי... רוטשילד, יפנה לרוטשילד שישפיע על בעלי הברית להפסיק את המלחמה, ואם לא יירה. (ישנה דעה אחרת: כשבא גינץ לזמיגרוד, דרש מהרב דשם שיפנה לרוטשילד...).

לדאבוננו אין להתעלם מן המציאות המרה, ואין להעלים את העובדה המעציבה והאיומה, כי גם בקהלה שקטה זו נתגלו — בתקופת התוהו ובוהו — שרשים פורי רוש ולענה, בריות שפלות ומתועבות, אשר עם

תאותם השטנית למצא חן בעיני הכובש המשעבד, מצאו את העוז להתחנף אל הרודן הנאצי, לנשק את מגלבו למען הצליפו על גו אחיהם הנתונים למרמס, שתפו פעולה, סחטו כספים, והוציאו פקודות בזויות ושפלות. אלה שעסקו במלאכת השטן שמותיהם ידועים לדראון: טפוסים מנואצים ושפלי־נפש שראוים להוקעה עולמית!

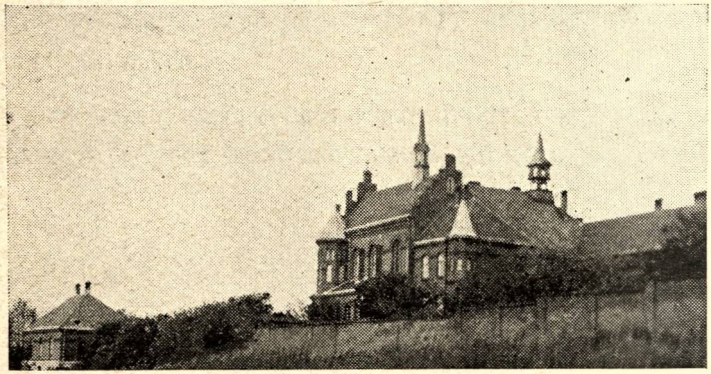
. . . . . .

ביום השלישי, שמונה עשר באוגוסט 1942, (חמשה באלול תש"ב) הורד הקרדום על האומללים, ה"אקציה" האחרונה בוצעה עם חסול הגיטו.

כ־800 אנשים, ביניהם נשים וטף, נצטוו לקחת אתם מטען של לא יותר מ־10 ק"ג, לעזוב את הדירות ולהתאסף בככר הטארגוביצה.

אהה! האנחות קורעות ומזעזעות את רוחות העולם! העינים מורמות לרקיע, שעינו כעין הקרח, צופות לנס אולי יתרחש ברגע האחרון...

על המגורשים להסתדר ל"מצעד ההשמדה" בשורות, לארבעתים, וככה תחת משמרות הס. ס. מזויינים וחמושים כלי־קרב, גורשו כולם דרך רחובות



ה„קלשטור" — במעלה רחוב הסיובניובי
מהמקום הזה נשלחו ב„קרונות המות" שרידי הגיטו — לחאי הגזים בבלזיץ,

העיר עד ל"קלשטור" הנוצרי, שבמעלה רחוב פלוריאנ'סקה (סיובניוב'י), ושם בין חומות ה"קלשטור" לאחר ליל זועה חושך וצלמות, התיפחויות בבכי מר, מחזות־אימים של מוכי בלהות וטרופי דעת, הובלו עם דמדומי השחר — מוקפים קלגסי הגיסטאפו, שהיו רוצחים כל מי שפיגר בדרכו — אל „קרונות

המות" שהוכנו בסביבת תחנת הרכבת, ולאחר שדחפום לתוכם, סגרו את הקרונות והעבירו אותם אל גיא הצלמות... בלזיץ. שם בתאי־הגאזים, ובכבשונות אש, הוציאו את נשמותיהם הטהורות, בין רבבות הקדושים של שנות ת"ש — תש"ב.

הרוצחים הגרמנים השאירו עוד בגיטו כמה עשרות בחורים לנקות את הבתים בהם ישבו היהודים כשנה וחצי, וחלק מהם הועבר לעבוד בהקמת בריכת־שחיה בקרבת העיר. גם אחרונים אלה נשלחו אח"כ למחנה הרכוז בפשמישל וגורלם היה כגורל כל הקדושים.

רק בודדים הצליחו להמלט מתוך מכלאות הגיטו, בסכנם את חייהם בחשכת הלילה, להסתתר ולהסתלק מתחומי העיר. עם ה„אקציה" האחרונה, וחיסול הגיטו, נורה י. גולדשטין. הגיטו התרוקן כליל, נדמו קולות החיים לנצח...

בחדש שבט תש"ה (ינואר 1945)

...צבאות המשחררים התקדמו במרחבי פולין והגיעו למבואות יאסלו, שם התלקחו הקרבות במשך זמן ממושך, העיר היתה לתל־חרבות ונפלה למשואות עם שחרורה...

רק המצבות שנעקרו מבית־הקברות היהודי ורוצפו בהן רחובות העיר, עדות הן לקהלת יאסלו, שהתקיימה כשבעים שנה...

תודה וברכה

לגב׳ רבקה אוטנהיימר (אולמן), תל־אביב.

על תרומת דמי העטיפות הצבעוניות

לה׳ ירחמיאל (אמיל) זק״ל, וינה.

על תרומת הנייר

לה׳ צבי צימט, ירושלים.

על תרומת דמי הגלופות

לה׳ ש. ז. רחמיל, תל־אביב.

על תרומתו

לה׳ חיים ונחום שלאפק, לונדון.

על תרומת הבד

לה׳ פינחס שטרום, תל־אביב.

על תרומת דמי הכריכה

ולכל יוצאי יאסלו על השתתפותם בהדפסת הספר.

לה׳ א. חרמוני,

על הערותיו

לה׳ מ. מוהר,

על הארותיו.



המחבר

לוח התקונים

במקום :	צ"ל :
עמוד מספר :	
15. מערבית צפונית	מזרחית צפונית
24. ר' מרדכי	ר' יעקב־מרדכי
27. כ"א מרחשון	ר"ח מרחשון
28. אחת הבנות וכ"ו	אחת הבנות ושמה ריזיל, נשואה לר' שמעון גלבשטין, מירושלים, גרה בתל־אביב.
71. שמואל וינפלד	ליביש וינפלד
פד. מקרקוב	מטרנוב.
פז. היה סוחר וכו'	ואחד המיסדים והבונים את בית הכנסת בעיר, ומקום תפלתו ע"י כותל המזרח וכו'.
פח. בשנת 1935 בקרה בארץ	בקרה בארץ פעמים אחדות.
צז. אנגלרד	אנגלהרד
ארבע בנות	שש בנות
קכג. יאסלו	ביאסלו
קלז. נתגלגלו	נתגלגל
קמב. וכו'	וכו'".
קסז. איגלנה	סוקולה
קפו. ושתי בנותיו	ובת אחת
שיד. בכוררה	בכורה
שטו. ליב שומן	ראובן שומן
שמח. ליד העיר, בניגלוביצה	ליד העיר במודרובקה ובניגלוביצה וכו'.